

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Н. Д. Маслій

**ІНТЕГРАЦІЙНІ ФОРМИ
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ:
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ
ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ**

Монографія

ОДЕСА
ОНУ
2018

УДК 334-044.247:330.47
М314

Рекомендовано до друку Вченою радою
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 2 від 30.10.2018 р.

Рецензенти:

М. Г. Беспарточний – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та маркетингу Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»;

В. М. Колосок – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри транспортного менеджменту і логістики Приазовського державного технологічного університету;

В. С. Ніценко – доктор економічних наук, професор кафедри обліку та оподаткування Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

За науковою редакцією д.е.н., проф. **О. А. Князєвої**

Маслій Н. Д.

М314 Інтеграційні форми розвитку підприємств: теоретичні аспекти та практичні підходи : монографія / Н. Д. Маслій. – Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. – 306 с.; іл., табл.
ISBN 978-617-689-280-9

У монографії викладено концептуальне авторське бачення інтеграційних форм розвитку підприємств сфери зв'язку та інформатизації. Доведено, що інтеграція здатна забезпечити сталий розвиток підприємств відповідно до векторів розвитку держави. Систематизовано першорядні заходи державної політики щодо впровадження механізмів інтеграції та методів ведення обліку на інтегрованих підприємствах. Наведено підходи щодо захисту інформації та оцінки ефекту від інтеграції підприємств .

Монографія адресована науковцям, представникам влади та бізнесу, а також аспірантам та студентам старших курсів закладів вищої освіти.

УДК 334-044.247:330.47

ISBN 978-617-689-280-9

© Маслій Н. Д., 2018

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ	13
<i>1.1. Умови розвитку підприємств: сучасні тренди та маркери</i>	13
<i>1.2. Генезис теорії інтеграції у процесі економічного розвитку</i>	20
<i>1.3. Теоретичні, методологічні та прикладні форми інтеграції підприємств: світовий та національний досвід</i>	27
<i>1.4. Вплив геополітичного фактору на розвиток інтеграційних процесів</i>	36
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ФОРМ СПІВПРАЦІ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	48
<i>2.1. Аналіз характеру і впливу ринкових факторів та економіко-правового середовища на розвиток підприємств сфери зв'язку та інформатизації в Україні</i>	48

<i>2.2. Методологічні основи формування інтеграційних форм розвитку підприємств сфери зв'язку та інформатизації (на прикладі підприємств поштового зв'язку)</i>	<i>59</i>
<i>2.3. Структурно-функціональне моделювання процесу інтеграції національних підприємств сфери зв'язку та інформатизації.....</i>	<i>67</i>
<i>2.4. Кластеризація як форма інтеграції підприємств.....</i>	<i>72</i>

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ТА ПРИКЛАДНИХ МЕХАНІЗМІВ ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

<i>3.1. Теоретичні основи процесу інтеграції підприємств.....</i>	<i>80</i>
<i>3.2. Механізм інтеграції підприємств та послуг сфери зв'язку та інформатизації на різних рівнях національної економіки.....</i>	<i>85</i>
<i>3.3. Підходи до розвинення процесів конвергенції послуг</i>	<i>93</i>
<i>3.4. Діагностика, моніторинг та моделювання розвитку ринку послуг сфери зв'язку та інформатизації</i>	<i>101</i>

РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ

<i>4.1. Науково-прикладні підходи щодо діагностики фінансово-економічної доцільності інтеграції підприємств</i>	<i>119</i>
---	------------

<i>4.2. Особливості обліку та формування фінансової звітності інтегрованих підприємств</i>	130
<i>4.3. Механізми впровадження акредитивної форми розрахунків</i>	137
<i>4.4. Біфуркаційна модель розвитку сфери зв'язку та інформатизації під впливом кризових явищ</i>	142
<i>4.5. Моделювання маркетингової стратегії розвитку інтегрованих підприємств сфери зв'язку та інформатизації.....</i>	155

**РОЗДІЛ 5. МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ
ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ
ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ**

165

<i>5.1. Системно-синергетичний підхід щодо оцінки ефективності інтеграції підприємств сфери зв'язку та інформатизації</i>	165
<i>5.2. Передумови максимізації цінностей при створенні ланцюжка вартості інтегрованої групи підприємств.....</i>	179
<i>5.3. Політика розвитку бізнес-взаємодії підприємств з партнерами ринку інформаційного бізнесу України в умовах е-економіки.....</i>	185

<i>5.4. Методичні засади підвищення ефективності діяльності управлінського персоналу в інтегрованих системах</i>	<i>194</i>
<i>5.5. Оцінка економічної ефективності захисту інформації в інтегрованих системах</i>	<i>210</i>
ВИСНОВКИ	221
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	226
ДОДАТКИ	253

*Немає простору та часу, а є їх єдність.
Альберт Ейнштейн*

ПЕРЕДМОВА

Інтеграційні процеси, що відбуваються у світі, поступово імплементуються в діяльність національних економік, окремих регіонів та підприємств. Для України, яка знаходиться в стані затяжної кризи, ускладненої військовим конфліктом, розвиток нових інтеграційних форм в підприємницькій діяльності може стати передумовою її стабілізації. Значною мірою це залежатиме від дій уряду, спрямованих на нейтралізацію зовнішніх проблем, реформування фінансової, адміністративної, фіскальної та правової системи задля забезпечення стабільності економічного середовища та операційної діяльності підприємств. В свою чергу, створення нових форм підприємницької діяльності на базі інтеграції дає змогу підприємствам в значній мірі самостійно вирішувати питання стабілізації діяльності, підвищення ефективності та подальшого сталого розвитку.

В Україні розроблено низку законодавчих актів, покликаних різними способами вирішити питання подальшого розвитку економіки та підприємств. Так, в Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [210] сформовано теоретичні та законодавчі підстави для розбудови інтелектуально-орієнтованої економіки і формування знаннєвого суспільства в умовах глобалізації. В Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [81] визначаються заходи щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, розвитку цифрових інфраструктур, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій задля розвитку внутрішнього ринку. В стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [213] узагальнено низку реформ, які сприятимуть виходу України на провідні позиції у світі через розвиток та підтримку підприємств на шляху до сталого розвитку.

Перелічені та інші документи мають за мету сформувані нові, більш ефективні підходи щодо розвитку підприємств, визначити оптимальні форми просування, однією з яких є інтеграція, яка в змозі забезпечити сталий розвиток завдяки більш оптимальному використанню спільної ресурсної бази.

У всіх сферах економіки відбувається поглиблення інтеграційних процесів, однак у сфері зв'язку та інформатизації цей процес протікає повільно. Проте, як свідчать статистичні дані та попередні дослідження, саме сфера зв'язку та інформатизації є одним із пріоритетних і важливих напрямків економіки України в період глобалізації та переходу до цифрової економіки та суспільства. Вона створює інноваційну та технологічну складову соціально-економічного розвитку держави і є найважливішою передумовою для підвищення конкурентоспроможності економіки та інтеграції України у глобальне інформаційне суспільство, оскільки дозволяє розширити можливості громадян та бізнес-одиниць щодо доступу до національних та світових інформаційних ресурсів, сприятиме поліпшенню умов та якості життя, дозволяє розвивати освіту, медицину, державне управління через цифрові сервіси.

Втім, складні соціально-економічні умови сьогодення значно ускладнюють самостійний розвиток суб'єктів економічної діяльності у сфері зв'язку та інформатизації, що логічно призводить до необхідності пошуку нових можливостей для розвитку, оновлення технологій, використання лінійних та стаціонарних споруд, логістичної мережі тощо. Виходом з цього становища і є процес інтеграції підприємств як об'єкт дослідження. Формування та розвиток нових інтеграційних форм підприємництва у сфері зв'язку та інформатизації потребує поглибленого дослідження теоретичних та методологічних аспектів фундаментальних та прикладних питань щодо інтеграції, визначення доцільності вертикальної та горизонтальної інтеграції, аналіз інтеграційних форм співпраці у сфері зв'язку та інформатизації, проведення діагностики та визначення напрямків розвитку інтегрованих підприємств, розробки методичного інструментарію визначення ефективності інтеграції. Усі ці аспекти і є предметом дослідження.

Поняття «інтеграція» введено в словник в 20-х рр. минулого сторіччя німецькими вченими Р. Шмедом, Х. Кельзенем і Д. Шиндлером. На їх думку термін «інтеграція» (від лат. *integrate*) означає якусь цілісність, структуру, вдосконалення і першочергово застосовується у природничих науках. В свою чергу, А. Марк, Г. Бругманс, П. Дюкло вважають метою інтеграції створення співпраці людей в одному політичному полі, на противагу об'єднань держав. Інший підхід запропоновано К. Дейлом, який у своїх працях робить спробу проаналізувати характер взаємозв'язків між міжнародною інтеграцією та соціальною комунікацією. Динаміку інтеграції, її причини та наслідки в своїх працях описали Е. Хаас та Л. Ліндберг, які обґрунтували свій підхід на основі концепції Д. Митрані. В економіці термін «інтеграція» став застосовуватися в 1950–1960-ті роки в процесі налагодження широкого співробітництва між країнами. Відтоді цей термін в економічній літературі вживається перш за все для характеристики процесу поступового взаємопроникнення і взаємної адаптації національних економік, для формування єдиного економічного організму. Інтеграція, з точки зору Р. Коуза, визначається як механізм заміни ринкових обмінних операцій (транзакцій) організаційною побудовою виробництва.

Характеристику інтеграції з точки зору розвитку процесів концентрації та диференціації виробництва наведено в працях вітчизняних економістів: Л. Беррі, В. Єльмеева, А. Зворикіна, Я. Кронрода, Г. Самборського, Г. Шишкова та інших. В працях Л. Абалкіна, Г. Горланова, А. Мокроносова, І. Ніколаєвої, В. Овчиннікова, І. Шарапова, А. Шишкіна, В. Яковлева та інших представлена комплексна наукова характеристика узагальнення і його взаємозв'язок з процесами функціональних і різнорівневих форм організації виробництва, дослідженні його закономірності, фактори розвитку. Інтеграція суб'єктів господарювання визначається в порівнянні з функціональними формами організації економічної діяльності (І. Кіршин, І. Ніколаєва, Н. Шишкіна, А. Улезько та інші) або як економічний феномен якісного і кількісного порядку (А. Мокроносов, І. Шарапов, В. Курченков та інші). У вітчизняній економічній літературі розглянуті підходи щодо дослідження інтеграції підприємств: інформаційно-

фінансовий (Н. Спільна, В. Осипов, Н. Зарічна); маркетинговий (О. Іванова, Н. Задорожнюк); оснований на розвитку підприємства (Ю. Іванов, А. Пилипенко та інші). Значний внесок у дослідження інтеграційних форм розвитку підприємств зробили: А. Бальян, І. Бакушевич, І. Брижань, З. Варналія, М. Войнаренко, П. Геєць, В. Дубницький, В. Забродський, О. Карпенко, С. Соколенко, І. Ткачук, В. Чевганова та інші.

Аналіз наукових праць, в яких розглянуто різноманітні теорії і підходи щодо інтеграції суб'єктів господарювання, а саме: Н. Ігнатова розглядає методологічний підхід; О. Челнокова та І. Кіршін – системно-еволюційний підхід; Р. Гильфердинг та Ж. Тироль – теорію фінансово-промислового капіталу; Я. Кронрод та Г. Шишкова – виробничо-технологічний підхід; О. Білоус – рівневий підхід; А. Мовсесян та Д. Гелбрейт – інформаційно-фінансовий підхід і теорію економічної влади; Г. Антонов та В. Смоляго – маркетинговий підхід; Г. Клейнер та Р. Качалов – інституціональний підхід, показав, що зазначені вчені досліджують різні сторони складної і внутрішньо неоднорідної категорії, визначаючи її через окремі сторони, складові, аспекти, функції.

Враховуючи те, що результати вітчизняних та закордонних науковців спрямовані на обґрунтування загальних теоретичних засад інтеграційних процесів, першочерговим є дослідження інтеграції на підприємствах в різних сферах економіки та/чи площині діяльності. Питання трансформації економіки, визначення особливостей горизонтальної та вертикальної інтеграції, обліку в інтегрованих підприємствах широко відображені в працях В. С. Ніценка, Л. В. Гирника, П. М. Макаренка, Ю. О. Нестерчука, Л. Н. Соломчук. Визначення доцільності інтеграції та використання різноманітного інструментарію підвищення ефективності взаємодії підприємств відображене в працях М. Г. Беспарточного, О. А. Князевої, І. П. Міщука, Г. В. Черевко та інших. Особливостям стратегічного управління, розвитку персоналу інтегрованих структур та змінам моделі стратегічного управління підприємства у складі вертикально інтегрованої структури присвячені праці В. М. Колоска, Н. В. Розумної, О. В. Сідуняка, Є. І. Ходаківського.

Накопичений теоретичний досвід надає певну можливість оцінки сучасних тенденцій створення інтеграційних форм розвитку підприємств в національній економіці, розробку необхідного методичного інструментарію формування інтегрованих підприємств. Але оцінка доцільності та ефективності інтеграційних форм підприємств у сфері зв'язку та інформатизації вимагає додаткового поглибленого опрацювання з огляду як на високу актуальність проблеми, так і на нестачу наукових доробок у цьому напрямку.

З огляду на зазначене, дослідження питань формування інтеграційних форм розвитку підприємств сфери зв'язку та інформатизації в Україні з урахуванням міжнародного досвіду з метою підвищення ефективності діяльності підприємств, розвитку сфери та національної економіки в цілому, формує нову наукову проблему, пов'язану із необхідністю формування теоретичних, методологічних та прикладних засад розвитку підприємств сфери зв'язку та інформатизації на засадах інтеграції.

Таким чином, метою дослідження є вирішення наукової проблеми обґрунтування теоретичного базису та формування практичних підходів щодо розвитку інтеграційних форм розвитку підприємств сфери зв'язку та інформатизації в умовах трансформації економіки.

Для досягнення поставленої мети у монографії викладено авторське бачення теорії, методології та практики розвитку сучасних підприємств на інтеграційних засадах. У першому розділі досліджено теоретичні та методологічні засади інтеграції, визначені основні інтеграційні форми підприємств, зазначені їх переваги та недоліки, внаслідок чого встановлено основні мотиви, цілі та форми інтеграції, визначена їх роль в реформуванні сфери зв'язку та інформатизації та національної економіки в цілому. У другому розділі проаналізовано нормативно-правове забезпечення та економічні передумови розвитку інтеграційних форм підприємств у сфері зв'язку та інформатизації, запропоновано поетапний план інтеграції підприємств. У третьому розділі розроблено теоретичне підґрунтя та прикладні засади формування механізму інтеграції підприємств на різних рівнях національної економіки, побудо-

вано багатофакторну модель розвитку сфери зв'язку та інформатизації України за допомогою статистичного методу множинної регресії. У четвертому розділі сформовано методичні базу визначення доцільності та розроблені прикладні методи інтеграції підприємств сфери зв'язку та інформатизації. У п'ятому розділі розроблено методичний інструментарій визначення ефективності інтеграції підприємств сфери зв'язку та інформатизації.

У підсумку встановлено, що інтегровані підприємства сфери зв'язку та інформатизації з більшою ефективністю вирішують завдання підвищення ефективності діяльності в сучасній економіці завдяки зниженню трансакційних витрат, оптимізації організаційної структури мережі, диверсифікації діяльності, залученню необхідних фінансових ресурсів, концентрації на пріоритетних напрямках діяльності, розвитку перспективних науково-дослідних розробок для виходу на нові ринки тощо. Визначено нові проблеми, що виникають у новостворених структур, а саме складності, пов'язані із захистом інформації, обліком, логістикою та інші проблеми, які автор спробував частково вирішити у межах даної монографії.

У роботу включені основні результати, отримані автором у ході науково-дослідної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Автор, користуючись нагодою, висловлює глибоку подяку науковому редактору та рецензентам за аналіз роботи і змістовні зауваження. Щира вдячність керівництву економіко-правового факультету, колективу кафедри Фінансів, банківської справи та страхування ОНУ імені І. І. Мечникова, колегам та однодумцям за підтримку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Умови розвитку підприємств: сучасні тренди та маркери

Сучасні умови розвитку багатьох підприємств характеризуються наявністю конкуренції, динамічністю ринкової кон'юнктури, суттєвими міжнародними змінами, виникненням нових сфер економіки.

Звертаємо увагу на те, що Україна знаходиться в затяжній кризі, яка ускладнена військовим конфліктом на сході України, визнанням тимчасово окупованими територіями окремих районів Донецької та Луганської області та невизнаним відділенням Автономної республіки Крим. Також, в результаті вищезазначених факторів і негативних очікувань населення країни, українська гривня за 3 роки значно девальвувала, індекс інфляції споживчих цін за 2014–2016 роки перевищив 100% і склав 101,2%. Стабілізація ситуації в Україні значною мірою буде залежати від дій уряду, спрямованих на вирішення військового конфлікту, реформування фінансової, адміністративної, фіскальної та правової системи країни. Вплив цих питань на ділове середовище в Україні, а також їх остаточне врегулювання неможливо передбачити з достатньою вірогідністю. Водночас усі ці питання можуть мати негативний вплив на стабільність економічного середовища та операційну діяльність підприємств. Висловлюючи свою думку, ми не брали до уваги це питання.

На сьогоднішній час сучасна економіка підійшла до такого стану сучасного розвитку, при якому практично неможливо передбачити її подальший розвиток. У зв'язку з впливом зовнішніх світових факторів стає неможливим спрогнозувати ті чи інші події.

Практично будь-які рішення держави, організації або підприємств приймають в умовах невизначеності. Підприємства можуть лише частково передбачити наслідки рішень.

На сьогоднішній день існує значна кількість різних понять невизначеності [2, 15, 145, 237] наведених в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «невизначеності» в різних економічних джерелах

Джерело	Поняття «невизначеності»
Економічна теорія	Неповнота, або неточність інформації в умовах господарської діяльності
Економічний філософський словник	Недостатня точність і якість в висловленні думки, яка в зв'язку з цим має декілька інтерпретацій
Сучасний економічний словник	Недостатня кількість інформації про умови, в яких буде виконуватись економічна діяльність
Х. О. Віссем	Неоднозначність результату або вирішення господарських ситуацій
П. Е. Самуельсон	Невизначеність породжує невідповідність між тим, чого чекають люди, і тим, що дійсно відбувається
П. Л. Бернстайн	Прийняття нерациональних рішень
А. Маршал	Непередбачувані коливання майбутнього прибутку
І. Кант	Невизначеність зникає, якщо людина досягає абсолютного знання
Ф. Х. Найт	Розрізняють два види невизначеності: вимірювану (ризик) і невимірювану
Б. А. Райсберг і Ч. Войфел	Недостатня кількість даних про умови, в яких буде відбуватися економічна діяльність, низький ступінь передбачуваності прогнозу цих умов
Н. Вінер	Зменшення ентропії управлінських рішень
В. Л. Тамбовцев і Г. Б. Клейнер	Невизначеність – це відкриті задачі, в яких керівник, приймаючи рішення, не знає всієї сукупності дійсних факторів і повинен сформулювати різні гіпотези перед проведенням оцінки
М. П. Лапуста і А. Г. Поршньов	Невизначеність в підприємницькій діяльності виникає в результаті зміни попиту
С. Ю. Ляпина	Невизначеність – це узагальнююче вираження всіх складових послуг виробництва і реалізації продукту, динаміку яких в стратегічному майбутньому визначити достатньо складно
В. А. Лось	Висуває гіпотезу про існування невизначеності в прогнозуванні і пов'язує збільшення рівня невизначеності в залежності від часового горизонту прогнозування

Джерело: складено автором на основі даних [2, 15, 145, 237].

Більшість понять об'єднує така характеристика як неповнота і неточність інформації, яка призводить до неможливості підрахунку кінцевого результату. В умовах невизначеності для максимізації прибутку доцільно використовувати різні критерії та правила: критерій максимін Вальда, критерій максимак оптимізму, правило мінімакс Севіджа, критерій оптимізму-песимізму Гурвіца, критерій математичного сподівання Байєса, критерій Бернуллі, критерій Лапласа. Якщо результати розрахунку критеріїв свідчать про те, що необхідно прийняти одне і те саме рішення, то це підтверджує його оптимальність. У випадку визначення різних альтернатив необхідно віддати перевагу тому критерію, у якого більше математичне сподівання.

Невизначеність може бути як конструктивна, так і деструктивна [2]. Для того, щоб впливати на погано обумовлені процеси або об'єкти, необхідно вміти вимірювати рівень їх невизначеності. Частина факторів, наприклад, таких як середовище, і ціль визначити неможливо, але їх характеристики можуть бути приблизно порівняні на основі суб'єктивної інформації. В економіці вони пов'язані з такими властивостями як нечіткість, неоднозначність та інші. Такий контент представлений нечіткими множинами і дозволяє ввести міру їх невизначеності.

Яким чином рівень невизначеності виступає в якості інформаційного ресурсу розглянемо за допомогою найважливішої характеристики нечіткого поняття, якій служить його функція приналежності. Далі будемо вважати, що зниження рівня приналежності свідчить про поглиблення невизначеності, а підвищення – навпаки. Але так як дані функції використовуються в процесі нечіткого виведення, необхідно розглянути технологію застосування динаміки рівня невизначеності в засобах формування або коригування бюджетних планів підприємства.

Зміна знаку або приросту функції приналежності, що виникає в результаті нечіткого виведення, повинна аналізуватися і в разі підвищення рівня його невизначеності – відповідним чином коригуватися. Мета коригування полягає у перешкоджанні підвищення рівня невизначеності результатів нечіткого виводу і, якщо не в повному нівелювання даного рівня, то принаймні в його скороченні. Саме в цьому полягає використання рівня невизначеності в якості інформаційного ресурсу.

Сьогодні можна провести розрахунки декількома методами. Для такого типу невизначеності можна використати такий метод як нечітка множина, основна ідея якого полягає в порівнянні аналізованої нечіткої множини A з деякою базою. У якості останнього виступає чітка множина A^* , рівень нечіткості якого дорівнює нулю. Якщо знайти відстань між множинами A і A^* , то результат можна інтерпретувати як рівень невизначеності нечіткої множини A . Чим більше відстань оцінюваної множини до найближчого до нього чіткого, тим вище його рівень невизначеності. Для того

щоб результат був, вимірювання в діапазоні від 0 до 1. Нижче запропонована наступна формула:

$$\rho(A, A^*) = \frac{2}{n}d(A, A^*), \quad (1.1)$$

де – рівень невизначеності нечіткої множини A в порівнянні з чіткою множиною A^* ; n – кількість порівнюваних елементів у множинах; (A, A^*) – лінійна відстань Хемміга між множинами A і A^* , вимірювана за формулою:

$$d(A, A^*) = \sum_{i=1}^n |\mu_A(x_i) - \mu_{A^*}(x_i)|, \quad (1.2)$$

де $\mu_A(x_i)$, $\mu_{A^*}(x_i)$ – функції приналежності множин A і A^* .

З метою удосконалення механізму розрахунку невизначеності можна розробити інтегральний критерій відбору множини альтернатив.

Прогнозні величини ефективності на підприємстві доцільно встановлювати експертним методом, якщо відсутня повна і об'єктивна статистична інформація в галузі. Важливим способом підвищення ефективності в умовах невизначеності є формування перетину (інтеграції) по декільком областям або галузям. Оскільки на перетині кількість альтернатив збільшується, то в результаті мінімізуються невизначеність та ризики. Ризик повинен бути «осмисленим» – ризикувати з метою отримання прибутку. Тобто в умовах сприятливих для діяльності, а не з метою виживання підприємства. Перетин призводить, з одного боку, до збільшення ризику, а з другого – до отримання прибутку і розвитку. Перетин – це процес інтеграції, в якому перебувають на сьогодні бізнес, інвестиції, інновації, наука і державні інститути. Причини відповідних процесів і умов, в яких працюють підприємства, зумовлені міграцією населення, спорідненням наук та розвитком інформаційних технологій [145].

Одним із дуже помітних феноменів сучасності, які дедалі частіше привертають до себе увагу дослідників, є посилення процесів глобалізації та інтеграції. Логіко-семантичні та інтеграційні можливості самих термінів «глобалізація та інтеграція», «глобалізація» не обмежують сферу їх використання суто економічною

площиною життя суспільства. Сучасний етап розвитку людської цивілізації характеризується нарощенням інтеграційних тенденцій у світовому господарстві, поглибленням інтернаціоналізації виробництва та обміну, уніфікацією національних, економічних і соціальних стандартів, ускладненням багаторівневих взаємозв'язків між суб'єктами глобальної економічної системи та виникненням нових суперечностей між ними.

Процес економічної інтеграції України супроводжується значною кількістю проблем: нестабільною демократичною системою, недосконалим та непрозорим правовим полем, слаборозвиненими ринковими інститутами та відсутністю чіткого механізму інтеграції на мікро-, мезо- та макрорівнях. Світові кризові явища призупинили процеси інтеграції в Україні за всіма векторами, оскільки наша економіка значно відстає від європейської, а національні підприємства не є конкурентоспроможними.

Аналіз останніх публікацій показує підвищений інтерес з боку науковців в осмисленні специфіки теоретичних основ та концепцій інтеграції, проблеми створення ефективної економічної системи країни в умовах глобалізації, необхідність трансформації зовнішньоекономічної моделі розвитку та переходу до інноваційної. Незважаючи на інтерес вчених-економістів до вивчення проблем глобалізації та пов'язаних з нею процесів, недостатньо дослідженими залишаються питання щодо досягнення сталого розвитку підприємств шляхом їх інтеграції на різних рівнях економіки.

Вирішення глобальних проблем неможливе без узгодження дій та стратегій розвитку всіх рівнів, починаючи від світової економіки, закінчуючи національними економіками та галузями економіки конкретних підприємств. Забезпечення інтеграційного розвитку підприємств в цих умовах в системі національної економіки можливий лише за рахунок їх ефективної трансформації. Першочерговими завданнями є визначення мотивів, які спонукають підприємства до інтеграції з метою досягнення ними сталого розвитку.

Головною умовою сталого розвитку є досягнення ринкової рівноваги, тобто такої симетричності процесів, що збалансовує деструкцію і відновлення, розпад і з'єднання, розподіл та інтегра-

цію. Сталий розвиток підприємств відбиває сутність особливого стану господарської системи в складному ринковому середовищі і характеризує гарантію цілеспрямованості її руху в сьогоденні та прогнозованому майбутньому, синтезуючи в собі сукупність властивостей самої системи і найважливіших складових її комерційної та господарської діяльності. Стабільний розвиток підприємства характеризує процес його зростання, постійність і безперервність його змін в напрямку вдосконалювання з метою переходу підприємства в іншу інтеграційну форму діяльності. Інтеграція на різних рівнях економіки стає однією з найважливіших тенденцій розвитку сучасного світу.

У рамках комплексного дослідження інтеграційних процесів та досягнення сталого розвитку підприємствами в умовах глобалізації на різних економічних рівнях [13, 107, 254, 260] автором виявлено основні мотиви, які спонукають їх до цього (рис. 1.1).

Детальні дослідження рівнів інтеграції показали, що на макрорівні (транскордонне співробітництво) інтеграція економічної діяльності впливає на поліпшення більшості показників соціально-економічного розвитку держави, тим самим підтримуючи збільшення інвестицій в економіку. Досліджуючи процеси регіональної інтеграції (мезорівень – регіоналізація економіки), варто відзначити, що вона здійснюється в різних формах: шляхом виділення адміністративних регіонів всередині країни (регіоналізація зверху); організації самокерованої громади або поява нового регіону всередині існуючої адміністративної схематизації, відмінного від оточуючих (регіоналізація знизу); формування транскордонних регіонів і блоків країн або асоціацій регіонів (контрактно-горизонтальна регіоналізація). На мікрорівні (з точки зору підприємств – горизонтальна та вертикальна інтеграція суб'єктів господарювання) інтеграцію необхідно розглядати як процес взаємодії внутрішніх елементів, так і процес співпраці самого підприємства з зовнішнім середовищем та іншими бізнес-партнерами для отримання конкурентних переваг.

Інтеграція підприємств національної економіки сприятиме досягненню ними сталого розвитку, модернізації їх діяльності за

рахунок спільного раціонального використання ресурсів з метою підвищення основних економічних показників і конкурентоспроможності підприємств, а також отримання ефекту синергії.

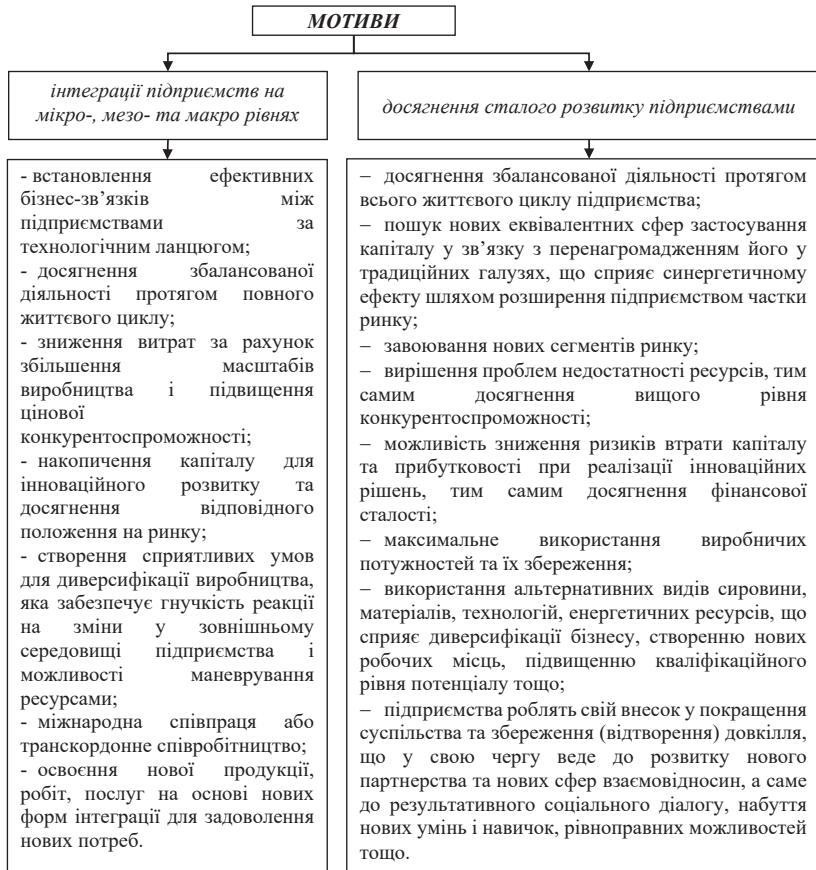

Рис. 1.1. Мотиви інтеграції та досягнення сталого розвитку підприємств на мікро-, мезо- та макро рівнях в умовах глобалізації

Джерело: розроблено автором.

Таким чином, глобалізація є однією з головних передумов інтеграційних процесів та досягнення сталого розвитку підприємств на різних рівнях економіки, яка сприяє планомірному впро-

вадженню найбільш ефективних й новітніх прогресивних технологій та економічних, соціальних і екологічних імперативів у країнах, що розвиваються, у тому числі й в Україні.

Отже, в умовах інтеграційних процесів відбувається перетин інтересів держав, підприємств та інших суб'єктів господарювання, що призводить до стану невизначеності та виникнення ризиків. Для прогнозування прибутку підприємства та подальшого його ефективного розвитку необхідно застосовувати не лише загальні методи розрахунку ризику, а й вміти мінімізувати невизначеність, оскільки ні при яких обставин вона повністю не зникає. Як показало дослідження, невизначеність може бути як конструктивна, так і деструктивна. Про це свідчать проведені розрахунки за різними критеріями та методами. В умовах невизначеності ризикувати необхідно обдуманно, тобто збільшувати прибуток, коли підприємство працює ефективно, та зменшувати втрати, коли підприємство збиткове або не має достатньої кількості будь-яких ресурсів.

1.2. Генезис теорії інтеграції у процесі економічного розвитку

Останнім часом процеси інноваційного технологічного розвитку в поєднанні з інформатизацією суспільства, стимулюють конкурентну боротьбу між національними підприємствами. Підвищення якості товарів та послуг, оптимізація економіко-правової бази, державне стимулювання сприятимуть виходу підприємств на світовий ринок та переходу країни до нової моделі економічного розвитку.

Однією з передумов такого розвитку є розширення інтеграційних процесів. За таких умов актуалізується потреба вивчення базових економічних категорій, таких як «інтеграція», «інтеграційні процеси», «інтеграція товарів та послуг» та поглибленого дослідження процесів виникнення та ефективності діяльності «інтеграційних форм розвитку підприємств».

Отже, поглиблене вивчення інтеграційних форм розвитку підприємств необхідно почати з поняття «інтеграція», для якої в літературі існує значна кількість теорій, концепцій і тлумачень.

Необхідність вирішення завдань щодо вибору інтеграційної форми розвитку підприємства обумовлює дослідження категорії «інтеграційний процес». Інтеграційні процеси, як відомо, є об'єктивним явищем, але підприємства повинні навчитися використовувати їх в інтересах підвищення конкурентоспроможності, загального й стійкого розвитку. Результатом інтеграційних процесів є злиття взаємодіючих систем та утворення певної інтеграційної форми. Дослідження, що проводяться в цій сфері, направлені на визначення властивостей та механізмів взаємодії в існуючих інтеграційних формах. Актуальним постає питання уточнення поняття «інтеграційна форма розвитку підприємства», в умовах динамічних змін економіки країни та виявлення нових інтеграційних форм. Необхідно дати визначення поняттям «інтеграція товарів та послуг», оскільки інтеграційні процеси іноді призводять лише до інтеграції властивостей підприємств.

Багато вчених займаються дослідженням інтеграції в цілому, і окремих її елементів, взаємозв'язків і проявів. Значний внесок в розробку теоретичних основ інтеграції зробили: Д. Мітрані, Є. Хаас, Л. Лінберг, А. Етціоні, К. Дойч та інші [53, 69, 266], роботи яких складають методологічну основу дослідження. Характеристику інтеграції з точки зору розвитку процесів концентрації та диференціації виробництва наведено в працях вітчизняних економістів: Л. Беррі, В. Єльмеєва, А. Зворикіна, Я. Кронрода, Г. Самборського, Г. Шишкова та інших.

Формування масштабних міжгалузевих об'єднань, поява нових форм їх реалізації вимагало більш детального дослідження інтеграції на рівні суб'єктів господарювання. В працях Л. Абалкіна, Г. Горланова, А. Мокроносова, І. Ніколаєвої, В. Овчиннікова, І. Шарапова, А. Шишкіна, В. Яковлева та інших представлена комплексна наукова характеристика узагальнення і його взаємозв'язок з процесами функціональних і різнорівневих форм організації виробництва, дослідженні його закономірності, фактори розвитку. Інтеграція суб'єктів господарювання визначається в порівнянні з функціональними формами організації економічної діяльності (І. Кіршин, І. Ніколаєва, Н. Шишкіна, А. Улезько та інші) або як економічний феномен якісного і кількісного порядку

(А. Мокроносов, І. Шарапов, В. Курченков та інші). У вітчизняній економічній літературі розглянуті підходи щодо дослідження інтеграції підприємств: інформаційно-фінансовий (Н. Спільна, В. Осипов, Н. Зарічна); маркетинговий (О. Іванова, Н. Задорожнюк); оснований на розвитку підприємства (Ю. Іванов, А. Пилипенко та інші). Значний внесок у дослідження інтеграційних форм розвитку підприємств зробили: А. Балян, І. Бакушевич, І. Брижань, З. Варналія, М. Войнаренко, П. Геєць, В. Дубницький, В. Забродський, С. Соколенко, І. Ткачук, В. Чевганова та інші. Накопичений теоретичний матеріал надає певну можливість оцінки сучасних тенденцій створення інтеграційних форм розвитку підприємств в національній економіці. В той же час в літературі недостатньо розкрито зміст категорій «інтеграція», «інтеграційний процес», «інтеграційна форма підприємства» та «інтеграційний товар або послуга», що вимагає розробки науково-методичного апарату для подальшого дослідження, аналізу та оцінки ефективності інтеграції національних підприємств у світовий простір.

Відомо, що поняття «інтеграція» введено в словник в 20-х рр. минулого сторіччя німецькими вченими Р. Шмедом, Х. Кельзеном і Д. Шиндлером. На їхню думку термін «інтеграція» (*integrare* – лат.) означає якусь цілісність, структуру, вдосконалення, першочергово введений у природничих науках. Вони вважають, що інтеграція – це об'єднання людей, особливо держав, в якусь соціально-політичну спільність [69]. В процесі дослідження наукової літератури [53, 69, 217] виявлено декілька підходів щодо визначення поняття інтеграції економічних та політичних явищ. Так, А. Марк, Г. Бругманс, П. Дюкло вважають метою інтеграції створення співпраці людей в одному політичному полі, на противагу об'єднань держав. Їхні результати досліджень сприяли передумовам розвитку функціонального підходу, тобто розвитку галузевих об'єднань. Інший підхід запропоновано К. Дейлом, який у своїх працях робить спробу проаналізувати характер взаємозв'язків між міжнародною інтеграцією та соціальною комунікацією. Результатом досліджень стала можливість проведення вимірювань в комунікаційних потоках, оцінюючи ступінь інтегрованості: чим вище рівень згоди, тим швидше проходить інтеграція сегментів.

Динаміку інтеграції, її причини та наслідки в своїх працях описали Е. Хаас та Л. Ліндберг, які обґрунтували свій підхід на основі концепції Д. Митрані. Сильною стороною їхніх поглядів є прагнення до керованої інтеграції на регіональному рівні. Найбільш істотною відмінністю від класичного функціоналізму є те, що на перший план висувається політика, прагнення до політичної співпраці через економічну співпрацю. Таким чином, звільнившись від низки недоробок, оновлена теорія вносить чіткість в інтеграційний процес. Також Е. Хаас виявив «ефект мультиплікатора» – якщо держава інвестує фінанси в інфраструктуру, то це призводить в подальшому до розвитку галузей економіки. Розуміння терміну «інтеграція» довгий час перебувало в залежності від специфіки середовища, в якому відбувалося його визначення. В економіці термін «інтеграція» став застосовуватися в 1950–1960-ті роки в процесі налагодження широкого співробітництва між країнами [17]. З тих пір цей термін в економічній літературі вживається перш за все для характеристики процесу поступового взаємопроникнення і взаємної адаптації національних економік, для формування єдиного економічного організму. Слід зазначити, що в рамках теорії транзакційних витрат виник зовсім інший підхід до визначення категорії інтеграції. Теоретичне дослідження особливостей здійснення транзакцій і практика поведінки суб'єктів взаємодії в ринковій економіці зажадала інтерпретації терміну. Інтеграція, з точки зору Р. Коуза, визначається як механізм заміни ринкових обмінних операцій (транзакцій) організаційною побудовою виробництва [81]. Поняття «інтеграція» розглядається відразу в двох аспектах: в аспекті динаміки – як процес, що веде до стану пов'язаності окремих частин або елементів системи; в аспекті статички – як стан пов'язаності, яке є результатом цього процесу.

В аспекті динаміки інтеграція визначає спосіб з'єднання частин в єдине ціле, задіяні при цьому механізми; статична складова обумовлює особливості побудови цілісних інтегрованих структур і характер взаємодії частин у складі цілого. Відповідно механізм інтеграції розпадається на два елементи: власне механізм інтеграції (як процесу) і механізм функціонування інтеграційних

систем. Початок інтеграційного процесу слід співвідносити з положеннями про істотне обмеження конкуренції. Орієнтуючись на дослідження теорій інтеграції, сам інтеграційний процес можна охарактеризувати як реалізацію заходів для досягнення інтегрованості, створення сприятливих умов або формування ж самої цілісності враховуючи праці [203] та визначив наступні ознаки: мінливість, керованість, безперервність, передбачуваність та інші. Отже, пошук ефективних інтеграційних форм розвитку підприємств необхідно базувати на понятті «інтеграційний процес».

Слід враховувати твердження Й. Шумпетера щодо представлення досконалої конкуренції як найменш ефективної моделі, яка вимагає розвитку форм координації та взаємодії учасників інтеграційних процесів, при подальшому дослідженні. Початок інтеграційного процесу слід співвідносити з положеннями про обмеження конкуренції та визначити головним критерієм об'єднання властивостей (економічних, технічних, соціальних, виробничо-господарських) раніше не інтегрованих підприємств. Аналіз наукових праць, в яких розглянуто різноманітні теорії і підходи щодо інтеграції суб'єктів господарювання, а саме [64, 95, 156, 163, 266]: Н. Ігнатова розглядає методологічний підхід; О. Челнокова і І. Кіршін – системно-еволюційний підхід; Р. Гильфердинг та Ж. Тироль – теорію фінансово-промислового капіталу; Я. Кронрод й Г. Шишкова – виробничо-технологічний підхід; О. Білоус – рівневий підхід; А. Мовсесян і Д. Гелбрейт – інформаційно-фінансовий підхід та теорію економічної влади; Г. Антонов та В. Смоляго – маркетинговий підхід; Г. Клейнер й Р. Качалов – інституціональний підхід, показав, що зазначені вчені досліджують різні сторони складної і внутрішньо неоднорідної категорії, часто визначаючи її через окремі сторони, складові, аспекти, функції.

На нашу думку, сутність процесів інтеграції підприємств розкривається за допомогою дослідження методологічних підходів та виокремлення особливих характеристик категорій, які взаємодіють доповнюють одна одну та в цілому дозволяють отримати всебічно якісне уявлення досліджуваного явища.

Наприклад, сутність системно-еволюційного підходу – це системи розвитку, структурності та ефекту синергії. Тобто під-

приємство є системою взаємодіючих елементів з інтеграційними властивостями. Системно-еволюційний підхід необхідно поєднати з рівневим підходом, який акцентує увагу на проблемі розмежування інтеграції на мікро-, мезо-, макрорівні та їх взаємодії, оскільки навіть маркетинговий підхід заснований на аналізі й оцінці стану та перспектив розвитку попиту, пропозиції, цін, конкуренції на ринку, де функціонують підприємства і передбачається створення інтеграційної структури.

З огляду на все вищезазначене, нами сформовано найбільш цілісне та науково обґрунтоване визначення основних термінів при дослідженні інтеграційних процесів підприємств, які охоплюють існуючі наукові підходи, але не роблять наголос на окремому їх аспекті (рис. 1.2). Зазначені терміни у структурно-логічній послідовності наведені з урахуванням еволюції теорій і підходів до поняття «інтеграція». Орієнтація на еволюцію дозволяє обійти політичну інтеграцію на міжнародному рівні та виокремити інтеграційні процеси в економіці направлені на створення нових інтеграційних форм розвитку підприємств.

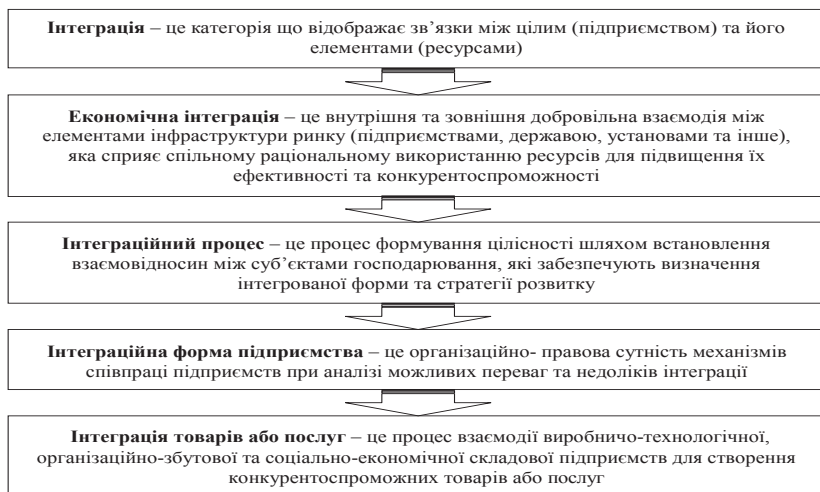

Рис. 1.2. Структурно-логічна схема процесу дослідження термінології щодо інтеграції підприємств

Джерело: розроблено автором

Наведене на рис. 1.2 поняття інтеграції на макрорівні розкривається як категорія, яка відображає взаємозв'язок, співпрацю, взаємопроникнення між цілісними системами (підприємствами, установами тощо) та певними властивостями цих систем, тобто інтеграція елементів системи у вигляді ресурсів (матеріальних, технологічних, інформаційних, фінансових та інших). Одним з напрямків дослідження інтеграції є її економічна складова, яка формується внаслідок взаємодії елементів інфраструктури ринку на мікро-, мезо-, і макрорівнях, що дає змогу врахувати наявні ресурси та раціонально використовувати їх для підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств. Важливим аспектом інтеграції є удосконалення процесу інтеграції внаслідок аналізу та удосконалення його складових: інституціональної (формування взаємовідносин на правовій основі), економічної (формування цілісності через узгодження єдиних тарифів, об'єднання ресурсів), організаційної (створення інтеграційної форми та визначення стратегії розвитку). Для здійснення ефективною інтеграції необхідна побудова інтеграційної форми.

Так, на думку автора, поняття «інтеграційна форма підприємства» є частиною дослідження інтеграційного процесу, тому розкривається через розробку організаційних механізмів співпраці підприємств та нормативно-правового обґрунтування передумов створення інтеграційних об'єднань.

Однією з вимог вибору або створення інтеграційних форм підприємств є детальний аналіз переваг та недоліків інтеграції підприємств у різних галузях національної економіки. Обґрунтовуючи поняття інтеграції товарів або послуг методологічною базою слугують складові підприємства: соціально-економічна (створення економічних, функціональних товарів та послуг максимально пристосованих до потреб ринку споживачів); виробничо-технологічна (зниження собівартості, використання інноваційних технологій для підвищення якості) та організаційно-збутова (вивчення ринків з метою кращого задоволення потреб споживачів, пошук нових сегментів ринку та товарів або послуг). Запропонована структурно-логічна схема процесу дослідження термінології щодо інтеграції підприємств дає змогу комплексно виокремити

основні поняття дослідження інтеграційних процесів на підприємствах при трансформації національної економіки.

Таким чином, інтеграція є складним, багатостороннім, важко досліджуваним процесом і знаходиться на початковому етапі його дослідження. Існуючі теорії найширше розглядаються на світовому рівні та дають нам лише загальне уявлення про інтеграцію, однак не всі існуючі теорії можна використати при аналізі інтеграційних процесів, особливо на рівні підприємств. ***Тому запропоновано структурно-логічну схему процесу дослідження термінології щодо інтеграції підприємств, концептуальні положення якої спрямовані на теоретико-методологічне обґрунтування рекомендацій зі створення і використання інтеграційних форм розвитку підприємств в умовах інноваційних змін національної економіки.***

1.3. Теоретичні, методологічні та прикладні форми інтеграції підприємств: світовий та національний досвід

Необхідність забезпечення динамічного розвитку підприємств України в умовах невизначеності впливу зовнішнього середовища обумовлює потребу пошуку балансу між зовнішніми факторами та внутрішнім середовищем, вимагає розроблення та реалізації сучасних концепцій, технологій та ефективних управлінських рішень у площині перебудови та розвитку діяльності підприємств для забезпечення підвищення результативності їх функціонування та економічного зростання. Одним із напрямів підвищення ефективності діяльності в умовах конкурентного середовища та поширення глобалізації є посилення інтеграційної взаємодії та формування інтегрованих структур різних типів.

На сьогодні теоретичні основи інтеграції не є новими в економічній науці, однак трансформаційні процеси розвитку економіки зумовили необхідність подальшого вивчення та удосконалення існуючих наукових знань, і розробки нових організаційних форм інтеграції та умов забезпечення збалансованої взаємодії учасників інтеграційних процесів.

Нові умови розвитку світового господарства спонукають до інтенсифікації економічних процесів всередині держави і визначають об'єктивну необхідність адаптації організаційно-економічного механізму підприємств до нових умов господарювання зазначеної обмеженості ресурсного потенціалу кожного окремого підприємства. Глобальні зміни у підприємницькому середовищі, що відбулися в останні роки, спонукають підприємства вести політику виживання у складних умовах світової конкуренції за рахунок активізації внутрішнього потенціалу і здійснення ефективної організаційно-економічної взаємодії між учасниками виробничого процесу. Тому економічна ефективність діяльності підприємств в сучасних умовах стає все більше залежною від їхньої здатності оптимізувати відносини з великою кількістю бізнес-партнерів та управляти власними бізнес-процесами. Такі якісні зміни призводять до виникнення інтеграційних зв'язків між підприємствами і, як результат, – призводять до швидшого становлення на їх основі нових господарських структур – інтегрованих підприємств.

Проблемні питання щодо утворення та функціонування інтегрованих структур різних типів відображені у працях таких українських вчених: О. Білоруса, П. Буряка, З. Варналія, М. Долішнього, В. Забродського, М. Козоріз, М. Кизима, М. Туган-Барановського, С. Якубовича, Л. Яніва та ін. Серед іноземних авторів, котрі працюють над дослідженням цієї теми, варто виділити низку російських науковців: Ю. Вінслав, В. Дементьєв, А. Мелентьєв, В. Цветков, В. Рязанцев. На даний момент ці питання досі розглядаються вченими.

Інтеграційна структура – це форма взаємодії між підприємствами, установами, науково-дослідними організаціями та фінансовими структурами, спрямована на поєднання можливостей високотехнологічного виробництва і концентрованого фінансового капіталу з метою забезпечення стабільності умов функціонування підприємств, створення необхідного інвестиційного потенціалу для інноваційного розвитку [199].

Сучасні тенденції в розвитку світової та вітчизняної економіки, фактори зовнішнього і внутрішнього середовища організацій сприяють розвитку інтеграційних процесів, появи нових форм

об'єднання господарюючих суб'єктів. У науковій літературі [8. 83] за способом та цілями об'єднань виділяють такі види інтегрованих господарських структур: фінансово-промислова група (ФПГ), картель, синдикат, пул, консорціум, трест, асоціація, стратегічний альянс, концерн, конгломерат, фінансово-промислові групи, холдинг, комбінат, кластер, корпорація, технопарки.

Доцільність створення інтеграційних об'єднань інвестиційного спрямування відображена в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

**Сучасні інтеграційні форми розвитку підприємств:
організаційно-функціональний підхід**

Назва	Фактори відповідності умовам ефективної діяльності на інвестиційному ринку
1	2
Консорціум	<ul style="list-style-type: none"> - компанії можуть одночасно входити до складу кількох консорціумів, оскільки можуть брати участь у здійсненні кількох проєктів; - тимчасове об'єднання капіталу, взаємодоповнюючих ресурсів і потужностей на обмежений період з метою досягнення цілей в процесі реалізації спільного проєкту; - у разі досягнення мети створення консорціум припиняє свою діяльність
Асоціація, союз	<ul style="list-style-type: none"> - не має права втручатися у виробничу та комерційну діяльність будь-кого з учасників; - неприбуткове громадське об'єднання, не проводить комерційної діяльності; - свобода в прийнятті рішень учасниками внаслідок основної мети – координація підприємницької діяльності учасників, захист та лобювання їх інтересів, більш ефективна організація робіт з консалтингу та інформаційного забезпечення; - тимчасове об'єднання
Стратегічний альянс	<ul style="list-style-type: none"> форма співпраці двох або більше незалежних компаній, в тому числі потенційних чи реальних конкурентів, у довгостроковому періоді для досягнення певної мети; - компанії можуть бути учасниками безлічі стратегічних альянсів; - неефективність такої форми об'єднання; - труднощі координації діяльності учасників альянсу (партнери можуть приймати рішення, неоптимальні для стратегічного альянсу в цілому); - складність контролю (нестача автономії в учасників стратегічних альянсів спричиняє внутрішні конфлікти); - різні початкові очікування з боку партнерів альянсу, тоді як одна компанія прагне уникнути конкуренції, інша прагне

1	2
Картель	отримати доступ до технологій та знань першої; - тимчасове об'єднання - тривале договірне об'єднання декількох підприємств однієї галузі виробництва; - мета створення – отримання значного прибутку всіма учасниками угоди шляхом усунення або регламентації конкуренції між ними, а також шляхом придушення "зовнішньої" конкуренції; - внутрішня конкуренція за квоту у виробництві
Синдикат	- монополістична угода між підприємствами однієї галузі, учасники якої втрачають власність на виготовлений продукт; - внутрішня конкуренція за клієнтів чи за квоту у виробництві
Трест	- учасники втрачають власність на засоби виробництва та виготовлений продукт, виробничу та комерційну самостійність, тобто відбувається об'єднання виробництва, збуту, фінансів та управління учасників угоди; - відсутність централізованих фондів капіталовкладень, підпорядкування окремих підприємств загальним цілям тресту (в іншому випадку лібералізації відносин позиції тресту значно послаблюються, що ускладнює процес управління ним); - внутрішня боротьба за найбільш впливові посади в правліннях, за розподіл прибутків
Концерн	- учасники втрачають власність на засоби виробництва і виготовлений продукт; - обмеженість підприємств, що входять до концерну, у прийнятті управлінських рішень; - централізація функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності; - внутрішня конкуренція за клієнтів чи за квоту у виробництві
Конгломерат	- значна диверсифікація, що може призвести до складнощів в управлінні; - значні витрати, які необхідні для створення конгломерату у випадку використання механізму поглинання
Фінансово-промислові групи	- прагнення охопити в рамках своєї діяльності різні за профілем та спрямованістю ринкові сегменти або галузь економіки на національному рівні та міжнародному рівні
Холдинг	- безпосередньо не займається виробничою діяльністю, а використовує свої фінансові кошти для придбання контрольних пакетів акцій інших підприємств, які є учасниками концерну або другого добровільного об'єднання; - холдинг здійснює контроль за діяльністю таких підприємств
Комбінат	- комбінати відрізняються: виробничо-технологічною, економічною й територіальною єдністю; - єдністю сировинної, паливно-енергетичної і транспортної бази, а також системи управління; - виробничо-технологічною та економічною єдністю, що означає пропорційність потужностей і обсягу випуску відповідних видів продукції;

Закінчення таблиці 1.2

1	2
	- узгодженість виробництва в часі
Кластер	- така форма діяльності дає змогу учасникам зберігати юридичну самостійність; - конкурувати між собою подібно асоціаціям, тому для вирішення стратегічних завдань в умовах сучасних інтеграційних процесів доцільно впроваджувати кластерну форму діяльності підприємств
Корпорація	- метою формування корпорації є консолідація виробничо-господарської діяльності підприємств; - координація зусиль у розв'язанні складних технічних, фінансових, соціально-економічних проблем; - забезпечення захисту спільних інтересів, кооперуванні у випуску продукції тощо
Технопарки	- сприятливі для науково-технічних інноваційних проєктів, виконуваних спільними зусиллями наукових центрів і промисловості; - насичені першокласною інженерною, науково-виробничою, інформаційною і соціальною інфраструктурою

Джерело: складено автором на основі даних [83, 103, 154].

Отже, охарактеризувавши основні форми інтеграційних об'єднань можна зробити висновок, що: до складу включаються декілька безпосередньо не пов'язаних між собою за галузевим та технологічним принципами підприємств та фінансово-кредитних установ; не відбувається централізація науково-технічної, виробничої, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності; відбувається зниження підприємницького ризику за рахунок концентрації значних фінансових ресурсів і значної диверсифікації виробництва продукції, що випускається; поєднання різних видів діяльності дозволяє здійснювати координацію фінансових потоків, оптимальний їх перерозподіл та забезпечує ефективне використання фінансових ресурсів; функціонування здійснюється відповідно до загальної розробленої стратегії; існує відсутність внутрішньої конкуренції за клієнтів чи за квоту у виробництві; ведеться формування єдиної бази клієнтів, які є клієнтами практично для всіх учасників.

Терміни “інтеграція” і “інтеграційна структура” визначають необхідність функціонування інтеграційних структур в умовах інноваційної структурної розбудови економіки.

Із розвитком інтеграційних процесів з'являються різні за формами і типами інтеграційні структури, що потребує виділення порівняльних ознак (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Характеристика організаційних форм інтеграційних структур за порівняльними ознаками

Порівняльні ознаки	Організаційна форма інтеграційної структури				
	Асоціація	Корпорація	Консорціум	Концерн	ПФГ
Ступінь юридичної самостійності	Збереження юридичної самостійності	Збереження юридичної самостійності	Збереження юридичної самостійності	Втрата юридичної самостійності	Збереження юридичної самостійності
Ступінь виробничо-господарської самостійності	Необмежений	Частково обмежений	Частково обмежений	Дуже обмежений	Частково обмежений
Ступінь фінансової самостійності	Необмежений	Частково обмежений	Частково обмежений	Дуже обмежений	Частково обмежений
Спосіб формування	Договірний	Договірний	Статутний	Статутний	За рішенням Уряду неформальний договірний
Форма створення	Договірна	Договірна	Договірна	Злиття і поглинання	Злиття і поглинання, а також договірна
Інтегровані форми капіталу	Промисловий	Промисловий	Промисловий	Промисловий, фінансовий	Промисловий, фінансовий і торговий
Форма управління	Координація	Регулювання	Регулювання	Регулювання	Регулювання і координація
Тип організаційної побудови	Горизонтальний	Вертикальний	Горизонтальний	Вертикальний	Вертикальний
Ступінь інтеграції	Локальний	Частковий	Локальний	Повний	Частковий
Стратегічні цілі	Загальна та індивідуальні	Загальна та індивідуальні	Загальна	Загальна	Загальна

Джерело: власна розробка автора.

Систематизація інтеграційних механізмів взаємодії між інвестиційними посередниками дозволила стверджувати, що питання визначення організаційних форм спільного інвестування все ще залишається дискусійним. На основі критичного узагальнення переваг та недоліків ФПГ, консорціуму, асоціації, союзу, стратегічного альянсу, картелю, синдикату та тресту виявлено невідповідність цих організаційних форм створення інтеграційних об'єднань умовам ефективної діяльності на інвестиційному ринку.

Основними елементами світової економіки стали транснаціональні компанії, які ведуть жорстку боротьбу за ринки збуту своєї продукції. В Європі та США створились корпорації-гіганти, які керують такими видами бізнесу, як авіація, космос, озброєння та інформаційні технології. Серед них «Boeing» (США), «BAESystems» (Велика Британія), EADS (Нідерланди), «Thales» (Франція), «Finmeccanica» (Італія) та інші підприємства, обсяги продажів яких на ринку високих технологій обчислюються десятками мільярдів доларів США [30, 63, 161]. Така інтеграція сьогодні дозволяє консолідувати ресурси підприємств-учасників корпорації і забезпечує розробку загальної мети та стратегії, проведення спільних дослідних робіт, випуск конкурентоспроможної продукції, просування її на світовий ринок [31].

Пріоритет західних інтеграційних підприємств полягає в процесах консолідації, які завжди здійснювалися згідно із законами ринку: злиття, поглинання й альянси, які створюються з метою економії на масштабах, наблизеності до ринків збуту товарів та послуг. Сьогодні спостерігається посилення тенденції переміщення виробничих процесів дешевої електроенергії, наблизення до ринків збуту кінцевої продукції, а також географічного розділення цих видів діяльності.

У світі можна побачити інтеграцію підприємств в таких галузях: туризм (NUI – Німеччина, Mytravel – Великобританія, Kuoni – Швейцарія), промисловість (Северсталь – Росія, RoyalDutchPetroleumCompanyLtd – Великобританія, Royal Dutch Shell – Нідерланди), зв'язку (ChinaMobile – Китай, América Móvil – Мексика) та інші.

Висока ліквідність продукції, значні основні фонди й конкурентоспроможність виробництва є гарантією того, що іноземні інвестори розглядають вертикально інтегровану структуру як надійного партнера, проекти якого можна впевнено фінансувати. У свою чергу вертикально інтегровані структури здатні забезпечити цим інвестиціям належну віддачу. Такий розвиток дозволить вирішити проблему побудови корпоративної структури, здатної успішно конкурувати на зовнішніх ринках.

При горизонтальній консолідації інтегровані структури спочатку формуються в межах одного сегмента індустрії, а потім проникають і в суміжні галузі.

До переваг горизонтальної інтеграції можна віднести [8, 125, 148]:

1. Забезпечення економії на масштабі.

2. Зростання частки ринку, відповідно, можливостей впливу на постачальників і споживачів.

3. Можливість здійснювати масштабні проекти.

Звичайно, інтеграція «вшир» і «вглиб» має і свої недоліки, головним з яких є зниження тиску конкуренції на окремі підприємства холдингу, внаслідок чого якість їхньої продукції може стати нижчою, ніж у конкурентів. Джерелом вертикальної інтеграції в машинобудуванні повинна бути компанія, що займається складанням кінцевих виробів, оскільки саме вона, володіючи знанням споживчих переваг, зможе забезпечити належну координацію по всьому виробничому ланцюжку. Чітке планування складу та структури холдингу є дуже важливим.

До актуальних питань інтеграції підприємств України у світовий економічний простір відносять [65, 124]:

1) формування зовнішньої політики держав, яку можна визначити як протекціонізм економіки, що глобалізується;

2) створення великих транснаціональних корпорацій, які мають дочірні підприємства і беруть участь в міжнародному поділі праці в межах системи технологічно взаємопов'язаних підприємств у різних країнах світу;

3) наявність міжнародного виробничого механізму з єдиним технологічним і комерційним планом;

4) співпраця із зарубіжними підприємствами з метою розробки та придбання специфічних технологій, які вимагають великих витрат на їх створення.

Сьогодні як у світовій економіці у цілому, так і на вітчизняному ринку, головну роль відіграють не окремі суб'єкти господарювання, а інтегровані підприємства. Інтеграційні процеси протікають за схемами, що передбачають вертикальну або горизонтальну інтеграцію.

Економічні процеси, що характеризують розвиток будь-якої країни, базуються на вивченні та використанні світового досвіду формування інтеграційних форм розвитку підприємств.

Відповідно сфери зв'язку та інформатизації приклади інтеграції підприємств наведені в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Зарубіжний досвід інтеграції підприємств сфери зв'язку та інформатизації

Країна	Назва інтегрованого підприємства	Інтеграційна форма підприємства
Китай	China Mobile Communications Corporation	Корпорація
Мексика	América Móvil	Холдинг
Нідерланди	Veon	Холдинг
Німеччина	T-Mobile	Холдинг
Японія	Nippon Telegraph & Telephone (NTT)	Корпорація
США	Verizon Communications AT & T Inc	Конгломерат

Джерело: сформовано автором на основі даних [241, 243, 245, 263, 264, 275, 279, 280].

Виходячи з даних табл. 1.4 видно, що у світі використовують як вертикальні, так і горизонтальні інтеграційні форми підприємств сфери зв'язку та інформатизації, при цьому у таких умовах розвитку зазначені підприємства постійно підвищують ефективність своєї діяльності. Як свідчить світовий досвід, ефективним шляхом до успіху в становленні конкурентоспроможних інтегрованих підприємств є концентрація капіталу та виробничих потужностей на основі розвитку інтеграційної взаємодії. Інтеграція впливає на життєстійкість підприємств, підвищення фінансової стабільності, зниження рівня невизначеності у постачанні ресурсів та збуті продукції, зміцнення позицій об'єднаних підприємств на ринку послуг, диверсифікацію, зниження ризиків тощо.

Таким чином, на думку автора, вплив, який інтегровані підприємства здійснюють на світову й національну економіку, являється як позитивним, так і негативним. До основних характеристик позитивного впливу можна віднести: можливість розширення виробництва товарів і надання послуг для

населення та промисловості; забезпечення динамічного розвитку підприємств різних галузей економіки; сприяння прискореного економічного розвитку територій країни; створення нових робочих місць; ефективно використання ресурсів; підвищення інвестиційної активності; можливість фінансування масштабних проектів тощо. Переваги, які інтегровані підприємства отримують в економіці, з часом можуть стати перешкодами економічного розвитку окремих галузей, регіонів або країни в цілому. Збереження конкурентних позицій об'єднання забезпечується шляхом постійного розвитку, збільшення масштабів діяльності та обсягів підконтрольного капіталу. Інтереси окремих інтегрованих підприємств та державні інтереси починають набувати чітких розбіжностей, коли діяльність мережевих структур створює негативні наслідки для економіки країни.

1.4. Вплив геополітичного фактору на розвиток інтеграційних процесів

Перетворення на політичній карті світу, формування політичних та економічних угруповань призводять до трансформації геополітичних інтересів у світі. У цьому плані Україна стає важливим об'єктом геополітичних процесів. Вплив геополітичного фактору на її соціально-економічний розвиток є неоднозначним. Щоб забезпечити національні інтереси держави, безпеку життєдіяльності населення важливо адекватно реагувати на геополітичну ситуацію з метою створення сприятливих умов господарювання з урахуванням фактору глобалізації, інтеграції та підвищення конкурентоспроможності економіки. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають дослідження стратегії розвитку інтеграційних процесів з позицій впливу геополітичного фактору для реалізації загальнодержавних і регіональних пріоритетів. Такі дослідження мають базуватися, з одного боку, на відстеженні глобальних геополітичних процесів, з другого – на вивченні особливостей економічного розвитку регіонів в умовах ринку, можливостей їх інтеграції у світогосподарські структури.

Дослідження впливу геополітичного фактору на стратегію розвитку інтеграційного процесу підприємств повинні здійснюватися у контексті геополітичної стратегії держави. Її основою є напрями орієнтації країни у світовому просторі, принципи співробітництва з іншими державами та міждержавними угрупованнями, способи досягнення стратегічних цілей тощо [44, 52, 59]. Великий вплив на формування геополітичної стратегії країни мають географічні чинники – геополітичне положення країни, її ресурсний потенціал, структура виробництва, що визначають стратегічний потенціал держави. Узгодження напрямів стратегії розвитку інтеграційних процесів підприємств із пріоритетами та завданнями геополітичної стратегії країни сприяє її утвердженню у міжнародному економічному просторі, ефективному використанню природно-ресурсного, економічного, інтелектуального, науково-інноваційного потенціалу регіонів, посиленню їх конкурентних переваг, інвестиційної привабливості, соціально-економічному піднесенню.

Формування геополітичної стратегії інтеграційних процесів підприємств (ПП) потребує максимального врахування фундаментальних конкурентних переваг, що значною мірою зумовлюються суспільно-географічними чинниками, їх нове позиціонування в сучасних умовах, врахування новітніх тенденцій розвитку держави. Важливими принципами ПП із суспільно-географічних позицій є [7, 123, 132] раціональне використання її геополітичного положення, природно-ресурсного потенціалу, спеціалізації економіки і територіальної структури виробництва і розселення населення, забезпечення збалансованого розвитку, соціальної спрямованості господарства. Роль геополітичного положення та природних ресурсів, особливо стратегічних, зростає, водночас істотно посилюється значення працересурсного, інтелектуального потенціалу, торгівлі, інвестиційних процесів. Для досягнення економічних цілей нині застосовуються такі методи, як торговельні обмеження, проникнення іноземного капіталу у стратегічні сектори економіки – енергетичний, продовольчий, сферу високих технологій і телекомунікацій, транспорт. Геополітична стратегія стала передусім гео економічною і спрямована на

зміцнення конкурентних позицій регіонів та держави в цілому у світовому співтоваристві.

Вплив геополітичного фактору на ІПП проявляється у зміні його конкурентних позицій у сфері виробництва, соціального розвитку завдяки прийняттю державою певних геополітичних рішень та здійснення заходів стратегічного управління (рис. 1.3). Це стосується передусім ресурсокористування, промисловості, сільського господарства, науки і техніки, транспорту й комунікацій, інвестування, зовнішньоекономічної діяльності. Найбільшого впливу зазнають провідні галузі.

На даний час на Україні зазвичай виділяється дев'ять економічних районів зі своєю спеціалізацією: столичний, північно-східний, донецький, придніпровський, центральний, подільський, карпатський, північно-західний, причорноморський. В причорноморський економічний район входить Одеська область, яка може бути взята для дослідження потенціалу необхідного для інтеграції підприємств сфери зв'язку та інформатизації. Особливу увагу звернено на ті чинники розвитку та галузі господарської діяльності, які можуть бути стратегічним ресурсом зростання, сприяти забезпеченню національної безпеки України. Це передусім енергоносії, агропродовольча продукція, виробництва з використанням високих технологій, транспортна мережа регіону, телекомунікаційні системи, інвестиції, зовнішня торгівля. Такий підхід дає змогу виявити стратегічні можливості розвитку Одеського регіону, переваги та недоліки його господарської діяльності в умовах глобалізації.

Промисловість Одеського регіону відіграє значну роль у структурі реального сектору економіки. Протягом 2018 року розвиток підприємств промисловості області відбувався в рамках реалізації комплексу заходів Програми соціально-економічного розвитку Одеської області на 2018 рік.

Основними галузями, які формують структуру промислового виробництва області, є харчова промисловість (частка у загальному обсязі реалізованої продукції (42,8%), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (25,0%), хімічна промисловість (1,1%), машинобудування(9,3%).

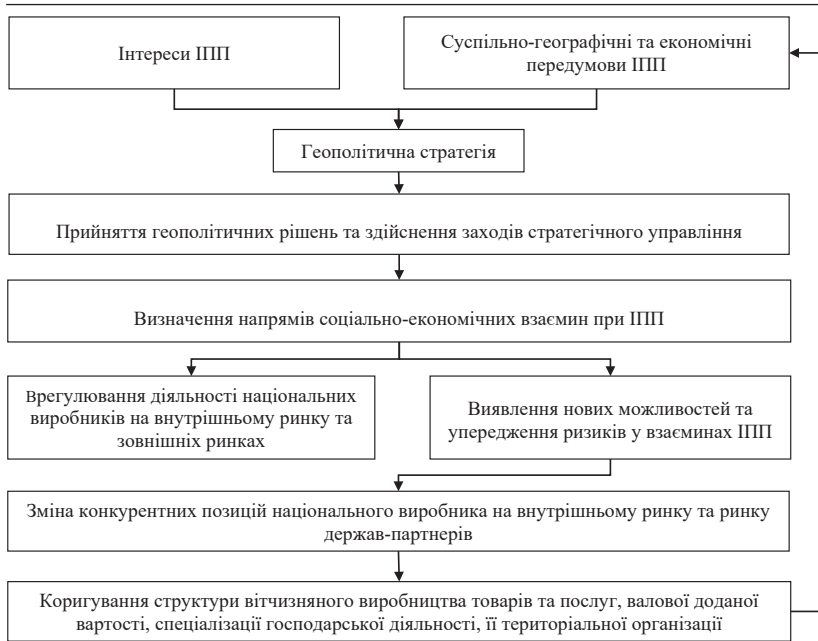

Рис. 1.3. Схема впливу геополітичної стратегії на ІПП

Джерело: власна розробка автора.

Одним з найважливіших секторів економіки регіону є сільське господарство. Земельний фонд області становить 3,33 млн га, у т. ч. 2,6 млн га (77,8%) – сільськогосподарські угіддя, з них рілля становить 2,1 млн га (62,2%), перелоги – 27,5 тис. га (0,8%), сінокоси – 50,7 тис. га (1,5%), пасовища – 353,3 тис. га (10,6%), багаторічні насадження – 90,4 тис. га (2,9%).

Основними напрямками виробничої сільськогосподарської спеціалізації області є рослинництво – 23,2% (вирощування зернових і технічних культур, овочів, винограду) і тваринництво – 19,8% (розведення великої рогатої худоби, свиней, овець, птиці, виробництво м'яса, молока, яєць, вовни) [59].

Транспортно-дорожній комплекс в регіоні представлений усіма видами транспорту і включає в себе найкрупніші морські торговельні порти, судноплавні компанії, розвинене залізничне та

автодорожнє господарство, широку мережу автотранспортних, експедиторських підприємств, аеропортові та аеродромні комплекси, авіакомпанії.

Через територію Одеської області проходять п'ять міжнародних транспортних коридорів: сьомий та дев'ятий критські, транспортний коридор TRACECA (Європа-Кавказ-Азія), коридори «Балтійське море – Чорне море» та «Чорноморське транспортне кільце» – транспортний коридор навколо Чорного моря Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС).

Морегосподарський комплекс області представлений морськими торговельними портами: Одеський, Іллічівський, Ізмаїльський, Южний, Білгород-Дністровський, Ренійський, Усть-Дунайський; а також приватним Іллічівським морським рибним портом.

Морський та річковий транспорт представляють судноплавні компанії: ПрАТ «Українське Дунайське пароплавання», ТОВ «Судноплавна компанія «Укрферрі».

Порти мають відповідну інфраструктуру для здійснення вантажних операцій із переробки сухих та наливних вантажів, перевезення пасажирів та виконання допоміжних функцій: бункерівка, відстій транспортних, спеціалізованих і службово-допоміжних суден.

Потужність портів Одеської області у 2017 році становила 60% від загальної потужності портів держави. Найбільші порти Одеської області – Одеський, Іллічівський, Южний.

Дунайські порти: Ізмаїльський, Ренійський та Усть-Дунайський разом мають більше 60 причалів довжиною близько 14 км та можуть приймати судна з осадкою до 6 метрів. Перспективи дунайських портів пов'язані з доведенням до проектних глибин суднового ходу р. Дунай – Чорне море.

Глибоководний судновий хід – один із найважливіших та пріоритетних проектів для розвитку держави. Забезпечення реалізації проекту повного розвитку ГСХ р. Дунай – Чорне море збільшить прохідну осадку суден з 5,5 до 7,2 м.

Залізничний транспортний комплекс включає Одеське відділення Укрзалізниці та Одеське підприємство залізничного тран-

спорту. Залізниця обслуговує більше 7,0 тис. клієнтів, у т. ч. хімічні, верстатобудівні, судноремонтні та енергетичні підприємства, порти, переправу, підприємства легкої, швейної, харчової промисловості, підприємства з виробництва будматеріалів та інше.

На території Одеської області знаходяться: Міжнародний аеропорт «Одеса», Аеропорт «Ізмаїл» (законсервовано на 3 роки у 2010 році), аеродром «Лиманське», а також спортивні аеродроми.

На Одеському ринку авіаційних перевезень працюють закордонні авіалінії («Flydubai» – Об'єднані Арабські Емірати, «Сибір», «Трансаеро», «Пулково», «Аерофлот» – Росія, «Lufthansa» – Німеччина, «LOT Polish Airlines» – Польща, «Turkish Airlines» – (Туреччина) та українська авіакомпанія із часткою іноземного капіталу («Міжнародні авіалінії України»).

На території Одеської області працюють 522 постійних автобусних маршрутів загального користування, з них 324 внутрішньорайонні автобусні маршрути, на яких працюють 417 автобусів; 445 внутрішньообласних автобусних маршрутів: 101 приміських та 323 міжміських автобусних маршрутів, на яких 1072 автобуси.

Зовнішньоторговельний оборот області з іншими країнами світу по товарах та послугах склав 7399,8 млн дол. США. У 2017 році обсяги експорту товарів та послуг досягли 2794,3 млн дол., імпорту – 4605,5 млн дол. США. Сальдо зовнішньої торгівлі негативне – 1811,2 млн дол. США. При цьому, частка товарів в експорті становила 58,3%, послуг – 41,7%, в імпорті – 94,4% та 5,6% відповідно. *Зовнішня торгівля товарами.* У 2017 році обсяги експорту та імпорту товарів становили 1628,4 млн дол. США та 4347,7 млн дол. відповідно і зменшились у порівнянні з 2016 роком на 8,7% та на 9,3%. Частка підприємств регіону в загальному обсязі експорту товарів країни складає 2,6%, імпорту – 4,5%. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 2719,3 млн дол. США. На формування негативного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні; нафта та продукти її перегонки, їстівні плоди та горіхи, текстильні матеріали та текстильні вироби, взуття, машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання, засоби наземного транспорту, крім за-

лізничного, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них, риба і ракоподібні, недорогочінні метали та вироби з них, іграшки.

До країн СНД було експортовано 18,9% усіх товарів, до країн ЄС – 20,5% (у 2016 році – відповідно 22,2% та 17,7%) [138].

Найбільші обсяги експортних поставок здійснювалися до Російської Федерації – 9,4% від загального обсягу експорту, Туреччини – 8,1%, Віргінських Островів (Брит.) – 6,7%, США – 5,5%, Саудівської Аравії – 4,1%, Білорусі – 3,8%, Польщі – 3,5%, Франції – 3,3%. Основу товарної структури експорту області склали продукти неорганічної хімії – 331,3 млн дол., зернові культури – 257,6 млн дол., добрива – 217,8 млн дол., насіння і плоди олійних рослин – 128,8 млн дол., жири і олії тваринного або рослинного походження – 109,5 млн дол. США. У 2017 році з країн СНД імпортовано 26,5% усіх товарів, з країн ЄС – 18,1% (у 2016 році – відповідно 15,8% та 18,4%).

У 2017 році Одеська область займає друге місце серед областей та міст країни за обсягом наданих послуг, поступаючись лише м. Київ, і п'яте – за обсягом отриманих послуг. Підприємства регіону здійснювали операції на ринку послуг із партнерами 182 країн світу. Обсяг експорту послуг становить 1165,9 млн дол. США і зменшився на 4,0% проти 2017 року, імпорту – 257,8 млн дол. і збільшився на 0,9%. Сальдо – позитивне в розмірі 908,1 млн дол. США.

Структура експорту-імпорту послуг протягом тривалого часу залишається незмінною. Провідне місце традиційно припадає на транспортні послуги, обсяг яких зменшився в експорті на 5,6% у порівнянні з 2016 роком, в імпорті – на 0,9% та займав 86,7% від загального обсягу експорту послуг та 48,3% імпорту [207, 259]. У 2017 році спостерігалось зростання обсягів експорту послуг з будівництва у 5,3 рази; з переробки матеріальних ресурсів – у 1,7 рази; у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг – на 40,2%; з ремонту та технічного обслуговування – на 17,3%; ділових послуг – на 17,1%. Одночасно скоротилися обсяги експорту державних та урядових послуг на 84,3%, роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності – на 78,8%, послуг зі страхування – на 57,8%, послуг при-

ватним особам, культурних та рекреаційних послуг – на 33,5%; послуг, пов'язаних з подорожами – на 24,7%.

Протягом 2017 року підприємствами та організаціями за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 10415,4 млн грн. капітальних інвестицій. Основним джерелом капітальних інвестицій стали кредити банків та інші позики, власні кошти підприємств та організацій [197, 209]. Пріоритетними напрямками інвестування є такі види діяльності як промисловість (45,7% загально-го обсягу інвестування); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (18,0%) та будівництво (16,8%). За 2017 рік до державного та місцевих бюджетів області надійшло 24511,8 млн грн. Порівняно з минулим роком надходження збільшилися на 147,7 млн грн або на 0,6%.

Область зберігає позиції донора та щорічно близько 55% фінансового ресурсу передає держбюджету: за 2017 рік зібрано 24,5 млрд грн, до державного бюджету передано 13,6 млрд грн (55,5%). На території Одеської області діє 24 банківські установи, у т. ч. 9 банків-юридичних осіб і 15 філій, а також 1397 безбалансових відділень. Активи банківських установ області станом на 01.01.2017 дорівнювали 64,3 млрд грн та порівняно з початком 2018 року збільшилися на 19,0%.

Таким чином, проведений аналіз показав, що головними галузями спеціалізації Одеського економічного регіону з позицій формування геоеконімічного потенціалу держави є машинобудування, виробництво продовольчої продукції, сфера зв'язку та інформатизації.

Промисловий комплекс зорієнтований, з одного боку, на задоволення масового споживчого попиту на продукти харчування, товари широкого вжитку. З другого – на використання висококваліфікованих кадрів та високих технологій, що є однією з характерних рис цього регіону. Основою спеціалізації сільського господарства є виробництво високоліквідної рентабельної продукції, що має зональний характер розміщення – зерна, картоплі, овочів. Високорозвинене тваринництво, зокрема птахівництво, молочно-м'ясне скотарство, зумовлене великим попитом на продукцію тваринництва.

Підвищення ефективності промислового й сільськогосподарського виробництва пов'язане з переведенням їх на інвестиційно-інноваційну основу. Сільське господарство має всі можливості для забезпечення населення основними продуктами харчування, зміцнення експортного потенціалу агропромислового комплексу. Для цього важливо розвивати виробництво продукції з високим ступенем переробки, біопродуктів, що користуються великим попитом на європейському ринку, тарно-пакувальну промисловість, складське господарство, логістичні центри.

В економіці Одеського регіону збільшується роль галузей третинного та четвертинного секторів – фінансової діяльності, торгівлі, різноманітних обслуговуючих видів діяльності, зв'язку. Це свідчить про набуття економікою регіону сервісно-інформаційних ознак. Він є пріоритетним у сфері фінансової діяльності, посилюється інвестиційна привабливість ринку фінансово- банківських послуг, розвиток конкурентного середовища, залучення іноземного капіталу у банківський сектор економіки.

Транспорт і зв'язок є перспективними видами економічної діяльності. Геополітичні переваги розміщення Одеського регіону на міжнародних комунікаційних шляхах не задіяні достатньою мірою. У сфері транспорту і зв'язку необхідно – проводити єдину політику щодо їх інформатизації, посилити телекомунікаційну зв'язаність території регіону. Важливо, щоб телекомунікаційні мережі були доступними для населення.

У структурі економіки Одеського регіону стрімко розвивається оптова та роздрібна торгівля, розпочалися процеси концентрації капіталу в цій сфері, покращується асортимент товарів, з'явилися можливості для впровадження інновацій. Однак розвиток великих оптових підприємств поки що відстає від перетворень, що відбуваються у роздрібній торгівлі.

Основними напрямками вдосконалення територіальної організації життєдіяльності населення є інвестиційно-інноваційний розвиток його регіонального ядра – реалізація полярної моделі зростання, винесення екологічно небезпечних підприємств за межі міста, комплексний розвиток транспортно-логістичної системи.

Підвищення конкурентних позицій Одеського регіону, зважаючи на вплив геополітичного чинника, тісно пов'язане з необхідністю переходу на інноваційний шлях розвитку, раціонального використання інтелектуального потенціалу, широкого залучення інвестиційних ресурсів, формуванням соціально орієнтованої ринкової економіки. Важливо також істотно підвищити ефективність традиційних галузей господарства – енергетики, АПК, легкої промисловості, посилити інтегрованість внутрішнього ринку, його експортну орієнтацію як регіону з високотехнологічною економікою. Реалізація цих напрямів сприятиме соціально-економічному розвитку регіону, забезпеченню і водночас посиленню геоекономічної ролі України у міжнародному співтоваристві.

Резюме

У рамках комплексного дослідження інтеграційних процесів в умовах глобалізації на різних економічних рівнях автором виявлено основні мотиви інтеграції та досягнення сталого розвитку підприємств. При детальному дослідженні рівнів інтеграції виявлено, що на макрорівні (транскордонне співробітництво) інтеграція економічної діяльності впливає на поліпшення більшості показників соціально-економічного розвитку держави, тим самим підтримуючи збільшення інвестицій в економіку; щодо процесів регіональної інтеграції (мезорівень – регіоналізація економіки), автор відзначає, що вона здійснюється в різних формах; визначено, що на мікрорівні (з точки зору підприємств – горизонтальна та вертикальна інтеграція суб'єктів господарювання) інтеграцію необхідно розглядати як процес взаємодії внутрішніх елементів, так і процес співпраці самого підприємства з зовнішнім середовищем та іншими бізнес-партнерами з метою отримання конкурентних переваг.

Сутність процесів інтеграції підприємств розкривається за допомогою дослідження методологічних підходів та виокремлення особливих характеристик категорій, які взаємодіють, доповнюють одна одну та в цілому дозволяють отримати всебічно якісне

уявлення досліджуваного явища. Тому запропоновано структурно-логічну схему процесу дослідження термінології щодо інтеграції підприємств, концептуальні положення якої спрямовані на теоретико-методологічне обґрунтування рекомендацій зі створення і використання інтеграційних форм розвитку підприємств в умовах інноваційних змін національної економіки, яка дозволила сформулювати власне визначення поняття «інтеграційна форма підприємства», що представляє собою організаційно-правову сутність механізмів співпраці підприємств при аналізі можливих переваг та недоліків інтеграції.

На основі дослідження основних форм інтеграції підприємств з метою визначення позитивного і негативного впливу визначено, що: до складу включаються декілька безпосередньо непов'язаних між собою за галузевим та технологічним принципами підприємств та фінансово-кредитних установ; не відбувається централізація науково-технічної, виробничої, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності; відбувається зниження підприємницького ризику за рахунок концентрації значних фінансових ресурсів і значної диверсифікації виробництва продукції, що випускається; поєднання різних видів діяльності дозволяє здійснювати координацію фінансових потоків, оптимальний їх перерозподіл та забезпечує ефективне використання фінансових ресурсів; функціонування здійснюється відповідно до загальної розробленої стратегії; існує відсутність внутрішньої конкуренції за клієнтів чи за квоту у виробництві; ведеться формування єдиної бази клієнтів, які є клієнтами практично для всіх учасників.

Обґрунтовано, що до основних характеристик позитивного впливу можна віднести: можливість розширення виробництва товарів і надання послуг для населення та промисловості; забезпечення динамічного розвитку підприємств різних галузей економіки; сприяння прискореному економічному розвитку територій країни; створення нових робочих місць; ефективне використання ресурсів; підвищення інвестиційної активності; можливість фінансування масштабних проектів тощо. Переваги, які інтегровані

підприємства отримують в економіці, з часом можуть стати перешкодами економічного розвитку окремих галузей, регіонів або країни в цілому. Збереження конкурентних позицій об'єднання забезпечується шляхом постійного розвитку, збільшення масштабів діяльності та обсягів підконтрольного капіталу. Інтереси окремих інтегрованих підприємств та державні інтереси починають набувати чітких розбіжностей, коли діяльність мережевих структур створює негативні наслідки для економіки країни.

Дослідження показали, що необхідним є врахування ролі геополітичного положення та природних ресурсів. З метою досягнення економічних цілей розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання визначено провідні галузі інтеграції підприємств на прикладі Одеського економічного регіону: машинобудування, сільське господарство, виробництво продовольчої продукції, сфера зв'язку та інформатизації. Встановлено, що геополітичні переваги розміщення Одеського регіону на міжнародних комунікаційних шляхах не задіяні достатньою мірою, тому у сфері транспорту і зв'язку необхідно проводити єдину політику щодо їх інформатизації, посилити телекомунікаційну зв'язаність території регіону з метою доступності телекомунікаційних мереж та послуг для населення.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ФОРМ СПІВПРАЦІ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

2.1. Аналіз характеру і впливу ринкових факторів та економіко-правового середовища на розвиток підприємств сфери зв'язку та інформатизації в Україні

Особливістю сучасних викликів для становлення інформаційного суспільства в Україні є невизначеність процесів державного регулювання розвитком інформаційної інфраструктури електронного урядування та інших сучасних технологій інформаційного суспільства. В Угоді про асоціацію України та Європейського Союзу зазначається, що співробітництво в нормативно-правовій сфері враховуватиме необхідність забезпечення відповідних зобов'язань щодо надання публічних послуг, зокрема заходи щодо інформування і захисту споживачів, обміну інформацією. Відповідно до цього документу, українська влада має сформулювати план дій щодо розробки та імплементації положень Угоди в суспільне життя України. Зокрема, щодо сфери електронного урядування, це пов'язано з розробкою низки нормативно-правових актів, а також визначення алгоритму взаємодії та взаємовпливу, розділення сфер впливу і відповідальності, тобто створення державної регуляторної політики.

Сучасна практика державного управління інформатизацією в Україні ігнорує значну складність і багатофакторний характер цієї сфери, різнотиповість та ієрархічність її ключових гравців, багаторівневість систем управління, що обумовлює нечіткість пріоритетів управління, відсутність єдності цілепокладання та стратегій, некоординованих дій, неефективності проектів, які не узгоджені між собою [5, 14, 48, 50, 82, 104, 194, 218]. Підтвердженням цього є розподіл повноважень державних органів, відповідальних за розвиток окремих складових електронного урядування, а саме: Міністерства юстиції України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державного агентства з питань елек-

тронного урядування України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (Держспецзв'язок), Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ), Державної архівної служби, Державного комітету телебачення та радіомовлення України. Розв'язання проблеми координації потребує комплексних структурних та функціональних змін у системі державного управління розвитком інформаційної інфраструктури суспільства, включно з її найвищим – політичним рівнем.

Політичними координаційними центрами впливу на розвиток інформаційного суспільства, інформатизації та електронного урядування згідно Конституції України та законодавства є Верховна Рада, Президент та Уряд України. Оскільки діяльність у сфері зв'язку та інформатизації в Україні регулюють законодавчі документи, необхідно їх систематизувати та згрупувати (табл. 2.1) з метою подальшого аналізу.

Таблиця 2.1

Ієрархічні рівні нормативного регулювання сфери зв'язку та інформатизації

Рівні		Нормативне регулювання
Міжнародний	Перший	Міжнародні документи: Меморандуми про взаєморозуміння/співробітництво з іноземними суб'єктами, Директиви Європейського парламенту та Ради, Конвенції, інші міжнародні документи
Національний	Другий	Закони України щодо регулювання діяльності у сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатизації
	Третій	Укази Президента України у сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатизації
	Четвертий	Постанови та розпорядження уряду України у сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатизації
	П'ятий	Накази центральних органів виконавчої влади у сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатизації
	Шостий	Рішення у НКРЗІ сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатизації

Джерело: власна розробка автора.

Таблиця 2.2
Міжнародні організації, що регулюють питання у сфері зв'язку та інформатизації

№	Назва організації	Структура	Рік заснування	Мета діяльності	Діяльність в Україні (представницькі організації)
1	Міжнародний союз електров'язку (МСЕ) (англ. International Telecommunication Union, ITU)	3 1. МСЕ-Р (ITU-R) – Сектор радіов'язку 2. МСЕ-Т (ITU-T) – Сектор стандартизації електров'язку 3. МСЕ-Д (ITU-D) – Сектор розвитку електров'язку	4 1865	5 1. Забезпечення і розширення міжнародного співробітництва між усіма членами союзу з метою вдосконалення і раціонального використання всіх видів електров'язку. 2. Сприяння технічній допомозі та її надання країнам, що розвиваються в галузі електров'язку. 3. Сприяння поширенню переваг електров'язку серед усіх жителів світу. 4. Розподіл частотних ресурсів. 5. Співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями і організаціями по розвитку з метою встановлення кращих і сприятливих умов кредиту, які використовуються для розробки соціальних проєктів, призначених для розширення служб електров'язку в найвіддаленіших районах країни.	6 Основною метою співробітництва України у рамках МСЕ є вдосконалення та інформаційно-комунікаційної інфраструктури, а також додання "цифрового розриву" в телекомунікаційних технологіях на національному та міжнародному рівнях. Сукупною метою діяльності МСЕ залишається спільна діяльність з розробки та використання відкритих, функціонально сумісних, міжнародних стандартів, що визначаються споживчим попитом.
2.	Європейська конференція адміністрацій зв'язку (СЄПТ) (англ. The European Conference of Postal and Telecommunications Administrations, СЕРТ)	3 1. Комітет електронних комунікацій (ЕСС) 2. Європейський комітет з питань регулювання пошти (СЕРР) 3. Комітет з питань політики МСЕ (Com-ITU)	1959	Основним завданням СЕРТ є розгляд в рамках Європи питань державної політики та нормативних питань, що відносяться до сфери пошти і електров'язку, включаючи питання використання радіочастотного спектру. До функцій СЕРТ також входять підготовка європейських пропозицій на конгреси і конференції МСЕ і Всесвітнього поштового союзу і їх робочих органів, вивчення питань організації та функціонування служб електров'язку і пошти, а також гармонізації цих служб в рамках Європи.	Основними цілями СЕРТ в Україні є зміцнення зв'язків між адміністраціями-членами, сприяння створенню єдиного телекомунікаційного і поштового ринку Європи, вплив на основі спільних позицій країн Європи на рішення Міжнародного союзу електров'язку (МСЕ), організація Європейського форуму для обговорення проблем управління та регулювання в галузі зв'язку, забезпечення взаємодії між членами СЕРТ у питаннях телекомунікаційної політики та регулювання.
3.	Всесвітній поштовий союз	1. Всесвітній Поштовий Конгрес	1874	Головна місія є створення умов для вільного і безпечного обігу пошти у світі. Поштові	Адміністрація зв'язку України бере участь у роботі робочих органів ВПС за поштовою безпеку. Робочі групи з

Закінчення таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6
	(ВПС) (англ. Universal Postal Union, UPU)	2. Адміністративна рада 3. Рада Поштової Експлуатації 4. Міжнародне Бюро		послуги ВПС формують найбільшу фізичну дистрибутивну мережу у світі.	питання універсальної служби. Членство ВПС дає можливість Україні користуватися перевагами, що виникають в результаті приєднання до Союзу. Такими, наприклад, суттєвими, як система кінцевих розрахунків за міжнародну письмову кореспонденцію.
	Регіональна Співдружність в Галузі Електрозв'язку (РСЗ)	Учасниками РСЗ на добровільних засадах є адміністративні страші зв'язку таких держав: Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Російська Федерація, Таджикистан, Туркменістан, Україна	1991	Мета діяльності – всебічне співробітництво і проведення заходів, що узгоджуються державами в галузі електрозв'язку.	Головні напрямки роботи РСЗ: Спільне вивчення пропозицій, що пропонуються на розгляд на з'їздах та конференціях міжнародних організацій зв'язку та їх робочих органах, підготовка рекомендацій, що вдображають спільні інтереси учасників РСЗ в галузі зв'язку. Координація розробки концепцій з науково-технічної політики. Координація в галузі загальних принципів тарифної політики.
5.	INTELSAT (Міжнародна організація супутникового зв'язку)	Членами організації є 143 держави	1964	Забезпечення послугами супутникового зв'язку близько 180 країн світу.	Забезпечення супутникового розповсюдження програм на всі регіони України.
6.	Міжнародна організація космічного зв'язку (МОКЗ) "ІнтерСупутник"	До складу якої входять 24 країни	1871	1. Створення та експлуатація на комерційній основі глобальної системи супутникового зв'язку. 2. Надання в оренду операторам зв'язку, мовним компаніям і корпоративним клієнтам супутникової місткості, а також надання комплексних послуг у галузі створення та експлуатації мережі супутникового зв'язку через дочірнє підприємство "Інтерсупутник Холдинг"	Угода про переміщення товарів у рамках співробітництва в освітній космічного простору і створенні та експлуатації ракетно-космічної і ракетної техніки.

Джерело: сформовано автором на основі даних [143, 250, 255, 268, 277].

Згідно представлених ієрархічних рівнів нормативного регулювання сфери зв'язку та інформатизації, перший рівень очолюють міжнародні документи, а саме: Меморандуми про взаєморозуміння/співробітництво з іноземними суб'єктами, Директиви Європейського парламенту та Ради, Конвенції, інші міжнародні документи. У додатку А (табл. А.1) представлено ці документи та охарактеризовано питання, що регулюються цими документами.

Слід також зазначити, що присутнє регулювання сфери зв'язку та інформатизації зі сторони великого бізнесу, яке представлене діяльністю міжнародних організацій (табл. 2.2). Основною метою їх діяльності є [143, 250, 255, 268, 277]:

- сприяння розвитку політичного, економічного і культурного співробітництва між державами, зміцненню дружніх відносин між ними;
- інтереси кінцевих користувачів, учасників ринків, а також українського та болгарського суспільства щодо ефективного регулювання галузі зв'язку та поштових послуг, беручи до уваги переваги від розвитку послуг зв'язку за умови справедливої конкуренції, високої якості та великого обсягу послуг, що надаються споживачам;
- спільні бажання поглиблення партнерства та підтримки у регулюванні галузі зв'язку згідно з актами Міжнародного союзу електров'язку, інших міжнародних та регіональних організацій, членами яких є Україна;
- розвитком співробітництва у сфері регулювання галузі зв'язку через підтримку та реалізацію спільних заходів, обміну інформацією та досвідом між національними регуляторними органами України.

Сфера діяльності електронних комунікацій різко змінює наше життя та є потужною рушійною силою його перетворення та силою зростання економіки держави. Розвиток електронних комунікацій відіграє провідну роль в розвитку інновацій, стимулюванні ділової активності, сприяючи підвищенню рівня добробуту людей.

Другим рівнем, згідно представлених ієрархічних рівнів нормативного регулювання сфери зв'язку та інформатизації, є Закони України щодо регулювання діяльності у сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатизації. У табл. 2.3. представлено ці документи та охарактеризовано питання, що регулюються цими документами.

Таблиця 2.3

Закони України щодо регулювання діяльності у сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатизації

Сфера регулювання	Назва нормативно-законодавчого акту / Дата прийняття	Питання, що регулюються нормативно-законодавчим актом
1	2	3
телекомунікації	«Про телекомунікації» / 18.11.2003	Метою Закону є забезпечення повсюдного надання телекомунікаційних послуг достатніх асортименту, обсягу та якості шляхом обмеженого регулювання ринкових відносин для сприяння ефективному функціонуванню відкритого і справедливого конкурентного ринку. Закон визначає засади захисту прав споживачів та контролю за ринком телекомунікацій з боку держави.
користування радіочастотним ресурсом	Податковий кодекс України	Статтею 254 визначено платників рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України, об'єкт оподаткування, ставки рентної плати, порядок нарахування податкових зобов'язань з рентної плати. Порядок подання декларації, строки сплати, відповідальність платників рентної плати та контроль за її справлянням визначено статтями 257 і 258 Податкового кодексу України.
користування радіочастотним ресурсом	«Про радіочастотний ресурс України» / 01.06.2000	Метою Закону є створення правових засад для ефективного та раціонального використання радіочастотного ресурсу України для забезпечення економічного, соціального, інформаційного та культурного розвитку, державної безпеки, обороноздатності, виконання міжнародних зобов'язань.
надання послуг поштово-го зв'язку	«Про поштовий зв'язок» / 04.10.2001	Закон визначає правові, соціально-економічні та організаційні основи діяльності у сфері надання послуг поштового зв'язку, а також регулює відносини між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, операторами поштового зв'язку і користувачами їх послуг.
телебачення і радіомовлення	«Про телебачення і радіомовлення» / 21.12.1993	Закон регулює відносини, що виникають у телевізійній сфері та радіомовленні на території України, визначає правові, економічні, соціальні, організаційні умови їх функціонування, спрямовані на реалізацію свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, на відкрите і вільне обговорення суспільних питань.

1	2	3
інформатизація	Про основні засади забезпечення кібербезпеки України / 05.10.2017	Закон визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки.
	«Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції» / 16.10.2012	Закон спрямований на формування сприятливих умов розвитку індустрії програмної продукції України для створення високопродуктивних робочих місць, залучення інвестицій, збільшення обсягів випуску високотехнологічної продукції, стимулювання наукомісткого експорту та імпортозаміщення, реалізацію науково-технічного потенціалу України.
	«Про адміністративні послуги» / 06.09.2012	Закон визначає правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг.
	«Про доступ до публічної інформації» / 13.01.2011	Закон визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес.
	«Про електронні документи та електронний документообіг» / 22.05.2003	Закон встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів.
	«Про Національну програму інформатизації» / 04.02.1998	Закон визначає загальні засади формування, виконання та коригування Національної програми інформатизації.
	«Про Концепцію Національної програми інформатизації» / 04.02.1998	Головною метою Програми є забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією на основі широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави.
	«Про інформацію» / 02.10.1992	Закон регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації.

Джерело: сформовано автором на основі даних [166, 169-171, 177, 180-181, 185-186, 188-189].

Третім рівнем нормативного регулювання сфери зв'язку та інформатизації є Укази Президента України щодо регулювання діяльності у сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатиза-

ції. У табл. 2.4. представлено ці документи та охарактеризовано питання, що регулюються цими документами.

Таблиця 2.4

Укази Президента України щодо регулювання діяльності у сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатизації

Сфера регулювання	Назва нормативно-законодавчого акту / Дата прийняття	Питання, що регулюються нормативно-законодавчим актом
1	2	3
надання послуг поштового зв'язку	Про затвердження Всесвітньої поштової конвенції, Заключного протоколу Всесвітньої поштової конвенції, Угоди про поштові платіжні послуги та Першого додаткового протоколу до Загального регламенту Всесвітнього поштового союзу / 09.01.2013	Указом затверджено Всесвітню поштову конвенцію, Заключний протокол Всесвітньої поштової конвенції, Угоду про поштові платіжні послуги та Перший додатковий протокол до Загального регламенту Всесвітнього поштового союзу, вчинені 12 серпня 2008 року у м. Женеві. (Я тут об'єднала ячейки)
інформатизація	Стратегія кібербезпеки України / 15.03.2016	Метою Стратегії є створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави.
телекомунікації, поштовий зв'язок, інформатизація, радіочастотний ресурс	Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" / 12.01.2015	Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Стратегією передбачено реформа телекомунікаційної інфраструктури за вектором розвитку; програма популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі, а також розвиток інформаційного суспільства та медіа.
телекомунікації, поштовий зв'язок, інформатизація, радіочастотний ресурс	Положення "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації" / 23.11.2011	Мета – забезпечення проведення єдиної державної політики з питань державного регулювання у сфері телекомунікацій, інформатизації та розвитку інформаційного суспільства, користування радіочастотним ресурсом, надання послуг поштового зв'язку.
інформатизація	Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації / 05.05.2011	Мета – забезпечення безумовного виконання органами виконавчої влади Закону України "Про доступ до публічної інформації", реалізації конституційного права особи вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію.
	Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій / 20.10.2005	Мета – створення належних умов для прискорення економічного та соціального розвитку України, суттєвого поліпшення умов життя людей, забезпечення відкритості і прозорості функціонування органів державної

Закінчення таблиці 2.4

1	2	3
		реалізації конституційних прав громадян в інформаційній сфері
	Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади / 17.05.2001	Мета – поліпшення умов для розвитку демократії, реалізації громадянами конституційних прав на участь в управлінні державними справами та на вільний доступ до інформації про діяльність органів державної влади, а також забезпечення гласності та відкритості діяльності цих органів
	Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні / 31.07.2000	Мета – розвиток національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу громадян до цієї мережі, ефективного використання її можливостей для розвитку вітчизняної науки, освіти, культури, підприємницької діяльності, зміцнення міжнародних зв'язків, належного інформаційного забезпечення здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування своїх повноважень, повнішого задоволення потреб міжнародного співтовариства в об'єктивній, комплексній інформації щодо різних сфер суспільного життя в Україні, а також вирішення інших завдань
	Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади / 14.07.2000	Мета – вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення, здійснення конституційних повноважень Президентом України, органами державної влади для оперативного інформування засобів масової інформації та громадськості про актуальні соціально-економічні та інші проблеми в державі, а також про заходи, що вживаються для їх вирішення

Джерело: сформовано автором на основі даних [157, 162, 168, 174, 182-183, 211].

Четвертий-шостий рівень згідно представлених ієрархічних рівнів нормативного регулювання сфери зв'язку та інформатизації представлено таким чином: Постанови та розпорядження уряду України (додаток А, табл. А.2 – А.5); Накази центральних органів виконавчої влади України (додаток А, табл. А.6); Рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (додаток А, табл. А.7).

У березні 2010 року Європейська комісія схвалила Стратегію розвитку «Європа 2020: Стратегія розумного, стійкого і всеосяжного зростання». Одна з ініціатив зазначеної Стратегії «Цифровий порядок денний для Європи» передбачає отримання соціаль-

них благ шляхом створення Спільного Цифрового розвитку Європейського Союзу, заснованого на високошвидкісному Інтернеті та широкому застосуванні комп'ютерних технологій, зростання економіки, що ґрунтується на знаннях та інноваціях.

Стратегія сталого розвитку «Україна–2020» схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, визначає вектор розвитку як сталий розвиток держави, проведення структурних реформ, створення держави з сильною економікою та з передовими інноваціями, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності та, як наслідок підвищення стандартів життя.

Здійснення зазначеними Стратегіями реформ передбачає реформу телекомунікаційної інфраструктури. Якісні (кількісні) зміни в інфраструктурі сфери телекомунікацій характеризують зміни рівнів проникнення фіксованого телефонного, рухомого (мобільного) зв'язку та широкосмугового доступу до Інтернет, цифрових технологій.

З метою реалізації законодавчої реформи в галузі запропоновано законопроекти: про електронні комунікації: про основні засади забезпечення кібербезпеки, про доступ до об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики з метою розвитку телекомунікаційних мереж.

В результаті аналізу вітчизняного нормативного законодавства у сфері зв'язку та інформатизації виявлено, що на сучасному етапі розвитку окремі його положення потребують удосконалення. Причинами цього є те, що нормативно-правове забезпечення діяльності НКРЗІ для повного виконання покладених на неї завдань і функцій у сфері зв'язку та інформатизації, реалізації їх результатів і наданих прав є недостатнім, в окремих випадках – неврегульованим. Абоненти позбавлені можливості отримувати послуги із збереженням персонального номера в телекомунікаційних мережах різних операторів, у тому числі за кордоном. Всупереч вимогам статті 8 [185] НКРЗІ не встановила порядку здійснення державного нагляду за ринком послуг поштового зв'язку. Фактично державний нагляд у цій сфері не здійснюється. У результаті діяльність операторів поштового зв'язку, у тому числі національ-

ного оператора, яким є ПАТ«Укрпошта», залишається поза увагою НКРЗІ. У сфері інформатизації повноваження НКРЗІ також законодавчо не визначені. Однак Положенням на НКРЗІ покладено ряд завдань у цій сфері, у тому числі повноваження із здійснення державного нагляду. Фактично НКРЗІ державний нагляд у сфері інформатизації не здійснювала. Також не забезпечувала ведення Національного реєстру з електронних інформаційних ресурсів органів державної влади. Спроби НКРЗІ виконувати інші завдання у сфері інформатизації результатів не дали. Окремі нормативно-правові акти у сфері зв'язку, якими керується НКРЗІ, не актуалізовані і містять невідповідності.

Слід зазначити, що в законодавстві недостатньо розвинуто нормативно-законодавчі акти щодо утворення, регулювання діяльності та ліквідації інтегрованих підприємств різних сфер економічної діяльності, в тому числі сфери зв'язку та інформатизації. Це пояснюється тим, що в Україні діяльність інтегрованих підприємств регулюється тільки наступними Законами України: Господарський кодекс України (ст. ст. 55-72, 79-127, 167-172); Цивільний кодекс України (ст. ст. 80-166); Закон України «Про господарські товариства» (регулює діяльність всіх видів господарських товариств крім акціонерних товариств (АТ)); Закон України «Про акціонерні товариства»; Закон України «Про кооперацію» (у частині, що стосується виробничих кооперативів); Закон України «Про інститути спільного інвестування» (у частині, що стосується корпоративних фондів – АТ); Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань»; Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» (у частині, що стосується акцій); Закон України «Про депозитарну систему України» (у частині, що стосується акцій); Закон України «Про управління об'єктами державної власності» (у частині, що стосується корпоративних прав держави); Закон України «Про холдингові компанії в Україні» (регулює діяльність акціонерних товариств – холдингових компаній).

Таким чином, автором систематизовано та згруповано законодавчі документи сфери зв'язку та інформатизації, щоб уникнути проблеми, які викликані необґрунтованістю та неу-

згодженістю окремих положень законодавства у сфері зв'язку та інформатизації. Обґрунтовано, що законодавчу базу сфери зв'язку та інформатизації доцільно розглядати з позиції шести рівнів для ефективної діяльності та інтеграції підприємств досліджуваної сфери.

2.2. Методологічні основи формування інтеграційних форм розвитку підприємств сфери зв'язку та інформатизації (на прикладі підприємств поштового зв'язку)

У сучасних умовах інноваційні технології, нова техніка, поліпшення умов праці й організація виробництва, підвищення мотивації підприємницької діяльності є основними факторами конкурентоспроможності підприємств, які забезпечують їх економічну стійкість на мікро-, мезо- та макрорівнях у провідних країнах світу. За таких умов розвиток національної економіки й ринкових структур в Україні дедалі більше залежить від інноваційної спрямованості розвитку різних сфер економічної діяльності. Важливу роль у вирішенні загального комплексу поставлених завдань відіграє сфера інфраструктури поштового зв'язку. Поштовий зв'язок являє собою важливу складову економічного та соціального секторів національної економіки.

Послуги поштового зв'язку сприяють розвитку різноманітних сфер бізнесу, виступають у ролі комунікаційного механізму, доступного для усіх верств населення, особливо у період інтеграційних процесів та трансформаційних перетворень. Одним з найперспективніших напрямків розвитку поштової служби в сучасних умовах є співпраця з іншими суб'єктами ринку: фінансовими установами, страховими компаніями, підприємствами торгівлі та іншими. Ефективність цієї співпраці значною мірою залежить від впровадження інновацій. Спираючись на значущість поштового зв'язку як складової світового та національного поштового простору, можна визнати, що дослідження проблеми подальшого розвитку поштового зв'язку, а також розвитку конкурентних відносин на ринку, пов'язаних з впровадженням інновацій є актуальним сьогодні.

Сучасний етап розвитку світової економіки свідчить, що основним фактором формування конкурентоспроможності є інновація і диверсифікація послуг. При цьому має бути синтез науки, підприємництва і посередництва. На думку авторів, ключовою проблемою реалізації інноваційної діяльності в Україні є відсутність сформованих партнерських відносин між науковими розробками і суб'єктами бізнесу. Сфера поштового зв'язку також потребує активізації інноваційної діяльності та впровадження нових технологічних моделей. При цьому вирішення цієї проблеми доцільно здійснити на базі досвіду провідних країн.

Теоретичною базою досліджуваної тематики стали праці сучасних вчених, які приділяють значну увагу інноваціям та інноваційним процесам у поштовому зв'язку. Це такі українські вчені як: М. М. Скоробогатов та О. І. Куцербова [205], які досліджують шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств зв'язку, головним чином, за допомогою диверсифікації; О. А. Князева та С. С. Новицька [70], праці яких присвячені підвищенню конкурентоспроможності підприємств поштового зв'язку саме через впровадження контролінгу в діяльність суб'єктів надання послуг зв'язку; В. О. Крупська [84], науковим інтересом якої є вибір ефективної стратегії інноваційного розвитку підприємств поштового зв'язку в сучасних умовах господарювання; Ю. В. Богоявленська та А. С. Мельник [16], які розглядають e-commerce та його вплив на обсяги послуг поштового зв'язку.

Також важливо визначити зарубіжних науковців, дослідження яких присвячені інноваційним аспектам розвитку поштового зв'язку. Це такі вчені, як: І. В. Князева, Я. С. Чудеснова та М. Г. Семененко [71], праці яких присвячені інноваційним проектам у галузі зв'язку, особливо програмі Projectexpert, а також розробці методів економічної ефективності цих проектів; А. С. Чернишов та І. І. Дерен [230] досліджують розвиток ринку поштових послуг з урахуванням інноваційних тенденцій; М. В. Лоскутова та М. В. Потапова [88] розглядають інформаційні технології та особливості її впровадження у галузь зв'язку.

Проведений аналіз існуючих досліджень та публікацій дозволив визначити низку вітчизняних та зарубіжних вчених, які працюють

у науковому напрямку щодо розробки та впровадження інновацій у галузь зв'язку, в тому числі поштового. Однак багатогранність проблеми, її державна значущість спонукають та зумовлюють потребу подальших досліджень щодо впровадження інновацій в галузь поштового зв'язку на основі міжнародного досвіду.

Послуги зв'язку є надзвичайно важливими у забезпеченні функціонування усіх сфер суспільства, що обумовлює його особливу економічну і соціальну значимість.

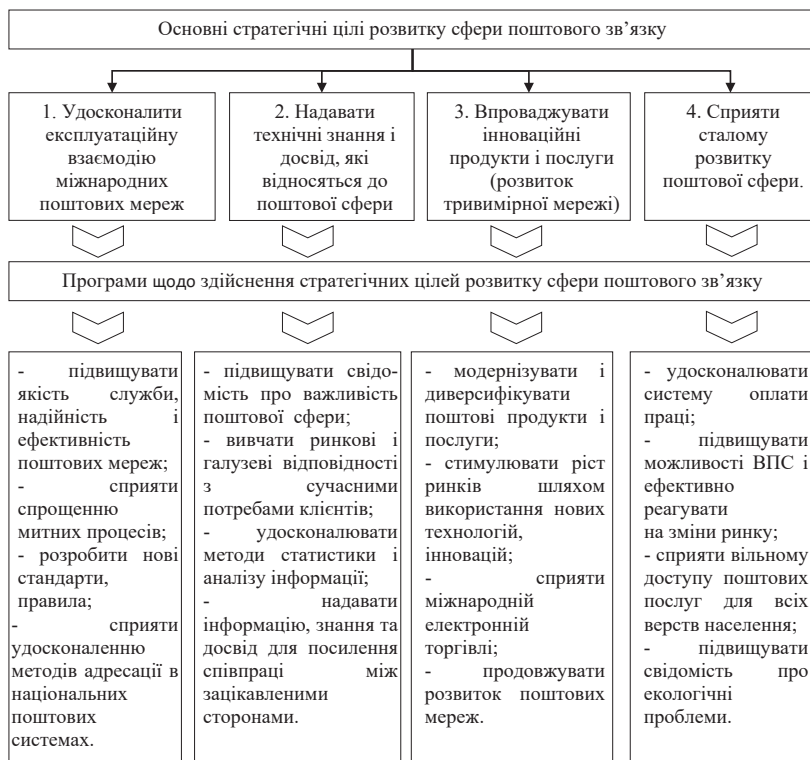

Рис. 2.1. Основні стратегічні цілі розвитку сфери поштового зв'язку та програми щодо їх здійснення

Джерело: складено автором на основі даних [106].

Сфера поштового зв'язку на міжнародному рівні контролюється такими організаціями: Всесвітній Поштовий Союз (ВПС), Європейський комітет поштового регулювання (СЕРП), Регіональна співдружність у галузях зв'язку (РСС) та ін. Діяльність цих організацій головним чином направлена на забезпечення ефективного функціонування та розвитку галузі зв'язку на національному та міжнародному рівнях. На основі рекомендацій міжнародних організацій та поштових конвенцій автором виділено 4 стратегічні цілі розвитку поштового зв'язку (рис. 2.1.).

На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що ключовою є ціль 3, реалізація якої у сучасних умовах дозволить підвищити прибутковість операторів поштового зв'язку, збільшити їх конкурентоспроможність та забезпечити клієнтів інноваційними послугами та інформаційними продуктами.

Аналіз даних ВПС свідчить про те, що за останні кілька років поштові потоки істотно змінилися, у багатьох регіонах світу відбувається падіння обсягів відправлень письмової кореспонденції.

На думку керівництва багатьох поштових служб світу для покращення цих показників необхідно забезпечити розвиток послуг директ-маркетингу [8, 134, 205, 230] та впроваджувати різні інноваційні технології у галузь. Міжнародний досвід впровадження інноваційних технологій в галузь поштового зв'язку наведено у табл. 2.9.

Аналіз даних табл. 2.9 показав, що визначені міжнародними організаціями стратегічні цілі розвитку сфери поштового зв'язку (рис. 2.1) реалізуються на практиці у діяльності підприємств поштового зв'язку, особливо у таких як Австралія, Бельгія, Данія, Німеччина та Швейцарія. Щодо України, то вона поки не здатна змагатися з інноваційно-розвиненими країнами, хоча й прагне до покращення свого економічного становища. З цією метою в Україні розробляються та впроваджуються заходи щодо стимулювання та підтримання інноваційної діяльності на державному рівні. На період 2012-2020 рр. з урахуванням світових технологічних тенденцій Урядом України затверджено пріоритети інноваційної діяльності загальнодержавного та галузевого рівнів.

Таблиця 2.9

Міжнародний досвід впровадження інноваційних технологій у сфері зв'язку та інформатизації

Країна	Процес впровадження інновацій	Результати для поштових операторів і сфери
Австралія	Пошта оновила свої посилки об'єктів в Сідней і Мельбурні в часі для сезону різдвяних покупок. Ці інноваційні програми є відповіддю на зростаючий ринок електронної комерції.	Потужність двох об'єктів зросла більш ніж удвічі до 1,3 мільйона одиниць в день.
Бельгія	VPOST розширює свою онлайн доставку продуктів обслуговування.	Доходи на VPOST підвищилися на 0,5% – до 569 млн євро. Доходи у внутрішню пошту підвищилися на 1,9% – до 341 млн євро.
Данія	FEDEX буде новий завод вимірювання більш ніж 8000 квадратних метрів в Копенгагені та аеропорт в Данії. Будівництво планується завершити до кінця 2015 року.	Об'єктами буде служити Данія, Фінляндія, Норвегія і Швеція. Очікується сортування понад 11500 посилок в день.
Німеччина	EBAY увів послугу «натисніть і заберіть», що робить його легше для покупців, придбати через Інтернет та отримувати електронною поштою або в текстовому повідомленні, що товар прибув.	У Deutsche Post DHL прибуток стрибнув на 17% – до 468 млн євро.
Швейцарія	POSTFINANCE, одиниця SwissPost, планує ввести оплату і торговий додаток під назвою TWINT в 2015 році.	Зручність для оплати клієнтами своїх замовлень.

Джерело: сформовано автором.

Відповідно до [191, 220] у 2014-2015 роках спостерігалось значне зростання збитків та невиконання плану доходів практично за всіма послугами національного оператора поштового зв'язку «Укрпошта». Головними причинами погіршення фінансових показників є [8, 125, 263]:

- втрата великої кількості корпоративних клієнтів;
- застосування протиправних схем пересилання простої письмової кореспонденції; невикористання матеріальних цінностей: поштові марки, конверти, АІР-пакекти тощо;
- реалізація знаків поштової оплати та конвертів невідшкодованого надходження;
- тендерні закупівлі за завищеними цінами;
- здійснення транспортно-логістичних послуг на користь кон-

курентів; надмірний пробіг транспорту та витрати палива через неефективний управлінський апарат;

– завищені ціни на товари широкого вжитку, що розповсюджуються через мережу відділень поштового зв'язку (ВПЗ).

У 2018 р. чистий прибуток ПАТ «Укрпошти» значно зменшився в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, що відобразилось на постійному зростанні кредитних зобов'язань та дебіторської заборгованості підприємства.

Аналіз фінансових показників ПАТ «Укрпошта» свідчить про ефективну діяльність, проте витрати перевищують доходи і тому підприємство на сьогодні є збитковим. Підвищення ефективності можливе лише за рахунок впровадження інновацій в галузь поштового зв'язку (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Схема впровадження інновацій в розвиток підприємств поштового зв'язку України

Джерело: сформовано автором.

Так, розглядаючи впровадження інноваційних технологій, які ефективно вплинуть на економіку держави, а вона є головним стратегічним підприємством, можна виокремити пропозиції щодо поліпшення інноваційної ситуації в поштовому зв'язку

України: конвергенція послуг поштового зв'язку; зміни якості послуг, введення нових тарифів; розвиток виробничого потенціалу (обов'язкове знання іноземної мови); розширення міждержавного співробітництва в галузі наукових розробок та інноваційної діяльності, координація зусиль у питаннях розвитку пріоритетних для кількох держав напрямків; розвиток інноваційної інфраструктури шляхом покращення системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, сертифікації і впровадження розробок, підготовки та перепідготовки кадрів.

В умовах сьогодення, коли технічний розвиток та фінансово-економічна досвідченість населення є досить високими, підвищуються вимоги і до пошти. Постійно розширюється спектр послуг, що надають підприємства поштового зв'язку. Такі ключові ресурси, як гроші та час зумовлюють гнучке та швидке реагування на зростаючий попит населення на ті чи інші фінансові послуги – це обов'язкове та першочергове завдання. Поштові фінансові послуги, серед яких грошові перекази, оплата рахунків, виплата пенсій та грошової допомоги, є самими поширеними і у той же час самими чутливими до конкуренції. Ринок послуг з виплати пенсій та соціальної допомоги передбачає забезпечення виплат пенсій усім категоріям населення, які мають право на пенсійне забезпечення та різноманітні соціальні виплати, що призначаються відповідно до діючого законодавства. Вищезазначені виплати здійснюються через мережу ПАТ «Укрпошта» та банківські установи, які є конкурентами на цьому ринку. Дана послуга є однією з найбільш поширених та соціально значущих, надається українською поштою вже впродовж багатьох років. Незважаючи на досить невисокі тарифи ПАТ «Укрпошта», Пенсійний фонд України останнім часом віддає перевагу банківським установам, оскільки банки здійснюють для Пенсійного фонду України пенсійні виплати безкоштовно, але користуючись залишками на пенсійних рахунках, отримують додаткові доходи.

Таким чином, перспективним для ПАТ «Укрпошта» є організація сумісних проектів з регіональними банками по обслуговуванню пластикових карт пенсіонерів. Цей напрямок розвитку фінансових послуг найбільш перспективний, враховуючи тенден-

цію високої активності банків в роботі по випуску карт для пенсіонерів і одержувачів інших соціальних виплат. Адже саме таким способом, використовуючи комерційні важелі, застосовуючи прогресивні інформаційні технології, пропонуючи пенсіонерам якісні послуги за прийнятними тарифами ПАТ «Укрпошта» зможе не тільки успішно конкурувати з банківськими установами, а і утримувати обсяги послуг з виплати пенсій.

Нині Українська пошта здійснює прямий поштовий обмін з 72 країнами світу; двосторонній обмін поштовими переказами – з 34, односторонній – з 1 (Німеччиною), двосторонній обмін електронними переказами – з 30, обмін відправленнями з післяплатою – із 13 країнами [191]. Укрпошта як національний оператор поштового зв'язку має виключне право на видання маркованої продукції. За роки незалежності в Україні випущено 1354 сюжети поштових марок, які розповідають усьому світу про вітчизняні історичні, культурні та спортивні події, видатних політичних, громадських, наукових і культурних діячів, науково-технічний розвиток нашої країни, її природні багатства тощо. Укрпошта – одна із стратегічно важливих для економіки України компаній. Підприємство має високий авторитет не лише всередині країни, а й на міжнародному рівні – серед світової поштової спільноти, колег – поштових служб інших країн. Розвиток Укрпошти не припиняється ні на мить, адже світ змінюється, і ми маємо змінюватися разом з ним. Отож, Стратегія розвитку ПАТ «Укрпошта» на 2016–2020 рр. пріоритетними напрямами діяльності підприємства на найближчий час визначає, зокрема: будівництво нових і модернізацію існуючих сортувальних центрів; оновлення автопарку; модернізацію ІТ-інфраструктури підприємства; подальше впровадження і вдосконалення автоматизованих робочих місць у ВПЗ; поліпшення якості обслуговування шляхом побудови системи виявлення причин виникнення скарг; створення і впровадження системи мотивації працівників на основі грейдів тощо.

Таким чином, визначено основні стратегічні цілі розвитку галузі поштового зв'язку на базі рекомендацій міжнародних організацій, ключовою з котрих є впровадження інноваційних продуктів і послуг (розвиток тривимірної мережі). Роз-

глянуто відповідні програми щодо досягнення кожної мети. Досліджено міжнародний досвід впровадження інноваційних технологій в галузь поштового зв'язку таких країн, як Австралія, Бельгія, Данія, Німеччина та Швейцарія; визначено результати цих впроваджень. Доведено, що Україна поки не здатна змагатися з інноваційно-розвиненими країнами, хоча й прагне до покращення свого економічного становища. Однак в Україні розробляються та впроваджуються заходи щодо стимулювання та підтримання інноваційної діяльності на державному рівні. Проаналізований сучасний стан національного оператора поштового зв'язку України. Слід зазначити, що на ринку фінансових послуг ПАТ «Укрпошта» займає суттєві позиції та має необмежені можливості та перспективи, що дозволять збільшити обсяги надання послуг та власні доходи. Визначення власних переваг та недоліків у сфері надання населенню поштово-банківських послуг дозволить національному оператору поштового зв'язку визначити найбільш ефективні шляхи подальшого розвитку та забезпечення доступності фінансових послуг на всій території України через поштові відділення ПАТ «Укрпошта». Використання запропонованої схеми впровадження інновацій в розвиток підприємств поштового зв'язку України на практиці дозволить досягти позитивних результатів.

2.3. Структурно-функціональне моделювання процесу інтеграції національних підприємств сфери зв'язку та інформатизації

Сфера зв'язку та інформатизації України не є однорідним господарством, а включає у себе сукупність мереж, суб'єктів господарювання і підгалузей, які відрізняються між собою призначенням і виконуваними функціями, організаційно-правовими формами, формами власності та низкою інших ознак.

У структурі сфери зв'язку та інформатизації країни слід перш за все виділити дві головні складові: електровз'язок, включаючи радіомовлення і телебачення, і поштовий зв'язок.

Електрозв'язок, що виступає як найбільш потужна компонента телекомунікаційного сектору країни, об'єднує в себе комплекс мереж (технологічних систем), які використовуються для передачі різноманітних видів інформації. Розвиток засобів зв'язку та зростання їх доступності для населення створюють значний соціальний ефект, який проявляється в поліпшенні умов життя людей, збільшенні його комфортності, зростанні інформованості та комунікабельності суспільства. У табл. 2.10 наведено дані щодо розвитку сфери зв'язку та інформатизації ряду країн світу.

Дослідження оцінки ефективності використання телекомунікаційних засобів, проведених в різних галузях національного господарства, свідчать про значний вигравш, отриманий споживачами послуг. А саме, використання зв'язку

Таблиця 2.10

Розвиток сфери зв'язку та інформатизації ряду країн світу у 2017 році

Країна	Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (IDI)	ВНД на душу населення, дол. США	Кількість стаціонарних телефонних апаратів на 100 чоловік	Кількість абонентів мобільного зв'язку на 100 чоловік	Кількість користувачів Інтернет на 100 чоловік
Росія	7,07	9720	22,77	163,26	76,41
Україна	5,62	2310	19,76	132,64	52,48
Білорусь	7,55	5600	49,01	124,17	71,11
Казахстан	6,79	8710	23,22	149,99	76,80
Азербайджан	6,20	4760	17,52	106,28	78,20
Великобританія	8,65	42390	53,20	122,32	94,78
Канада	7,77	43660	41,38	84,06	89,84
Німеччина	8,39	43660	53,74	114,53	89,65
США	8,18	56180	37,09	127,16	76,18
Швейцарія	8,74	81240	48,43	135,62	89,41
Японія	8,43	38000	50,57	129,75	92,00

Джерело: сформовано автором на основі даних [45].

на транспорті в 1,5-2 рази збільшує його пропускну спроможність, у сільському господарстві оснащення засобами зв'язку збільшує ефективність використання машин на 25%, зменшує втрати робочого часу на 20-40%, в будівництві – продуктивність праці зростає не менше ніж на 15%.

Для визначення конкурентоспроможності різних країн з ринковою економікою до числа важливих показників відносяться: частка вкладень до телекомунікацій в загальній сумі капітальних вкладень, телефонна щільність на 100 мешканців, кількість факсів на 1000 мешканців, час вихідних телекських повідомлень в хвилину на одного мешканця, ступінь задоволення потреб в телекомунікаціях тощо. Крім того, значення телекомунікаційної галузі виявляється в постійному збільшенні її частки у валовому внутрішньому продукті країни. Доходи від надання телекомунікаційних послуг кожен рік зростають високими темпами.

Однією з найбільших компаній України, яка надає повний спектр телекомунікаційних послуг в усіх регіонах країни та особливо сильні позиції має на ринку послуг доступу до мережі Інтернет та фіксованої телефонії, є ПАТ «Укртелеком» – лідер ринку швидкісного фіксованого доступу до мережі Інтернет та займає провідні позиції на ринку фіксованої телефонії. ПАТ «Укртелеком» створило найпотужнішу в Україні національну магістральну мережу передавання даних, побудовану на базі сучасної технології DWDM, яка дозволяє надавати споживачам сучасні телекомунікаційні послуги майже в усіх населених пунктах України. ПАТ «Укртелеком» – учасник (акціонер) низки спільних підприємств та акціонерних товариств, що функціонують на телекомунікаційному ринку. Корпоративні права ПАТ «Укртелеком» [49, 54, 192]:

– ТОВ «ТриМоб» (єдиний в Україні оператор, що надає послуги рухомого (мобільного) зв'язку стандарту UMTS/WCDMA; частка у статутному фонді – 100%);

– Дочірнє підприємство ТОВ «Укртел Глобал ГмБХ» (частка у статутному фонді – 100%);

– ПрАТ «Елсаком Україна» (мобільний супутниковий зв'язок у системі «Глобалстар»; Укртелекому належить 34% акцій);

– ТОВ «Агрофірма «Україна» (виробництво сільськогосподарської продукції, торгівля – частка в статутному фонді – 0,0748%)

– ПАТ «Страхова компанія «Мир»(послуги страхування – частка в статутному фонді – 0,03%)

– ТОВ ДОП «Лісова казка» (оздоровлення дітей – частка в статутному фонді – 59,52%)

- ВАТ «Свемон-інвест» (частка у статутному фонді – 1,12%);
- ТОВ «Телесистеми України» (фіксований абонентський радіо доступ; частка у статутному фонді – 2,47%).

На ринку поштових послуг України, як і в переважній більшості інших країн, діяльність проводить один національний оператор, на якого покладаються функції надання універсальних послуг поштового зв'язку – ПАТ «Укрпошта».

Роль поштового зв'язку в національній економіці визначається його приналежністю як до виробничої, так і до соціальної інфраструктури. В умовах інформаційного суспільства поштовий зв'язок поєднує у собі традиції та сучасні тенденції і забезпечує виконання суспільних вимог соціальної сфери (надання універсальних послуг поштового зв'язку по всій території країни установленого рівня якості) та самофінансування свого розвитку.

ПАТ «Укрпошта» входить до сфери управління Міністерства інфраструктури України, є правонаступником УДППЗ «Укрпошта» та є національним оператором поштового зв'язку України згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 року [178].

ПАТ «Укрпошта» на сьогодні – це [191]:

- понад 12,8 тис. об'єктів поштового зв'язку: поштамти, поштові відділення, пересувні, сезонні відділення поштового зв'язку та точки присутності по всій Україні;

- понад 73 тис. працівників, серед яких листоноші – понад 31,2 тис., оператори – 11,4 тис. та сортувальники – 2,2 тис.;

- в 2017 році товариством Укрпошта доставлено внутрішніх та міжнародних відправлень у кількості 186,5 млн од. письмової кореспонденції, 21,1 млн посилок, 2,9 млн відправлень з оголошеною цінністю, виплачено 10,3 млн переказів та 68,2 млн пенсій та грошових допомог;

- безпосередня доставка пошти здійснюється до 14,0 млн абонентських поштових скриньок;

- за 2017 рік розповсюджено за передплатою та вроздріб 3,5 тис. найменувань періодичних видань України та близько 2,0 тис. найменувань періодичних видань зарубіжних країн, що складає 436,2 млн примірників;

- перевезено близько 23 тис. тонн періодики, загальний пробіг автотранспорту при цьому становить понад 63 млн км;
- забезпечено видання мільйонними тиражами стандартних поштових марок, близько 53 сюжетів художніх поштових марок і блоків, 105 сюжетів конвертів та карток.

Загалом ПАТ «Укрпошта» пропонує споживачам близько 50 видів послуг.

Перспективні плани ПАТ «Укрпошта» та ПАТ «Укртелеком» спрямовані на забезпечення лідируючих позицій у сфері надання послуг зв'язку в Україні. Оскільки перспективними напрямками розвитку економіки України є туризм, машинобудування, сільське господарство та інфраструктура, необхідно врахувати можливість кластеризації підприємств сфери зв'язку та інформатизації [104, 108]. Успішний розвиток кластерів в галузі зв'язку можливий лише завдяки державно-приватному партнерству, при цьому пропонується суттєво модернізувати підходи науковців за рахунок підтримки державою як детермінантів кластера, так і самого координаційного центру даної системи. Підвищення конкурентоспроможності та прибутковості Укртелекому та Укрпошти, впровадження світових стандартів якості послуг зумовлює інтерес до створення такої ефективної інтегрованої корпоративної структури як державно-приватний кластер підприємств зв'язку.

Взаємовигідне співробітництво ПАТ «Укртелеком» та ПАТ «Укрпошта» з іншими організаціями має дати позитивні та ефективні зрушення в діяльності сфери зв'язку та інформатизації на території України. Створення бізнес-взаємодії у підприємствах інтеграційної форми повинно входити до пріоритетних стратегічних цілей досліджуваної сфери.

Таким чином, для вирішення стратегічних завдань в умовах сучасних інтеграційних процесів доцільно створювати в Україні ефективні інтеграційні форми розвитку підприємств у сфері зв'язку та інформатизації з метою збільшення їх конкурентоспроможності, забезпечення ресурсозбереження, збільшення прибутку, а також підвищення продуктивності праці та соціальної справедливості.

Кластеризація як одна з ефективних форм інтеграції запропонована автором передбачає структурно-функціональне моделювання процесу інтеграції національних підприємств у сфері зв'язку та інформатизації. Запропонований кластерний підхід щодо формування стратегії розвитку сфери зв'язку та інформатизації, в свою чергу, передбачає визначення основних елементів кластера, запровадження державно-приватного партнерства, застосування науково-методичного підходу оцінки впливу впровадження кластерної форми діяльності з урахуванням регіональних особливостей та формування системи ефективних партнерських зв'язків.

2.4. Кластеризація як форма інтеграції підприємств

Ринкова економіка характеризується багаточисленними формами власності та бізнес-взаємодіями підприємств. Поштовхом для знаходження нових ефективних форм таких партнерських відносин є постійно зростаюча конкуренція. Деякі виникають в результаті приватизації, інші є договірною формою кооперації. Створення інтегрованих корпоративних структур передбачає основну ціль – отримання синергетичного ефекту. Також позитивний ефект від співпраці виражається в зростанні капіталізованої вартості новоствореної компанії, збільшенні доходів, зменшенні транзакційних витрат та інше.

В Україні на даний момент, як показують дослідження, в результаті природних інтеграційних процесів поряд вже з існуючими холдингами, технопарками, асоціаціями, корпораціями, інтенсивно почали формуватися такі об'єднання підприємств як кластери. Кластеризація України в свою чергу сприяє відродженню вітчизняного виробництва, ефективності інноваційного розвитку регіонів, досягненню високого рівня економічного розвитку та конкурентоспроможності [100, 109-110]. Вітчизняний досвід функціонування кластерів підтверджує їх ефективність та вплив на економіку країни в цілому. Лише в Хмельницькій та Рівненській області створено та успішно функціонують у різних галузевих напрямках такі сучасні інтеграційні структури: інно-

ваційний кластер – «Впровадження», кластер – «Натуральне молоко», кластер у деревообробній галузі – «Полісся Рокитнівщини», Рівненський регіональний агропромисловий інноваційний кластер – «Агроінновації», туристичні кластери – «Кам'янецький дивокрай» та «Кам'янець», кластер зеленого туризму – «Оберіг», кластерне утворення – громадська організація «Подільська гільдія ремісників», метою функціонування якого є відродження та популяризація ремесл та культури Середньовіччя в місті Кам'янець-Подільський.

Аналітичний огляд показав, що при впровадженні кластерів в економіку значна увага приділяється структурі та ступеню взаємозв'язків партнерів. При дослідженнях специфіки діяльності діючих кластерів в Україні можна згрупувати їх за певними ознаками та критеріями, що дозволяє зіставити їх з можливими ризиками (рис. 2.3) [5, 48, 50, 82, 194].

Вивчення досвіду показало, що зусилля науковців акумулюються навколо вирішення кількох важливих питань: вивчення еволюції кластерних схем та можливості імплементації в Україні, дослідження форм транскордонного співробітництва, аналіз впливу кластеризації на розвиток регіонів, законодавче забезпечення кластерної політики. Багатовекторність порушених питань та кількість новостворених кластерів актуалізувало необхідність розробки методики розрахунку ефективності діяльності, визначення інструментів для оптимізації управління фінансами та розробки механізмів мінімізації ризиків.

Сформовані на основі інтеграції галузеві і територіальні кластери мають проблеми пов'язані з низькою ефективністю діяльності та високим рівнем ризику. Більшість невизначених подій, що спричиняють ризик, є неповністю прогнозованими та контрольованими, їх неможливо усунути, а тому навіть на перший погляд досить ефективні рішення можуть призвести до значних збитків. Неможливо повністю звільнитися від ризику: намагаючись позбутися однієї ризикованої ситуації, можна потрапити у іншу. Зростання ступеня впливу ризиків на результати діяльності кластерів пов'язано зі швидкою зміною економічної ситуації в

країні і кон'юнктури ринку, розширення сфери фінансових відносин, появою нових технологій і інструментів та інших факторів. Невизначеність призводить до ризику через відсутність повної інформації та неможливість точного передбачення поведінки партнерів.

Рис. 2.3. Узагальнена класифікація кластерів

Джерело сформовано автором на основі даних [5, 48, 50, 82, 194].

Ризик на відміну від невизначеності є вимірювальною величиною, кількісною мірою, яка слугує в якості ймовірності несприятливого наслідку. Ці ймовірності можуть бути визначені або на підставі статистичних даних, або на підставі експертних оцінок. У процесі дослідження таких ІКС як кластер необхідно значну увагу приділяти специфіці його створення та діяльності. Це дозволить на початковому етапі аналізу обмежити коло досліджу-

ваних ризиків до тих, які безпосередньо впливають на функціонування кластерів. Урахування специфіки діяльності дозволить визначити пріоритети щодо дослідження профільних ризиків та розглянути їх у першочерговому порядку.

Кожен вид ризику повинен бути детально проаналізований, змодельований, розкладений на елементи, що дозволить у певній мірі зменшити невизначеність ситуації. Класифікація ризиків фінансової діяльності здійснюється за факторами як зовнішнього характеру, так і внутрішнього, і за результатами їх наслідків. Що стосується ризикових подій, пов'язаних із зміною співвідношення між власним і позиковим капіталом, то вони складають поняття ризику фінансової стійкості підприємства. Ризикові події, що відносяться до ліквідності оборотних активів підприємства, породжують ризик платоспроможності підприємств.

Досліджуючи ці особливості та ризикоутворюючі фактори наведемо на (рис. 2.4) основні групи ризиків.

Перспективним напрямком створення кластерів в Україні, крім туристичного та сільськогосподарського, є сфера поштового зв'язку, наймасштабнішим підприємством якої є ПАТ «Укрпошта», що має велику кількість ділових партнерів. Відповідно, в результаті кластерної форми діяльності у сфері зв'язку та інформатизації можна виділити нефінансові ризики:

- невизначеність в законодавстві щодо функціонування в Україні;
- низька партнерська дисципліна та етика (порушення зобов'язань за укладеними договорами);
- при прийнятті рішень щодо стратегічних, інноваційних та інвестиційних напрямків діяльності;
- при прогнозуванні кон'юнктури і поведінки сторін;
- при маркетингових дослідженнях (прогноз попиту, поведінка споживачів);
- при здійсненні діяльності у сфері аудиту (менеджменту), консалтингу тощо.

Оскільки ризикові події можуть бути як об'єктивного характеру, так і суб'єктивного, то відповідно можна розглянути об'єктивну і суб'єктивну невизначеність. Об'єктивна невизна-

ченість, коли є часткова або відсутня інформація про внутрішні фактори суб'єкта господарювання, що утворюють ризикову ситуацію. Суб'єктивна невизначеність, коли є часткова або відсутня зовсім інформація про зовнішні фактори, що утворюють ризикову ситуацію. У процесі проведення бізнесової діяльності кластер постійно стикається з виникненням різних ризикових подій, що обумовлює необхідність визначення способів мінімізації ризиків партнерських відносин.

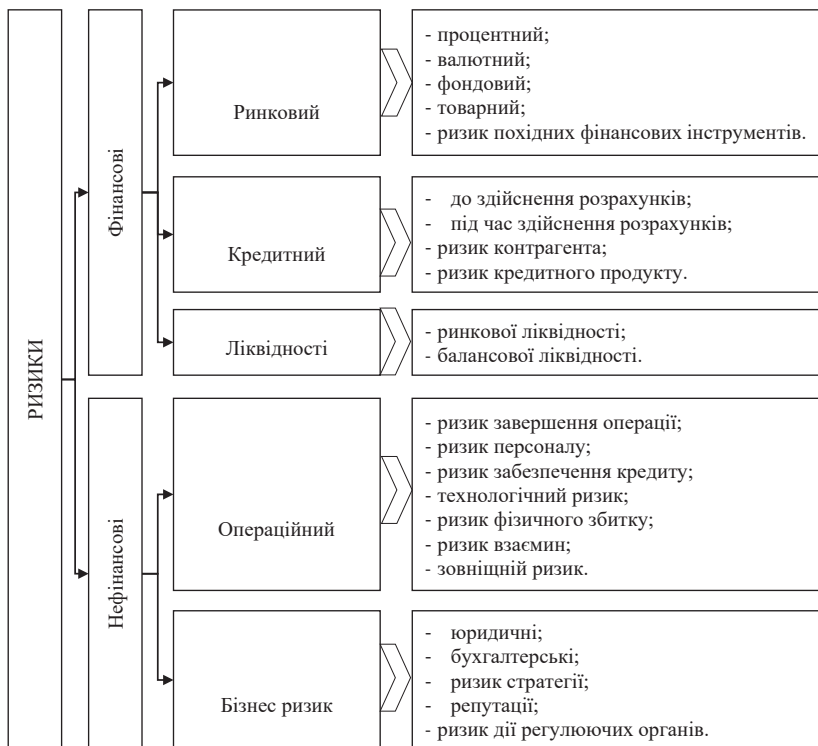

Рис. 2.4. Узагальнена класифікація ризиків

Джерело: сформовано автором.

Універсальної методики управління ризиками не може бути, оскільки кожне підприємство має свою специфіку, орієнтоване

на власну ринкову нішу, можливості своїх працівників, усталені зв'язки. Проте вивчення результатів наукових досліджень зарубіжних вчених показує, що в практиці поширені такі методи управління ризиками, як зовнішні та внутрішні. До зовнішніх способів належать [66, 68]: по-перше, розподіл (делегування) частини ризиків партнерам по реальному бізнес-плану, які матимуть змогу контролювати ризик, а також хеджування; по-друге, зовнішнє страхування ризику, тобто передача певних ризиків страховій компанії та інші.

Внутрішні способи зниження ризику для конкретних партнерських відносин досить різноманітні. Найбільш типовими є: підвищення якості та ефективності управління підприємством; диверсифікація (розподіл інвестицій між різними об'єктами, видами діяльності, послугами тощо); лімітування (наприклад, встановлення верхньої межі інвестицій у певний проект); створення запасів (резервів) для покриття можливих непередбачених витрат; збільшення повноти та ґрунтовності інформації, на підставі якої приймаються конкретні управлінські рішення.

Дослідження показали, що фірми, органи державної влади, малий та середній бізнес, складові інфраструктури ринку досягають економії на витратах (часу та ресурсів) за рахунок нарощення просторової та функціональної кооперації, в рамках якої зовсім по-іншому формуються попит, пропозиція, ціни і відбувається конкурентна боротьба. Автором визначено, що сучасні форми економічної діяльності впливають на ринок не лише за рахунок використання принципів та закономірностей їх функціонування, а й через координацію діяльності державних органів влади.

Таким чином, можна зробити висновок, що в умовах такого партнерства підприємства сфери зв'язку та інформатизації зможуть вирішувати стратегічні завдання на основі раціонального розподілу ресурсів приватного бізнес-середовища кластера, мобільності та інноваційності його учасників та підтримки з боку держави. Підприємства також за рахунок кластеризації можуть зменшити свої втрати, використовуючи метод самострахування, який пов'язаний зі створенням

спеціального резервного фонду і покриття збитків за рахунок власних обігових коштів фірми. В умовах інтеграційних процесів в Україні необхідно заздалегідь прогнозувати та формувати альтернативні варіанти управління ризиками партнерських відносин в інтегрованих підприємствах. Нові інтегровані підприємства сфери зв'язку та інформатизації можуть бути новим інструментом підвищення ефективності економічної діяльності, соціальним мотиватором та політико-економічним інструментом управління економікою, завдяки впровадженню в будь-якому регіоні України.

Резюме

Сучасна практика державного управління інформатизацією в Україні ігнорує значну складність і багатофакторний характер цієї сфери, різнотиповість та ієрархічність її ключових гравців, багаторівневість систем управління, що обумовлює нечіткість пріоритетів управління, відсутність єдності цілепокладання та стратегій, некоординованих дій, неефективності проектів, які не узгоджені між собою. Це, в свою чергу, дало змогу систематизувати та згрупувати законодавчі документи сфери зв'язку та інформатизації. З метою уникнення проблем, викликаних необґрунтованістю та неузгодженістю окремих положень законодавства у сфері зв'язку та інформатизації, потрібно побудувати раціональну систему ієрархічних рівнів нормативного регулювання з урахуванням міжнародних та національних нормативно-правових документів для ефективної діяльності та інтеграції підприємств досліджуваної сфери.

На основі світового досвіду доведено, що Україна поки не здатна змагатися з інноваційно-розвиненими країнами, хоча й прагне до покращення свого економічного становища в порівнянні з такими країнами як Австралія, Бельгія, Данія, Німеччина та Швейцарія у сфері зв'язку та інформатизації. Тому визначено основні стратегічні цілі розвитку сфери зв'язку та інформатизації на прикладі сфери поштового зв'язку з урахуванням рекоменда-

цій міжнародних організацій, ключовою з котрих є впровадження інноваційних продуктів і послуг (розвиток тривимірної мережі), та розглянуто відповідні програми щодо досягнення кожної мети. Використання запропонованої схеми впровадження інновацій в розвиток підприємств поштового зв'язку України на практиці дозволить підвищити ефективність їхньої діяльності.

Встановлено, що для вирішення стратегічних завдань в умовах сучасних інтеграційних процесів доцільно створювати в Україні ефективні інтеграційні форми розвитку підприємств у сфері зв'язку та інформатизації з метою збільшення їх конкурентоспроможності, забезпечення ресурсозбереження, збільшення прибутку, а також підвищення продуктивності праці та соціальної справедливості. Запропоновано кластерний підхід щодо формування стратегії розвитку сфери зв'язку та інформатизації з метою визначення основних елементів кластера, запровадження державно-приватного партнерства, застосування науково-методичного підходу оцінки впливу впровадження кластерної форми діяльності з урахуванням регіональних особливостей та формування системи ефективних партнерських зв'язків.

Автором визначено, що сучасні форми економічної діяльності впливають на ринок не лише за рахунок використання принципів та закономірностей їх функціонування, а й через координацію діяльності державних органів влади. Тому в умовах такого партнерства підприємства сфери зв'язку та інформатизації зможуть вирішувати стратегічні завдання на основі раціонального розподілу ресурсів приватного бізнес-середовища кластера, мобільності та інноваційності його учасників та підтримки з боку держави.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ТА ПРИКЛАДНИХ МЕХАНІЗМІВ ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

3.1. Теоретичні основи процесу інтеграції підприємств

В результаті здійснення стратегії інтеграції утворюються різні форми інтеграційних об'єднань підприємств. Класифікації таких форм стосовно до української економіки розроблялися в працях значного числа вітчизняних вчених. При цьому більшість з подібних класифікацій або не охоплюють всю сукупність таких об'єднань, або не засновані на чітко сформульованому критерії класифікації. У зв'язку з цим виділення деяких форм інтеграційних об'єднань підприємств не має під собою логічного обґрунтування. Зазначені недоліки призводять до необхідності вдосконалення існуючих підходів до класифікації форм інтеграційних об'єднань.

Найважливішою ознакою сьогоденної дійсності є інтенсивний розвиток інтеграційних процесів на різних рівнях. Економічна взаємозалежність держав, інтернаціоналізація продуктивних сил сприяють розвитку інтеграційних процесів в економіці. Основною метою економічної інтеграції як якісно нового і більш складного етапу інтернаціоналізації господарських зв'язків є більш тісне співробітництво і взаємопроникнення окремих національних господарств, забезпечення умов концентрації виробництва.

Важливість урахування інтеграційних процесів та процесів глобалізації для України визначається дією взаємопов'язаних факторів. В умовах посилення процесів глобалізації та інтернаціоналізації, поглиблення міжнародного поділу праці, транснаціоналізації виробничої діяльності важливим для України є розробка власного оптимального механізму входження у світове конкурентне середовище, орієнтованого на забезпечення економічного розвитку та реалізацію національних інтересів країни.

Виклики теперішнього положення нашої країни диктують певні умови для подальшої перспективи її як економічного, так і соціального розвитку. Таким чином, актуальності набирає робота по дослідженню сутності та особливостей інтеграції. Як зазначає В. Я. Амбросов кооперацію та інтеграцію слід розглядати як соціально-економічну категорію, яка має потребу у всесторонньому науковому аналізі причинно-наслідкових зв'язків базових факторів розвитку явищ і процесів на основі діалектичних методів, які дають можливість не тільки пізнати процес у зародженні та його розвитку в загальних рисах, але і в конкретних формах його прояву у всій різноманітності та складності відносин суб'єктів інтеграції [3]. Відмінною особливістю розвитку світового господарства на сучасному етапі є формування різноманітних міжгалузевих комплексів на основі об'єднання технологічних стадій виготовлення, переробки, збуту та реалізації готової продукції на засадах інтеграції в різних формах її прояву. Термін «інтеграція» має дуже широке тлумачення. У економічній науці інтеграцію розглядають з різних позицій, що дозволяє зробити акцент на різних аспектах цього поняття. Термін інтеграція в перекладі з латинської «integratio» – відновлення, об'єднання в ціле окремих частин, це походить від латинського «integer», що буквально означає цілий [204].

Включення економіки України до глобальної конкуренції, зростаючі зв'язки зі світовим ринком і залежність від нього актуалізують питання визначення тенденцій змін у економіці розвинутих країн та в економіці України. Євроінтеграція України означає по суті процес інтеграції менш розвинутої країни в економічне співтовариство відносно більш розвинених країн [23]. Ця обставина викликає необхідність дослідження сутнісних процесів в сучасній економіці менш розвинутих країн, насамперед – України, і зіставлення їх з відповідними процесами у розвинутих країнах. При такому зіставленні необхідно враховувати тенденції розвитку, які віддзеркалюють зміни у структурі економіки – у характері і формах власності, ступені розвитку конкуренції і промислового капіталу, специфіки монополії, тенденціях нагромадження капіталу, фінансових і кредитно-грошових відносинах. Особливого значення ці

процеси набувають в умовах Третньої промислової революції, яка розгорнулася у розвинутих країнах світу і яка свідчить, що індустріальна економіка до сьогодні залишається основою економічного зростання та підвищення добробуту населення як у розвинутих країнах, так і у країнах наздоганяючого типу розвитку.

Інтеграція економіки України у європейський економічний простір передбачає приведення структури її господарського механізму, організаційних інститутів у відповідність з найважливішими тенденціями сучасного економічного розвитку [86]. Така інтеграція неможлива без усвідомлення та широкого використання світогосподарських зв'язків, величезного досвіду, нагромадженого людством у раціональному використанні матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів. Тому роль історичного аспекту в системі економічних наук дуже велика. Адже досліджуючи ті чи інші суспільні явища, необхідно не тільки дати основні їх характеристики, але й передбачати їх еволюцію. Це можливо зробити тільки із врахуванням попереднього розвитку з даного явища, що базується на певних історичних закономірностях. Метою даної роботи є аналіз економічних відносин в національній економіці в умовах її інтеграції у глобальний процес розвитку.

Одним з чинників, що визначає конкурентоспроможність економіки, є розвинуте мале підприємництво. Низка специфічних рис, властивих малим підприємствам (дефіцит фінансових ресурсів, обмеженість ринків збуту, недостатня професійна кваліфікація керівництва підприємств тощо), обумовлює необхідність створення механізму підтримки даних суб'єктів господарювання. До складу такого механізму відносять державну, інфраструктурну підтримку малого підприємництва, а також інтеграційну взаємодію малих підприємств з іншими учасниками ринку.

Інтеграційну взаємодію між суб'єктами підприємництва визначимо як процес економічного, організаційного, фінансового об'єднання ресурсів двох або більше суб'єктів підприємництва, метою якого є отримання взаємної вигоди і підвищення ефективності діяльності обох сторін.

Аналіз досліджень з даної проблематики свідчить про те, що більшість науковців, зосереджують свою увагу на таких най-

більш поширених організаційно-економічних формах інтеграції суб'єктів господарювання, як субпідряд (субконтракт), франчайзинг, лізинг та венчурний бізнес Так, автор роботи [3] визначає, що основними формами інтеграції великих та малих господарських структур є: субпідряд, франчайзинг, лізинг та венчурне фінансування. У [204] інтеграційні зв'язки класифіковано за такими ознаками: територіальні (технополіс, технопарк, бізнес-інкубатор); міжфірмові (субконтрактинг, франчайзинг, венчурне фінансування), міжособисті (союзи, асоціації, форми).

Слід визначити, що реалії сьогодення диктують необхідність вирішення проблем міського господарства об'єднанням фінансових зусиль місцевих органів влади і приватних підприємств. Тому до вказаного переліку інтеграційних форм взаємодії слід віднести державно-приватне партнерство, яке в Україні реалізується за допомогою концесій.

В сучасних умовах господарювання також набувають актуальності аутсорсинг і формування кластерів, оскільки в сучасних умовах господарювання підприємства для того, щоб не втратити свої позиції на ринку, вимушені шукати нові форми організації бізнесу і зовнішнього партнерства. Взагалі вибір форми інтеграційної взаємодії між суб'єктами підприємництва залежить від того, суб'єкти (підприємства, установи або організації) яких секторів задіяні в такому партнерстві і які проекти планується реалізувати.

В тому випадку, коли необхідно реалізувати важливий інфраструктурний або інший проект на місцевому (регіональному або державному) рівні із залученням приватних підприємств, основними формами взаємодії є концесія і аутсорсинг. Вважається, що інфраструктурні сектори, які відносяться до природних монополій (водопостачання, теплопостачання, автодороги, аеропорти, порти тощо) є найкращими об'єктами для передачі їх в концесію.

Це пояснюється тим, що реконструкція, експлуатація, утримання зазначених об'єктів в належному стані потребують додаткових ресурсів, які можуть знаходитись у розпорядженні приватних підприємств. Отже, розглянута форма інтеграційної взаємодії є перспективною для вирішення актуальних соціально-еконо-

мічних проблем для всіх регіонів України, і дозволяє скоротити і оптимізувати витрати місцевих бюджетів та підвищити якість управління об'єктами інфраструктури, якість послуг громадянам. З іншого боку, на засадах концесії суб'єкти підприємництва отримують можливість виконувати довгострокові проекти, що виключає необхідність постійного пошуку нових партнерів.

Розповсюдженою формою партнерства між великими і малими підприємствами є аутсорсинг, оскільки він не передбачає для обох сторін початкових витрат, і являє собою засіб оптимізації витрат за рахунок передачі неосновних функцій великих підприємств зовнішнім спеціалізованим компаніям.

Останнім часом досить актуальним став франчайзинг, його поширення обумовлене динамічним розвитком конкуренції на вітчизняному ринку. Доцільно відзначити, що при аутсорсингу великі підприємства шукають співпраці з малими підприємствами для підвищення ефективності власного функціонування, то при франчайзингу зацікавленою стороною є малі підприємства. Вони отримують вже відпрацьовані технології, обладнання, послуги з постачання, рекламні матеріали, відому торгівельну марку, можливість навчатися і одержувати консультації в процесі підприємницької діяльності великих підприємств.

Важливою і вельми актуальною формою співпраці, особливо в кризові періоди розвитку економіки, є кластерна організація виробництва. В межах кластерів відбувається інтеграція підприємств, організацій, установ різних форм власності, але споріднених видів діяльності. Зарубіжний досвід підтверджує, що підприємства – учасники кластерів мають можливість більш ефективно та раціонально використовувати наявні ресурси, залучати інвестиції, підвищувати якість та асортимент продукції і створювати нові фірми, оптимізувати виробничі процеси тощо.

Отже, на думку автора, інтеграція це не лише категорія, що відображає зв'язки між цілим (підприємством) та його елементами (ресурсами), а й процеси співробітництва між великими і малими підприємствами з метою оптимізації витрат за рахунок передачі неосновних функцій великих підприємств зовнішнім спеціалізованим компаніям. Тому результатом ін-

теграційних процесів для великих підприємств має стати мінімізація кількості технологічних операцій, що впливають на зменшення витрат, скорочення виробничого циклу, зниження собівартості продукції тощо. Серед можливих наслідків інтеграційних відносин для малих підприємств слід відзначити розширення сфер діяльності, підвищення рівня конкурентоспроможності за рахунок отримання фінансово-ресурсної підтримки, доступності нових технологій тощо.

3.2. Механізм інтеграції підприємств та послуг сфери зв'язку та інформатизації на різних рівнях національної економіки

На сьогоднішній день характерною рисою сучасного світового соціально-економічного розвитку є економічна інтеграція розвинених країн в європейські структури. Процес економічної інтеграції України, як внутрішній, так і зовнішній, супроводжується значною кількістю проблем: нестабільною демократичною системою, недосконалим та непрозорим правовим полем, слаборозвиненими ринковими інститутами та відсутністю чіткого механізму інтеграції на мікро-, мезо- та макрорівнях. Світові кризові явища призупинили процеси інтеграції в Україні за всіма векторами, оскільки наша економіка значно відстає від європейської. Відрізняються вони також рівнем освіти та життя, а національні підприємства не є конкурентоспроможними, тому неспроможні досягти успіхів на інших ринках і навіть можуть втратити внутрішній.

Серйозною проблемою для України залишається реалізація інтеграційних проектів, визначення економічних інструментів стимулювання інтеграцій підприємств та пошук результативних інтеграційних форм розвитку. Необхідність вирішення завдань щодо вибору напрямку інтеграційного розвитку країни та основних мотивів інтеграційних процесів обумовлює дослідження теоретичних аспектів інтеграції на різних економічних рівнях.

На макрорівні відображені особливості, проблеми та механізми інтеграції України до світового простору у працях таких вчених: І. Бураковський, Г. Немиря, О. Павлюк, В. Маштабей [25, 33, 239, 274, 278], в яких детально проаналізована нормативно-

правова база інтеграції України, визначено двосторонні переваги взаємозв'язків, можливості України як економічного партнера, основні заходи щодо подальшої інтеграції. При цьому в дослідженнях відсутній комплексний підхід до розгляду проблематики, крім того, як правило, аспекти інтеграційних перетворень виводяться за межі уваги чи розглядаються як один з елементів стратегії зростання.

Також можна відзначити прихильність дослідників до розгляду феномену інтеграційного процесу в різних сферах економічної діяльності. Аналізуючи показники розвитку галузей та процеси інтеграції, науковці А. Стерлігова, С. Мочерний, А. Мовсесян, М. Безпарточний, С. Соколенко, В. Третяк [33, 239] та інші виокремлюють: машинобудування, будівництво, освіту і науку, зв'язок, туризм, легку промисловість та досліджують процеси інтеграції на регіональному рівні.

Значний внесок щодо досліджень горизонтальної та вертикальної інтеграції підприємств зробили як зарубіжні, так і вітчизняні автори: А. Єгоров, С. Карделл, С. Куш, О. Менкур, Л. Нікулін, Х. Олдрич, С. Парінов, В. Радаєв, Й. Рюегг-Штюрм, Л. Сміт-Дор, В. Амбросов, В. Месель-Веселяк, В. Топіка, Т. Шигаєва, В. Лойко, А. Пелипенко, В. Дикань, Д. Малашук, М. Коденська, О. Челнокова [62, 155, 239] та інші, що розглядали організаційно-економічні особливості співпраці та вплив створених структур на економіку країни. Проте відсутні розробки щодо забезпечення сталого економічного розвитку України через інтеграцію підприємств на різних економічних рівнях та визначення ефективних форм інтеграції, враховуючи саме внутрішні і зовнішні фактори економіки країни.

Забезпечення інтеграційного розвитку підприємств в системі національної економіки можливе лише за рахунок їх ефективної трансформації. Першочерговими завданнями є визначення форм інтеграції, сфери виникнення інтеграційних переваг, інструментів досягнення інтеграції підприємств. Широке трактування терміну «інтеграція» дозволяє застосувати його до різних галузей науки, при цьому основна маса публікацій присвячена аналізу саме економічної інтеграції, під якою в загальному вигляді розуміють процес економічної взаємодії країн, що приводить до зближен-

ня господарських механізмів, приймаючи форму міждержавних угод і узгоджено-регульований міждержавними органами [239]. Економічна інтеграція характеризується деякими ознаками, що відрізняє її від інших форм взаємодії: взаємопроникненням національних виробничих процесів; широким розвитком міжнародної спеціалізації і кооперації у виробництві, науці і техніці, інформатизації; глибокими структурними змінами в економіці країн-учасниць; необхідністю цілеспрямованого регулювання інтеграційного процесу, розробки узгодженої стратегії та тактики розвитку; регіональністю просторових масштабів інтеграції.

У рамках комплексного дослідження інтеграції, основних ознак та інтеграційних процесів на різних економічних рівнях, на підставі аналізу наукової літератури [25, 33, 45, 133, 155] **автором удосконалено загальну модель інтеграції національної економіки (рис. 3.1), яку можна використовувати для визначення завдань та переваг формування об'єднань, інтеграційних форм злиття/поглинання або внутрішньої інтеграції.**

Розглянувши вищезгадані рівні інтеграції національної економіки, зазначимо, що до ієрархії додається мезорівень (регіоналізація економіки). **Удосконалення автора полягає у взаємозв'язку всіх рівнів національної економіки в процесі інтеграції та визначенні можливих інтеграційних форм, що є обов'язковою умовою ефективного розвитку підприємств та економіки країни в цілому.**

Детальні дослідження рівнів інтеграції показали, що **на макрорівні (транскордонне співробітництво) інтеграція економічної діяльності впливає на поліпшення більшості показників соціально-економічного розвитку держави.** З 1947 року у світі було створено більше 60 глобальних інтеграційних угруповань [274, 278]. Один з прикладів ефективних напрямків інтеграції, який впливає на розвиток країн, є інтеграція до Європейського Союзу (ЄС). Це ефективний механізм фінансування операційних програм держави у вигляді капітальних видатків, за допомогою яких можна модернізувати інфраструктуру: будівництво аеропортів, автострад; ремонт залізничних колій; реалізація енергоефективних програм; розвиток НДДКР; малого бізнесу та інші стратегічно важливі напрямки.

Відповідно з інтеграцією держави можливе збільшення інвестицій в економіку. На сьогодні розрахунки та порівняльний аналіз макроекономічних показників України та деяких країн учасниць ЄС значно відрізняються. Головні макроекономічні показники України наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Головні макроекономічні показники України
за 2014-2017 роки**

Період (роки)	Валовий внутрішній продукт(млн грн.)		Динаміка середньорічної заробітної плати в Україні	Мінімальна заробітна плата (на 1 січня, грн.)	Рівень зарєєстрованого безробіття, % до працездатного населення
	У фактичних цінах	У постійних цінах 2013 року, %			
2014	1566728,0	104,4	3480,0	1218,0	9,7
2015	1979458,0	127,6	4195,0	1378,0	9,5
2016	2383182,0	149,5	5183,0	1600,0	9,7
2017	2982920,0	189,0	7104,0	3200,0	9,9

Дані наведено без урахуванням тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Джерело: складено авторами на підставі [45].

Система показників економічного та соціального розвитку країни налічує понад 100 макропоказників, які за змістовим принципом згруповані до різних груп: валовий внутрішній продукт, державний бюджет України, зведений бюджет України, податкова статистика, сектори економіки, банківська діяльність, індекси цін, місцевий бюджет України, дебіторська і кредиторська заборгованість, державний борг, фінансові результати діяльності підприємств, рівень життя населення, зовнішньоекономічна діяльність. Подальше дослідження передбачає детальний аналіз всіх показників. Проте аналізуючи дані табл. 1 за офіційною статистикою реальний ВВП проявляє нульову динаміку, оскільки кількість осіб постійно зменшується. ВВП на душу населення є одним з найбільш точних способів оцінки економічного розвитку держави. Останній звіт Index of Economic Freedom міжнародної організації The Heritage Foundation містить показники обсягів ВВП та ВВП на душу населення (за ПКС). У 2017 році даний показник в Україні становив 8713,99 дол. США, що в свою чергу розміщує нашу державу на 114-тій позиції серед 187 країн світу за якими було проведено дослідження [273].

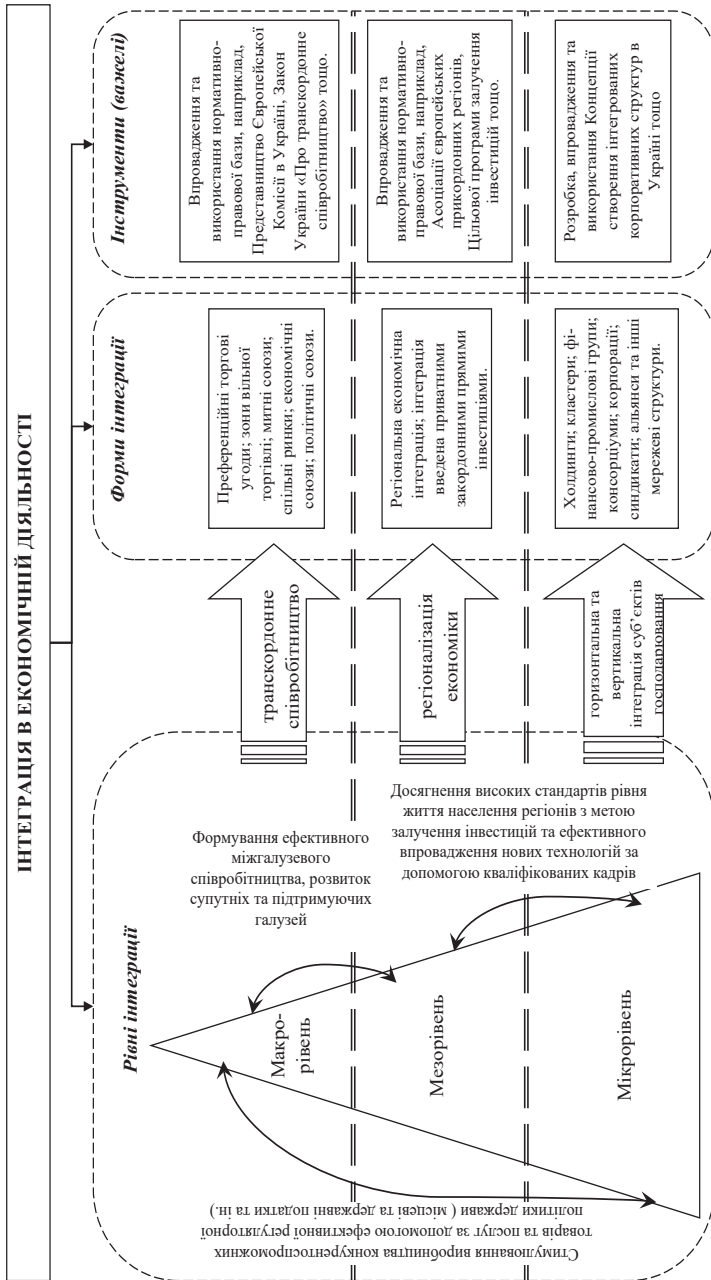

Рис. 3.1. Інтеграційна модель розвитку національної економіки

Джерело: власна розробка автора

Навіть найближчі до нас країни Євросоюзу мають на багато вищі показники розвитку економіки, наприклад в Угорщині – 29474 дол. США, Польщі – 29521 дол. США. Протягом останніх 27 років, на відміну від України, вони здійснили значний стрибок у розвитку. Про це свідчить динаміка ВВП (за ПКС) на душу населення 1991–2017 роки, за даними Світового Банку (The World Bank Group) [281]. Незважаючи на значний природний та людський потенціал, приватизацію переважної більшості виробничого потенціалу країни, численні міжнародні кредити, які були освоєні владою впродовж останніх 20 років – виробничі потужності України не були модернізовані, об'єкти промисловості набули високого ступеня зношення, а технологічну базу оминули новітні розробки. В своїй більшості вітчизняна продукція галузей втратила конкурентоспроможність на міжнародному ринку, а широкий внутрішній попит в значній мірі забезпечують імпорتنі товари. Найефективнішим інструментом вирішення цих питань є міжнародна інтеграція. Головна ціль транскордонного співробітництва – залучення інвестицій в економіку країни для вирішення вище вказаних проблем.

З розвитком європейської інтеграції особливого значення набуває регіональна інтеграція (мезорівень) у зв'язку з тим, що вимагає від країн-членів Європейського Союзу вироблення спільних підходів до регіонального розвитку, застосування відповідних механізмів формування та реалізації регіональної політики на загальноєвропейському та національному рівнях. Хоча процес регіональної інтеграції і відбувається здебільшого на національному рівні й сприяє зміцненню субнаціональних зв'язків, а процес європейської інтеграції відбувається на наднаціональному рівні, але ці два процеси є взаємопов'язаними і деякою мірою узгоджуються, наприклад, у досягненні консенсусу, що надає адекватну компенсацію інтересам окремих учасників, а також виявляється у конвергенції домовленостей в процесі формування єдиного економічного, монетарного союзу.

Досліджуючи процеси регіональної інтеграції, західні вчені, розглядають регіони як гомогенні території з відокремленими фізичними та культурними ознаками, які відрізняються від тери-

торій, з якими межують; є невід'ємною частиною національної території, з якою вони тісно пов'язані; усвідомлюють свої традиції і систему цінностей, а також власну індивідуальність [33]. В Європейській хартії територіального самоврядування, що є додатком до прийнятої Європейським парламентом Резолюції про регіональну політику Співтовариства та про роль регіонів, в ст. 1 є наступне визначення регіону: «Регіоном називається територія, яка з географічної точки зору являє собою чітке ціле, або ж є однорідним комплексом територій, які створюють замкнуте ціле, для населення яких характерні загальні елементи, причому деякі її ознаки воно хотіло б закріпити і розширити, для того щоб стимулювати культурний, соціальний та економічний прогрес» [33].

Важливо відзначити, що регіональна інтеграція здійснюється в різних формах: шляхом виділення адміністративних регіонів всередині країни (регіоналізація зверху); організації самокерованої громади або поява нового регіону всередині існуючої адміністративної схематизації, відмінного від оточуючих (регіоналізація знизу); формування транскордонних регіонів і блоків країн або асоціацій регіонів (контрактно-горизонтальна регіоналізація). Таким чином, проблема регіональної інтеграції – це проблема виявлення загальних тенденцій в процесах інтеграції регіонів національної економіки.

Регіони стають більш залежними від глобальних процесів і впливів; не тільки в аспекті макроекономічної політики країн, але від власної активності; нові можливості інтеграції дозволяють регіонам не тільки впливати на своє становище, а й випереджати розвиток своєї країни.

Інтеграція регіонів відбувається також шляхом формування просторово розділеної мережної системи виробництва та обмінів. Регіони стають учасниками конкуренції за капітали (матеріальні, фінансові, соціальні, психологічні тощо), оскільки при прийнятті рішень про інтенсивні капіталовкладення, вирішальною обставиною є знаходження відповідних умов, а не географічне розташування території [25]. **Виходячи з цього автором визначено, що інтеграція регіонів зумовлює необхідність активізації їх позиції у процесі розвитку країни як учасника глобальних процесів.**

Інтеграція на різних рівнях економіки стає однією з найважливіших тенденцій розвитку сучасного світу. При цьому вона виступає як інтеграція локальних спільнот і проявляється в локалізації, формуванні кордонів між територіально-соціальними комплексами, виникненні самодостатніх економічних і політичних утворень, у збереженні культурних відмінностей етносів і соціальних груп, посиленні почуття їх винятковості.

Процес формування нових регіонів супроводжується перебудовою їхніх відносин з державою, всередині якої вони виникли, й одночасно – зміною відносин з сусідніми територіями як всередині держави, так і за її межами. Отже, регіональна інтеграція змінює і геополітичну, і геоеконімічну структуру світу. Для багатьох регіонів України процес інтеграції йде надзвичайно повільно, але регіони зараз набирають все більшої ваги у світовій економіці.

Автором доведено, що на мікрорівні (з точки зору підприємств) інтеграцію необхідно розглядати як процес взаємодії внутрішніх елементів, так і процес співпраці самого підприємства з зовнішнім середовищем та іншими бізнес-партнерами для отримання конкурентних переваг.

Таким чином, можна виділити наступні мотиви інтеграції підприємств в сучасних умовах:

- встановлення ефективних бізнес-зв'язків між підприємствами за технологічним ланцюгом;
- досягнення збалансованої діяльності протягом повного життєвого циклу;
- зниження витрат за рахунок збільшення масштабів виробництва і підвищення цінової конкурентоспроможності;
- накопичення капіталу для інноваційного розвитку та досягнення відповідного положення на ринку;
- створення сприятливих умов для диверсифікації виробництва, яка забезпечує гнучкість реакції на зміни у зовнішньому середовищі підприємства і можливості маневрування ресурсами;
- міжнародна співпраця, або транскордонне співробітництво;
- освоєння нової продукції, робіт, послуг на основі нових форм інтеграції для задоволення нових потреб.

Тобто інтеграція підприємств національної економіки сприятиме модернізації за рахунок спільного раціонального використання ресурсів з метою підвищення основних економічних показників і конкурентоспроможності підприємств, а також отримання ефекту синергії.

Різноманітність підходів щодо економічної інтеграції на макро-, мезо- й мікрорівнях характеризуються складністю, багатокомпонентністю та взаємообумовленістю, і є самостійними, а з іншого боку, доповнюють один одного та в цілому дозволяють отримати всебічно якісне уявлення про економічну інтеграцію національної економіки.

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про те, що інтеграція – це розвиток, який пов'язаний з об'єднанням в одне ціле, оскільки вона є процесом злиття або взаємозв'язку елементів, що призводить до нової форми співпраці, нових якісних і конкурентних можливостей елементів і системи в цілому. На національному рівні, інтеграція – це стан цілісності економіки та впорядкованого функціонування всіх елементів, властивість всіх елементів соціально-економічної системи до забезпечення розвитку національних підприємств на всіх стадіях відтворювального циклу і всіх рівнях ієрархії.

Враховуючи ці фактори, автором виокремлено три основні рівні інтеграції: макро-, мезо- і мікрорівень. Відповідно до кожного рівня проаналізовано проблеми інтеграції та визначені основні мотиви здійснення інтеграційних процесів. Запропоновані форми інтеграції в залежності від економічних рівнів національної економіки.

Наведенні результати дослідження дають можливість встановити основні цілі та вектори інтеграції підприємств на різних економічних рівнях.

3.3. Підходи до розвинення процесів конвергенції послуг

Під впливом спільної дії глобалізаційних, інтеграційних, трансформаційних та інноваційних процесів відбувається еволюція послуг зв'язку і інформаційних технологій в напрямку кон-

вергенції та розвитку галузі, в основі формування якої лежать нові принципи регулювання і виникнення більш конкурентних умов діяльності її учасників, обумовлених зміною характеру споживання різних послуг з подальшим їх об'єднання у єдиний пакет. Посилення конкуренції в сфері окремих послуг поштового зв'язку останніми роками характеризується співпрацею з іншими підприємствами та організаціями для утримання переваг в ринковому позиціонуванні. Основними стимулами інтеграційних процесів виступає також можливість проникнення в потенційно прибуткові сегменти ринку, наприклад електронна торгівля, в результаті чого, як проміжний етап на шляху трансформації, на основі злиття окремих компаній відбуваються кардинальні перетворення.

Особливості сегментної конкуренції визначають характеристики розвитку ринкових відносин підприємств зв'язку в напрямку вигідних умов їх позиціонування і більшого залучення клієнтів, що в умовах насичення потребує пошуку додаткових ресурсів та оптимізації витрат. Реалізація зазначених заходів на зростаючому висококонкурентному ринку виступає не в технологічних удосконаленнях та змінах в інфраструктурі операторів, а у їх взаємодії та спільному використанні ресурсів виникаючих інтегрованих структур, у формі стратегічного партнерства з іншими суб'єктами господарювання, значно збільшуючи свою ринкову силу та підвищуючи лояльність клієнтів. Інтеграційні процеси у сфері зв'язку визначені прагненням провідних операторів до збереження і збільшення темпів власного зростання через закріплення в прибуткових сегментах конкурентної позиції в кооперації з іншими учасниками ринку.

Аналіз етапів розвитку зв'язку в цілому за останні роки показав закономірність тісного зв'язку з науково-технічним прогресом. Для розвитку зв'язку характерні зміни не лише технічних засобів, але й взаємне проникнення або злиття, тобто конвергенція. Конвергенція може здійснюватися як в технології, так і в мережі, видах зв'язку та послугах, і стосуватися оновлення організаційно-технічного та економіко-правових питань діяльності учасників інформаційного ринку.

Хоча з розвитком інтернет-зв'язку, мобільного зв'язку, розширенням можливостей систем передачі даних, функції поштового зв'язку перетерпіли змін, її значення для забезпечення управління державою, потреб підприємств, організацій і населення не зменшилося. Конвергенція послуг поштового зв'язку України обумовила не лише появу нових послуг, але й розвиток міжгалузевих процесів інтеграції.

Разом із тим, аналіз практичної діяльності учасників вітчизняного ринку послуг поштового зв'язку дозволяє зробити висновок про необхідність обґрунтування специфіки результативності в спільній діяльності, досягнення синергії та її посилення під впливом мережевого ефекту.

Разом з тим, незважаючи на великий обсяг проведених досліджень, спостерігається недостатня кількість робіт, що містять комплексний аналіз можливостей і умов досягнення ефекту синергії від інтеграційних процесів, форм прояву та головне – відсутність базових механізмів конвергенції послуг поштового зв'язку, які дозволяють оцінити ефективність діяльності підприємства.

Загалом термін «конвергенція» означає сходження, уподібнення та використовується у різних науках для пояснення процесів зближення різних об'єктів, знаходження компромісів між ними. Його запозичено з біології, де він характеризує набуття відмінними організмами в процесі розвитку в однакових умовах схожих зовнішніх ознак, при збереженні головних відмінностей. У сфері поштового зв'язку, на нашу думку, на основі поняття «поштова послуга» – продукт (результат) діяльності оператора поштового зв'язку з приймання, обробки, перевезення та доставки (вручення) поштових відправлень, виконання доручень користувачів щодо поштових переказів, банківських операцій, спрямований на задоволення потреб користувачів [4, 79, 120, 141], слід використовувати узагальнені характеристики конвергенції як «взаємодію й об'єднання різноманітних технологій, каналів і способів надання послуг зв'язку в умовах розвитку інтеграційних процесів та інформаційних технологій». У результаті таких дій суттєво збільшуються об'єми надання послуг, сегмент ринку і відповідно економічний та синергетичний ефект.

Конвергенція підприємств, з позиції автора, – це певний процес інтеграції ресурсної бази взаємодіючих інтегрованих структур, процесів і підсистем з метою надання якісних і доступних послуг та підвищення ефективності діяльності кожного учасника бізнес-взаємодії в певних економічних умовах.

Продукцією в означеній сфері є не сама інформація, а послуги, пов'язані з її розповсюдженням та отриманням. Тому важливого значення набувають визначені особливості галузі та специфіка продукту, що виробляється. В економічній літературі [4] науковці виділяють 8 особливостей сфери зв'язку та інформатизації, її продукту, специфіки виробництва і споживання послуг, організаційної побудови і ринкового середовища. Враховуючи особливості галузі, авторами були визначені особливості послуг зв'язку та інформатизації (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Особливості послуг сфери зв'язку та інформатизації

Джерело: власна розробка автора.

Виходячи із вище зазначених особливостей існує суттєва різниця між товарами та послугами. Перша особливість визначається специфікою продукту, який не має матеріальної форми, а являє собою кінцевий корисний ефект (результат виробничої діяльності) процесу передавання повідомлень та інформації від відправника до користувача. Неречовий (нематеріальний) характер кінцевого продукту обумовлює відсутність використання у виробничому процесі сировини і матеріалів та їх зв'язок з виробничою собівартістю наданих послуг. Друга особливість послуг

зв'язку тісно пов'язана з першою і характеризується нерозривністю у часі споживання послуг зв'язку та процесу їх виробництва. Відповідно до цієї особливості кінцевий результат виробничої діяльності галузі – послуга – не може зберігатися на складі, вилучатися із сфери виробництва і надходити до сфери обігу для реалізації. Із цієї особливості випливає вимога підвищення якості наданих послуг. Третя особливість галузі зв'язку полягає в тому, що на відміну від промисловості, де предмет праці підлягає речовій зміні, а після цього, надходячи до сфери обігу, стає товаром і тільки через певний час використовується користувачем, то у виробничому процесі підприємств зв'язку інформація має надаватися лише переміщенню у просторі. Інші зміни означають її викривлення, втрату ознак і цінності та завдають збитків користувачам. З урахуванням цієї особливості велике значення мають достовірність передавання повідомлень, точність їх відтворення і забезпечення в процесі передавання інформації всіх кількісних, якісних параметрів, що характеризують їх споживні властивості. Четверта особливість послуг галузі зв'язку характеризується тим, що процес обміну інформацією завжди двосторонній, і оскільки потреба в передаванні інформації може виникати між абонентами в різних населених пунктах, то передбачає створення надійної і розгалуженої мережі зв'язку. Мережа зв'язку складається з відділень та суб'єктів господарювання, об'єднаних між собою, що діють у межах єдиного технологічного процесу. В цих умовах окреме підприємство зв'язку не завжди виступає єдиним виробником послуг, а виконує визначені виробничі функції на конкретних етапах технологічного ланцюжка.

Однак на сьогоднішній момент іноді буває досить проблематично відрізнити послугу від товару, оскільки більшість продуктів супроводжується послугами, а послуги в свою чергу вимагають супроводжувальних товарів.

Зважаючи на загострення конкурентних умов та підвищення очікувань споживача від поштових підприємств виникає необхідність впровадження нових послуг поштового зв'язку та аналізу факторів, які негативно впливають на їх розвиток для розробки

ефективних механізмів конвергенції, послуг з орієнтацією на власні виробничі сервісні процеси.

Проте, за даними досліджень, у результаті впливу зовнішніх та внутрішніх проблем, постійно зменшується частка поштових послуг, які надають державні підприємства. Автором запропоновані ефективні рішення щодо мінімізації впливу негативних факторів на ефективність надання поштових послуг (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Негативні фактори впливу на ефективність надання поштових послуг та шляхи їх мінімізації

Фактори	Заходи щодо мінімізації впливу факторів
1) Зростання конкуренції на ринку поштових послуг та фінансових можливостей конкурентів	Диверсифікація діяльності підприємства, підвищення якості надання послуг, розширення номенклатури послуг
2) Виникнення законодавчих обмежень	Зміна організаційно-правової форми діяльності підприємства
3) Зростання тарифів на послуги	Заклучення довгострокових договорів
4) Зниження рівня споживання та купівельної спроможності населення	Компенсація держави соціально необхідних послуг, у зв'язку з їх переміщенням в низький ціновий сегмент
5) Скорочення виділень поштового зв'язку	Розробка програми збереження мережі в рамках стратегії розвитку країни
6) Розвиток онлайн-сервісів	Аналіз процесу надання послуг через Інтернет та визначення цільової пропозиції необхідної клієнту (переваги поштових послуг)

Джерело: сформовано автором на основі даних [18, 29, 55, 72, 96].

З таблиці видно, що одним з негативних факторів, внаслідок якого державні оператори продовжують втрачати ринкову частку надання поштових послуг, є вихід на ринок приватних компаній. Особливо конкуренція спостерігається серед підприємств: «Нова пошта», «Нічний експрес», «Спецкур'єр», «Український пошто-вий кур'єр» при наданні послуг кур'єрської доставки.

В свою чергу значною перевагою ПАТ «Укрпошта» є наявність широкого спектру послуг у відділеннях поштового зв'язку, окрім кур'єрської доставки та пересилання внутрішніх та міжнародних поштових відправлень, розповсюдження періодичних видань, послуги страхування та супутніх послуг поштового зв'язку; фінан-

сові послуги; послуги з розміщення реклами, послуги корпоративним клієнтам, друк та конвертування матеріалів, адміністративні послуги, оренда нежитлових приміщень, торгівля та інші комерційні послуги. Внаслідок такої різносторонньої конвергенції поштових послуг ПАТ «Укрпошта» інтегрується в ринок підприємств, що надають супутні послуги – обробку, комплектацію замовлень, робота з поверненнями, пакування та організації доставки, використовуючи саме мережу державного підприємства. Плідна співпраця з існуючими та потенційними партнерами є першим етапом інтеграції підприємства ПАТ «Укрпошта» та конвергенції послуг, за умови взаємної згоди.

Завдяки налагодженню на першому етапі базових механізмів взаємодії (рис. 3.3) ПАТ «Укрпошта» розповсюджує послуги партнерів окремо або разом зі своїми послугами за комісійну винагороду. При цьому партнери не надають доступ до бази даних своєї клієнтської бази або надають його у дуже обмеженому обсязі. Дослідження показали, що позитивним досвідом такої співпраці на сьогоднішній день є Всеукраїнський поштовий сервіс (ВПС) та ПАТ «Укрпошта» при формуванні нового сегменту – фулфілменту. Така бізнес-модель дозволяє в свою чергу і мінімізувати фактор розвитку послуг онлайн-торгівлі, поєднуючи в собі дві складові: директ-маркетинг та поштові послуги. Перевагою доставки через поштові відділення ПАТ «Укрпошти» є розгалужена мережа та довіра споживачів. На нашу думку, цей напрямок конвергенції послуг є перспективним, оскільки з розвитком технологій попит на інтернет послуги зростатиме.

Не менш ефективною є співпраця з фінансовими установами та надання фінансових послуг: поштові перекази за межі України, грошові перекази за міжнародними платіжними системами, виплата та доставка пенсій, приймання платежів, видача готівки, приймання платежів через Інтернет, Інтернет-пункти доставки інформаційної продукції, продаж електронних ваучерів, пересилання електронних повідомлень та інші. Відповідно до послуги «видача готівки» законним держателям пластикових карток здійснюється через термінали ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».

Рис. 3.3. Механізм співпраці та надання суб'єктами господарювання послуг через мережу ПАТ «Укрпошта»

Джерело: власна розробка автора.

У відділеннях ПАТ «Укрпошта» можна придбати страховий поліс наступних видів: страхування власників наземних транспортних засобів цивільної відповідальності; страхування майна; страхування здоров'я та страхування від нещасного випадку. Комплексні програми, цілодобова підтримка та гарантовані виплати забезпечує ПАТ «УАСК АСКА».

Таким чином, стратегія розвитку ПАТ «Укрпошта» на сьогоднішній день – це розширення та конвергенція послуг спільно з іншими суб'єктами ринку для покращення економічних показників розвитку.

Отже, можна зробити висновок, що конвергенція послуг поштового зв'язку впливає на технології, системи і мережі, бізнес-процеси виробництва, споживання послуг і розвиток структури підприємства. Основною причиною такого впливу служить трансформація традиційних послуг в нові, конвер-

гентні, які змінюють основні процеси їх створення, реалізації, організаційну структуру сфери, архітектуру мережевої структури, економічні категорії, ринкові взаємовідносини.

Запропонований автором механізм дозволяє раціонально оцінити ринкову позицію кожної послуги та можливість її розвитку для підприємства – оператора поштового зв'язку ПАТ «Укрпошта» з урахуванням недоліків та своєчасного їх усунення або адаптації ринку виробництва та споживання послуг.

В подальшому доцільно провести дослідження можливості зменшення ризиків, пов'язаних з вибором перспективних послуг, і скорочення транзакційних витрат при нормуванні ефективних інтеграційних форм розвитку підприємств поштового зв'язку для можливості наданням конвергентних послуг.

3.4. Діагностика, моніторинг та моделювання розвитку ринку послуг сфери зв'язку та інформатизації

Одним із дуже помітних феноменів сучасності, які дедалі частіше привертають до себе увагу дослідників, є глобалізація. Логіко-семантичні можливості самого терміну «глобалізація» не обмежують сферу його використання суто економічною площиною життя суспільства. Сучасний етап розвитку людської цивілізації характеризується нарощенням інтеграційних тенденцій у світовому господарстві, поглибленням інтернаціоналізації виробництва та обміну, уніфікацією національних, економічних і соціальних стандартів, ускладненням багаторівневих взаємозв'язків між суб'єктами глобальної економічної системи та виникненням нових суперечностей між ними.

Прогрес національної економіки, об'єктивно пов'язаний із циклічністю відтворювальних процесів, консолідується навколо сфери зв'язку та інформатизації, які сьогодні треба розглядати обов'язково в контексті розгортання глобальних світових репродукційних механізмів, міжнародного руху капіталів. Адже саме сфера зв'язку та інформатизації не тільки обумовлює конкурентоспроможність підприємств у ринковому середовищі, а й відіграє

ключову роль в економічному та соціальному прогресі всього суспільства. Розвиток ринку електронних комунікацій забезпечується, перш за все, впровадженням нових технологій, створенням на їх основі нових послуг та сервісів. В силу низки обставин Україна опинилася в списку світових технологічних аутсайдерів [39, 40].

Аналіз сучасної економічної думки та практики господарювання розвинених держав свідчить, що проблемам визначення впливу сфери телекомунікацій і зокрема сектору надання інфокомунікаційних послуг на розвиток національної економіки присвячені праці окремих вчених. Зокрема, питанням взаємозв'язку розвитку сфери телекомунікацій і національної економіки присвячені праці А. Джипа та Л. Е. Варакіна [21, 22, 257]. Проблема впливу різних підгалузей сфери телекомунікацій на економіку країни та регіонів і зниження рівня бідності населення деяких країн присвячено праці таких зарубіжних вчених, як Р. Ентнер і Д. Левін (Roger Entner & David Lewin) [248], Р. Кац (Raul Katz) [258], Д. Соутер (David Souter), Н. Скотт (Nigel Scott), Х. Гарфорт (Christopher Garforth), Р. Джайн (Rekha Jain), О. Маскаренас (Orphelia Mascarenhas), К. МакКемі (Kevin McKemey) [271].

На сьогодні існує значний обсяг наукових розробок вітчизняних і зарубіжних авторів з проблем організації та розвитку ринку ІКТ. Так, в монографії В. К. Стеклова, Б. Я. Костика та Л. Н. Беркмана [208] розглянуті принципи побудови сучасних систем управління в телекомунікаціях, представлені реалізовані сучасні системи управління і економічна ефективність від її впровадження.

У наукових працях П. П. Воробієнко і В. М. Гранатурова [27, 38] виявлено проблеми використання закономірностей впливу ІКТ на економічний розвиток країни і розроблений методолого-методичний інструментарій аналізу конкурентоспроможності телекомунікаційних послуг. Е. Іскан і Р. Кац в [256, 258] розглядають вплив інформаційних і комунікаційних технологій, а також широкосмугового зв'язку на економіку і економічне зростання країни. Д. Сютер і його співавтори провели дослідження сільських громад в Індії, Мозамбіку і Танзанії [271] з метою виявлення економічного впливу телекомунікацій на сільське госпо-

дарство і скорочення бідності. Р. Хікс [252] у своїй роботі розглядає розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій по «ланцюжку створення вартості ІКТ для розвитку» на основі показників уразливості і доступності ІКТ. Р. Ентнера в [249] розглядає вплив американської бездротової телекомунікаційної галузі на економіку США.

Автори [150] аналізують складові забезпечення ефективного регулювання сучасного ринку послуг. Дослідженню процесу інформаційних активів підприємств у сфері телекомунікацій присвячені праці А. С. Редькіна і В. В. Коваля [193], ринкові механізми і структури економіки інфокомунікаційних послуг розглядають Л. А. Стрий, Л. А. Захарченко і А. К. Голубев у своїй роботі [214], а Н. А. Хрущ і О. С. Коран у своїй роботі [228] показали важливість маркетингових стратегій у сфері телекомунікацій.

У працях О. А. Князевої [73-75] обґрунтовано необхідність переорієнтації телекомунікаційних підприємств на новий стійкий тип розвитку, а також наведені фактори, які зумовлюють необхідність переходу телекомунікаційного підприємства до нових форм маркетингових комунікаційних каналів, і наведені основні види ефекту, які можуть бути отримані.

Підвищений інтерес з боку науковців в осмисленні специфіки теоретичних основ та концепцій інтеграції, проблеми створення ефективної економічної системи країни в умовах глобалізації, необхідність трансформації зовнішньоекономічної моделі розвитку та переходу до інноваційної, теоретичні основи впливу глобалізації на розвиток національних економік розглядалися у наукових працях вітчизняних науковців – Амбросова В., Білоруса О., Безпарточниго М., Бураковського І., Гейця В., Князева О., Маштабей В., Мельника В., Немирі Г., Новицького В., Павленка Ю., Павлюка О., Плотнікова О., Робертсона Р., Татаркіна А., Томпсона Г., Туроу Л. та інших. Незважаючи на інтерес вчених-економістів до вивчення проблем глобалізації, розвитку національної економіки та пов'язаних з нею процесів, недостатньо дослідженими залишаються питання щодо моделювання розвитку ринку послуг сфери зв'язку та інформатизації з урахуванням інтеграційних тенденцій.

Розвиток сфери зв'язку та інформатизації має значний вплив на стабільний економічний розвиток будь-якої країни [111, 117-118]. Основною тенденцією розвитку сфери телекомунікацій України в останнє десятиліття є стрімкий розвиток сегментів мобільного та інтернет-зв'язку, що відзначається зростанням кількості їх користувачів і частки доходів у загальній сумі доходів сфери телекомунікацій, доступністю цих послуг за ціновою ознакою. Традиційні послуги зв'язку характеризуються зниженням прибутковості, що відображено на уповільненні темпів розвитку сфери телекомунікацій. Великий попит на складні й різноманітні послуги, високі вимоги користувачів до різноманіття, функціональності та якості послуг, а також запобігання зниженню темпів розвитку сфери зв'язку та інформатизації України обумовлюють важливість досліджуваної проблематики.

Роль сфери зв'язку та інформатизації у процесі створення та функціонування інформаційної мережі і, як наслідок, у процесі інформатизації суспільства, є дуже важливою, оскільки вони пронизують інформаційний процес від об'єкта спостереження і формування початкової інформації (сприйняття) через її обробку (квантування, кодування, модуляцію), передавання та обробку в приймачах інформації, які потім подають її до одержувача в обробленому вигляді [38-39, 129-130].

Сфера зв'язку та інформатизації надає можливість будь-де у світі одержувати доступ до інформації і знань майже миттєво, а послуги, які надаються, відіграють життєво важливу роль у житті людей та бізнес-процесах.

Уряди провідних держав проводять політику розвитку національної сфери зв'язку та інформатизації й стимулювання цього ринку для забезпечення розширення спектру послуг та зниження цін на ці послуги, стимулювання конкуренції та приватних інвестицій, тим самим забезпечуючи розгортання інфраструктури широкосмугового зв'язку та сприяючи сталому економічному розвитку як конкретних підприємств телекомунікацій, так і країни в цілому. Вже багато держав підтримують позицію по зосередженні уваги на розбудові загальнонаціональної широкосмугової інфраструктури та підключенні домогосподарств до цього процесу, що сприятиме стимулюванню попиту та забезпеченню загального

доступу шляхом надання on-line послуг та пропонування таких послуг як електронний бізнес, електронна освіта, електронна охорона здоров'я, електронний уряд тощо. Безперервний моніторинг та вимірювання процесів розвитку сфери зв'язку та інформатизації необхідний для визначення прогресу і прогалин з метою забезпечення рівного доступу та використання інформаційно-комунікаційних технологій підприємствами різних сфер економічної діяльності.

Проаналізуємо частку реалізованих послуг сфери зв'язку та інформатизації у ВВП України за останні роки, однак для відображення більш чіткої ситуації врахуємо індекс споживчих цін на товари та послуги з метою зменшення впливу інфляційних процесів на статистичні дані.

Частка сфери зв'язку та інформатизації в загальній сумі ВВП щорічно підвищується на незначний рівень до 2015 року (табл. 3.3), після чого починається спад. Так, у 2012 році питома вага сфери становить 6,324%, а вже у 2015 році зросла до 9,990%, однак за даними 2017 року даний показник становить лише 7,167%. Така динаміка пояснюється стрімким розвитком сфери зв'язку та інформатизації, побудовою інформаційного суспільства та впровадженням у процеси виробництва різних сфер економічної діяльності інформаційно-комунікаційних технологій, однак фінансова криза 2014-2015 років спричинила спад обсягу реалізації послуг у сфері зв'язку та інформатизації.

Аналізуючи ж фінансову сторону сфери зв'язку та інформатизації видно, що доходи мають нестабільні темпи приросту (табл. 3.4), однак загалом за аналізований період доходи збільшились на 65,64%. Найбільш неприбутковим протягом аналізованого періоду залишається телеграфний зв'язок, однак повністю відмовитись від даного виду зв'язку є неможливим, оскільки телеграф є стратегічною державною функцією (телеграми, які мають офіційну юридичну силу, надсилають чимало державних та консульських органів у вигляді офіційних повідомлень, документів, повісток тощо). Незважаючи на те, що в багатьох країнах телеграф вже припинив роботу (наприклад, в Нідерландах – у 2004 році, в Індії – у 2013, в Бельгії – у 2017), є розвинуті країни у яких він ще діє (Канада, Німеччина, Швеція, Японія). При цьому в умовах ведення військових дій значно зростає стратегічне значення дротового зв'язку. В Україні по-

слугами телеграфного зв'язку користуються переважно державні та фінансові установи, силові структури, іноземні посольства.

Значна позитивна динаміка спостерігається у статті доходу від надання інтернет-послуг: за аналізований період збільшились у 4 рази та у 2007 році складають 4,09%, а у 2017 – 16,38%. Доходи від поштової діяльності у 2007 році складають лише 3,75%, а у 2017 році – 6,13%. Така динаміка пояснюється розвитком комерційних підприємств у поштовій діяльності. Основну частину доходів сфери формує рухомий (мобільний) зв'язок: у 2007 році – 62,86% від загальної кількості доходів, а у 2017 році на 9,53% менше – 53,33%.

Обсяг реалізованих послуг у сфері зв'язку та інформатизації щорічно зростає, проте темп приросту щорічно зменшується (табл. 3.5). Ще у 2012 році підприємства сфери зв'язку та інформатизації (20,20%) формували 82,48% обсягу реалізованої продукції (з них 13 великих підприємств формували 44,21% обсягу реалізованої продукції), а фізичні-особи підприємці (79,80%) – 17,52%, що підтверджувало принцип Парето. Але за аналізований період ситуація кардинально змінилась: на 11,3% зменшилась загальна кількість підприємств (вдвічі зменшилась кількість великих підприємств) та у 2,6 разів збільшилась кількість фізичних-осіб підприємців, при цьому також змінилась і структура обсягу реалізованої продукції, а саме: 67,9% обсягу формують підприємства (з нього 20,97% – великі), а 32,10 – фізичні-особи підприємці.

Структура зайнятих працівників також притерпілась значних змін: у 2012 році на підприємствах було зайнято 78,28% від загальної кількості зайнятих у сфері зв'язку та інформатизації, з яких 29,92% працювало на великих підприємствах, а у 2017 році на підприємствах зайнято 51,98%, з яких 12,49% працює на великих підприємствах; фізичних-осіб підприємців у 2012 році налічувалось 21,72% від загальної кількості зайнятих у сфері зв'язку та інформатизації, а у 2017 році їх кількість сягає вже 48,02%. Також за аналізований період майже у три рази збільшилась середньомісячна заробітна плата у розрахунку на одного штатного працівника та складає 12018,0 грн. й серед всіх видів економічної діяльності посідає 3 місце (1 місце: авіаційний транспорт – 31088 грн.; 2 місце: фінансова та страхова діяльність – 12865 грн.).

Таблиця 3.3
Частка реалізованих послуг сфери зв'язку та інформатизації у ВВП України за 2012-2017 роки

Показники	Роки						Темпи приросту					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	
ВВП (у фактичних цінах), млн грн.	1404669,0	1465198,0	1586915,0	1988544,0	2385367,0	2982920,0	4,31	8,31	25,31	19,96	25,05	
Обсяг реалізованих послуг у сфері зв'язку та інформатизації, млн грн	90074,4	94278,2	105689,6	141479,6	175050,9	203142,9	4,67	12,10	33,86	23,73	16,05	
Питома вага сфери зв'язку та інформатизації у ВВП, %	6,413	6,435	6,660	7,115	7,339	6,810	0,022	0,225	0,455	0,224	-0,529	
Індекси споживчих цін на товари та послуги (рік до попереднього року)	100,6	99,7	112,1	148,7	113,9	114,4	-0,9	12,4	36,6	-34,8	0,5	
Індекси споживчих цін на товари та послуги сфери зв'язку та інформатизації (рік до попереднього року)	102,0	101,2	100,9	105,9	103,9	108,7	-0,8	-0,3	5	-2	4,8	
ВВП (з урахуванням індексу споживчих цін на товари та послуги), млн грн.	1396291,3	1469606,8	1415624,4	1337285,8	2094264,3	2607447,6	5,25	-3,67	-5,53	56,61	24,50	
Обсяг реалізованих послуг у сфері зв'язку та інформатизації (з урахуванням індексу споживчих цін на товари та послуги), млн грн	88308,2	93160,3	104746,9	133597,4	168480,2	186884,0	5,49	12,44	27,54	26,11	10,92	
Питома вага сфери зв'язку та інформатизації у ВВП, %	6,324	6,339	7,399	9,990	8,045	7,167	0,015	1,06	2,591	-1,945	-0,878	

Джерело: сформовано автором на основі даних [45].

Таблиця 3.4

Динаміка доходів сфери зв'язку та інформатизації України за 2012-2017 роки

Показники	Роки										
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Доходи від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку, млн грн	39869,8	46106,1	46284,5	47432,7	50280,7	52271,1	52492,3	52434,0	55895,8	61911,2	66040,3
У тому числі:											
поштова та кур'єрська діяльність	1828,3	2534,7	3033,8	3376,1	3587,4	3775,3	3837,6	3664,2	4147,9	4944,3	5520,9
з неї											
поштова діяльність	1496,5	2104,4	2637,7	2940,9	3091,8	3274,2	3370,3	3215,8	3426,0	3997,7	4045,8
спеціальний і фельдшв'язок	94,2	120,0	112,2	128,3	131,3	143,5	129,0	141,0	118,0	121,4	129,0
кур'єрська діяльність	237,6	310,3	283,9	306,9	364,3	357,6	338,3	307,4	603,9	825,2	1346,1
телеграфний зв'язок	56,8	52,3	56,8	46,2	38,2	38,2	29,3	23,1	16,5	12,1	8,1
фіксований телефонний зв'язок з нього	9721,3	9463,4	8812,5	8206,1	7975,6	8339,2	8318,9	8057,8	7845,0	6518,4	6046,7
міський	3607,2	3693,2	3893,5	3958,6	4179,3	4963,4	5617,9	5411,2	5336,4	4321,7	3871,5
сільський	250,3	259,3	270,5	275,3	315,0	356,5	412,7	439,7	462,8	456,4	429,6
міжміський та міжнародний	5863,8	5510,9	4648,5	3972,2	3481,3	3019,3	2288,3	2206,9	2045,8	1740,3	1745,6
рухомий (мобільний) зв'язок	25061,2	29629,5	28456,4	28837,9	31027,9	31553,8	31405,8	31566,3	33205,6	34077,1	35216,6
супутниковий зв'язок	69,9	102,5	1,6	1,0	0,3	0,2	1,8	1,5	57,0	80,1	88,7
трансляція, ретрансляція теле- та радіопрограм, технічне обслуговування й експлуатація обладнання в мережах мовлення, радіозв'язок	1102,1	1432,4	1799,6	1918,7	2092,9	2287,4	2297,8	2158,7	2430,8	2768,7	3045,0
з них кабельне телебачення	740,7	1001,7	1284,0	1357,7	1466,0	1549,6	1560,3	1448,7	1545,0	1629,8	1834,2
проводове мовлення	109,6	145,7	193,2	201,6	184,8	231,9	218,8	202,1	186,2	177,5	159,1
інтернет-послуги	1632,5	2415,7	3362,7	4238,5	4749,3	5401,6	5697,2	6190,4	7144,3	9101,8	10817,9
з них з наданням фіксованого (проводового) широкосмугового доступу	1375,7	2072,1	2865,8	3799,9	4260,0	4673,1	4908,5	5348,9	6130,5	6054,6	6824,1
інші види послуг	344,9	329,9	567,9	606,6	624,3	643,5	685,1	569,9	862,5	4231,2	5137,3

Джерело: сформовано автором на основі даних [45].

Таблиця 3.5

Основні структурні показники розвитку сфери зв'язку та інформатизації України за 2012-2017 роки

Показники	Роки											Структура						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. Кількість суб'єктів господарювання (ол.), у тому числі підприємства:	66568	86377	114355	116136	129704	150696	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
- великі підприємства	13448	14885	13319	13617	11932	13409	20,20	17,23	11,65	11,73	9,20	8,90	0,02	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00
- середні підприємства	411	406	374	338	331	325	0,62	0,47	0,33	0,29	0,26	0,22	0,62	0,47	0,33	0,29	0,26	0,22
- малі підприємства	13024	14467	12939	13273	11595	13078	19,56	16,75	11,31	11,43	8,94	8,68	19,56	16,75	11,31	11,43	8,94	8,68
фізичні особи-підприємці	53120	71492	101036	102519	117772	137287	79,80	82,77	88,35	88,27	90,80	91,10	79,80	82,77	88,35	88,27	90,80	91,10
2. Обсяг реалізованої продукції (млн грн.), у тому числі підприємства:	90074,4	94278,2	105689,6	141479,6	175050,9	203142,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
- великі підприємства	74292,9	78467,7	85966,6	99049,0	119756,1	137940,7	82,48	83,23	81,34	70,01	68,41	67,90	82,48	83,23	81,34	70,01	68,41	67,90
- середні підприємства	39821,0	37507,5	37051,6	42293,9	42513,4	42601,0	44,21	39,78	35,06	29,89	24,29	20,97	44,21	39,78	35,06	29,89	24,29	20,97
- малі підприємства	21990,7	23854,2	29314,6	35855,7	44190,0	54198,3	24,41	25,30	27,74	25,34	25,24	26,68	24,41	25,30	27,74	25,34	25,24	26,68
фізичні особи-підприємці	12481,2	17106,0	19600,4	20899,4	33052,7	41141,4	13,86	18,14	18,55	14,77	18,88	20,25	13,86	18,14	18,55	14,77	18,88	20,25
3. Кількість зайнятих працівників (тис. осіб), у тому числі підприємства:	280,4	298	306,3	275,1	282,8	302,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
- великі підприємства	219,5	218,1	192,7	166,4	157,1	157,3	78,28	73,19	62,91	60,49	55,55	51,98	78,28	73,19	62,91	60,49	55,55	51,98
- середні підприємства	83,9	76,8	61,4	46,4	39,2	37,8	29,92	25,77	20,05	16,87	13,86	12,49	29,92	25,77	20,05	16,87	13,86	12,49
- малі підприємства	54,3	61,6	62,4	54,6	64,2	65,8	19,37	20,67	20,37	19,85	18,99	17,75	19,37	20,67	20,37	19,85	18,99	17,75
фізичні особи-підприємці	81,3	79,7	68,9	65,4	64,2	65,8	28,99	26,74	22,49	23,77	22,70	21,74	28,99	26,74	22,49	23,77	22,70	21,74
4. Середньомісячна заробітна плата у розрахунку на одного штатного працівника, грн.	60,9	79,9	113,6	108,7	125,7	145,3	21,72	26,81	37,09	39,51	44,45	48,02	21,72	26,81	37,09	39,51	44,45	48,02
	4360,0	4659,0	5176,0	7111,0	9530,0	12018,0												

Джерело: сформовано автором на основі даних [45].

Отже, основними тенденціями розвитку сфери зв'язку та інформатизації є [61]:

– розгортання телекомунікаційних мереж рухомого (мобільного) зв'язку четвертого покоління (4G) із застосуванням радіотехнології «Міжнародний рухомий (мобільний) зв'язок ІМТ» в смугах радіочастот 1800 МГц та 2600 МГц;

– підвищення попиту споживачів на мультимедійні конвергентні телекомунікаційні послуги, послуги міжмашинної взаємодії (machine-to-machine, M2M), послуги Інтернету речей (Internet of Things, IoT) та збільшення кількості власників багатofункціонального термінального кінцевого обладнання з безпроводовим доступом до Інтернету;

– застосування обмежувальних заходів (санкцій) доступу до інформаційних ресурсів країни-агресора, що є першим прикладом в історії України застосування законодавчих механізмів для закриття доступу до веб-ресурсів, що здійснювались на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України;

– продовження введення в експлуатацію телекомунікаційних мереж оперативно-диспетчерських служб центрів екстреної медичної допомоги і медицини катастроф та їх з'єднання з телекомунікаційними мережами загального користування (далі – ТМЗК) на рівні обласних центрів, що забезпечує централізацію приймання і обробки викликів за єдиним телефонним номером 103;

– забезпечення підготовки до використання телекомунікаційних мереж України в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану;

– створення умов для здійснення діяльності віртуальних операторів; посилення конкуренції між постачальниками послуг фіксованого доступу до Інтернету у зв'язку із запровадженням вимоги щодо обов'язкового зазначення в договорах з абонентами мінімальних швидкостей передавання та приймання даних;

– створення умов для розвитку благодійної діяльності в Україні із використанням засобів телекомунікацій шляхом запровадження процесу відправлення абонентами благодійних телекомунікаційних повідомлень.

Основними ж проблемами розвитку телекомунікаційних мереж є [61]:

- організаційні та технологічні проблеми функціонування телекомунікаційних мереж на тимчасово окупованих територіях і на території проведення антитерористичної операції; низька ефективність управління ТМЗК;

- відсутність Національного центру оперативного-технічного управління мережами телекомунікацій України;

- нерівномірність забезпечення споживачів телекомунікаційними послугами, особливо у сільській, гірській місцевості і депресивних регіонах, у тому числі загальнодоступними телекомунікаційними послугами та послугами широкосмугового доступу до Інтернету;

- відсутність системності та координації дій в питаннях проектування, будівництва, реконструкції, модернізації, введення в експлуатацію телекомунікаційних мереж оперативного-диспетчерських служб центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф з ТМЗК;

- необхідність проведення постійного комплексу заходів із протидії та блокування діяльності незаконно створених на тимчасово окупованих територіях суб'єктів господарювання, що не зареєстровані згідно із законодавством України, та які не мають права здійснювати діяльність у сфері телекомунікацій з використанням радіочастотного та номерного ресурсів ТМЗК;

- порушення майнових прав операторів та провайдерів телекомунікацій України на тимчасово окупованих територіях, втручання у роботу ТМЗК, захоплення об'єктів і ліній зв'язку та перешкоджання здійсненню підприємницької діяльності, що, як наслідок, призвело до ліквідації взаємоз'єднання з операторами телекомунікацій, які здійснюють діяльність на непідконтрольних українській владі територіях;

- необхідність підвищення безпеки мереж рухомого (мобільного) зв'язку для посилення протидії масовому надходженню технологічних SMS-повідомлень class 0, які не закінчуються з'єднаннями або надсиланнями повідомлень, та забезпечення за-

хисту інформації про споживачів шляхом фільтрації цих повідомлень на національному та на міжоператорському рівнях;

– збільшення випадків викрадення та пошкодження кабелів та пристроїв телекомунікаційних мереж операторів телекомунікацій, зокрема операторів фіксованого зв'язку, що потребує конвергентних рішень щодо спільного використання фрагментів мереж фіксованого і рухомого (мобільного) зв'язку. Пошкодження телекомунікаційних мереж, у тому числі викрадення мідних кабелів, набувають ознак масовості;

– затримка впровадження на телекомунікаційних мережах рухомого (мобільного) зв'язку України послуги із перенесення абонентських номерів, що пов'язано з тим, що третій рік поспіль тривають судові процеси між компаніями, котрі брали участь у тендері на побудову централізованої бази даних перенесених номерів, а отже, будівництво такої бази відбудеться після визначення переможця тендеру.

Отже, на основі проведених досліджень можна стверджувати, що вирішення глобальних проблем не можливе без узгодження дій та стратегій розвитку всіх рівнів, починаючи від світової економіки, переходячи до національних економік та економіки галузей до конкретних підприємств. Забезпечення розвитку сфери зв'язку та інформатизації можливо шляхом ефективної трансформації підприємств цієї галузі на основі інтеграційних процесів з метою відновлення правила: «20 % зусиль дають 80 % результату, інші 80 % зусиль – лише 20 % результату», тобто правильно вибравши мінімум найважливіших дій, можна швидко отримати значну частину від запланованого повного результату. При цьому доцільним є інтеграція фізичних осіб-підприємців та малих підприємств у більш великі підприємства шляхом об'єднання цих суб'єктів господарювання з метою встановлення ефективних бізнес-зв'язків, досягнення збалансованої діяльності, зниження витрат і підвищення конкурентоспроможності, накопичення капіталу тощо, що в свою чергу призведе до зростання доходів сфери зв'язку та інформатизації. Тому проведемо кореляційний аналіз основних показників, що впливають на обсяг доходів від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Кореляційна залежність основних показників, що впливають на обсяг доходів від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку

Показники	Доходи від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку, млн грн	Обсяг реалізованих послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку, млн грн	Кількість суб'єктів господарювання, од.	Кількість зайнятих працівників (тис. осіб)	Середньомісячна заробітна плата у розрахунку на одного штатного працівника, грн.
Доходи від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку, млн грн	1,000	0,9831	0,8529	0,0808	0,9936
Обсяг реалізованих послуг, млн грн	0,9831	1,000	0,91088	0,0335	0,99478
Кількість суб'єктів господарювання, од.	0,8529	0,91088	1,000	0,2927	0,8984
Кількість зайнятих працівників (тис. осіб)	0,0808	0,0335	0,2927	1,000	0,0973
Середньомісячна заробітна плата у розрахунку на одного штатного працівника, грн.	0,9936	0,99478	0,8984	0,0973	1,000

Джерело: розраховано автором.

Дані таблиці свідчать, що між всіма обраними показниками існує кореляційна залежність. Так, наприклад, висока позитивна кореляція спостерігається між доходами від надання послуг телекомунікацій та поштового зв'язку та обсягами реалізованих послуг, кількістю суб'єктів господарювання у сфері та середньомісячною заробітною платою у розрахунку на одного штатного працівника. Найбільш низька кореляційна залежність виявляється у кількості зайнятих працівників.

Скориставшись статистичним методом множинної регресії автором побудовано багатofакторну модель залежності доходів від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку

(D_{C31}) від обраних показників, яка виражена 4-мірною площиною та має вигляд:

$$D_{C31} = 0,4232 \cdot Q_{C31} - 0,1787 \cdot CГ + 174,9011 \cdot Ш - 2,9826 \cdot \overline{ЗП}_{\text{міс}} - 10066,2437, \quad (3.1)$$

де Q_{C31} – обсяг реалізованих послуг;

$CГ$ – кількість суб'єктів господарювання;

$Ш$ – кількість зайнятих працівників;

$\overline{ЗП}_{\text{міс}}$ – середньомісячна заробітна плата у розрахунку на одного штатного працівника.

З рівняння видно, що нахил площини у напрямі кількості суб'єктів господарювання (-0,1787) та середньомісячної заробітної плати у розрахунку на одного штатного працівника (-2,9826) представляє негативну чутливість доходів від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку, а нахил площини у напрямі обсягу реалізованих послуг (+0,4232) та кількості зайнятих працівників (+174,9011) представляє позитивну чутливість доходів від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку. При цьому достовірність отриманої моделі складає 99,98%, а стандартна похибка – 182,5237. Для більш наочного зображення отриманої моделі представимо фактичні та розраховані значення доходів від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку на рис. 3.4 у вигляді графіків, для того, щоб показати відмінність, тобто помилку моделі.

Факт трансформаційного впливу сфери зв'язку та інформатизації на розвиток економіки країни (рис. 3.5) підтверджується теорією малих економічних циклів, спираючись на наукове підґрунтя якої й використовуючи статистичну інформацію, можна стверджувати, що за останнє двадцятиріччя сфера перебувала на змінній хвилі розвитку: зростання замінювалось падінням та навпаки.

Рис. 3.4. Фактичні та розрахункові значення доходів від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку

Джерело: побудовано автором.

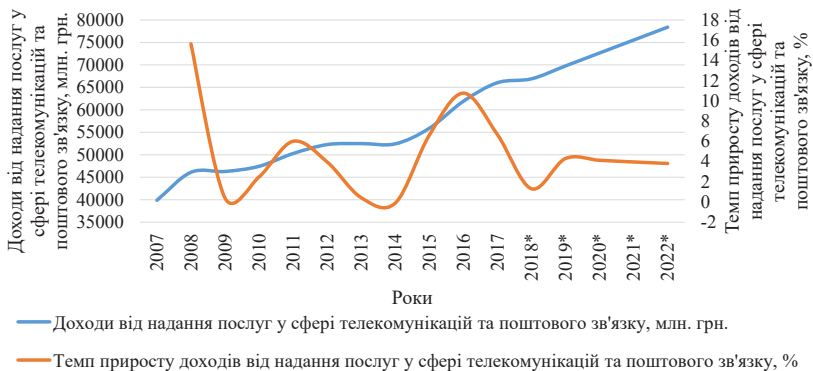

Рис. 3.5. Темпи приросту доходів від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку

*прогнозні значення

Джерело: побудовано автором.

Рубіж 2008–2009 років характеризується насиченістю послугами зв'язку, а з 2009 року спостерігається період спаду. Наступною хвилею зростання національної сфери зв'язку та інформатизації є період 2012–2015 років, що характеризується випереджально-прискореним зростанням. Незважаючи на постійний приріст доходів сфери, починаючи з 2016 року знов спостерігається період спаду темпів приросту доходів. Якщо така тенденція збережеться, то можна прогнозувати невеликий підйом з подальшим зниженням темпів розвитку сфери зв'язку та інформатизації. Однак таку ситуацію можливо уникнути за допомогою розвитку інтеграційних зв'язків не тільки між підприємствами сфери зв'язку та інформатизації, а й підприємствами інших видів економічної діяльності, оскільки застосування різних інтеграційних форм дозволить: скоротити витрати, зменшити фінансові й виробничі ризики, досягнути підвищення ефективності діяльності без великих ризикованих інвестицій, покращити адаптацію підприємств до умов зовнішнього середовища, зосередитися на розробці нових продуктів та послуг, поліпшити якість продукції й послуг. Що в свою чергу призведе до збільшення доходів сфери зв'язку та інформатизації на 8-10% лише за рахунок зменшення приросту кількості суб'єктів господарювання на ринку на 1%, збільшення їх обсягів реалізації послуг на 5-6% за рахунок зменшення витрат на їх надання, а також підвищення середньомісячної заробітної плати.

Автором побудовано багатofакторну модель розвитку сфери зв'язку та інформатизації України за допомогою статистичного методу множинної регресії, розвиток якої характеризується циклічністю: хвиля росту замінюється падінням та навпаки. Однак таку ситуацію можливо уникнути за допомогою розвитку інтеграційних зв'язків не тільки між підприємствами сфери зв'язку та інформатизації, а й підприємствами інших видів економічної діяльності. А отже, інтеграція підприємств сфери зв'язку та інформатизації сприятиме досягненню ними сталого розвитку, модернізації їх діяльності за рахунок спільного раціонального використання ресурсів з метою підвищення основних економічних показників і конкурен-

тоспроможності, а також отримання ефекту синергії, що в свою чергу сприятиме планомірному впровадженню найбільш ефективних й новітніх прогресивних технологій та економічних, соціальних і екологічних імперативів в Україні.

Національний регулятор послідовний в своїх рішеннях щодо впровадження інноваційних технологій. Але для досягнення максимального ефекту від імплементації європейських практик у регуляторній діяльності та впровадженні норм і стандартів, що застосовуються в країнах ЄС, сучасний ринок потребує сучасного законодавства, що відповідає всім викликам часу, формує взаємовідносини між бізнесом та державою на засадах дійсно європейської демократії, що можливо за умови консолідованої позиції як з боку ринку, так й з боку державних інституцій.

Резюме

Доведено, що інтеграція це не лише категорія, яка відображає зв'язки між цілим (підприємством) та його елементами (ресурсами), а й процеси співробітництва між великими і малими підприємствами з метою оптимізації витрат за рахунок передачі неосновних функцій великих підприємств зовнішнім спеціалізованим компаніям. А отже, результатом інтеграційних процесів для великих підприємств має стати мінімізація кількості технологічних операцій, що впливають на зменшення витрат, скорочення виробничого циклу, зниження собівартості продукції тощо. Ідентифіковано наслідки інтеграційних відносин для малих підприємств: розширення сфер діяльності, підвищення рівня конкурентоспроможності за рахунок отримання фінансово-ресурсної підтримки, доступності нових технологій тощо.

Враховуючи особливості інтеграційних процесів на різних економічних рівнях обумовлено необхідність формування загальної моделі інтеграції національної економіки з метою визначення завдань та переваг формування об'єднань, інтеграційних форм злиття/поглинання або внутрішньої інтеграції. Оскільки підприємства є основною складовою всієї економіки особливої уваги за-

слуговують дослідження інтеграції на мікрорівні (з точки зору підприємств), що передбачає розгляд інтеграції як процес взаємодії внутрішніх елементів, так і процес співпраці самого підприємства із зовнішнім середовищем та іншими бізнес-партнерами для отримання конкурентних переваг.

Разом із тим, аналіз практичної діяльності учасників інтеграційних процесів показав, що досягнення ефекту синергії на підприємствах можливий лише при застосуванні базових механізмів конвергенції. Обґрунтовано, що конвергенція у сфері зв'язку та інформатизації впливає на технології, системи і мережі та бізнес-процеси виробництва, споживання послуг і розвиток структури підприємства. Виявлені передумови такого впливу: трансформація традиційних послуг в нові, конвергентні, які змінюють основні процеси їх створення, реалізації, організаційну структуру сфери, архітектуру мережевої структури, економічні категорії, ринкові взаємовідносини, на основі яких автором сформовано механізм співпраці та надання суб'єктами господарювання послуг через мережу ПАТ «Укрпошта» з метою раціональної оцінки ринкової позиції кожної послуги та можливості її розвитку.

Скориставшись статистичним методом множинної регресії автором побудовано багатофакторну модель розвитку сфери зв'язку та інформатизації України, розвиток якої характеризується циклічністю: хвиля росту замінюється падінням та навпаки. Однак таку ситуацію можливо уникнути за допомогою розвитку інтеграційних зв'язків не тільки між підприємствами сфери зв'язку та інформатизації, а й підприємствами інших видів економічної діяльності. А отже, інтеграція підприємств сфери зв'язку та інформатизації сприятиме досягненню ними сталого розвитку, модернізації їх діяльності за рахунок спільного раціонального використання ресурсів з метою підвищення основних економічних показників і конкурентоспроможності, а також отримання ефекту синергії, що в свою чергу сприятиме планомірному впровадженню найбільш ефективних й новітніх прогресивних технологій та економічних, соціальних і екологічних імперативів в Україні.

РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ

4.1. Науково-прикладні підходи щодо діагностики фінансово-економічної доцільності інтеграції підприємств

В сучасних умовах економічних і політичних криз в Україні все більшої уваги потребують питання щодо шляхів та напрямів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств сфери економічної діяльності, зокрема підприємств сфери зв'язку та інформатизації. Однією з перспективних стратегій розвитку підприємств є інтеграція шляхом об'єднання, злиття та поглинання, що пояснюється не лише прагненням до укрупнення капіталу в умовах глобалізації, але й потребою поліпшити фінансовий стан підприємства в умовах конкурентного середовища, підвищити його економічну стійкість за рахунок синергетичного ефекту. Об'єднання підприємств дає змогу розширити їх виробничі потужності та покращити результати діяльності суб'єктів господарювання.

Розвиток інтеграційних процесів неможливий без об'єктивної оцінки доцільності інтеграції підприємств сфери зв'язку та інформатизації, визначення економічної ефективності впливу інтеграції на діяльність означеної сфери діяльності, а розмаїття проявів і форм інтеграції ускладнює це завдання. У господарській практиці підприємств відмінних від досліджуваної сфери економічної діяльності виникають найрізноманітніші схеми інтеграційних відносин, що відрізняються за ступенем вертикальної, горизонтальної або конгломератної інтеграції, технологічної повноти внутрішніх зв'язків та за іншими параметрами. Різняться також мотиви й цілі інтеграції.

У зв'язку з цим особливої важливості набуває проблема обґрунтованого вибору критеріїв і показників оцінки доцільності інтеграції підприємств сфери зв'язку та інформатизації, що пов'язано із притаманними специфічними особливостями зазначеної сфери.

Звертаючись до методик оцінки доцільності інтеграції підприємств або компаній, потрібно відмітити, що вони включають в себе, як правило, оцінку ефективності інтеграції і оцінку її потенціалу. В рідкісних випадках оцінюється сумісність компаній. Розглянемо детальніше дані підходи до оцінці доцільності інтеграції.

Спираючись на дослідження науковців [10, 97, 114, 122, 147, 196, 235, 238], які узагальнили досвід корпоративного господарства, в економічній науці можливо виділити наступні концептуальні підходи до оцінці доцільності корпоративної інтеграції:

1. Підхід, заснований на трансакційних витратах. Він концентрує увагу на можливостях різних форм економії шляхом упорядкування ринкової поведінки окремих фірм на основі укладення довгострокових контрактів, регулюючих спільну діяльність.

2. Підхід, орієнтований на можливості забезпечення конкурентних переваг. Згідно даного підходу, інтеграційні рішення повинні бути націлені на досягнення довгострокових конкурентних переваг компанії.

3. Підхід, який акцентує увагу на потенціалі взаємовигідних довгострокових ділових відносин. Ознаками ефективної інтеграції в цьому випадку можна вважати розвиток системи взаємних зв'язків і відносин всередині групи, інтенсивний обмін фінансовими, кадровими, інформаційними ресурсами, стійкість фінансового положення компанії.

4. Підхід, заснований на теорії фінансового менеджменту. Головна увага приділяється синергічному ефекту, наявності операційної економії на основі усунення дублювання управлінських функцій і їх централізації, а також іншим вигодам, пов'язаним з ростом масштабів виробництва, диверсифікацією, обміном фінансовими коштами.

5. Підхід, заснований на оцінці фінансових показників.

6. Підхід, заснований на оцінці вартості компаній в складі інтегрованої структури.

Розглянуті підходи до оцінці інтеграції мають низку переваг, але мають і обмеження у використанні. У багатьох методах відсутня комплексність дослідження доцільності інтеграції, не обґрунтовано вибір підприємств, не враховується стратегічна на-

правленість фірми. Деякі методи оцінки малозастосовні в російських умовах.

Особливим чином виділяються серед інших методика оцінки економічного потенціалу Н. Сєдих [196] і методика оцінки потенційної ефективності С. Шубіна [238].

Н. Сєдих розробив методику комплексної оцінки економічного потенціалу підприємств цукрової промисловості, виявив чинники-обмежувачі і джерела ефективності, а також встановив взаємозв'язок між економічним потенціалом і економічної даною вартістю. Крім того, методика Н. Сєдих визначає ступінь збалансованості інтересів в інтегрованій структурі і дозволяє проводити ранжування підприємств з метою вибору стратегій ефективного розвитку [196].

С. Шубін розробив методику оцінки потенційної ефективності вертикальної інтеграції. Для оцінки потенційної ефективності автор пропонує наступні п'ять етапів [238]:

1-й етап. Оцінка ступеня специфічності активів.

2-й етап. Аналіз ринкової концентрації.

3-й етап. Визначення можливої ступеня збільшення ринкової влади.

4-й етап. Оцінка ефективності вирішення проблеми поставок.

5-й етап. Оцінка можливої економії оборотних коштів.

В даному алгоритмі С. Шубін також оцінює підприємства, найкращі для включення в вертикально інтегровану структуру. Поетапний аналіз вибудовується в цьому випадку наступним чином [238]:

1-й етап. Аналіз потенційної стійкості коопераційних зв'язків.

2-й етап. Оцінка ринкового потенціалу.

3-й етап. Аналіз логістичних витрат.

4-й етап. Аналіз доцільності включення в промислову структуру підприємств інших галузей.

Методика С. Шубіна дозволяє визначити доцільність формування вертикально інтегрованої структури у відповідній галузі економіки.

Однак навіть в розглянутих вище методиках не зустрічається комплексної оцінки внутрішніх і зовнішніх чинників інтеграції, а

також схильності до інтеграції і сумісності компаній ще до проведення самої інтеграції, зокрема підприємств сфери зв'язку та інформатизації.

При цьому обмеженість окремих методик полягає в тому, що акцент на фінансово-економічні показники підприємств може привести до помилкових рішень внаслідок того, що дані показники характеризують окремі аспекти діяльності підприємств і не враховують їх сумісність. Виникає ймовірність пропустити сприятливі можливості інтеграції, коли не враховується синергетичний ефект, що виникає при об'єднанні підприємств.

Тому доречно застосувати структурно-функціональний підхід до розробки методики оцінки доцільності інтеграції, заснованого на результатах детальної оцінки структурних елементів зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування підприємств в межах обраного економічного регіону з урахуванням специфіки діяльності сфери зв'язку та інформатизації, що є вкрай необхідним при врахуванні стратегічних цілей учасників інтеграції, типу інтеграції та інших факторів. Бувають різні цілі: отримати більшу частку на ринку, диверсифікувати бізнес, отримати синергетичний ефект від злиття і т. д. В залежності від мети може варіюватися спрямованість методики.

Правильніше сказати, що ми оцінюємо доцільність, ніж ефективність інтеграції, так як крім показників, що характеризують ефективність і результативність діяльності організації, для обґрунтування необхідності інтеграції ми повинні оцінити показники сумісності підприємств.

Отже можна запропонувати наступну методику оцінки доцільності інтеграції підприємств сфери зв'язку та інформатизації, етапи якої представлено на рис. 4.1.

Першим етапом наведеної методики оцінки доцільності інтеграції підприємств є оцінка факторів впливу інтеграційної форми діяльності підприємств сфери зв'язку та інформатизації з урахуванням особливостей розвитку економічного регіону (рис. 4.2).

Для інтегрованого підприємства основою формування конкурентних переваг можуть виступати показники потенціалу сфери зв'язку та інформатизації: зайнятість населення, валовий вну-

трішній продукт, грошові доходи населення, доходи місцевих бюджетів, середні ціни на основні види продукції тощо. Запропонований науково-методичний підхід дає можливість визначити найбільш сприятливі передумови для створення інтеграційної форми діяльності підприємств сфери зв'язку та інформатизації певного економічного регіону.

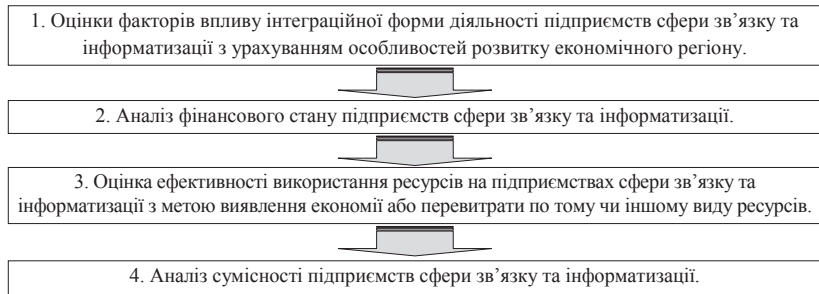

Рис. 4.1. Етапи оцінки доцільності інтеграції підприємств сфери зв'язку та інформатизації

Джерело: власна розробка автора.

Другим етапом методики оцінки доцільності інтеграції є аналіз фінансового стану підприємств, що включає в себе оцінку рентабельності, фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності та ділової активності підприємств.

Оцінка фінансового стану необхідна для розуміння того, чи буде нова інтегрована господарська структура стійка і життєздатна. Даний етап логічно посідає друге місце в методиці, так як на етапі планування інтеграції ми повинні переконатися в тому, що підприємства є рентабельними, стійкими і платоспроможними. Підприємства, які не відповідають даним критеріям, можуть послабити новоутворену інтегровану господарську структуру, відтягуючи на себе фінансові ресурси без забезпечення належного рівня ефективності для успішного функціонування всієї структури.

Третім етапом методики є оцінка ефективності використання ресурсів на підприємствах з метою виявлення економії або перевищитрати по тому чи іншому виду ресурсу. Аналіз за даною методикою дозволить зрозуміти, де на кожному з підприємств є «вузькі» місця і які ресурси необхідно використовувати більш ефективно. Крім того, можна дати порівняльну оцінку ефективності використання ресурсів на обраних підприємствах з метою знаходження резервів підвищення даної ефективності шляхом часткової інтеграції підприємств.

Для розрахунку відносних показників автором розроблена відповідна система, яка полягає у такому:

1. Відносне відхилення фонду оплати праці з урахуванням динаміки доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ($\Delta\text{ФОП}_\text{д}$) доцільно розраховувати як різницю між сумою витрат на оплату праці й відрахувань на соціальні заходи звітного та попереднього періодів помножену на відношення доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) звітного та попереднього періодів:

$$\Delta\text{ФОП}_\text{д} = (2505_{(\text{ф.2,гр.3})} + 2510_{(\text{ф.2,гр.3})}) - (2505_{(\text{ф.2,гр.4})} + 2510_{(\text{ф.2,гр.4})}) \cdot K_{\text{ФОП}}, \quad (4.1)$$

де $K_{\text{ФОП}}$ – коефіцієнт динаміки доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$K_{\text{ФОП}} = \frac{2000_{(\text{ф.2,гр.2})}}{2000_{(\text{ф.2,гр.4})}} \quad (4.2)$$

2. Відносне відхилення матеріальних затрат з урахуванням динаміки доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ($\Delta\text{МЗ}_\text{д}$) доцільно розраховувати як різницю між матеріальними затратами звітного та попереднього періодів помножену на відношення доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) звітного та попереднього періодів:

$$\Delta\text{МЗ}_\text{д} = 2500_{(\text{ф.2,гр.3})} - 2500_{(\text{ф.2,гр.4})} \cdot K_{\text{ФОП}} \quad (4.3)$$

3. Відносне відхилення амортизаційних відрахувань з урахуванням динаміки доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ($\Delta A_{\text{д}}$) доцільно розраховувати як різницю між сумою амортизаційних відрахувань звітного та попереднього періодів помножену на відношення доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) звітного та попереднього періодів:

$$\Delta A_{\text{д}} = 2515_{(\text{ф.2,гр.3})} - 2515_{(\text{ф.2,гр.4})} \cdot K_{\text{Фоп}} \quad (4.4)$$

4. Відносне відхилення інших операційних витрат з урахуванням динаміки доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ($\Delta \text{УВ}_{\text{д}}$) доцільно розраховувати як різницю між сумою інших операційних витрат звітного та попереднього періодів помножену на відношення доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) звітного та попереднього періодів:

$$\Delta \text{УВ}_{\text{д}} = 2520_{(\text{ф.2,гр.3})} - 2520_{(\text{ф.2,гр.4})} \cdot K_{\text{Фоп}} \quad (4.5)$$

5. Відносне відхилення основних засобів з урахуванням динаміки доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ($\Delta \text{ОЗ}_{\text{д}}$) доцільно розраховувати як різницю між вартістю основних засобів звітного та попереднього періодів помножену на відношення доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) звітного та попереднього періодів:

$$\Delta \text{ОЗ}_{\text{д}} = 1010_{(\text{ф.1,гр.4})} - 1010_{(\text{ф.1,гр.3})} \cdot K_{\text{Фоп}} \quad (4.6)$$

6. Відносне відхилення оборотних активів з урахуванням динаміки доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ($\Delta \text{ОА}_{\text{д}}$) доцільно розраховувати як різницю між сумою оборотних активів звітного та попереднього періодів помножену на відношення доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) звітного та попереднього періодів:

$$\Delta \text{ОА}_{\text{д}} = 1195_{(\text{ф.1,гр.4})} - 1195_{(\text{ф.1,гр.3})} \cdot K_{\text{Фоп}} \quad (4.7)$$

7. Відносне відхилення поточних зобов'язань та забезпечень з урахуванням динаміки доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ($\Delta\text{ПЗЗ}_д$) доцільно розраховувати як різницю між сумою поточних зобов'язань та забезпечень звітного та попереднього періодів помножену на відношення доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) звітного та попереднього періодів:

$$\Delta\text{ПЗЗ}_д = 1695_{(ф.1,гр.4)} - 1695_{(ф.1,гр.3)} \cdot K_{\text{Фоп}} \quad (4.8)$$

Потім проводимо розрахунок сукупної ефективності господарської діяльності підприємства на основі відносних відхилень по кожному виду ресурсів за формулою:

$$\begin{aligned} \Sigma \text{еф.} = & \Delta\text{ФOP}_д + \Delta\text{MЗ}_д + \Delta\text{A}_д + \Delta\text{УВ}_д + \\ & + \Delta\text{OЗ}_д + \Delta\text{OA}_д + \Delta\text{ПЗЗ}_д \end{aligned} \quad (4.9)$$

Розрахунок резерву собівартості розраховуємо за формулою:

$$\Delta C_д = 2050_{(ф.2,гр.3)} - 2050_{(ф.2,гр.4)} \cdot K_{\text{Фоп}} \quad (4.10)$$

Ефект від використання ресурсів виходить негативний, якщо при обчисленні виходить позитивне значення. І навпаки, комплексний економічний ефект є позитивним, якщо отримуємо від'ємне значення. Потім на підставі обчислень ми можемо судити про наявність резервів підвищення ефективності господарювання. Також можна отримати техніко-економічне обґрунтування переходу на нову форму організації виробництва.

Четвертим етапом методики є розрахунок показників сумісності, що показують необхідність інтеграції обраних підприємств. Можна сказати, що дані показники відображають схильність підприємств до інтеграції, тобто наявність виробничих, технологічних і кадрових зв'язків між ними. Визначення підприємств для проведення інтеграції не може носити випадковий характер. Розрахунок показників сумісності необхідний для економічного обґрунтування інтеграції.

Потенціал сумісності підприємств можна визначити на основі ряду показників інтеграції, які ми пропонуємо розраховувати наступним чином:

1. Показник ринкової інтеграції:

$$K_{PI} = \frac{V_{ПП}}{\sum_{i=1}^n V_{ПРi}}, \quad (4.11)$$

де $V_{ПП}$ – обсяг прямих продажів між підприємствами;

$\sum_{i=1}^n V_{ПРi}$ – сумарний обсяг продажів підприємств – потенційних учасників інтегрованої господарської структури.

2. Показник інтеграції виробничих потужностей (блок виробничої відповідності):

$$K_{IVП} = \frac{ВП_{ВП}}{\sum_{i=1}^n ВП_{ВПi}}, \quad (4.12)$$

де $ВП_{ВП}$ – розмір виробничих потужностей, задіяних для забезпечення внутрішніх поставок;

$\sum_{i=1}^n ВП_{ВПi}$ – сумарні виробничі потужності підприємств – потенційних учасників інтегрованої господарської структури.

3. Показник наукової інтеграції підприємств:

$$K_{НДДКР} = \frac{V_{НДДКР\text{сум}}}{\sum_{i=1}^n V_{НДДКРi}}, \quad (4.13)$$

де $V_{НДДКР\text{сум}}$ – обсяг НДДКР, виконаний спільними зусиллями потенційних учасників об'єднання;

$\sum_{i=1}^n V_{НДДКРi}$ – сумарний обсяг НДДКР, виконаний кожним з учасників.

4. Показник інформаційної інтеграції підприємств (блок організаційної відповідності):

$$K_{II} = \frac{K_{\text{прогр-сум}}}{\sum_{i=1}^n K_{\text{прогр-i}}}, \quad (4.14)$$

де $K_{\text{прогр-сум}}$ – кількість спільно використовуваних програм на кожному з розглянутих підприємств;

$K_{\text{прогр.}i}$ – загальна кількість програм, що використовуються на i -му підприємстві.

5. Показник інтеграції кадрів підприємств (або показник ступеня залучення висококваліфікованих фахівців):

$$K_{\text{К}} = \frac{K_{\text{сум}}}{\sum_{i=1}^n K_{\text{заг.}i}}, \quad (4.15)$$

де $K_{\text{сум}}$ – кількість працівників, які беруть участь у сумісній роботі підприємств;

$K_{\text{заг.}i}$ – загальна кількість працівників на підприємствах – потенційних учасників інтегрованої господарської структури.

6. Показник технологічної інтеграції (сумісності):

$$K_{\text{ТІ}} = \frac{K_{\text{яп}}}{\sum_{i=1}^n K_{\text{яп.}i}}, \quad (4.16)$$

де $K_{\text{яп}}$ – показники якості послуг у процесі надання сумісних послуг;

$\sum_{i=1}^n K_{\text{яп.}i}$ – загальні дані показників якості послуг у процесі надання сумісних послуг.

Для отримання зваженої оцінки сумісності необхідно присвоїти показникам сумісності бальні оцінки. Бальні оцінки необхідні для розстановки вагових коефіцієнтів і підведення підсумків про потенціал сумісності порівнюваних підприємств.

Тому далі приступаємо до визначення потенціалу сумісності на основі бальних оцінок. На першому етапі вибираємо показники сумісності, що мають найбільш важливе значення для відображення сумісності розглянутих підприємств. Кожному показнику сумісності експертом присвоюється вага, відповідний ступінь його важливості серед обраних показників. Їх сума повинна дорівнювати 1,0.

На другому етапі проставляються бальні експертні оцінки по кожному з показників: до уваги береться найнижчий показник ринкової інтеграції та найвищий, а потім за правилом пропорції визначаємо бальну оцінку показників для розглянутих підприємств. Дані для цих розрахунків беремо з табл. 4.1.

Таблиця 4.1

**Вихідні дані для визначення потенціалу сумісності
підприємств**

Показник сумісності	Ваговий коефіцієнт	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5	№ 6
		Бальні експертні оцінки					
1. Показник ринкової інтеграції	j1	x1	x1	x1	x1	x1	x1
2. Показник інтеграції виробничих потужностей	j2	x2	x2	x2	x2	x2	x2
3. Показник наукової інтеграції	j3	x3	x3	x3	x3	x3	x3
4. Показник інформаційної інтеграції	j4	x4	x4	x4	x4	x4	x4
5. Показник інтеграції кадрів	j5	x5	x5	x5	x5	x5	x5
6. Показник технологічної інтеграції	j6	x6	x6	x6	x6	x6	x6
Потенціал сумісності	–	$\sum x_{ij}$	$\sum x_{ij}$	$\sum x_{ij}$	$\sum x_{ij}$	$\sum x_{ij}$	$\sum x_{ij}$

Джерело: власна розробка автора.

Бальні експертні оцінки визначаються пропорційним шляхом. За кожним показником серед всіх розглянутих підприємств обираємо найбільше значення і приймаємо його за 10 балів (максимальне значення), а значення аналізованого показника по іншим підприємствам шкалюючи за 10-бальною шкалою.

Підсумковий потенціал сумісності для кожного підприємства визначається наступним чином:

$$PC = x_1j_1 + x_2j_2 + x_3j_3 + x_4j_4 + x_5j_5 + x_6j_6 = x \text{ балів.} \quad (4.17)$$

Розрахунок потенціалу сумісності підприємств до їх вступу в інтегровану структуру дозволить оцінити існування інтеграційних зв'язків між підприємствами – потенційними учасниками інтегрованої господарської структури. Такий аналіз допоможе оцінити ризик невідповідності підприємств ще на етапі планування інтеграції.

Підкреслимо деякі переваги запропонованої методики оцінки доцільності інтеграції.

По-перше, методика базується на комплексному підході до оцінки необхідності інтеграції, що включає в себе оцінку фінансового стану підприємств, оцінку ефективності використання ресурсів і оцінку сумісності підприємств.

По-друге, оцінка фінансового стану організації здійснюється на основі даних публічної звітності.

По-третє, передбачається всебічна оцінка сумісності підприємств, коли аналізуються взаємопов'язані об'єкти в організаціях.

Новизна методики полягає в одночасному застосуванні комплексного аналізу ефективності господарської діяльності та оцінки існуючого потенціалу сумісності підприємств для обґрунтування доцільності інтеграції. Розроблена методика оцінки доцільності інтеграції може бути застосована перш за все для наукомістких підприємств і обмежено застосовна для інших підприємств.

Отже, запропонована методика оцінки доцільності інтеграції дозволяє одночасно оцінити перспективи інтеграції і сумісності підприємств з можливістю оцінити потенційні ризики та розробити систему заходів щодо усунення чи мінімізації можливих негативних наслідків об'єднання. Крім того, в розробленій методиці оцінюється як зовнішнє, так і внутрішнє середовище: створення інтегрованих підприємств може забезпечити зайнятість в умовах їх реформування, знизити витрати і підвищити ефективність за рахунок ефекту синергії та уніфікації підходів у логістиці, інжинірингу, інформаційних технологіях, менеджменті якості. На підставі запропонованої методики можна приймати рішення про взаємодоповнюваності підприємств сфери зв'язку та інформатизації, про потенціал сумісності підприємств до проведення інтеграції, що є дуже важливим при створенні інтеграційної структури.

4.2. Особливості обліку та формування фінансової звітності інтегрованих підприємств

Перехід до ринкової економіки, який здійснюється у процесах глобалізації та інтеграції, супроводжується роздержавленням національних підприємств та як наслідок передбачає наявність великої кількості суб'єктів господарювання з інтегрованою формою розвитку. Для ефективної діяльності створених суб'єктів господарювання необхідне комплексне дослідження особливостей як економіко-правового поля галузі, до якої вони належать, так і ха-

рактики форми власності юридичних осіб та їх організаційно-правової форми господарювання.

Для збирання, оброблення та використання статистичної та адміністративної інформації щодо аналізу та узагальнення результатів економічної діяльності підприємств призначено Класифікатор форм власності (КФВ) та Класифікатор організаційно-правових форм господарювання (КОПФГ) [46].

У відповідності з КОПФГ в Україні функціонують підприємства наступної форми власності:

- приватної: власність юридичних та фізичних осіб;
- державної: майно, що належить державі Україна;
- комунальної: майно, яке належить територіальній громаді.

Проте, враховуючи законодавчі акти України та розвиток світового ринку, підприємства при об'єднанні змінюють форму власності та утворюють спільні підприємства або мережеві структури: асоціації, корпорації, концерни, консорціуми, альянси, кластери та інші об'єднання за галузевими або територіальними принципами.

Результати дослідження організації діяльності підприємств та об'єднань показали, що значна роль належить бухгалтерському обліку, без ведення якого неможливо здійснювати ефективне управління та фінансування [236]. Зміст їхньої діяльності залежить від задоволення певної потреби (в товарах, роботах, послугах). Таким чином, фактором визначаючим побудову бухгалтерського обліку на підприємствах та в об'єднаннях являється вид виробничої діяльності.

Жорсткі конкурентні умови у сфері господарювання, відмінності у відносинах власності в різних організаційно-правових формах підприємств вимагають підвищення рівня фінансування активів. Бухгалтерський облік як підсистема управління підприємства забезпечує формування інформаційної сукупності даних про діяльність підприємств.

В літературі зустрічається багато робіт, які висвітлюють організацію обліку на підприємствах з різною формою розвитку, організаційною структурою, в малих підприємствах та різних галузях економіки, проте не врахована адаптація Міжнародних стандар-

тів обліку до національних підприємств та не визначені особливості обліку та формування фінансової звітності в інтегрованих підприємствах [19-20, 60].

Актуальним є дослідження та аналіз ведення обліку в об'єднаннях, бізнес-партнери яких не змінюють своєї юридичної форми, проте співпрацюють на умовах угод.

Правильна та раціональна організація обліку сприятиме формуванню стратегічної адміністративної політики, прийняттю ефективних управлінських рішень, та виконанню вимог чинної системи оподаткування.

В свою чергу різноманітність видів економічної діяльності, особливості фінансування (власними надходженнями від господарської діяльності, цільовими коштами, бюджетними коштами), пріоритети статутних завдань визначають загальні завдання обліку для всіх підприємств, зокрема [87]:

- достовірність, повнота та своєчасність відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку;
- збереження аналітичного обліку в розрізі важливих для суб'єкта операцій;
- забезпечення оперативної інформації для визначення основних показників фінансової діяльності;
- реальність показників фінансової звітності та відповідність їх чинному обліковому законодавству тощо.

При аналізі можливих завдань, що ставить перед собою власник, або власники, організація та проведення обліку можуть відрізнитись. Визначення цих завдань залежатиме від форми власності та сфери господарської діяльності, у якій працює підприємство. Для задоволення інтересів власників підприємства та зовнішніх користувачів інформації проводять ефективну облікову політику, яка дозволяє врахувати особливості господарської діяльності.

В ході дослідження організації обліку на підприємствах в цілому та інтегрованих підприємствах, нами був проведений порівняльний аналіз спільних та відмінних рис з виокремленням особливостей кожного. Підприємства, в залежності від форми власності, мають власні особливості організації обліку, але кожне

підприємство спрямовує свою облікову політику на задоволення основних облікових вимог. Основні спільні та відмінні риси обліку інтегрованих підприємств згруповані у табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Порівняльна характеристика організації обліку за основними ознаками у підприємствах з інтеграційною формою розвитку

Ознаки	Види підприємств				
	Бюджетні установи	Акціонерні товариства	Приватні підприємства	Спільні підприємства	Інтегровані підприємства
Мета організації обліку	Надання повної, своєчасної інформації про виконання кошторису, звіт про використання бюджетних асигнувань.	Надання фінансової інформації акціонерам, визначення цілей розподілення прибутку, визначення рівня прибутковості діяльності, прийняття управлінських рішень акціонерами.	Аналіз результатів діяльності, прийняття управлінських рішень, надання інформації власнику щодо фінансового стану підприємства, визначення величини заборгованості перед бюджетом.	Надання інформації іноземним власникам про результати діяльності, відображення результатів курсових різниць, надання інформації закордонним інвесторам.	Надання інформації для прийняття ефективних управлінських рішень та фінансування, своєчасного адаптування до змін та для поліпшення співпраці
Нормативна база	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», П(С)БО, план рахунків бухгалтерського обліку для бюджетних установ.	ЗУ «Про акціонерні товариства», П(С)БО, План рахунків бухгалтерського обліку.	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», ЗУ «Про підприємство».	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», М(С)БО, П(С)БО.	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність», План рахунків бухгалтерського обліку.
Основні звіти	Звіт про виконання бюджетних асигнувань, Ф1 «Баланс», «Звіт про надходження та використання коштів загального фонду», «Звіт про заборгованість за бюджетними коштами».	Звіт про виконання фінансового плану, Ф1 «Баланс», Ф2 «Звіт про фінансові результати», «Звіт про результати розміщення акцій».	Декларація про доходи, Ф1 «Баланс», Ф2 «Звіт про фінансові результати».	«Баланс спільного підприємства», «Звіт про фінансові результати», «Звіт про рух грошових коштів», «Звіт про власний капітал», «Додаток до балансу спільного підприємства».	Консолідована фінансова звітність

Джерело: сформовано автором на основі даних [93].

Оскільки бухгалтерський облік на всіх підприємствах повинен проводитися відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [167] та поширюється на всі підприємства, незалежно від їх організаційно-правових форм та форм власності, то і для державних підприємств повинна розроблятися облікова політика.

Бюджетні установи як специфічні суб'єкти господарювання є неприбутковими організаціями та мають своєрідне направлення облікової політики. Облікова політика підприємств направлена на ефективну організацію бухгалтерського обліку, забезпечення управлінського персоналу необхідною економічною інформацією про діяльність підприємства та для складання фінансової звітності [101, 158, 160, 167, 184].

Суб'єкти ж підприємницької діяльності в обліковій політиці передбачають вибір методів оцінки активів, організацію обліку витрат, вибір облікових реєстрів, порядку обробки бухгалтерських документів тощо. На основі передбачених положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку альтернативних варіантів методів обліку та оцінки об'єктів обліку, обліковою політикою обирається найбільш прийнятний та доцільний метод для даного підприємства.

Бюджетні установи є обмежені в виборі альтернативних методів то способів оцінки активів, створення резервів, методів нарахування знасу, вибору облікових реєстрів чи інших методичних підходів до організації обліку.

Інструкціями Державного казначейства України та Міністерства фінансів ці питання суворо регламентовані і альтернативні варіанти не передбачаються.

Тим не менше, бюджетні установи повинні розробляти свою облікову політику та належним чином організовувати і вести бухгалтерський облік. Необхідність її розробки зумовлена основним бухгалтерським Законом № 996 [167], а також практичною доцільністю. Адже побудова бухгалтерського обліку в бюджетних установах характеризується наявністю централізованих бухгалтерій, підпорядкованістю бюджетних установ вищим розпорядникам, в межах якого організовується облік та складається звітність за єдиними підходами. Тому розробляти наказ про облікову

політику слід вищим розпорядником та доводити його до підлеглих установ як основного внутрішнього документу з регламентації бухгалтерського обліку в межах головного розпорядника.

Основною формою господарювання в ринковій економіці є акціонерне товариство. Акціонерне товариство є юридичною особою, що має власну назву, статут, печатку і баланс. Відповідно до статуту воно може здійснювати будь-які види діяльності, які не суперечать чинному законодавству. У статуті крім видів діяльності мають бути зазначені види акцій, що випускаються, їх номінальна вартість, кількість акцій, які купуються засновниками, а також відповідальність за несвоєчасний випуск акцій.

Кожне акціонерне товариство має повну господарську самостійність щодо вирішення установчих питань, а саме у виробництві та розподілі продукції, оплаті праці своїх працівників, встановленні цін, розподілі та використанні чистого прибутку та інших результатів підприємницької діяльності. Акціонерне товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім майном, проте не відповідає за зобов'язаннями акціонерів. Разом з тим акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства в межах особистого внеску у капітал.

Спільні підприємства з іноземними учасниками ведуть бухгалтерський облік згідно з чинним законодавством України. Внутрішньовиробничий облік, звітність та контроль господарських операцій, спільне підприємство має право розробляти без будь-яких застережень.

На сьогодні специфіка обліку у спільних підприємствах, створених на території України, перш за все, проявляється:

- 1) при формуванні статутного фонду та змінах у його величині і структурі;
- 2) в обліку фінансових результатів та використанні прибутку;
- 3) при складанні і наданні фінансової звітності.

Спільні підприємства самостійно складають річні бухгалтерські звіти, передбачаючи подання інформації про майновий і фінансовий стан та підсумки діяльності підприємства широкому колу користувачів.

Спільні підприємства додатково можуть застосувати облік та звітність за правилами країни іноземного інвестора. Особливо це важливо у випадках, коли останніми є транснаціональні корпорації, які ведуть консолідовану звітність. До останнього часу це було досить складною роботою для бухгалтерів українських СП.

У цілому проблема трансформації фінансової звітності СП обумовлена певними вадами вітчизняної системи обліку, котрі не дозволяють прямо застосовувати загальноприйняті принципи. Це стосується відображення у балансі активів і пасивів, нечіткого відображення капіталу і прибутку, відсутності групування активів по зменшенню ліквідності, а пасивів – по терміновості вимог тощо.

Інтегровані підприємства – це структури, утворені двома або більше економічними суб'єктами (що мають майно у власності) шляхом встановлення цивільно-правових відносин з метою отримання прибутку або іншого виду ефекту від діяльності та її координації, з встановленням організаційних та владних відносин та визначенням керівного органу на основі договору або інших підстав [36].

Найбільш розповсюдженими видами інтегрованих підприємств у світовій практиці є асоціації та союзи, акціонерні товариства, господарчі товариства, холдингові компанії, трести, концерни, консорціуми, фінансово-промислові групи конгломерати, франчайзи та інші.

Основною формою фінансової звітності інтегрованого підприємства є консолідована звітність. Під консолідованою фінансовою звітністю слід розуміти фінансову звітність, яка призначена для відображення фінансового стану, результатів діяльності та руху грошових коштів материнського підприємства та його дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці, діючої на відносинах контролю. Виходячи з цього, можна стверджувати, що консолідація звітності являє собою процес формування показників фінансової звітності групи підприємств як єдиної економічної одиниці, створеної шляхом придбання та здійснення інвестицій [240].

На підставі наведеного можна стверджувати, що підприємства різних організаційно-правових форм власності та інтегрованих підприємств згідно із Законом України «Про бухгалтерський об-

лік та фінансову звітність в Україні» [167] самостійно обирають форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених цим Законом [167], та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних.

Дослідження особливостей діяльності сучасних підприємств в Україні показали необхідність застосування найбільш відповідної форми бухгалтерського обліку, його технічної оснащеності. Із збільшенням обсягів зовнішньоекономічної діяльності підприємств, форми бухгалтерського обліку динамічно розвиваються, що є однією з важливих передумов раціональної організації загальної системи обліку.

Таким чином, питання організації бухгалтерського обліку інтегрованих підприємствах є актуальним, оскільки її впровадження повинно вирішити питання організації облікового процесу на етапі поточного обліку з метою складання звітності та прийняття управлінських рішень, щодо їх фінансування. Тільки в такому випадку, найбільш раціональними є адаптація форми бухгалтерського обліку та розробка механізму ведення спрощеного обліку у інтегрованих підприємствах. В свою чергу досліджуванні наявні реєстри аналітичного та синтетичного обліку ще потребують відповідного аналізу, удосконалення та оптимізації.

4.3. Механізм впровадження акредитивної форми розрахунків

В сучасних умовах розвиток економік різних країн характеризується активним поширенням міжнародних інтеграційних процесів і активізацією міжнародної торгівлі товарами й послугами. Позитивні зрушення та динамічність показників експорту й імпорту свідчать про те, що інтеграція стає атрибутом вітчизняних економічних відносин. Нестабільність в економічному середовищі, дещо загальмувала розвиток акредитивної форми розрахунків не лише у банках, але і на підприємствах. Та незважаючи на це, цей вид міжнародних розрахунків є одним з найперспективніших

у міжнародних відносинах. Це пов'язано з високим рівнем гарантій, які надає ця форма розрахунків суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності.

З поступовою інтеграцією підприємств та країни в цілому у міжнародні відносини обсяги міжнародних контрактів поступово зростатимуть, що приведе до збільшення потреби підприємців у проведенні міжнародних розрахункових операцій. Саме тому механізм впровадження акредитивних розрахунків стає необхідною умовою під час здійснення міжнародних розрахунків інтегрованими підприємствами.

Незважаючи на численні наукові праці, присвячені даній темі, проблема механізму впровадження акредитивної форми розрахунків в інтегрованих підприємствах в сучасних умовах потребує більш детального дослідження.

Найважливішими чинниками, що зумовлюють вибір платіжного інструменту суб'єктами господарювання, є [34, 105, 151]: характеристика послуг та попит на нього; характер стосунків між платником і одержувачем (прямий чи опосередкований); характер систематичності платежів (постійні чи одноразові); вартість використання певного виду платіжного інструменту; сума платежу; обмеження, зумовлені нормативами чи законодавством. Усі платіжні інструменти поділяються на дебетові та кредитові. В основі такого розподілу лежить ознака руху платіжного інструменту й самого платежу. Вони можуть рухатися паралельно й назустріч один одному. Безготівкові перекази здійснюються через рахунки емітентів у вигляді бухгалтерських записів. Покупець товару чи послуги (платник) зазвичай доручає своєму посереднику (банку) перерахувати кошти на рахунок покупця (одержувача).

Одним з ефективних інструментів платежу є акредитив. Застосування акредитивної форми не є зовсім новим у практиці розрахункових операцій.

Акредитив – це угода, за якою банк зобов'язується відповідно до вимоги клієнта оплатити документи третій особі, відкривши на її користь акредитив. Найголовніша функція акредитива полягає в тому, що він надає впевненості й зменшує ризики і для експортера, і для імпортера. Акредитив надає впевненості экс-

портеру, що банк оплатить перевезену продукцію, а імпортера – що оплата експортеру не буде виконана до того часу, доки не буде встановлено, що вся документація, представлена ним, відповідає термінам та умовам угоди [234].

На сьогоднішній день його використовують, коли мають на меті вийти на нові ринки із забезпеченням захисту своїх інтересів. Необхідність акредитиву викликана недостатньою довірою між підприємствами і разом з тим необхідністю все ж таки підтримувати відносини. Іноді в пошуках каналів реалізації трапляються суб'єкти ринку, які зовсім не знають один одного, але знову ж таки змушені торгувати [6]. Така вимушеність спричиняє до щоденних ризиків неплатежів. Постає питання, як запевнити комерційних контрагентів в тому, що акредитив це все-таки вдалих механізм взаєморозрахунків.

Акредитив дає низку переваг як платнику, так і одержувачу коштів [89]:

- платник одержує можливість уникнути попередньої оплати й здійснити оплату після фактичного відвантаження на його адресу товарів (надання результатів робіт, послуг), що належним чином підтверджено документально;
- платник має можливість залучити банківський кредит для оплати за акредитивом;
- документи, на підставі яких буде здійснена оплата, перевіряються банківськими фахівцями;
- одержувач має гарантії банку щодо своєчасної та повної оплати.

Проте одним з найбільших недоліків, особливо для вітчизняних контрагентів, є висока вартість банківських послуг за здійснення даної форми розрахунків.

Для підвищення привабливості використання акредитивної форми розрахунків можливе використання спрощеної форми акредитива у внутрішніх розрахунках. Спрощення схеми розрахунків по акредитиву можна здійснити за рахунок з'єднання функцій банку постачальника і банку покупця в одному банку. Таким чином, банк будучи гарантом розрахунків між контрагентами і одночасно його клієнтами, може здійснити аналіз діяль-

ності обох сторін угоди, тим самим убезпечити себе від ризику неплатежу.

Така форма акредитиву є актуальною для інтегрованих підприємств. Адже навіть при інтеграції, кожне з них, зустрічається з необхідністю зменшити свої ризики. Механізм використання акредитивних розрахунків між інтегрованими підприємствами, запропонований автором, зображено на рис. 4.3.

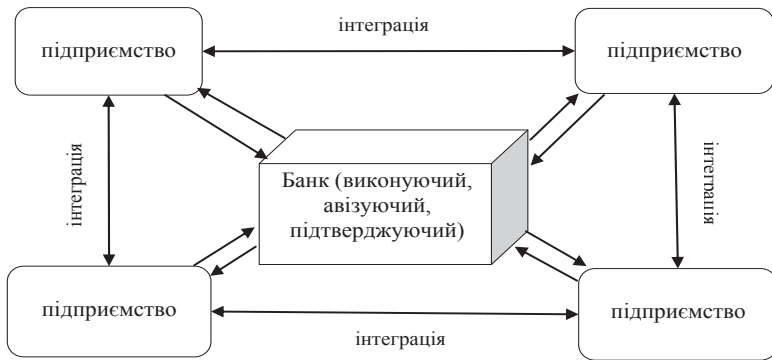

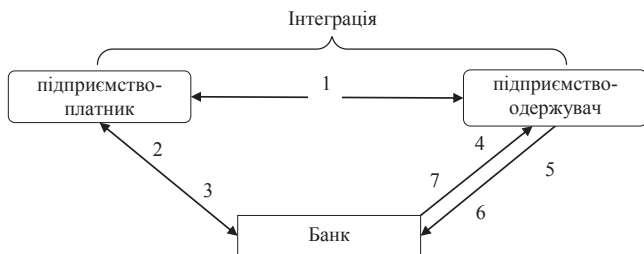
Рис. 4.3. Механізм використання акредитиву для інтегрованих підприємств

Джерело: розроблено автором на основі даних [6, 222-223, 234].

Механізм реалізації внутрішньої форми акредитиву для інтегрованих підприємств, узагальнений автором, зображений на рис. 4.4.

Підприємство-платник і підприємство-одержувач укладають контракт на надання деяких послуг або товарів, причому факт їх надання може бути ідентифікований автоматично. Наприклад, якщо акредитив відкривається для розрахунків при передачі права власності на нерухоме майно, часткою акцій, додатково буде проведена перевірка інформації в поданих документах проти інформації в зовнішніх джерелах (наприклад, в єдиному державному реєстрі нерухомості).

У цілому для ефективного впровадження розрахунків акредитивами у інтегрованих підприємствах треба передусім подолати психологічні бар'єри. Адаптація до всього нового потребує часу. Додаткового розгляду потребують питання нормативного регулювання акредитивних операцій.

- 1 – обмін реквізитами між інтегрованими підприємствами;
- 2 – платник подає заяву на відкриття акредитива. Створюється, перший смарт-контракт, «Заявка»;
- 3 – банк проводить перевірку. При дотриманні платником умов відкриття акредитива виконується перший смарт-контракт, створюючи другий смарт-контракт «Акредитив». У разі відмови смарт-контракт «Заявка» закривається автоматично формується проводка в операційній системі банку;
- 4 – банк повідомляє отримувача про відкриття акредитива;
- 5 – одержувач може відхилити акредитив;
- 6 – одержувач відправляє заяву і документи на розкриття акредитива;
- 7 – проводиться перевірка документів проти умов акредитива, в разі схвалення проводяться платежі та інші операції в системах банку, смарт-контракт «Акредитив» переходить в статус «Виконано», смарт-контракт «Заявка» переходить в статус «Закрито».

Рис. 4.4. – Внутрішня форма акредитива для інтегрованих підприємств

Джерело: розроблено автором на основі даних [6, 222-223, 234].

А також вдосконалення механізму використання акредитивних операцій на внутрішньому ринку між інтегрованими підприємствами для поліпшення платіжного клімату, та зниження ризику неплатежів. Це дозволить збільшити попит на такий вид розрахункових операцій та надасть новий механізм зменшення ризиків для інтегрованих підприємств в умовах нестабільної економічної ситуації.

4.4. Біфуркаційна модель розвитку сфери зв'язку та інформатизації під впливом кризових явищ

Постійні зміни в економіці у сучасних умовах зумовили появу нових якостей і закономірностей економічного простору, формування нових реалій та підходів. Однієї з таких закономірностей є збільшення ролі невизначеності у розумінні специфіки сучасних процесів розвитку. Враховуючи те, що більше значення в економіці набувають нерівноважні процеси та нелінійні за своєю природою взаємодії, наявність каналів позитивного зворотного зв'язку, обумовлює необхідність впровадження нових підходів, які б враховували такі специфічні властивості складної системи як: самоорганізацію (саморефлексію), гетерархію, емерджентність, відкритість, багаторівневність, релятивізм, циклічний характер розвитку. Одним із таких нових підходів, який відповідає сучасним вимогам та обґрунтовує сучасні структурні зміни у системі, є синергетика.

Економічна синергетика базується на результатах досліджень процесів самоорганізації фізико-хімічних, біологічних систем І. Пригожина, Г. Ніколса. Також основи синергетики закладені працями: Л. Больцмана і А. Пуанкаре – основоположниками, відповідно, статистичного і динамічного опису складних рухів; О. Ляпунова – одного з творців теорії стійкості руху, що була покладена в основу теорії самоорганізації; А. Комогорова, якій визначив, зокрема, поняття метричної ентропії, яке відіграє істотну роль в теорії динамічних систем; Л. Мандельштама, А. Андроннова, Н. Крилова, Л. Ландау, Я.Зельдовича і багатьма інших. В останні роки в роботах вчених С. Капіци, С. Курдюмова, О. Князева, А. Колесникова, Г. Малинецького, Ю. Данилова та інших з'явилося практичне доповнення теоретичних положень синергетики до динамічних систем подібним інтегрованим підприємствам за рівнем складності.

З огляду на зростання кількості фінансово-економічних криз останніх двох десятиріч, реакцією на посилення нестабільності та взаємозалежності, досить обґрунтованим є твердження, що сучасні інтегровані підприємства знаходяться у точці біфуркації.

Виходячи з актуальності обраної проблеми, метою даного дослідження є розгляд розвитку інтегрованого підприємства з позиції системно-синергетичного підходу.

Системно-синергетичний підхід полягає у тому, що підприємство як складна динамічна система складається з підсистем: ресурси, зв'язок, маркетинг та інших елементів, які взаємодіють між собою та впливають на фінансовий результат. Авторське бачення системно-синергетичного підходу інтеграції передбачає взаємозв'язок підсистем підприємств з метою підвищення рентабельності внаслідок зростання продуктивності та зменшення витрат. Таким чином, завдяки ефекту масштабу підприємства можуть досягати свої цілі лише при інтеграції. В ході свого функціонування підприємства характеризуються нелінійними змінами, динаміка коливань дає змогу охарактеризувати причини розбалансування розвитку підприємств.

Досвід застосування методів нелінійної динаміки для аналізу економічних процесів, що передусім стосується сталого розвитку, показав, що розвиток інтегрованого підприємства має нелінійний характер і супроводжується різкими трансформаціями, в процесі яких незмінно виникає хаотизація.

Синергетика визнає багато шляхів еволюції, які відображаються у принципі нелінійності, тобто багатоваріантності, неповторності [229]. Процеси коливання, які є постійними та з часом посилюються, створюють ситуацію найвищого напруження, що може завершитися або руйнуванням підприємства, або ж переходом його на більш високий рівень організації.

Інтегроване підприємство це система, у якій регулярно відбуваються флуктуації (коливання, випадкові відхилення), які через нерівноважність зовнішнього середовища посилюють амплітуду їх коливань, активізують неузгодженість руху їх елементів, наближуючи підприємства до точок біфуркації (розгалуження).

У свою чергу, дисипативні структури характеризуються незворотними процесами розвитку, що відповідають рівнянню еволюції [229]:

$$\frac{\partial x_i}{\partial t} = F_i(x_1, x_2, x_3 \dots x_n, r, t), \quad (4.1)$$

де $\frac{\partial x_i}{\partial y}$ – зміна станів розвитку процесу у часовому просторі t ;

F_i – функція зв'язку параметрів системи x_i (будь-якої складності);

x_i – параметри системи;

r – координати вимірності простору;

t – зміна часу.

Процеси самоорганізації можливі тільки в інтегрованих підприємствах з високим рівнем складності й більшою кількістю елементів, зв'язки між якими мають не жорсткий, а імовірнісний характер. Виникнення порядку у такому підприємстві з кількісного погляду виражається у зменшенні її ентропії, але останнє відбувається за рахунок збільшення хаосу в навколишньому середовищі.

Точку траєкторії, із якої починається розгалуження шляхів розвитку, в синергетиці визначають як біфуркацію. Здебільшого визначення точок біфуркації отримують за рахунок зміни параметрів зовнішнього середовища, в якому існує інтегроване підприємство (рис. 4.5).

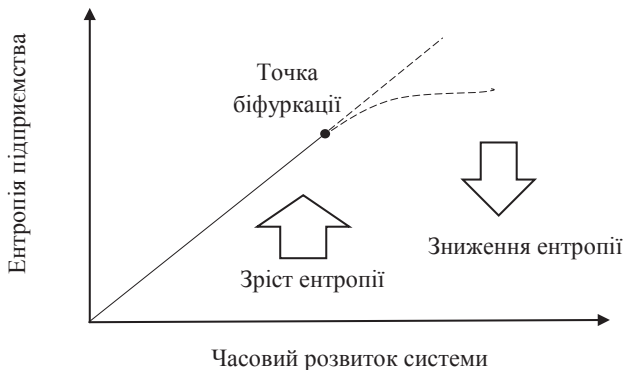

Рис. 4.5. Модель визначення точки біфуркації

Джерело: сформовано автором на основі даних [227, 229].

Отже, при імітуванні способів зміни зовнішніх параметрів, можна отримати множину біфуркації. На рівні математичного опису біфуркації означають розгалуження рішень нелінійного диференціального рівняння. Точка біфуркації представляє собою переломний, критичний момент у розвитку інтегрованого підприємства, у якому вона здійснює вибір шляху, точка, у якій відбувається катастрофа – стрибки в розвитку.

Чим вище рівень організованості розвитку інтегрованого підприємства, тим більш чутливе воно до зовнішніх факторів, тим вище його активність впливу на зовнішнє оточення системи. Таким чином, при незначній величині зміни управляючого параметру система здатна гасити внутрішні флуктуації чи зовнішні впливи, тобто відновлювати втрачену рівновагу. При переході через критичні значення управляючого параметру, система втрачає рівновагу і стає нестійкою, так як флуктуації та зовнішні впливи не гасяться. Цей стан є катастрофічним для системи фінансування інтегрованої форми розвитку, тому система відхиляється від стабільного режиму функціонування і переходить до біфуркаційного розгалуження.

Точки біфуркації визначаються як «м'які», якщо перехід відбувається плавно і безперервно; «катастрофічні», якщо він відбувається різко і є результатом аттракторної напруги; і «вибухові», якщо він викликається факторами несподіваними і діючими з розривом безперервності, коли система вихоплюється з одного режиму і втручається в інший [165]. При підвищенні розмірності і складності системи збільшується кількість станів, при яких можливий стрибок (катастрофа), та кількість можливих напрямів розвитку. Терміном «катастрофа» в концепціях самоорганізації називають якісні, стрибкоподібні, раптові («гладкі») зміни, стрибки в розвитку системи. Згідно системно-синергетичного підходу, катастрофа – перехід системи від області притягнення одного аттрактора до іншого.

Біфуркаційні явища нині виникають постійно, причому ті чи інші біфуркації за своєю суттю є перехідними процесами між деякими встановленими станами рівноваги.

Біфуркації носять конструктивний характер змін. Біфуркації дають можливість якісних змін у розвитку інтегрованого підприємства. Каталізатором запуску процесу якісного розвитку є вплив зовнішніх чи внутрішніх флуктуацій [47]. Кожен параметр має своє критичне значення, досягши якого, на підприємстві відбувається точка розгалуження траєкторії розвитку. Коли під їх впливом зміна параметрів розвитку перевищує її адаптаційні можливості настає стан нестійкості, чи біфуркації, тобто переломний момент у розвитку інтегрованого підприємства, де буде визначатися майбутній напрям розвитку інтегрованого підприємства. Хаос, що виникає поблизу точки біфуркаційного розгалуження, не є ознакою того, що зник порядок; він означає, що динаміка процесу стає внутрішньо непередбачуваною. Тривалий хаос системи, який зумовлюється флуктуаціями, – не що інше, як депресивний стан, біфуркації якої можуть мати і позитивний (із точки зору росту), і від'ємний вектор [56]. На думку І. Пригожина і І. Стенгерс, у точках біфуркації все визначає випадковість. У момент біфуркації інтегроване підприємство може піти неоптимальним шляхом розвитку і через випадковість вибору вийти на траєкторію, що веде до кризового стану втрати підприємством рівноваги (рис. 4.6).

Закономірностей поведінки систем у точках біфуркації розкрито в концепціях самоорганізації [165]:

1. Точка біфуркації часто провокується зміною керуючого параметра або керуючої підсистеми, що переводить підприємство у новий стан.

2. Вибір напрямку розвитку може бути також обумовлений життєвістю і стійким типом поведінки інтегрованого підприємства.

3. Наявність різноманіття потенційних траєкторій розвитку інтегрованого підприємства не дозволяє передбачити, в який стан перейде підприємство після проходження точки біфуркації.

4. Збільшення розмірності і складності підприємства призводить до збільшення кількості станів, за яких може відбуватися стрибок (катастрофа), і числа можливих шляхів розвитку.

Рис. 4.6. Можливий стан розвитку підприємства в точці біфуркації

Джерело: власна розробка автора.

Кількість гілок, що впливають з початкової точки біфуркаційного розгалуження, визначає дискретний набір нових можливих дисипативних структур, у будь-яку з яких стрибком може перейти дана структура. Кожна структура відповідає можливим кореляціям між елементами системи. Ці взаємозв'язки здатні виникати спонтанно, внаслідок комбінування внутрішніх взаємодій підприємства із зовнішнім середовищем [92, 227].

З вище наведеного, можна зробити висновок, що **біфуркації визначають набір можливих шляхів розвитку, а кризовий стан у системі обумовлює об'єктивне виникнення набору нових сценаріїв розвитку, реалізація яких може відновити втрачену стабільність.**

Біфуркаційний механізм еволюції дисипативних структур є складним. Він полягає в динамічному синтезі у них порядку і хаосу, що породжується взаємодією цих структур з середовищем, чергуванні їх ускладнення і спрощення в перебігу ієрархізації системи [190].

При умові, коли інтегроване підприємство досягає критичного стану, який гальмує її розвиток, вона проходить частковий або повний біфуркаційний хаос задля вирішення внутрішніх суперечностей та невизначеностей розвитку. У даному випадку зворотні зв'язки, що відповідають внутрішнім тенденціям розвитку підприємства, яке самоорганізовується, виявляються сильнішими, ніж прямі організаційні зв'язки.

Тільки протиставлення порядку та хаосу, їх періодична зміна та безперестанна боротьба між собою дають розвиток інтегрованого підприємства, а тип розвитку набуває прогресивного і ефективного характеру.

Існування точок біфуркаційного розгалуження обумовлює два типи руху: коливання навколо стану рівноваги, заданого аттрактором, або невпинне наближення до точки біфуркації за рахунок накопичення флуктуацій [37, 135].

Після проходження біфуркації, флуктуації (швидкоплинності, мінливості) є єдиним наслідком індивідуальних дій будь-якого підприємства. Чим сильніше флуктуації, тим радикальнішими будуть зміни. Згасання чи посилення флуктуацій залежить від ефективності зв'язку із зовнішнім світом флуктуаційної сфери.

Слід відзначити, що наближення розвитку інтегрованого підприємства до точок біфуркації через врівноваженість процесів і посилення їх невизначеності є необхідним у розвитку будь-якого підприємства. Абсолютно нестабільне підприємство не може протистояти флуктуаціям, не здатне до адаптації і швидко руйнується; водночас абсолютно рівноважне підприємство, пригнічуючи будь-які флуктуації, не здатне змінитися якісно, тобто позбавлене можливості розвитку.

Простежимо закономірності еволюції сфери зв'язку та інформатизації України. Характер еволюційного руху сфери зв'язку та інформатизації України відображає динаміка темпів зростання до-

ходів від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку за період з 2008 року. Аналіз показує, що за 10 років було три критичних періоди (біфуркаційні точки), під час яких сталися найсуттєвіші спади в досліджуваній сфері (рис. 4.7). Розглянемо чинники, що зумовили біфуркаційні збурення, і які позитивні структурні зміни у сфері зв'язку та інформатизації це спричинило.

З рис. 4.7 видно, що перша точка біфуркації виникла у 2009 році, у зв'язку із уповільненням динаміки зростання доходів сфери зв'язку та інформатизації: скорочення за останні два роки витрат корпоративних та індивідуальних споживачів на телекомунікаційні послуги, і передусім, на

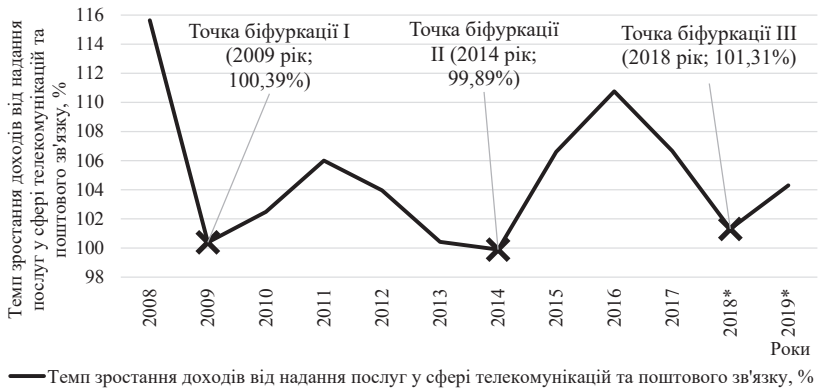

Рис. 4.7. Темпи зростання доходів від надання послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку, у порівнянних цінах
* прогнознi значення

Джерело: побудовано автором.

послуги мобільного зв'язку; висока ступінь насиченості послугами мобільного зв'язку, які протягом останніх років були основним чинником зростання доходів сфери телекомунікацій.

На початку 2010 року в порівнянні з 2009 роком зменшилась питома вага послуг фіксованого міжнародного (з 3,6 до 2,9%) та міжміського (з 7,2 до 6,2%) телефонного зв'язку. Доходи на послу-

ги міжнародного фіксованого зв'язку зменшились майже на 20% (з 1,6 до 1,3 млрд грн.), а міжміського – на 12,5% (з 3,1 до 2,7 млрд грн). Однією з основних причин такого падіння доходів вбачається незбалансованість тарифів на послуги фіксованого і мобільного телефонного зв'язку, зокрема, надмірно висока вартість дзвінків з фіксованих на мобільні мережі, внаслідок чого споживачі майже не користуються цією телекомунікаційною послугою.

Щодо фіксованого телефонного зв'язку, частка якого в обслуговуванні сільських мереж становить понад 95%, призупинив їх будівництво. Інші оператори місцевого фіксованого телефонного зв'язку не мають намірів розвивати свої мережі в сільських, гірських та депресивних регіонах, а шукають ринки збуту послуг у великих містах та серед бізнес-клієнтів. Основною причиною такого підходу операторів телекомунікацій є низька рентабельність або збитковість загальнодоступних телекомунікаційних послуг і відсутність механізму компенсації збитків за їх надання. Водночас, в цей період спостерігається зниження попиту на встановлення телефонів у селі. Слід зазначити, що для фіксованого сільського телефонного зв'язку збитковість пояснюється невисоким рівнем тарифів для споживачів, наявністю морально і технічно застарілої технологічної бази, що не дозволяє ефективно впроваджувати послуги телефонного зв'язку та інші сучасні послуги.

Наприкінці 2010 року у сфері зв'язку та інформатизації спостерігалася тенденція до злиття компаній. Зокрема, в єдину холдингову структуру VimpelCom Ltd об'єдналися компанії ЗАТ «Київстар Дж.Ес.Ем.» та ЗАТ «Українські радіосистеми», а також «Голден Телеком». Слід зазначити, що в 2007 – 2009 роках перспективним напрямом діяльності у досліджуваній сфері в розвинутих країнах було впровадження послуг мобільного зв'язку третього покоління (3G), які кардинально збільшили можливості споживачів в отриманні різноманітних телекомунікаційних послуг. Крім традиційної телефонії та SMS-повідомлень, споживачі отримали можливість за допомогою телефонів 3G повноцінного доступу до Інтернету, до корпоративних даних, відеоконференцзв'язку, телебачення, платіжної системи, електронної комерції. Зазначені світові тенденції розвитку було впроваджено у сферу зв'язку та

інформатизації України, що спричинило зріст ентропії із зафіксованої точки біфуркації та подальше підвищення ефективності діяльності підприємств.

У 2011 році незважаючи на позитивну динаміку змін доходів від надання послуг мобільного зв'язку, широкосмугового доступу (комп'ютерний зв'язок) та передачі і прийому телевізійних та радіопрограм у таких послугах як фіксований зв'язок, у проводового мовлення та телеграфного зв'язку спостерігалось більш значне зменшення динаміки, що спричинило зниження ентропії та формування нової точки біфуркації у 2014 році, яка виникла внаслідок: повільного впровадження на мережах рухомого (мобільного) зв'язку радіотехнологій третього та четвертого покоління (3G, 4G) для забезпечення держави та її громадян усіма перевагами сучасних телекомунікаційних мереж та послуг; нерівномірність забезпечення споживачів (особливо у сільській, гірській місцевості і депресивних регіонах) телекомунікаційними послугами, у тому числі загальнодоступними та послугами ШСД до Інтернету; необхідність модернізації телекомунікаційних мереж фіксованого місцевого зв'язку (наявність значної кількості аналогових комутаційних станцій), впровадження процедури встановлення внутрішньозонових з'єднань із використанням семизначних зонових абонентських номерів; затримка із впровадженням на мережах фіксованого та рухомого (мобільного) зв'язку послуги із перенесення абонентських номерів та неможливість забезпечити реалізацію права абонентів на вільний вибір постачальників послуг у повному обсязі; невідповідність існуючих нормативно-правових та нормативно-технічних документів галузі сучасному стану та перспективам розвитку телекомунікаційної мережі загального користування (ТМЗК) інформаційно-телекомунікаційних технологій та потребам ринку телекомунікацій України; втрата значного сегменту ринку телекомунікацій України внаслідок тимчасової окупації Російською Федерацією території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь; зменшення доходів українських операторів від надання телекомунікаційних послуг та надходжень до державного бюджету; погіршення сталості функціонування телекомунікаційних мереж на тимчасово окупованих територіях

та на території проведення антитерористичної операції, виникнення організаційних та технологічних проблем взаємодії таких мереж з іншими телекомунікаційними мережами на території України; необхідність збереження цілісності міжнародної структури нумерації, яка визначена рекомендаціями Міжнародного союзу електров'язку, Національним планом нумерації України та встановленого порядку маршрутизації трафіку голосової телефонії на ТМЗК України у зв'язку із порушенням Російською Федерацією вимог міжнародного законодавства у сфері телекомунікацій; порушення майнових прав суб'єктів ринку телекомунікацій України на тимчасово окупованій території, втручання у роботу телекомунікаційних мереж загального користування, збройне захоплення об'єктів і ліній зв'язку та перешкоджання здійсненню підприємницької діяльності.

Основними тенденціями розвитку 2014-2016 років стало впровадження телекомунікаційних мереж рухомого (мобільного) зв'язку третього покоління (3G); підвищення попиту споживачів на мультимедійні конвергентні телекомунікаційні послуги та збільшення кількості власників багатофункціонального термінального кінцевого обладнання з безпроводовим доступом до Інтернету; широке впровадження широкосмугового та високошвидкісного доступу до Інтернету створили ефективні умови для надання державним органам, суб'єктам господарювання різних форм власності та громадянам сучасних інформаційно-телекомунікаційних послуг у сферах охорони здоров'я, освіти, сільського господарства, торгівлі, фінансів, управління комунальним господарством; значне зростання кількості споживачів послуг міжмашинної взаємодії (machine-to-machine або M2M), які широко використовуються в таких сферах, як банківська діяльність, охорона та безпека, моніторинг транспорту та логістика, промисловість, сільське господарство, енергетика тощо; запровадження операторами телекомунікацій різноманітних пакетів послуг і тарифних планів із об'єднанням послуг голосової телефонії, доступу до Інтернету та телебачення, зокрема організацією безлімітного доступу до популярних соціальних мереж та інформаційних ресурсів, збільшенням обсягів послуг доступу до Інтернету та програм цифрового мовлення тощо.

Автором систематизовано проблеми сфери зв'язку та інформатизації в критичні періоди і представлено у табл. 4.3.

Таблиця 4.3

**Характеристика проблем сфери зв'язку та інформатизації
в критичні періоди**

Проблеми	Періоди точки біфуркації та їх причини		
	I – 2009 рік	II – 2014 рік	III – 2018 рік
Міжнародні	фінансово-економічна криза	втрата частини сегменту ринку внаслідок окупації Російської федерації	тероризм; військові дії ;
Економічні	незбалансованість тарифів; інфляція	зменшення доходів населення та попиту;	зменшення доходів; зростання тарифів;
Політичні	політична криза; зменшення населення;	невідповідність існуючих нормативно - правових документів сучасному розвитку сфери;	корупція; некомпетентність влади;
Соціальні	зниження попиту в сільській місцевості	нерівномірність забезпечення споживачів	інформаційна небезпека (незахищеність інформації)
Технологічні	моральний та фізичний знос	повільне впровадження 3G та 4G технологій;	доступ до якісного Інтернету в сільській місцевості;

Джерело: сформовано автором.

Разом з тим, існувала низка проблем: виникнення організаційних та технологічних проблем функціонування телекомунікаційних мереж на тимчасово окупованих територіях та на території проведення антитерористичної операції; низька ефективність управління телекомунікаційною мережею загального користування України, відсутність Національного центру оперативнотехнічного управління мережами телекомунікацій України; нерівномірність забезпечення споживачів телекомунікаційними послугами, особливо у сільській, гірській місцевостях та депресивних регіонах, у тому числі загальнодоступними телекомунікаційними послугами та послугами широкосмугового доступу до Інтернету; доступ до служб екстреної допомоги населенню за номерами 101, 102, 103, 104 на території Донецької та Луганської областей; відсутність системності та координації дій в питаннях про-

ектування, будівництва, реконструкції, модернізації, введення в експлуатацію телекомунікаційних мереж оперативного-диспетчерських служб центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф з телекомунікаційними мережами загального користування; діяльність незаконно створених на тимчасово окупованих територіях суб'єктів господарювання, що не зареєстровані згідно з законодавством України, та які не мають права здійснювати діяльність у сфері телекомунікацій з використанням радіочастотного та номерного ресурсів ТМЗК України; порушення майнових прав операторів та провайдерів телекомунікацій України на тимчасово окупованих територіях, втручання у роботу телекомунікаційних мереж загального користування, захоплення об'єктів і ліній зв'язку та перешкоджання здійсненню підприємницької діяльності; масові та систематичні пошкодження зловмисниками абонентських ліній, лінійних та станційних споруд, призначених для утворення телекомунікаційних мереж, шляхом крадіжки електричного кабелю зв'язку з мідними жилами, що призвели до тривалого часу відновлення доступу споживачів до послуг фіксованого телефонного зв'язку; неврегульованість питання забезпечення недискримінаційного доступу операторів та провайдерів телекомунікацій до елементів інфраструктури об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики; збільшення випадків несанкціонованого втручання абонентів в роботу телекомунікаційних мереж (абонентський рефайл, шахрайські дії); сучасний стан та стрімкий розвиток телекомунікаційних мереж значно випереджають застарілі принципи побудови та функціонування загальнодержавної системи оповіщення; неврегульованість питань щодо мережевого нейтралітету при наданні послуг доступу до Інтернету щодо забезпечення захисту прав на свободу висловлювань інтернет-користувачів, на отримання, обмін інформацією та доступ до ресурсів мережі Інтернет.

Саме це спричиняє чергове зниження ентропії та формування нової точки біфуркації у 2018 році. Заходами щодо підвищення ентропії та виходу сфери зв'язку та інформатизації з чергової точки біфуркації може стати створення системи управління інформаційної безпеки та удосконалення механізмів і засобів захисту

інформації в інформаційно-комунікаційній інфраструктурі Українського державного центру радіочастот (УДЦР); участь у роботі міжнародних організацій (СЕПТ, МСЕ, у тому числі, в якості організації – члена Сектору радіозв'язку МСЕ); актуалізація нормативної бази; забезпечення виконання заходів, пов'язаних з реалізацією інтеграції України до ЄС.

4.5. Моделювання маркетингової стратегії розвитку інтегрованих підприємств сфери зв'язку та інформатизації

Активізація функціонування та збільшення кількості мережевих структур у світовій та національній економіці свідчать про ефективність їх застосування. На сьогоднішній день одними з основних переваг інтегрованих підприємств є збереження частки ринку і виживання самого підприємства в умовах кризи.

Передумови географічної концентрації організацій і формування інтегрованих підприємств: зменшення витрат на транспортну логістику, на розвиток інфраструктури і підготовку кваліфікованої робочої сили; конкуренція, яка стимулює впровадження інновацій, зменшення трансакційних витрат. Формування інтегрованих підприємств дає чітке розуміння економічного профілю території, сприяє залученню інвестицій; допомагає визначити напрямки вдосконалення освіти і сприяє дослідницькій активності, стимулює розвиток малого підприємництва на основі використання передових технологій; сприяє виходу продукції на міжнародні ринки і входженню підприємств в мережі стратегічної взаємодії. Інтегровані підприємства сприяють підвищенню конкурентоспроможності економіки регіону, в якому вони розташовані, завдяки ефекту синергії, коли значимість цілого перевищує просту суму складових частин.

Ініціаторами формування інтегрованих підприємств виступають керівники підприємств та організацій, що працюють у відповідній сфері економічної діяльності створюваного інтегрованого підприємства, територіальні та центральні органи виконавчої влади, зацікавлені у розвитку кластеру. Формування інтегрованого підприємства здійснюється шляхом проведення зборів підпри-

емств і організацій, які подачею своїх заяв виявили зацікавленість стати учасниками інтегрованого підприємства.

Для забезпечення ефективної взаємодії між учасниками інтегрованих підприємств з метою реалізації стратегії розвитку інтегрованого підприємства необхідно впроваджувати маркетингові інструменти та заходи, які дозволять підвищити конкурентоспроможність інтегрованого підприємства та регіону, в якому він розташований, а також збільшити конкурентоспроможність економіки країни в цілому.

Аналіз наукових праць з даної проблематики [12, 98, 100, 104, 113, 115, 126 194] показав, що в існуючих дослідженнях не в повній мірі розкриті проблеми створення комплексу управлінських дій щодо організаційного механізму створення інтегрованих підприємств. У зв'язку з цим, дослідження впливу маркетингових інтегрованих підприємств, маркетингові інструменти та фактори середовища щодо розвитку національних інструментів на функціонування існуючих і формування нових інтегрованих підприємств, а також застосування маркетингової стратегії розвитку національних інтегрованих підприємств є, безумовно, актуальними та результативними.

Інтегроване підприємство дозволяє вижити малому бізнесу і співпрацювати з великими підприємствами своєї галузі. Вони здатні поєднувати спеціалізацію та інтеграцію, конкуренцію і кооперацію, забезпечуючи сталий соціально-економічний розвиток регіону.

Основними характеристиками інтегрованого підприємства, що відрізняє його від інших територіально-виробничих систем, є:

- взаємозв'язки та взаємозалежності елементів інтегрованого підприємства;
- ефективність взаємодії підприємств у межах формування структури інтегрованих підприємств;
- синергетичний ефект – це інтегральна характеристика, що представляє результат взаємодії інноваційних потенціалів складових, визначає кількісну оцінку їх взаємовпливу;
- основні інтегровані підприємства, які поєднані виробничими зв'язками та співпрацею, що вносять основний вклад у результат діяльності;

– резерви зростання виражаються через напрямки діяльності чи окремі підприємства, потенціал яких не розкритий повністю, але здатний за умови реалізації сприяти стратегічному розвитку всієї інноваційної структури.

Інтегровані підприємства можуть утворюватися у формі міжгалузевих та внутрішньогалузевих об'єднань. Для побудови виробничого інтегрованого підприємства необхідно визначити частку основних великих підприємств галузі, а потім визначити вертикальні і горизонтальні їх взаємозв'язки. Основною метою реалізації інтегрованої політики є забезпечення високих темпів економічного зростання і диверсифікації економіки за рахунок підвищення конкурентоспроможності підприємств, постачальників устаткування, комплектуючих, спеціалізованих виробничих і сервісних послуг, науково-дослідних і освітніх організацій, що створюють територіально-виробничі інтегровані підприємства. Реалізація інтегрованої політики сприяє зростанню конкурентоспроможності бізнесу за рахунок реалізації потенціалу ефективної взаємодії учасників інтегрованого підприємства, пов'язаного з їх географічно близьким розташуванням, включаючи розширення доступу до інновацій, технологій, «ноу-хау», спеціалізованих послуг і висококваліфікованих кадрів, а також зниженням трансакційних витрат, що забезпечує формування передумов для реалізації спільних коопераційних проектів і продуктивної конкуренції.

Формування і розвиток інтегрованих підприємств є ефективним інструментом залучення прямих іноземних інвестицій та активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону. Розвиток інтегрованих підприємств дозволяє також забезпечити переваги підприємств у виробничих ланцюжках створення вартості, сприяючи підвищенню ступеня переробки сировини, що добувається, імпортозаміщенню і зростанню локалізації окремих виробництв, а також – підвищенню рівня нецінової конкурентоспроможності товарів і послуг.

Автором узагальнено передумови, які необхідні для формування ефективно функціонуючих інтегрованих підприємств:

– потенційних учасників інтегрованих підприємств, зокрема взаємозв'язаних підприємств певної галузі;

- науково-дослідної установи, що сприятиме розробці послуг та товарів;
- висококваліфікованих кадрів та навчальних закладів для підвищення кваліфікації;
- центру інтегрованого підприємства, на базі якого можуть бути розроблені і реалізовані інноваційні ідеї і проекти;
- стійкий попит на продукцію кластера;
- сталий розвиток регіону, спрямований на реалізацію інноваційних програм і проектів;
- розробка регіональної стратегії розвитку, що включає заходи по підтримці формування та роботи інтегрованих підприємств з боку місцевої влади.

Принципово нова по відношенню до інших формувань організаційна структура інтегрованих підприємств дозволяє проводити маркетинг ринку послуг регіону, залучати до співпраці різні форми підприємництва та висококваліфікованих співробітників. Для більшої узгодженості дій учасників інтегрованих підприємств доцільно створити центр, що сприятиме розробці єдиної маркетингової стратегії. Взагалі експерти виділяють такі риси, на комбінації яких базується вибір загальної стратегії розвитку інтегрованих підприємств:

- територіальна: орієнтація на світовий ринок;
- горизонтальна: до інтегрованих підприємств відносяться підприємства декількох галузей;
- вертикальна: співпраця між окремими підприємствами;
- техніко-технологічна: сукупність підприємств об'єднана єдиним центром;
- фокусна: велике підприємство є центром, який притягує інші підприємства;
- сталого розвитку: кожен учасник у складі інтегрованих підприємств враховує інтереси інших, що стимулює притік додаткових інвестицій, впровадження інновацій;
- технологічна: із змінами структури інтегрованих підприємств;
- диверсифікації: розвиток інтегрованих підприємств реалізується через розширення асортименту та номенклатури товарів та послуг.

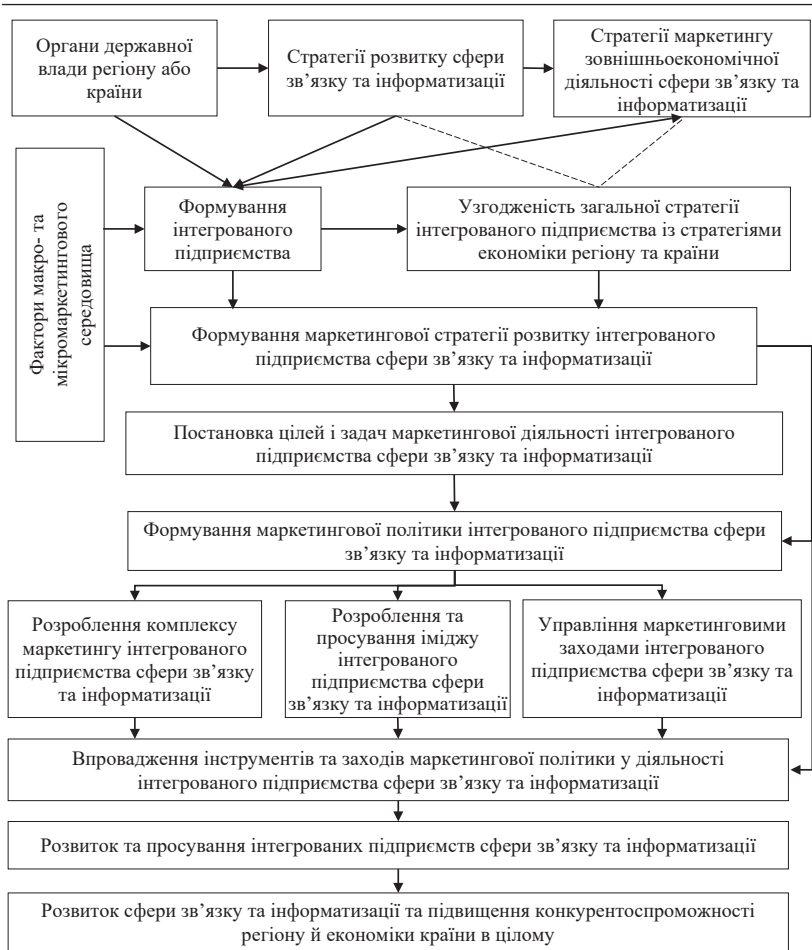

Рис. 4.8. Конструктивна модель формування маркетингової стратегії розвитку інтегрованих підприємств сфери зв'язку та інформатизації

Джерело: власна розробка автора.

У сучасних ринкових умовах одним з головних завдань інтеграції України є застосування маркетингових інструментів та організація заходів маркетингу щодо просування інтегрованих підприємств, що обумовлює необхідність формування маркетин-

гової стратегії розвитку інтегрованих підприємств. За допомогою маркетингової стратегії можна уточнити сегменти ринку, які можуть охопити підприємства інтегруючись.

Авторами запропоновано конструктивну модель формування маркетингової стратегії розвитку інтегрованих підприємств (рис. 4.8), в якій, на відміну від існуючих, враховуються та узгоджуються стратегії інтегрованих підприємств та стратегії розвитку регіону та економіки країни (відображено пунктирними лініями).

Доведено, що на формування інтегрованих підприємств та розроблення маркетингової стратегії їх розвитку впливають фактори макро- та мікроринкового середовища, які обов'язково слід враховувати. Маркетингова стратегія розвитку інтегрованих підприємств обумовлює постановку цілей і здач маркетингової діяльності інтегрованих підприємств, а також формування маркетингової політики.

При формуванні маркетингової політики інтегрованих підприємств особливу увагу слід приділити розробленню іміджу інтегрованих підприємств, що дозволить залучити партнерів до інтегрованих підприємств, забезпечити ефективне просування.

Впровадження інструментів та заходів маркетингової політики у діяльність інтегрованих підприємств сприятиме його розвитку на регіональному та національному рівні, підвищить конкурентоспроможність не лише інтегрованих підприємств, а й галузі, в якій функціонує підприємство та економіки країни ззагалі.

Одним із сучасних та новітніх інструментів збільшення кількості споживачів, актуальним в сучасних умовах для реалізації маркетингової стратегії сфери зв'язку та інформатизації, є застосування нейромаркетингу.

Нейромаркетинг в інтегрованому підприємстві – це метод застосування інформації про мимовільні реакції людини, отриманих в результаті використання інструментарію нейронаук, для реалізації максимальної кількості фінансових послуг і отримання прибутку. У нейромаркетинга використовуються безліч методів, таких як: спостереження за серцево-судинною системою людини, вимірювання електричного опору шкіри, реєстрація м'язів, метод вилучення метафор Залтмана, аналіз викликаних потенціалів, ЕЕГ, МРТ, eye-траккінг [113].

На сьогоднішній день визначені різні види нейромаркетинга, такі як менчендайзінг, атмосфера, аромамаркетинг, звуковий дизайн.

1. Менчендайзінг (сенсорний маркетинг) – це вплив на свідомість людини за допомогою кольору і зображення. Колір має різну ступінь запам'ятовування. Зокрема, за цим показником лідирує жовтий колір, особливо якщо він співіснує разом з чорним [12].

2. Атмосфера – це створення сприятливих умов для надання послуг умов для формування атмосфери використовують архітектуру, планування, візуальні компоненти, освітлення, кольори, музику, запахи, температуру та інші фактори, що стимулюють емоційний стан, адаптивні здібності.

3. Досить важливим видом нейромаркетинга є аромамаркетинг – це вплив на свідомість людини за допомогою аромату. Мета ароматичного маркетингу – за допомогою впливу запахів впливати на поведінку клієнтів, забезпечувати позитивне сприйняття пропозиції. Згідно з дослідженнями фахівців 98% всієї рекламної інформації не сприймається взагалі, а середня тривалість сприйняття рекламного оголошення лише 2 секунди [113]. Застосування таких «несподіваних» подразників, як аромат, може продовжити час розгляду оголошення і спонукати людину інтенсивніше його вивчити.

4. Ще однією складовою нейромаркетингу є звуковий дизайн. Музика впливає на настрій покупців не менше, ніж колір. Аудіо-маркетинг (від лат. Audio – слухаю, від англ. Marketing – продаж, торгівля на ринку) – це частина процесу створення і просування бренду, збільшення його цінності для клієнтів та управління взаємовідносинами з ними з обоюсторонньою вигодою, як для Компанії, так і для клієнтів (покупців). Аудіо-маркетинг історично виник на перетині музики і торгівлі.

Таким чином, підтримка конкурентоспроможності на ринку, підвищення кількості клієнтів інтегрованого підприємства, прямо пропорційно залежить від стратегії впровадження і використання нейромаркетинга.

Результатом проведеного дослідження є конструктивна модель формування маркетингової стратегії розвитку національних інтегрованих підприємств, впровадження якої дозволить:

– застосовувати різні маркетингові інструменти та заходи у діяльність інтегрованих підприємств, внаслідок оцінки факторів макро- та мікросередовища;

– залучати до співпраці різні форми підприємництва та партнерства, що забезпечить додаткові інвестиційні притоки у інтегровані підприємства, завдяки узгодженості стратегій держави, регіонів та підприємств;

– підвищити кількість висококваліфікованих співробітників, оптимізуючи їх діяльність всередині інтегрованого підприємства при обміні досвідом та стажуванню;

– сформувати та просувати імідж інтегрованих підприємств, розробивши комплексні маркетингові заходи як для об'єднання, так і для кожного підприємства окремо, що буде свідчити про масштабність і стабільність, та призведе до збільшення клієнтів та об'ємів реалізації;

– підвищити прибутковість інтегрованих підприємств, оскільки будь-які маркетингові заходи одночасно є витратними, але в довгостроковий період призводять до збільшення прибутку та мають залишатися постійними;

– збільшити можливості інтегрованих підприємств за рахунок притоку додаткових інвестицій, що дасть змогу проводити більше досліджень та реалізовувати маркетингову стратегію;

– покращити інформаційне забезпечення та комунікаційну складову просування інтегрованих підприємств за рахунок використання маркетингових інструментів та засобів;

– підвищити конкурентоспроможність інтегрованих підприємств, регіону та економіки країни в цілому, якщо впроваджувати першочергово на підприємствах тих галузей, що становлять основу інноваційної економіки, наприклад, сфера зв'язку та інформатизації покращить комунікаційні взаємозв'язки як всередині інтегрованого підприємства, так і з зовнішнім та міжнародним середовищем.

Таким чином, реалізація маркетингової стратегії інтегрованих підприємств сфери зв'язку та інформатизації сприятиме зростанню активності підприємств, що входять до складу інтегрованих підприємств, та сталому розвитку самої сфери зв'язку та інформатизації та країни в цілому.

Резюме

Автором в дослідженні застосовано структурно-функціональний підхід до розробки методики оцінки доцільності інтеграції з урахуванням специфіки діяльності сфери зв'язку та інформатизації для визначення стратегічних цілей учасників інтеграції, типу інтеграції та інших факторів. В результаті дослідження надано порівняльну оцінку ефективності використання ресурсів підприємств з метою знаходження резервів підвищення даної ефективності шляхом часткової інтеграції підприємств. Запропоновано розрахунок потенціалу сумісності підприємств до їх вступу в інтегровану структуру, який дозволить оцінити існування інтеграційних зв'язків між підприємствами – потенційними учасниками інтегрованого підприємства.

Встановлено, що існує специфіка обліку в інтегрованих підприємствах, яка проявляється при формуванні статутного фонду та змінах у його величині і структурі; розрахунку фінансових результатів та використанні прибутку; складанні і наданні фінансової звітності. На основі дослідження організації бухгалтерського обліку в інтегрованих підприємствах визначено, що в інтегрованих підприємствах необхідно проводити аналіз результатів обліку з метою складання звітності та прийняття управлінських рішень щодо їх своєчасного фінансування та розвитку. Тільки в такому випадку найбільш раціональними є адаптація форми бухгалтерського обліку та розробка механізму ведення спрощеного обліку в інтегрованих підприємствах. В свою чергу, досліджуванні наявні реєстри аналітичного та синтетичного обліку ще потребують відповідного аналізу, удосконалення та оптимізації.

Обґрунтовано, що з поступовою інтеграцією підприємств та країни в цілому у міжнародні відносини, обсяги міжнародних контрактів поступово зростатимуть, що приведе до збільшення потреби підприємств у проведенні міжнародних розрахункових операцій. Саме тому доцільно застосовувати механізм акредитивних розрахунків наведений в дослідженні, який стає необхідною умовою під час здійснення міжнародних розрахунків інтегрова-

ними підприємствами. Для підвищення привабливості використання акредитивної форми розрахунків розроблена спрощена форма акредитива у внутрішніх розрахунках. Спрощення схеми розрахунків по акредитиву запропоновано здійснити за рахунок з'єднання функцій банку постачальника і банку покупця в одному банку. Таким чином, інтеграційні підприємства зможуть зменшити свої ризики при здійсненні розрахунків.

На основі використання методичного інструментарію обґрунтовано, що інтегровані підприємства в своєму розвитку періодично мають як позитивні, так і негативні відхилення. Доведено, що чим вище рівень організованості розвитку інтегрованого підприємства, тим більш чутливе воно до зовнішніх факторів, тим вище його активність впливу на зовнішнє оточення системи. Таким чином, при незначній величині зміни управляючого параметру система здатна гасити внутрішні флуктуації чи зовнішні впливи, тобто відновлювати втрачену рівновагу. Аналіз доходів сфери зв'язку та інформатизації України з 2008 року по теперішній час у порівняльних цінах за допомогою побудованої моделі бифуркаційних змін дав змогу визначити кризові періоди, проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення у наступному періоді флуктуації.

Автором запропоновано конструктивну модель формування маркетингової стратегії розвитку інтегрованих підприємств, в якій враховуються та узгоджуються стратегії інтегрованих підприємств і стратегії розвитку регіону й економіки країни. Визначено, що при формуванні маркетингової політики інтегрованих підприємств особливу увагу слід приділити розробленню іміджу з метою залучення партнерів до інтегрованих підприємств та забезпечення ефективного просування. Запропоновано застосувати нейромаркетинг для збільшення кількості споживачів та реалізації маркетингової стратегії сфери зв'язку та інформатизації. Обґрунтовано, що реалізація маркетингової стратегії інтегрованих підприємств сфери зв'язку та інформатизації сприятиме зростанню активності підприємств, що входять до складу інтегрованих підприємств, і сталому розвитку самої сфери зв'язку та інформатизації й країни в цілому.

РОЗДІЛ 5. МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

5.1. Системно-синергетичний підхід щодо оцінки ефективності інтеграції підприємств сфери зв'язку та інформатизації

Сучасний стан підприємництва України характеризується низьким рівнем конкурентоспроможності продукції, фінансової залежності, збитковістю діяльності, зниженням обсягів експортних операцій і залежно від кон'юнктури, скороченням обсягів, що відбуваються в складних суспільно-політичних та фінансово-економічних умовах. Негативні наслідки вплинули на всі рівні і сектори соціально-економічної системи держави. Дестабілізація соціально-економічних процесів у державі безпосередньо відбилося на векторі розвитку підприємств, тому аналіз сучасних тенденцій та пріоритетних показників є важливим завданням на всіх рівнях економіки, основною метою якого є виявлення і попередження погіршення ситуації.

На даний момент, багато економістів приходять до висновку про те, що сучасний інструментарій, який дозволяє управляти процесом раціонального господарювання, являє собою синергетичну теорію управління. Проблеми підвищення ефективності діяльності підприємств не можуть бути вирішені в рамках класичної ефективності, що орієнтується на «адаптацію до зовнішнього середовища» і наздоганяючий тип розвитку. Синергетичний підхід, який представляє собою цілу науку про самоорганізацію управління та управління самоорганізацією, орієнтує на прискорений розвиток, прорив за допомогою формування в інтегрованих підприємствах синергетичних ефектів при створенні нових товарів, нових ринків, нового економічного середовища [42, 57, 144, 152, 159, 175, 225-226, 233], що являє собою прискорено-випереджальний розвиток.

Синергетичний характер функціонування інтегрованого підприємства як складної системи виявляється перш за все в тому, що воно об'єднує в цілісну систему сфери людської діяльності, створюючи не існуючий раніше системний ефект сталого розвитку. Замість моделі нестійкого розвитку, заснованої на домінуванні економічної ефективності, модель сталого розвитку підприємства орієнтується у своїй системній єдності та синергетичних за своєю природою принципах на реалізацію, що призводить до синергетичного ефекту.

Під економічною синергетикою розуміється науковий напрям, що досліджує зміни в економічних системах з використанням ідей, принципів, положень і моделей синергетики. Економічна синергетика як методологія розвитку може бути застосована до процесів не тільки на макроекономічному рівні, але і на рівні корпорацій, підприємств малого і середнього бізнесу. Економічна синергетика виходить з того, що ефективність розвитку підприємства визначається системною сумою ефективностей вертикальних і горизонтальних зв'язків в інтегрованому підприємстві. Синергетичні ефекти на підприємстві можуть формувати оптимальне співвідношення вертикальних і горизонтальних зв'язків і взаємодій, при чому інструментом їх об'єднання повинні виступати місія, система узгоджених цілей, завдань, методів, інструментів і важелів управління [225].

При дослідженні проблем забезпечення стійкості підприємство необхідно розглядати з позицій системно-синергетичного підходу, який представляє собою сучасний міждисциплінарний інструментарій дослідження складних динамічних систем. З зазначених позицій підприємство являє собою складну відкриту систему, що володіє властивістю внутрішньої цілісності та постійного обміну із зовнішнім середовищем. Це означає, що зміна однієї змінної такої системи викликає адекватні зміни в інших змінних. З урахуванням цього, властивість стійкості більшою мірою пов'язана зі здатністю системи до адаптивних змін, ніж зі здатністю до відновлення колишніх параметрів функціонування.

Раніше в дослідженнях науковців визначалось [246], що сталий економічний розвиток підприємства необхідно розглядати як

сукупність економічного, соціального, екологічного, інтелектуального і техніко-технологічного потенціалів.

Найбільш рейтинговими із стратегічних економічних напрямків підприємств щодо забезпечення стійкості своєї діяльності визначені такі складові як інноваційна, фінансова, маркетингова, інформаційна та стратегічна [41]:

1. Інноваційна складова. Основою для успішної реалізації даної складової служить критерій необхідності інтенсифікації економічних процесів: для ліквідації негативних факторів розвитку інтегрованих підприємств слід здійснити ряд кроків щодо сприяння підвищенню рівня інноваційної активності в цілях забезпечення зростання рівня конкурентоспроможності товарів та послуг на основі освоєння науково-технічних досягнень та оновлення технологій, що є синергетичним ефектом від реалізації техніко-технологічного потенціалу підприємства. Загальним напрямком реалізації інноваційної складової є сприяння розвитку нових технологій підприємства, формування сучасних інформаційних систем з метою їх подальшого використання.

Заміна неефективних технологій інноваційними забезпечить підвищення ефективності функціонування інтегрованих підприємств; орієнтація на всебічну підтримку базисних і новітніх технологій; поєднання державного регулювання інноваційної діяльності з ефективним функціонуванням конкурентного ринкового інноваційного механізму; розвиток міжрегіонального та міжнародного трансфертів технологій, міжнародної інвестиційної співпраці; захист інтересів національного інноваційного підприємництва.

2. Фінансова складова передбачає, що запорукою стабільності і основою становлення інтегрованих підприємств служать інвестиції. Роль інвестицій у розвитку підприємства полягає в цілеспрямованій зміні внутрішнього середовища з урахуванням майбутньої зміни зовнішнього середовища з одночасним забезпеченням підприємства комплексною програмою, яка є системою поточного і довгострокового фінансування. Основною метою інвестицій на підприємстві є забезпечення його рентабельної діяльності за рахунок підвищення його стабільного фінансового стану

шляхом поліпшення структури активів, а також стабільності розвитку підприємства і соціального розвитку в умовах динамічного розвитку зовнішнього середовища, що являє собою синергетичний ефект від реалізації потенціалу підприємства. Іншим завданням інвестицій є стабільне перевищення доходів над витратами шляхом ефективного їх використання, що сприяє безперерйному процесу надання та реалізації послуг. Також завданням інвестицій є рівновага збалансування стану економічних ресурсів, які забезпечують стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення в довгостроковій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх факторів.

3. Маркетингова складова. Кризові явища в підприємництві вимагають застосування ефективних стратегій, методів просування продукції, оскільки важливо не тільки провести її, але і успішно реалізувати. Особливістю сучасної маркетингової системи є перехід від принципів вільного ринку до зв'язків на умовах контрактатції і формування альянсів. Інтеграційні процеси визначаються прагненням підприємств посилити контроль за кількістю і якістю надання послуг. Задоволення вимог споживачів сприяє розвитку інформаційних систем, структурним зрушенням у технології виробництва, а також організаційним змінам в структурі науково-технічного ланцюга. Інформаційні технології забезпечують безпосередній контакт між учасниками ринкових відносин [152].

4. Інформаційна складова. Швидкі зміни в економіці України ще більше актуалізували роль своєчасного інформаційного забезпечення підприємства, ефективність обміну інформацією між керівництвом і працівниками. Інформаційні технології і бази даних сучасних підприємств не можуть забезпечити конкурентні переваги на довгостроковий період. Конкурентних переваг можна досягти, тільки трансформували інформацію в знання з метою подальшого їх використання для прийняття ефективних управлінських рішень. Сучасна інформаційна складова будується на принципах управління підприємствами дистанційно за рахунок програмного забезпечення що зменшить витрати на управління.

5. Стратегічну складову економічного потенціалу підприємства слід розглядати як взаємопов'язану сукупність ресурсів,

які знаходяться в його розпорядженні і мають вирішальне значення для досягнення стратегічних цілей, оцінки можливих меж функціонування в майбутньому, виходячи з передбачуваних умов зовнішнього середовища. Сферою його застосування є оцінка перспективних можливостей підприємства щодо зростання ефективності функціонування і зміцнення конкурентоспроможності на ринку.

На думку автора, визначений перелік доцільно доповнити екологічною, інтелектуальною та енергетичною складовими.

Екологічна складова підприємства являє собою оцінку внутрішньої екологічної діяльності підприємства і може служити в якості повноцінної характеристики сильних і слабких сторін екологічного функціонування підприємства. Це оцінка можливостей підприємства здійснювати господарську діяльність за умови збереження екосистеми. Використання саме екологічного потенціалу є вагомим резервом підвищення конкурентоспроможності, ефективної діяльності підприємства та концепцією утримання лідируючих позицій на ринку. Крім цього, важливим при використанні даного потенціалу підприємства є забезпечення міжнародних стандартів екологізації.

Складовою економічного потенціалу підприємства є також інтелектуальний потенціал, який формується за рахунок відповідних ресурсів. Так, під час здійснення операцій з вибуття активів усі вони перестають бути власністю підприємства, не мають матеріального та фізичного складу й не враховуються у складі активів, а нематеріальні активи можуть продовжувати використовуватися на підприємстві або можуть неодноразово здійснювати процес вибуття з підприємства, при цьому продовжуючи приносити економічні вигоди. Таким чином, інтелектуальний потенціал є передумовою розвитку інновації в інтегрованих підприємствах для забезпечення конкурентних переваг.

Енергетичний потенціал підприємства – це можливість енергозбереження за рахунок нових альтернативних джерел енергії для забезпечення енергетичної незалежності. Високий рівень споживання енергії, монопольне ціноутворення на них з боку державни, змушує шукати нові джерела енергії. Альтернативні

джерела енергії настільки різноманітні, що при інтеграції підприємств можливе створення автономного забезпечення енергетичними ресурсами об'єднання. Альтернативні джерела суттєво скоротять затрати на енергетичні ресурси, знизять залежність підприємств від постачальників таких ресурсів, підвищує рівень екологічності шляхом використання, наприклад, вторинних ресурсів.

Як показали дослідження, економічні потенціали у всій сукупності потенціалів сталого розвитку підприємства відіграють важливу роль і відображають процес змін, в якому експлуатація ресурсів, напрямки інвестицій узгоджені один з одним і посилюють теперішній і майбутній економічний потенціал підприємства. Крім того, розвиток системно- синергетичного підходу дає уявлення про найбільш ефективні моделі інтеграції підприємств та підвищення їх ефективності діяльності.

Досліджуючи процеси інтеграції у сфері зв'язку та інформатизації значну частку послуг надають державні підприємства (ДП). Вони відрізняються від приватних компаній [99, 112, 116, 119, 128, 251, 270], наприклад, з точки зору їх управління; відношення до ризику; доступом до ресурсів. Однак, незважаючи на зростання глобальної ролі ДП [276], вплив держави як власника на процеси і механізми інтеграції потребують більш глибокого дослідження.

Ціль створення та зміст діяльності державних підприємств мають носити публічний, соціально значущий характер. Державні підприємства мають утримуватися за рахунок доходів від власної діяльності. Це означає, що створення інтегрованих державних підприємств має сенс у тих сферах, де існує можливість отримання прибутку, і держава як власник майна зацікавлене в отриманні частини чистого доходу.

На державному рівні не достатньою мірою адаптований механізм інтеграції державних підприємств. Процес інтеграції повинен проводитися не тоді, коли підприємство збиткове, а тоді коли має дохід і вільні грошові кошти. Для державних підприємств постіндустріальних розвинених країн можлива інтеграція в описаних вище умовах, а для підприємств країн з економічними проблемами цей процес потребує подальших розробок. Від-

повідно, і ставлення вчених економістів до інтеграції в цілому неоднозначне.

Однак ми вважаємо, що механізм інтеграції державних підприємств буде носити позитивний ефект для країни, оскільки в першу чергу це перетин для створення нових виробничих технологій і інновацій.

Механізм інтеграції державних підприємств – це поетапна реалізація заходів органів державної влади, забезпечення економічної ефективності інтеграційних процесів між суб'єктами господарювання.

Таблиця 5.1

Заходи щодо впровадження механізму інтеграції державних підприємств

Дії	Результати
1. Планування показників ефективності інтеграції	Покращення показників ефективності
2. Надання преференцій	Підвищення конкурентоспроможності
3. Оптимізація механізмів субконтракції	Збільшення ефективності
4. Впровадження стратегії залучення інвестицій	Інноваційний розвиток підприємства
5. Створення інноваційної інфраструктури	Ефект від взаємодії науки та бізнес-середовища
6. Державна підтримка проектів	Покращення якості дослідження і рентабельності проектів
7. Економічний моніторинг і аналіз ефективності заходів органів влади	Досягнення планових показників ефективності інтеграції державних підприємств

Джерело: складено автором.

Інтеграційну стратегію державних підприємств можливо побудувати виходячи зі специфіки роботи підприємств, інтеграція з якими в довгостроковій перспективі знизить ризик втрати і збільшить прибуток. Через державні підприємства знижується ризик поглинання іншими компаніями, виконується управління інтеграційними процесами як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки

і впровадження механізму інтеграції державних підприємств, що сприяє координації бізнес-процесів її учасників, зниження тиску конкуренції, запобігання демпінгу, обміну інноваційними технологіями, захопленню обсягів надання послуг, зниження витрат за рахунок ефекту масштабу.

На початкових етапах необхідно створити умови, в яких підприємства і організації самостійно прагнули б інтегруватися в об'єднання з державними підприємствами (рис 5.1).

Ступінь і характер інтеграції залежить від рівня розвитку країни і регіонів зокрема. Однак ефективність інтеграції носить індивідуальний характер у кожному конкретному випадку. В рамках інтеграційних процесів виникає проблема оцінки ефективності інтеграції на стадії прийняття рішення про її проведення. Говорячи про системний підхід, можна говорити про деякі способи організації наших дій, такому, який охоплює будь-який вид діяльності, виявляючи закономірності і взаємозв'язок з метою їх більш ефективного використання. При цьому системний підхід є не стільки методом вирішення завдань, скільки методом постановки задач. Як кажуть, «Правильно поставлене питання – половина відповіді». Це якісно більш високий, ніж просто предметний, спосіб пізнання.

Основні принципи системного підходу [200]:

- цілісність, що дозволяє розглядати одночасно систему як єдине ціле і в той же час як підсистему для вищезазначених рівнів.
- ієрархічність будови, тобто наявність безлічі (принаймні, двох) елементів, розташованих на основі підпорядкування елементів нижчого рівня елементам вищого рівня. Реалізація цього принципу добре видно на прикладі будь-якої конкретної організації. Як відомо, будь-яка організація являє собою взаємодію двох підсистем: керуючої і керованої. Одна підпорядковується іншій.
- структуризація, що дозволяє аналізувати елементи системи та їх взаємозв'язки в рамках конкретної організаційної структури. Як правило, процес функціонування системи обумовлений не стільки властивостями її окремих елементів, скільки властивостями самої структури.

- **множинність**, що дозволяє використовувати безліч кібернетичних, економічних і математичних моделей для опису окремих елементів і системи в цілому.
- **системність** – властивість об'єкта мати всі ознаки системи.

Рис. 5.1. Державні стимули інтеграційних процесів за участю державних підприємств

Джерело: розроблено автором.

Щодо синергетичного ефекту, то це результат спільної дії елементів системи, який може призводити до якісної (емерджентні) зміни її стану, вибравши один з можливих варіантів розвитку під дією тих чи інших випадкових відхилень якоїсь величини від її середнього значення (флуктуація).

Синергетичні ідеї досить швидко стали проникати і в економіку. Все більше число економістів використовує в своїх роботах такі терміни, як «біфуркація», «аттрактор», «хаос» та інші. Деякі дефініції синергетичної парадигми стали так популярні, що часом їх справжні значення досить сильно можуть спотворюватися. Один з таких прикладів – це вживання поняття «синергетичний ефект», хоча правильніше було б говорити в подібних випадках про ефект синергії. На жаль, в літературі та Інтернеті

більш поширене неправильне розуміння синергетичного ефекту, як перевищення результату спільних дій над простою сумою індивідуальних дій елементів системи (ефект «1 + 1 = 3»). Часто економісти у своїх публікаціях розглядають синергетичний ефект тільки як суму зростання економічних показників підприємства в результаті, наприклад, злиття двох або більше компаній. Це зовсім невірно. На наш погляд, синергетичний ефект в економіці проявляється як результат інтегративного взаємодії елементів економічної системи, який може призводити її до зміни якісного стану, шляхів її розвитку і до динамічної рівноваги економіки із стійкою траєкторією розвитку [198].

Таким чином, планування інтеграції підприємств, якщо розглядати у фазовому просторі в початковий момент часу інтеграції $t=0$ дві близькі фазові точки $x_1(0)$ і $x_2(0)$, і ввести поняття відстані між ними:

$$d(t) = |S(t)| = |x_2(t) - x_1(t)|, \quad (5.1)$$

то величина h (ентропія Колмогорова-Сіная) буде дорівнювати:

$$h = \lim_{d(0) \rightarrow 0} \lim_{t \rightarrow 0} \frac{\ln \frac{d(t)}{d(0)}}{t}, \quad (5.2)$$

де $d(0)$ – відстань між точками у фазовому просторі в початковий момент часу ($t = 0$); $d(t)$ – відстань між точками у фазовому просторі в момент часу t .

Використовуючи ентропію Колмогорова-Сіная (КС ентропію), можна визначити, яким є досліджуваний режим руху – хаотичним або регулярним. Зокрема, при хаотичній поведінці системи КС ентропія завжди позитивна, $h > 0$, при регулярному (упорядкований) $h < 0$ або $h = 0$. Ентропія h – є не тільки якісною, а й кількісно характеристикою режиму руху: обернена величина ентропії (за умови $h > 0$), визначає характерний час переміщення (горизонт прогнозування) $t_{mix} = h^{-1}$ [202]. Застосувавши запропоновану методику до виявлення можливої інтеграції підприємств, необхідно від граничного (безперервного) варіанта пе-

рейти до дискретної форми моделі. Фазові точки в економічному просторі – це підприємства. Розглядаючи їх поведінку в момент часу $t = 0$ і $t = 1$, а під відстанню розуміючи модуль різниці показників, що задають положення підприємств в фазовому просторі, показник КС ентропії прийме вигляд:

$$h = \frac{\ln \frac{d(1)}{d(0)}}{1} = \ln \frac{d(1)}{d(0)} = \ln \frac{|x_2(1) - x_2(0)|}{|x_2(0) - x_2(0)|} \quad (5.3)$$

При $t \gg t_{mix}$ опис системи може бути тільки імовірнісним. Однак на малих часах $t \ll t_{mix}$ поведінку системи можна передбачити з достатньою точністю. Запропонована методика включає наступну послідовність дій:

1) визначення фазового простору, тобто основних критеріальних показників вертикальної і горизонтальної інтеграції: частка ринку, частка транзакційних витрат.

2) вибір системи підприємств, що підлягають процесу інтеграції.

3) визначення варіантів, які ідеально підходять для покрокового процесу інтеграції

4) розрахунок показника ентропії за формулою Колмогорова-Сіная. При отриманні позитивного показника, інтеграція підприємств можлива, при отриманні негативного показника – неможлива.

5) вибір найбільш ефективної траєкторії інтеграції, заснований на кінцевому перебиранні варіантів по парам. Вибирається підприємство, яке найбільш імовірно підходить до процесу інтеграції. Далі до даного підприємства прикріплюються послідовно одне за іншим підприємства. У комбінаціях підприємств, де показники найменші, процес більш ефективний.

Основними показниками ефективності інтеграції підприємств можуть виступати :

- синергетичний ефект;
- зменшення транзакційних витрат;
- скорочення витрат на капітал;
- фактична вартість підприємства.

Ефект синергії збільшує доходи і посилює грошові потоки, які генеруються під час інтеграції. Розрахунки синергетичного ефек-

ту показують збільшення доходів. У формулі (5.4) наведено розрахунок загального синергетичного ефекту:

$$CE = \sum_{i=1}^n (П(Д)_i + П(В)_i + П(О)_i + П(Я)_i + П(Тр)_i) - \sum_{i=1}^n (I(K)_{0i} + I(P)_{0i} + З(K)_{0i} + З(A)_{0i}), \quad (5.4)$$

де **CE** – загальний синергетичний ефект в певний період T ;
 $П(Д)_i$ – обсяги додаткового прибутку учасників від збільшення обсягів діяльності;

$П(В)_i$ – обсяги додаткового прибутку від підвищення ефективності використання ресурсів;

$П(О)_i$ – обсяги додаткового прибутку (економії) учасників від скорочення витрат за рахунок підвищення оперативності процесу інтеграції;

$П(Я)_i$ – обсяги додаткового прибутку (економії) учасників від підвищення якості;

$П(Тр)_i$ – обсяги додаткового прибутку (економії) учасників від скорочення трансакційних витрат всередині інтегрованої структури;

$I(K)_{0i}$ – додаткові інвестиції, пов'язані з інтеграційним процесом ;

$I(P)_{0i}$ – додаткові інвестиції, пов'язані з реконструкцією та розширенням асортименту виробленої продукції;

$З(K)_{0i}$ – додаткові поточні витрати, пов'язані з координацією та організацією діяльності учасників інтеграції;

$З(A)_{0i}$ – можливі витрати, пов'язані із застосуванням заходів антимонопольного регулювання;

i – номер періоду, $i = 1, \dots, n$;

T – період співпраці суб'єктів господарювання;

n – число періодів, за які з'являються грошові потоки.

Число періодів розраховується за формулою (5.5):

$$n = \frac{T}{\Delta t}, \quad (5.5)$$

де Δt – частковий період співпраці суб'єктів господарювання.

При розрахунку синергетичного ефекту для аналізу грошових потоків необхідно ввести коефіцієнт дисконтування, (формула 5.6).

$$k_i = \frac{1}{(1+r)^i} \quad (5.6)$$

де r – дисконтна ставка.

В загальному вигляді при аналізі зіставлення дисконтної ставки з темпами інфляції (TI) можливі наступні варіанти: $r = TI$ – приріст грошових коштів не відбувся; $r > TI$ – приріст грошових коштів; $r < TI$ – збитковість.

Скорочення витрат на капітал. Ефект досягається за допомогою зниження витрат на капітал. При об'єднанні активів вартість позикового капіталу знижується внаслідок збільшення активів, здешевлення кредитних джерел, вартість власного капіталу знижується внаслідок зміни вимог учасників об'єднання до прибутковості капіталу.

$$WACC = ВВК \cdot ЧВК + ВПК \cdot ЧПК, \quad (5.7)$$

де ВВК – вартість власного капіталу;

ЧВК – частка власного капіталу;

ВПК – вартість позикового капіталу;

ЧПК – частка позикового капіталу.

$$E_s = E_{\text{ддп}} + E_{\text{тс}}, \quad (5.8)$$

де $E_{\text{ддп}}$ – економія дисконтованого грошового потоку:

$$E_{\text{ддп}} = \frac{D_2 \cdot WACC_1 - D_1 \cdot WACC_2}{WACC_1 \cdot WACC_2} \quad (5.9)$$

де D_1 – грошовий потік для вартості капіталу $WACC_1$;

$WACC_1$ – початкова вартість капіталу;

D_2 – грошовий потік для вартості капіталу $WACC_2$;

$WACC_2$ – вартість капіталу при зміні вимог акціонерів до прибутковості капіталу, при зміні вартості кредитних ресурсів;

$E_{\text{тс}}$ – економія термінальної вартості:

$$E_{TC} = \frac{D_2 \frac{WACC_1 - t}{1 + WACC_1} - D_1 \frac{WACC_2 - t}{1 + WACC_2}}{\frac{WACC_1 - t}{1 + WACC_1} \frac{WACC_2 - t}{1 + WACC_2}} \quad (5.10)$$

Облік часу при розрахунку економії відбувається за допомогою застосування дисконтування. Економія від скорочення витрат і збільшення доходів дисконтується із застосуванням в якості ставки дисконтування *WACC* інтегрованої структури.

У зв'язку з тим, що управління фінансами і стратегією здійснює державне підприємство, представляється правильним концентрація всієї економії з подальшим розподілом відповідно до середньострокового плану розвитку всього підприємства. В якості критерію ефективності інвестування коштів всередині ланцюжка створення вартості можна взяти величину чистої поточної вартості економії. Якщо економія з'явилася в результаті інвестування коштів окупить зроблені витрати, то інвестування коштів можливо. Доцільно інвестувати кошти, якщо внутрішня норма прибутковості проекту вище, ніж відсоток банківського депозиту.

Існує прогноз попиту на кінцевий продукт, відштовхуючись від якого державне підприємство планує свої інвестиції в учасників. Тут необхідно зазначити, що прибуток необов'язково розподіляється між учасниками на 100%. Залежно від стану ринку, складного попиту, підприємство може інвестувати кошти у споживачів товару або послуг.

Питання про інвестування у клієнтів або учасників ланцюжка можна вирішити за допомогою величин граничної корисності інвестування. Якщо гранична корисність інвестування в учасників більше, ніж у клієнтів приймається рішення про інвестування в учасників і навпаки. Якщо гранична корисність інвестування в учасників і клієнтів однакова, то вибір здійснюється за правилами кривої байдужості.

Головною метою реалізації запропоновано механізму інтеграції державних підприємств є їх розвиток і збереження. Складовою частиною механізму інтеграції підприємств є механізм функціонування, який визначає порядок взаємодії інте-

зрваних підприємств між собою та органом управління, у процесі якого формуються організаційно-управлінські, виробничо-технологічні та фінансово-економічні взаємовідносини.

5.2. Передумови максимізації цінностей при створенні ланцюжка вартості інтегрованої групи підприємств

Інтеграція підприємств є однією із сучасних тенденцій розвитку світової економіки. Конкурентоздатність національної економіки розвинутих країн багато в чому визначається наявністю сектору потужних горизонтально або вертикально інтегрованих структур, в рамках яких досягається концентрація промислового капіталу, інвестиційних ресурсів, наукомістких технологій. Такий корпоративний сектор можна розглядати як основу сучасної конкурентної економіки. Об'єктивні інтеграційні процеси є характерними і для вітчизняної економіки. Створюються різні інтеграційні форми підприємств, які надають можливість не лише ефективно працювати в сучасних умовах, а й максимально знизити витрати, ризики та невизначеність.

Ефективність діяльності інтегрованих підприємств відображається в ефективному перетворенні ресурсів на кінцевий продукт і приводить до найбільшого зростання вартості з найменшими витратами, найповніше задовольняючи потреби кінцевого споживача продукції або послуг. У цьому випадку використовується поняття «Ланцюг створення вартості», яке відображає той факт, що створення інтегрованих підприємств відбувається за рахунок концентрації капіталу у групі підприємств [164, 201]. Ланцюг створення вартості можна розглядати як частину єдиного виробничо-збутового циклу створення і продажу товару (послуги), що починається у первинного постачальника (видобуток і переробка матеріально-технічних ресурсів) до кінцевого споживача (завершення обороту товару у сфері особистого споживання) [102]. При цьому необхідно зазначити, що учасник ланцюжка створення вартості, концентрує капітал і є інвестором реального сектору, а не портфельним інвестором. Ця особливість ланцюжка створення вартості свідчить про те, що організатори ланцюжка створення вартості виступають інвесторами, які зацікавлені в збільшенні

вартості свого бізнесу, а не окремого підприємства. З цією метою додатковий прибуток, який учасники ланцюжка отримують за рахунок інтеграції підприємств розподіляється таким чином, щоб інвестувати в розвиток окремих ланок ланцюжка створення вартості, максимально збільшуючи вартість бізнесу в цілому.

Концепція глобальних ланцюгів вартості (GVC, global value chain) зародилася ще в 1970-х роках. Одним з перших її почав розвивати Майкл Портер. Пізніше в 2000-х роках вона трансформувалася в концепцію глобальних ланцюгів доданої вартості (GVCs, globalvalue-addedchains). Зокрема, М. Портер у своїй концепції вартісного ланцюга цінності концентрує увагу на організаційних відносинах, підкреслюючи, що підприємства можуть поєднувати свої ланцюги цінностей через співпрацю. Він вважає, що таким багатoelementним ланцюгом може бути саме інтегрований ланцюг. Ланцюг цінностей є множиною окремих, але тісно взаємопов'язаних процедур, які створюють корисність. Дії, які забезпечують корисність, визначаються як процедури корисності, які приносять прибутки тоді, коли вартість перевищує їхні витрати [164]. Дж. Шанк і В. Говіндараджан вважають, що компанія повинна оцінювати свій ланцюжок цінності порівняно з аналогічними ланцюжками цінності, які є в суперників чи в певній сфері бізнесу загалом. Ці автори рекомендують таку методику [232]:

1. Виявити ланцюжок цінності у певній сфері, а потім уточнити значення витрат, надходжень і активів стосовно кожної ланки цього ланцюга. Ці види діяльності є будівельними блоками, за допомогою яких компанії певного виду діяльності створюють продукт, який покупці вважають для себе цінним.

2. Здійснити діагностику чинників витрат, які регулюють кожен із визначених видів діяльності.

3. Передбачити конкурентну перевагу, навіть якщо значення контрольованих компанією чинників витрат є вищим, ніж у конкурентів, або реформувати весь ланцюжок цінності. Завдяки систематичному аналізу витрат, надходжень і активів за кожним видом діяльності компанія може вийти на нижчі витрати. Це досягається порівнянням ланцюжка цінності компанії і ланцюжків цінності її основних суперників, а також виявленням видів діяль-

ності, необхідних для управління ланцюжком цінності краще, ніж це роблять менеджери суперників стосовно своїх ланцюжків.

На циклічний характер ланцюжка цінностей за М. Портером звернуто увагу в роботах В. Савчука, І. Титаренка [195, 216]. Ними запропоновано дещо відмінну від ланцюжка М. Портера схему реалізації основних бізнес-процесів, першим етапом якої є етап ідентифікації потреб споживачів. Другий етап схеми «ідентифікація ринку» має інформаційний характер.

Однак в їх наукових напрацюваннях недостатньо уваги приділено саме створенню вартісного ланцюга цінності при інтеграції підприємств, що пов'язано зі складністю ідентифікації всіх видів діяльності, які формують цінність на підприємстві; встановленні технологічних зв'язків в межах структурного підрозділу; недостатність всієї необхідної інформації про зв'язки з іншими учасниками ринку.

Основним завданням дослідження в підрозділі є обґрунтування необхідності оцінки ефективності інтеграції підприємств в рамках ланцюга цінності задля збільшення вартості цього ланцюга. Згідно з М. Портером, під ланцюжком цінностей слід розуміти узгоджений набір видів діяльності, що створюють цінність для підприємства, починаючи від вихідних джерел сировини до готової продукції, доставленої кінцевому споживачу, включаючи післяпродажне обслуговування [267]. Запропонована М. Портером концепція на базі «ланцюга цінності» наведена на рис 5.2.

Рис. 5.2. Ланцюг цінності

Джерело: складено автором на основі даних [267].

Як показують дослідження, дана концепція відрізняється від доданої вартості тим, що виходить за рамки внутрішньої організації виробництва. В ланцюгу вартості розглядаються процеси, що відбуваються не тільки на підприємстві, але і за його межами. Кожне підприємство, що бере участь у виробництві або реалізації

конкретного товару, розглядається в контексті загального ланцюга видів діяльності, що створюють цінність (вартість). Основна ідея її полягає в тому, що критерієм оцінки продукції визначається те, як виконуються дії, які необхідні для розробки, виробництва, виведення на ринок, поставки та підтримки кожного продукту. Таким чином, ланцюг цінності кожного окремого підприємства є часткою загального ланцюга, що починається від початкового ресурсу і закінчується кінцевим споживачем. У свою чергу, ланцюг цінності конкретного підприємства можна розглядати як певний набір видів економічної діяльності, що здійснюється даним підприємством (рис. 5.3).

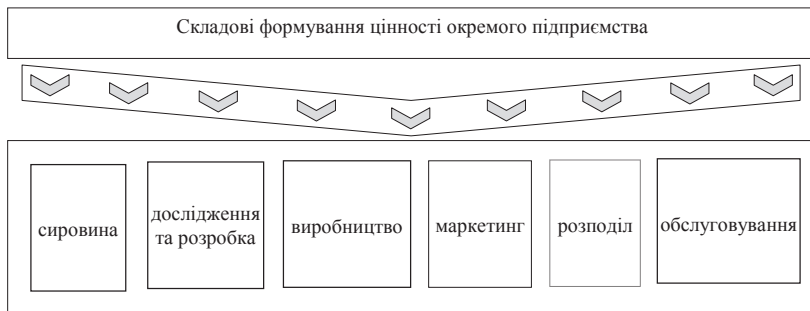

Рис. 5.3. Ланцюг цінності окремого підприємства

Джерело: власна розробка автора.

Підприємство, що бере участь у виробництві продукції, розглядається в контексті загального ланцюга, що створюють цінність. Необхідно додати, що ланцюг цінності підприємства під впливом інтеграційних процесів, ринкових пріоритетів та нових технологій здатний до постійних змін та вдосконалення. І цю здатність до розвитку і вдосконалення необхідно постійно використовувати. В даному випадку розвиток ланцюга цінності буде мати наступний вигляд (рис. 5.4).

Однією зі складових збільшення вартості бізнесу є його зростання за рахунок придбання нових підприємств та інтеграції їх в ланцюг створення вартості. Можна збільшувати вартість бізне-

су за рахунок вдосконалення структури витрат, але найбільший ефект можна отримати, збільшуючи масштаб бізнесу. Домогтися цього можна, інтегруючи окремих суб'єктів ринку в загальний ланцюг створення вартості і організовуючи їх діяльність найбільш ефективним чином. Одним із найважливіших мотивів інвестування коштів у компанії-учасники ланцюга створення вартості виступає придбання контролю собівартості кінцевого продукту (послуги). Пояснюється це тим, що інтеграція компаній веде до підвищення рівня управління всім ланцюгом на основі загальної стратегії розвитку і регулювання собівартості за стадіями створення продукту (послуги). Зокрема, створюючи інтегровану групу підприємств, інвестор отримує можливість управляти договірними відносинами учасників, що склалися таким чином, щоб зменшити собівартість кінцевої продукції.

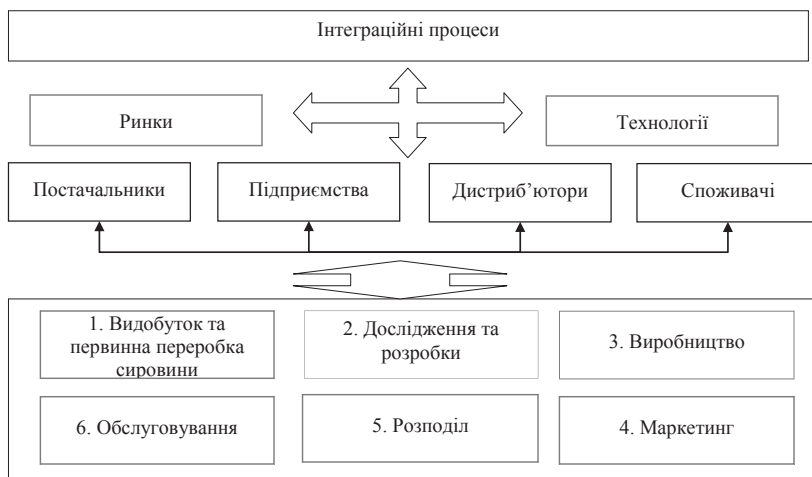

Рис. 5.4. Ланцюг створення цінностей при інтеграційних процесах

Джерело: власна розробка автора.

Таким чином, інвестор не просто інвестує кошти в сторонні ліквідні активи з метою отримання доходів від підприємства (як це робить портфельний інвестор), але збільшує вартість інших

учасників групи компаній, створюючи продукт/послуги за допомогою даного активу. Саме тому інвестор розвиває тільки тих учасників ланцюга створення цінності, які входять в його ланцюжок створення вартості і підвищують вартість бізнесу в цілому.

Суб'єкти ринку з малим масштабом діяльності, що діють ізольовано, не можуть скласти конкуренцію великим учасникам та інтегрованим структурам з ряду причин. Насамперед, ізольовані підприємства беруть участь тільки в обмеженій ланці ланцюга створення цінності і тому залежні від продажу товарів (послуг) кінцевим споживачам (для постачальників), а також від постачальників (при продажу кінцевим покупцям). У будь-якому випадку ізольоване підприємство обмежене доступом до ресурсів і не має ефективних важелів зниження собівартості. Таким чином, у ізольованих учасників ринку залишається лише один вибір – максимально збільшити вартість підприємства і увійти в інтегрований ланцюг створення вартості. Це стосується не тільки дрібних підприємств, але й інших учасників ринку, які, оцінюючи тенденції та прогнози свого розвитку, ідуть з ринку, реструктуруючи свої активи.

В умовах, коли посилюються процеси інтеграції та формуються інтегровані підприємства в рамках ланцюга створення вартості, особливо важливим є вирішення проблеми розробки стратегії, механізмів та методики інтеграції. Оскільки створення стратегії інтеграції в групі підприємств, об'єднаних ланцюгом створення вартості, і створюють синергетичний ефект. Під синергією в даному випадку розуміється – додаткова премія, отримана внаслідок впорядкованості системи. Природа синергії виражається в зменшенні невизначеності діяльності. При цьому синергія і упорядкованість системи знаходяться в прямо пропорційній залежності: упорядкованість тим більше, чим менше невизначеність у поведінці учасників системи. Невизначеність у поведінці учасників системи зменшується із зменшенням числа учасників системи. Число учасників системи зменшується за допомогою інтеграції учасників.

Ефективність в першу чергу буде проявлятися завдяки впорядкованості системи: побудови єдиних бізнес-процесів підприємств, що інтегруються, застосування єдиних інформаційних

систем. В силу того, що комунікації між підприємствами стають тісніше, вирішення питань в процесі діяльності підприємств відбувається швидше і якісніше. Підприємства об'єднуються загальними цілями та стратегією.

Це приводить в дію такі фактори синергії:

1. Зниження витрат взаємодії.
2. Збільшення ефективності використання активів.

Можна визначити підприємства, які найбільше підходять для інтеграції та максимізації ланцюга цінностей, при цьому кількісні методи можна доповнити використовуючи SWOT-аналіз, WOFC, матрицю БКГ, матрицю МакКінсі, збалансовану систему показників, стратегічну карту та інші.

У зв'язку із тим, що необхідно зменшити невизначеність середовища (особливо через глобалізацію та інтеграцію світових процесів та, як наслідок, загострення конкурентної боротьби у поєднанні зі скороченням тривалості життєвого циклу товарів з погляду інноваційного розвитку технологій) обґрунтовується необхідність трансформації систем управління в бік розгляду підприємства з аспекту його бізнес-процесів та управління ланцюгами створення вартості. Проаналізовано підходи до формування ланцюга цінності та його елементів, які впливають на створення вартості. Розроблено ланцюг цінностей при інтеграційних процесах, який свідчить про збільшення вартості бізнесу при об'єднанні ланцюгів цінностей підприємств.

Наведену методику оцінки ефективної інтеграції підприємств слід використовувати на стадії прийняття рішення про її проведення, що дасть можливість своєчасно знизити ризики та невизначеність.

5.3. Політика розвитку бізнес-взаємодії підприємств з партнерами ринку інформаційного бізнесу України в умовах е-економіки

Інформаційне суспільство є найвищою стадією розвитку після індустріального, яке об'єктивно виникає у процесі суспільного розвитку та має особисті характеристики. Цей процес обумовлює

якісно більш вищий рівень виробничих сил, заміну їх складу, усунення обмежень відносно накопичування та використання інформаційних ресурсів, підвищення динамізму соціальних процесів та прискорення суспільного та науково-технічного прогресу.

Враховуючи основні положення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні в основу побудови інформаційного суспільства покладені процеси автоматизації, комп'ютеризації організаційно-виробничих заходів на всіх рівнях суспільного господарювання та управління, розробка та використання інформаційних технологій, а саме процеси інформатизації [121].

Найбільш повне та суттєве тлумачення поняття інформатизації надано у Законі України «Про національну програму інформатизації». В ньому наголошується, що «інформація є сукупністю взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, які направлені на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення розвитку та використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки» [179].

Таке тлумачення інформатизації повністю співпадає з поняттям та баченням напрямків побудови інформаційного суспільства практично всіма провідними державами світу. В умовах побудови інформаційного суспільства сфера зв'язку та інформатизації відіграє важливу роль.

Сфера зв'язку та інформатизації залишається однією з найстабільніших та таких, що динамічно розвивається серед галузей економіки, та забезпечує достатньо високі темпи росту послуг зв'язку та інформатизації, покращення їх якості та впровадження нових послуг, технологій, розвитку мереж зв'язку.

Сьогодні ПАТ «Укртелеком» – це українська приватна телекомунікаційна компанія на ринку комплексних послуг, найбільший в країні оператор фіксованого зв'язку. Компанія надає практично всі види сучасних телекомунікаційних послуг – телефонний зв'язок; доступ до Інтернету; інтерактивне телебачення; телеграфний зв'язок.

Товариство надає наступний спектр телекомунікаційних послуг [192]:

- інтернет;
- мобільний зв'язок;
- місцевий телефонний зв'язок;
- Дата-Центр (послуги Hosting та Collocation);
- відомча телекомунікаційна мережа;
- відеоконференц зв'язок;
- скорочені телефонні номери;
- ISDN;
- послуги передавання даних;
- послуга 800;
- послуга 900 (аудіотекс);
- послуги контакт-центру;
- канали для передавання програм та мовлення;
- міжміський телефонний зв'язок;
- міжнародний телефонний зв'язок;
- SIP-телефонія;
- додаткові послуги міжміського та міжнародного телефонно-го зв'язку;
- аудіотекс;
- послуги таксофонів;
- телеграфний зв'язок;
- послуги проводового радіомовлення.

Для операторів та провайдерів ПАТ «Укртелеком» надає додатково наступний спектр послуг:

- обмін трафіком;
- телефонна каналізація;
- цифрові канали електрозв'язку;
- місцеві канали.

Для національних операторів IP-телефонії – мережний транзит.

Дослідження оцінки ефективності використання телекомунікаційних засобів, проведених в різних галузях національного господарства, свідчать про значний вигрощ, отриманий споживачами послуг. А саме, використання зв'язку на транспорті в 1,5-2 рази збільшує його пропускну спроможність, в сільському гос-

подарстві оснащення засобами зв'язку збільшує ефективність використання машин на 25%, зменшує збитки робочого часу на 20–40%, в будівництві – продуктивність праці зростає на 15% тощо [32, 136-137].

Для визначення конкурентоспроможності різних країн з розвиненою економікою до числа важливих показників відносяться: частка вкладень у сферу зв'язку та інформатизації в загальній сумі капітальних вкладень, телефонна щільність на 100 мешканців, кількість факсів на 1000 мешканців, час вихідних телексивних повідомлень в хвилину на одного мешканця, ступінь задоволення потреб в забезпеченні інформаційного простору, тощо.

Аналіз динаміки доходів галузі за окремими сегментами свідчить про суттєве уповільнення темпів зростання доходів від надання телекомунікаційних послуг та збереження позитивної динаміки зростання доходів від надання послуг поштового зв'язку. У січні–червні 2018 р. споживачам реалізовано телекомунікаційних послуг на 616,2 млн грн., у тому числі населенню – на 420,3 млн грн., що у порівнянних цінах, відповідно, становить 98,4% та 101,9% від обсягу реалізованих послуг за січень–червень 2017 р.

Найбільшу частку (62,3%) в загальному обсязі доходів займав рухомий (мобільний) зв'язок. Частка доходів від надання послуг фіксованого телефонного зв'язку становила 12,4%, інтернет-послуг – 12,2%, трансляції, ретрансляції теле- та радіопрограм, технічного обслуговування й експлуатації обладнання в мережах мовлення, радіозв'язку – 1,7%.

В обсязі реалізації послуг населенню рухомий (мобільний) зв'язок займає 64,7%, інтернет-послуги – 13,6%, фіксований телефонний зв'язок – 13,5%, трансляція, ретрансляція теле- та радіопрограм, технічне обслуговування й експлуатація обладнання в мережах мовлення, радіозв'язок – 1,3%.

По-перше, такі зміни в діяльності підприємства пов'язані з тим, що на сьогоднішній день телекомунікаційні послуги зазнали значних змін, пов'язані з активізацією розвитку інфокомунікаційних технологій, в результаті чого склалася ситуація, яка характеризується наявністю на ринку послуг зв'язку традиційних загальнодоступних

послуг (фіксована міська і сільська телефонія) і нових послуг (мобільний зв'язок, Інтернет, SIP-телефонія та IP-телебачення і т. ін.).

По-друге, це реорганізація організаційно-правової форми власності підприємства. Підгалузь електрозв'язку в Україні, як і в усьому колишньому СРСР, значно відставала від розвинених країн як за рівнем технологій, так і за рівнем забезпечення попиту на послуги зв'язку. Магістральні лінії зв'язку були майже всі аналоговими, виключно на металевому кабелі. Телекомунікаційне обладнання було застарілим та відставало від актуального стану техніки на кілька десятків років. За основними показниками розвитку зв'язку Україна займала шосте місце серед республік колишнього СРСР.

Для більш ефективного управління сферою зв'язку та інформатизації та вдосконалення організаційної структури було здійснено її реорганізацію. Міністерство зв'язку залишилось без мобільних активів. Цей крок не тільки знизив вартість ВАТ «Укртелеком», але і підірвав перспективи його розвитку – у той час очевидно, що майбутнє за мобільним, а не за стаціонарним зв'язком. Дослідження показали, що продаж контрольного пакету акцій ЗАО «UMS» було стратегічною помилкою держави, яка суттєво знизила ринкову вартість «Укртелеком».

В 2004 році Генеральна Прокуратура України звернулася до Господарського Суду м. Києва з позовом про скасування результатів продажу контрольного пакету акцій ЗАО «UMS», посилаючись на положення Державної програми з приватизації на 2000-2002 роки, але суд відмовив в задоволенні позову [231].

Після цього в 2004 році була здійснена чергова спроба продажу ВАТ «Укртелеком», яка нічим не закінчилась. Починаючи з 2005 року ВАТ «Укртелеком» неодноразово готували до конкурсу але постійна політична нестабільність та непогодженість позицій між всіма гілками влади відкладала цей процес.

Розпорядженням №1948 від 12 жовтня 2010 року Кабінету Міністрів України затвердив умови проведення конкурсу з продажу акцій ВАТ «Укртелеком», та ФДМУ призначив дату проведення конкурсу на 28 грудня 2010 року зі стартовою ціною 10,5 млрд грн.

Але у зв'язку з жорсткими обмеженнями щодо учасників конкурсу, а саме недопущені до конкурсу компанії з державною часткою в капіталі понад 25% (наприклад, Deutsche Telekom) та компанії із часткою доходу більш ніж 25% від загального ринку телекомунікацій в будь-якій країні (наприклад, «Київстар»), а також великими проблемами в товаристві (починаючи з 2007 року ВАТ «Укртелеком» показує негативний фінансовий результат, великі борги по наданим кредитам тощо), заяву на покупку акцій ВАТ «Укртелеком» надала лише одна компанія – Австрійській інвестиційний фонд «ЕРІС» та внесла відповідний внесок для участі у конкурсі. У зв'язку з цим ФДМУ вимушений був провести конкурс з одним учасником.

ФДМУ замовив незалежну оцінку вартості активів ВАТ «Укртелеком» (проводив її ТОВ «Острів»), який оцінив вартість 92,79 % пакету акцій товариства у 10 млрд 575 млн 100 тис. грн. Австрійська компанія «ЕРІС» дала згоду та перерахувала кошти двома траншами, а саме перший 8 квітня 2011 року в розмірі 4, 237 млрд грн. та другий 10 травня 2011 року в розмірі 5,3 млрд грн. (раніше для участі в конкурсі було виплачено 1,050 млрд грн.).

11 травня 2011 року ФГМУ передав Австрійському інвестору пакет акцій 92,79 % ВАТ «Укртелеком» та підписав відповідний акт. З цього дня держава перестала володіти активами ВАТ «Укртелеком» та вони перейшли (92,79%) Австрійській компанії «ЕРІС». Так закінчилась довготривала, більш ніж 10 років, епопея з приватизації державного монополіста ВАТ «Укртелеком».

ПАТ «Укртелеком» – це підприємство, організаційна структура якого сформована за вертикальним принципом управління фінансами, технологічними процесами, персоналом. З 2011 року ВАТ «Укртелеком» перейшов на дворівневу систему управління компанією. При цьому, в регіональних філіях відбулась централізація функцій бухгалтерського обліку, фінансів, кадрового обліку, управління персоналом, юридичного забезпечення. В центрах відповідальності (відокремлені структурні підрозділи) залишились тільки виробничі функції.

Враховуючи досвід світових тенденцій Укртелеком здійснює розвиток агентської та дилерської мережі, за допомогою якої роз-

ширюється база споживачів. Агент – це людина (не працівник ПАТ «Укртелеком»), який продає послуги Укртелекому за винагородження.

Реклама є одним з найважливіших напрямків концептуального розвитку і створення фірмового стилю ПАТ «Укртелеком», що в своїй практиці використовує ряд агентств, за допомогою яких здійснює маркетингові заходи, що сприяють наповненню бази.

Незважаючи на те, що оператори та провайдери є конкурентами в наданні телекомунікаційних послуг Укртелеком успішно взаємодіє з ними з питань розміщення орендного обладнання, пропуск вхідного навантаження телефонного зв'язку та мережі передавання даних, оренда каналізації.

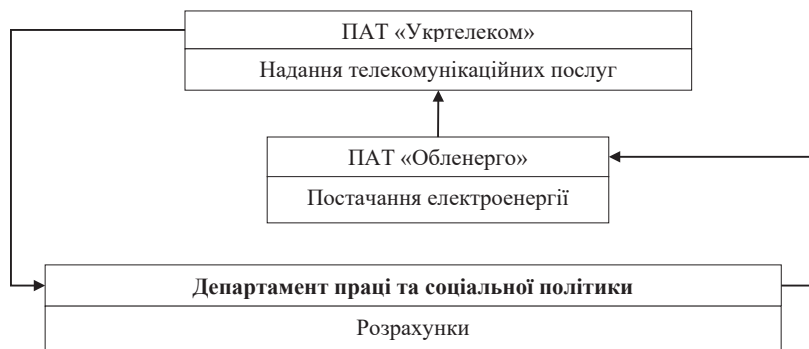

Рис. 5.5. Бізнес-взаємодія партнерів ПАТ «Укртелеком» за кліринговим принципом

Джерело: складено автором за даними [127].

Одним з найважливіших питань товариства є зниження дебіторської заборгованості. В даному напрямку є партнерами банківські установи, за допомогою яких здійснюється збір коштів за надані послуги та інші розрахунково-касові операції. Укртелеком приймає участь у програмі соціальної підтримки пільгової категорії громадян, забезпечуючи їх телекомунікаційними послугами, співпрацює

з Департаментом праці та соціальної політики та з бізнес-партнером ПАТ «Обленерго» за кліринговим принципом (рис. 5.5).

З метою виключення людського фактору та мінімізації витрат на виробництво експлуатації Укртелеком використовує безліч програмних засобів, за допомогою яких здійснює керування станціями, обліковує технічні дані, обліковує та тарифікує обсяг наданих послуг, документообіг.

Необхідно зазначити, що обмін інформацією здійснюється цілісно з одного програмного забезпечення в інший.

Враховуючи важливість своєчасного виконання тих або інших завдань Укртелеком в особі Одеської філії одним із перших втілив електронний документообіг. Це програмний продукт, який дає змогу в першу чергу замінити паперові носії та активно контролювати та впливати на кінцевий результат виконання.

Основними постачальниками програмних забезпечень є наступні фірми:

- «Інрантелеком» – ПЗ АСКР (Автоматизована система комплексних розрахунків);
- «Рико» – ПЗ АСТЛО (Автоматизована система технічного та лінійного обліку);
- «Приоком» – ПЗ УС (Універсальна система);
- «Парус» – ПЗ Парус (Автоматизована система фінансового документообігу)
- «1С» – ПЗ 1С Зарплата (Зарплата та управління персоналом);
- «Софтлайн» – ПЗ Мегаполіс (документообіг).

Основними постачальниками обладнання широкосмугового доступу до мережі Інтернет є наступні фірми: «Huawei» – Китай, «Iskratel» – Словенія, «Есі» – Ізраїль.

Основними постачальниками обладнання опорної мережі передавання даних є наступні фірми: «Циско» – США, «Джуніпер», «ZTE» – Китай. Основними постачальниками комутаційного обладнання є наступні фірми: Siemens «EWSD» – Німеччина, «Квант Е» – Рига, Фарлеп «F1500» – Україна [49, 221].

Одним із важливих партнерів ПАТ «Укртелеком» є ПАТ «Укрпошта» та ТОВ «Укркур'єр», які сприяють своєчасній доставці

до абонентів рахунків за надані послуги, листів та іншої інформаційної кореспонденції.

Укртелеком веде прозору цінову політику, що підтверджує співпраця з Державною інспекцією по контролю за цінами, яка контролює ціни на послуги, а також узгоджує підвищення цін.

Міжнародні оператори зв'язку мережі Інтернет, які продають послуги з організації передавання даних у міжнародному сегменті: Level 3, TeliaSonera, GlobalCross.

Взаємовигідне співробітництво ПАТ «Укртелеком» з іншими організаціями має дати позитивні та ефективні зрушення в діяльності галузі зв'язку на території України. Створення бізнес взаємодії в мережевій структурі, практично не змінюючи організаційно-правової форми підприємства, повинно входити до пріоритетних стратегічних цілей галузей зв'язку. Але треба зазначити, що в даній моделі зв'язки спрямовані тільки в двосторонній спрямованості, тобто від ПАТ «Укртелеком» до кожного з учасників бізнес-взаємодії.

Прикладом співробітництва ПАТ «Укртелеком», мобільних операторів, ПАТ «Укрпошта» є доставка клієнтам лікарських засобів за системою «Ліки поштою».

Наприклад, клієнту знадобився лікарський засіб, а поблизу нема аптечного закладу, тоді клієнт може звернутися до найближчого відділення поштового зв'язку. Наразі наявності необхідних медикаментів клієнт купує медикаменти, в іншому випадку він може замовити необхідні ліки. Після отримання замовлення клієнтом ПАТ «Укрпошта» зв'язується з аптечним закладом та робить замовлення!!(надо перефразировать) на необхідні ліки, чи відправляє замовлення!! за допомогою Інтернет.

Завдяки оператору мобільного зв'язку ПАТ «Укртелеком» зв'язок між учасниками взаємодії може буде дешевшим, також як і послуги Інтернету чи стаціонарного зв'язку. Ліки будуть доставлені на ПАТ «Укрпошта» автомобільним транспортом; припустимо, що це не транспорт ПАТ «Укрпошта», а транспорт від автотранспортної фірми (транспорт може бути спільним і задовольняти всіх учасників взаємодії). Також завдяки мобільним операторам можливо прослідити місцезнаходження автомобіля.

Після доставлення ліків відбувається оплата за послугу. В цьому процесі бере участь банківська установа, яка забезпечує фінансовий потік. Гроші завдяки програмному забезпеченню потрапляють на рахунки учасників, які брали участь у наданні послуги, а рахунки ці відкриті в банківській установі.

Треба зазначити, що клієнт міг замовити послугу «ліки поштою» за допомогою Інтернет, в цій ситуації ті ж самі учасники будуть брати участь в реалізації цього процесу. Якщо ж ліки дуже рідкісні і знаходяться, наприклад, у зовсім іншому регіоні України, то в даному випадку можна скористатися послугами Укрзалізниці, а якщо необхідно привезти ліки з закордону, авіа чи морськими транспортними компаніями, які теж можуть стати партнерами ПАТ «Укртелеком» [192, 213].

Таким чином, технологічний процес реалізації послуги поділений на блоки, де кожний учасник виконує свою роль, – частину цього процесу. Можна зробити висновок, що бізнес-партнери забезпечують матеріальні, фінансові та інформаційні потоки, що є складовими логістичного потоку.

Таких прикладів надання послуг за участю бізнес-партнерів ПАТ «Укртелеком» можна навести багато, але всі вони свідчать про ефективну бізнес-взаємодію, яка забезпечує зниження витрат та підвищення економічних показників кожного учасника.

Як показали дослідження історичних етапів діяльності, ПАТ «Укртелеком» – це сучасне підприємство що має розвинену інфраструктуру, займає домінуючі позиції на ринку інформаційного бізнесу України. Проте, враховуючи тенденції е-економіки, повинно об'єднатися зі своїми партнерами для покриття збитків та довгострокового розвитку в майбутньому.

5.4. Методичні засади підвищення ефективності діяльності управлінського персоналу в інтегрованих системах

Найбільш позитивних результатів від інтеграції підприємств можна отримати в таких складових підприємства як організаційна структура, процеси, персонал, зовнішні зв'язки, фінансовий менеджмент.

На сьогоднішній день для розвитку підприємств необхідно одержувати прибуток і зберегти конкурентоспроможність підприємства, керівництво повинно оптимізувати віддачу від вкладень будь-яких ресурсів: матеріальних, фінансових, інформаційних, технологічних, а головне – людських.

Успіх будь-якого інтегрованого підприємства залежить від працівників та можливості їх роботи в команді. Якби не були ідеї, новітні технології, найсприятливіші зовнішні умови, без добре підготовленого персоналу високої активності домогтися неможливо.

Таким чином, управління персоналом – це діяльність підприємства, яка спрямована на ефективне використання персоналу для досягнення цілей як підприємства, так і особистих. Проблема ефективності управління включає в себе розгляд: управлінського потенціалу, тобто сукупності всіх ресурсів, якими володіє і які використовує система управління, сукупності витрат на управління, які визначаються змістом, організацією, технологією та обсягом робіт з реалізації відповідних функцій управління; ефективності управління, тобто ефективності дій людей у процесі діяльності організації, реалізації інтересів у досягненні певних цілей [142].

Ефективність менеджменту – це результативність функціонування системи та процесу управління як взаємодії керованої і керуючої систем, тобто результат інтеграції підприємств. Результати та ефективність управлінської праці в кінцевому підсумку управління в цілому залежать від багатьох умов і передумов. До їх числа відносяться потенціал співробітника, його здатність виконувати певну роботу, засоби виробництва, соціальні аспекти діяльності персоналу і колективу в цілому; культура організації. Вони значною мірою залежать і від особистості самого керівника: його авторитету, стилю роботи тощо. Тому всі ці фактори діють спільно, в інтеграційній єдності [28].

Підприємство або його персонал є ключовим фактором розвитку, тому що коли підприємство проявляє турботу про своїх людей, ці результати обов'язково позначаються на його діяльності. Ось чому персоналом треба управляти на основі найважливіших аспектів теорії і практики менеджменту. Менеджмент персоналу – це діяльність на підприємствах, яка спрямована на

найбільш ефективне використання працівників для досягнення організаційних і особистих цілей. Менеджмент персоналу надає більше значення вирішенню проблем підприємства і поставлених завдань за умови сприяння розвитку всього персоналу і кожного окремого працівника, створення необхідних умов для праці.

Досвідчені менеджери добре розуміють, що для того, щоб розвиватися, мати успіх у конкуруючому середовищі і забезпечити успішний розвиток інтегрованого підприємства, вони повинні оптимізувати віддачу від вкладень капіталу не тільки у матеріальні та фінансові ресурси, а й у людські. Вони знають, що тільки люди дозволяють підприємству жити і виживати. Всі ресурси оцінюються у грошовому виразі, а людська праця потребує додаткових критеріїв оцінювання. Необхідна така оцінка людських ресурсів, яка б поєднала цінність грошей і людські активи інтегрованого підприємства. Без необхідних спеціалістів жодне підприємство не зможе досягти своїх цілей і вижити. Тому люди на підприємстві мають визначену вартість.

Важливим моментом в ефективності управління є підвищення кваліфікації з відривом і без відриву від виробництва. Підвищення кваліфікації спрямоване на вдосконалення та поглиблення знань, умінь і навичок працівника в конкретному виді діяльності. Стимулюючу роль у підвищенні ефективності праці керівних працівників виконує їх періодична атестація. Створення та підтримка атмосфери творчого пошуку – пряме завдання керівників компанії [78].

Інтеграційні процеси підприємств протікають за схемами, що передбачають вертикальну або горизонтальну консолідацію.

Інтеграція за вертикаллю об'єднує керівників, фахівців та виконавців на різних ієрархічних щаблях підприємства – корпоративному, діловому, функціональному, оперативному. Здійснюючи інтеграцію за вертикаллю, важливо сформулювати таку корпоративну команду, яка буде поєднана не тільки спільними цілями у сфері управління персоналом, а й підтримуватиме добрі персональні відносини.

Так, вищих менеджерів вертикально інтегрованих підприємств власники розглядають як повноважних представників своїх

інтересів, що фактично одержують не тільки заробітну плату, а й приймають участь у розподілі прибутку підприємства. Тому добір, оцінку і просування менеджерів вищого рівня здійснюють індивідуально, і ця робота покладається на членів ради директорів компанії. Форми підвищення їхньої кваліфікації і підготовки до обіймання нової посади побудовані так, щоб, мінімально використовуючи час керівника, дати йому максимум корисних знань і навичок.

Керівники середнього рівня складають найчисельніший прошарок в адміністративно-управлінському апараті виробничої і невиробничої сфер, вони частіше переміщаються з одних посад на інші, з них формується резерв кадрів на вищі керівні посади. Саме для керівників цього рівня у великих інтегрованих підприємствах створюються комплексні системи кадрової роботи, що охоплюють: планування забезпечення підприємств керівними кадрами, їх «кар'єри», просування; конкурсний добір кандидатів на заміщення вакантних керівних посад; регулярну процедуру оцінки всіх керівників середнього рівня при особистій участі в ній вищих керівників та активне проведення перепідготовки і підвищення кваліфікації керівників з урахуванням перспектив їхнього просування в посаді. Стосовно керівників нижчої ланки управління, вони набираються з числа робочих або молодих фахівців, більшість з яких уперше стають на посаду, що передбачає управління людьми. При формуванні резерву кадрів на ці посади ставляться такі головні завдання, як добір працівників, здатних до управління, освоєння ними елементарних знань з управління, а також ефективне введення в посаду [51].

Ставиться завдання забезпечення тісних робочих зв'язків між керівниками різного рівня в рамках інтегрованого підприємства шляхом [91, 94, 121, 265]:

- широкої мережі консультативних та інших органів, що дозволяють вести підготовку і приймати рішення;
- спеціально розробленої і постійно діючої системи переміщення керівників на різні посади всередині підприємства для вироблення в них універсалізму;
- постійного процесу підвищення кваліфікації кадрів у рамках різних семінарів, робочих груп і т. п., у який включаються представники різних функціональних служб і рівнів управління.

Прикладом такого виступає Nippon Telegraph & Telephone (NTT) – це велика корпорація, що знаходиться в Японії, спеціалізується у сфері телекомунікації і створює проекти спільно з компаніями Великобританії, Бельгії, Нідерландів, Німеччини і Франції, яка володіє контрольним пакетом акцій одного з провідних операторів мобільного зв'язку в Японії. NTT DoCoMo є найбільшим постачальником послуг мобільного зв'язку в Японії, що обслуговує понад 60 мільйонів клієнтів. Компанія надає послуги зв'язку найвищої якості 3G і LTE ультра-високої швидкості. До складу організації NTT входить 2850 чоловік, організаційна структура якої представлена на рис. 5.6.

Рис. 5.6. Організаційна структура вертикально інтегрованої компанії NipponTelegraph&Telephone

Джерело: сформовано автором на основі даних [9].

Зростання конкуренції змушує керівництво вертикально інтегрованих підприємств слідувати по шляху подальшого об'єднання. Для суб'єктів сучасної економіки, включаючи природні монополії, характерний високий рівень концентрації капіталу, що дає можливість здійснювати у великих масштабах вертикальну інтеграцію виробництва і реалізацію товарів і послуг. Така інтеграція дозволяє впроваджувати передові організаційні технології, здатна істотно знижувати трансакційні витрати монополіста, а значить, і собівартість продукції. В кінцевому рахунку від цього виграє споживач.

Для забезпечення виконання функцій інтегрованих підприємств для ефективної і результативної діяльності, необхідно за можливості, зменшити рівні ієрархії і перейти на більш горизонтальну організаційну структуру, тобто віддати перевагу процесному управлінню.

Вибір горизонтального типу структури обумовлюється стратегічними цілями і базується на взаємозалежності працівників, груп і підрозділів у рамках бізнес-процесів. При горизонтальній структурі стають прозорими межі між підрозділами компанії. Це дозволяє швидко і якісно здійснювати обмін інформацією між ними і вирішувати проблеми, що виникають у процесі діяльності.

Концепція горизонтального інтегрованого підприємства найбільшою мірою стосується діяльності менеджерів середньої ланки, звичайної координувальної роботи відділів і служб. У міру скорочення середніх управлінських рівнів менеджери повинні виконувати більший обсяг робіт меншими силами.

Реалізація цієї ідеї пов'язана з виконанням щонайменше двох умов. По-перше, потрібне спеціальне програмне забезпечення, що дає змогу автоматизувати більшість традиційних завдань узгодження, завдяки чому менеджери можуть зосередитися на головних завданнях. По-друге, зі зменшенням кількості елементів складної системи зберегти або поліпшити ефективність її функціонування можна тільки за рахунок підвищення активності елементів і багатства зв'язків між ними. Отже, потрібно перебудувати психологію рядових менеджерів і змінити критерії оцінювання їхньої роботи. Для керівництва інтегрованого підприємства важ-

ливо не просто передати менеджерам великі повноваження для прийняття оперативних рішень, забезпечивши їх відповідними інструментальними засобами, а й сформувати почуття відповідальності і мотивацію до творчої діяльності, усіяло заохочуючи ініціативу, генерацію нових ідей, прагнення до самостійного аналізу і вироблення рішення. У рамках горизонтального інтегрованого підприємства змінюються і професійні якості менеджерів [77]. Від них більшою мірою вимагається ініціативність, ніж ретельність, а також обов'язковість і переконання, що вони працюють для клієнта, а не для начальника, і від них прямо залежать результати роботи інтегрованого підприємства.

Передбачається, що горизонтальна корпорація посяде провідне місце серед організацій майбутнього. Багато найбільших транснаціональних корпорацій, наприклад, American Telephone & Telegraph (AT&T), DuPont, GeneralElectric, Boeing, British Telecommunications, Ericsson, Volvo, Motorola, прагнуть поступово замінити стару організаційну модель на нову горизонтальну і вже мають певні досягнення на шляху до втілення цієї ідеї, хоча найчастіше горизонтальні принципи управління поки що застосовуються, причому доволі успішно, у низових ланках інтегрованих підприємств [76].

Розглянемо і проаналізуємо організаційну структуру однією з найбільш відомих телекомунікаційних компаній Західної Європи. Фахівці називають організаційну структуру цієї компанії горизонтальною. British Telecom (BT) – один із лідерів на світовому ринку телекомунікацій. Діяльність компанії на сьогоднішній день включає всі основні напрями у сфері надання телекомунікаційних послуг. Це послуги місцевого, міжміського, міжнародного зв'язку, стільниковий зв'язок, Інтернет, інформаційні технології нового покоління та їх розвиток.

Організаційна структура British Telecom на сьогоднішній день являє собою сукупність дочірніх компаній, кожна з яких орієнтована на певний сегмент телекомунікаційного ринку.

На чолі всіх підприємств знаходиться холдингова компанія BT Group, у якій сконцентровані контрольні пакети акцій дочірніх підприємств, що входять до складу групи. Кожне дочірнє підпри-

емство володіє юридичною і господарською самостійністю, проте підпорядковується холдингу у фінансовому відношенні.

Остання реструктуризація в компанії British Telecom сталася в 2001 р. (рис. 5.7). Внаслідок реструктуризації стало виділення з групи компанії BT Wireless і створення двох об'єднань. В одне входять компанії BT Retail, BT Wholesale, BT Openworld, BT Ignite. Ця група підприємств іменується FutureBT, і її стратегія націлена на створення і вдосконалення єдиної європейської мережі, а також на формування групи, яка була б націлена на розвиток інформаційних послуг.

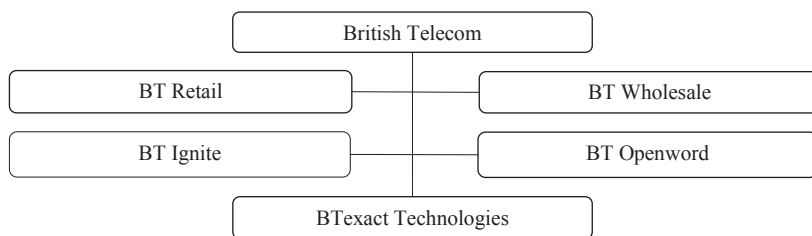

Рис. 5.7. Організаційна структура горизонтально інтегрованої компанії BritishTelecom

Джерело: сформовано автором на основі даних [146].

Нова структура також характеризується появою нової дочірньої компанії ВТехact Technologies, що займається розвитком, вдосконаленням та інноваційною діяльністю в межах всієї групи, полегшуючи роботу компаніям, які безпосередньо надають послуги зв'язку. Компанія увійшла до складу групи тільки в 2001р.

Інше об'єднання – це компанія BT Wireless, в яку увійдуть усі дочірні або акціоновані компанії BritishTelecom не тільки у Великобританії, але і по всій Європі.

До складу групи входять наступні компанії [146]:

– BT Ignite – компанія, орієнтування на оптові ринки і ринки корпоративних клієнтів на міжнародному рівні та надання послуг широкодіапазонного IP-телефонії;

– BT Openworld – надає величезний спектр послуг, пов'язаних з використанням широкодіапазонних каналів доступу в Інтернет;

– BT Yell – компанія, яка займається випуском телефонних довідників, а також формує комп'ютерну базу даних для своїх клієнтів, полегшуючи для них пошук необхідної інформації. В даний час компанія виходить на ринок електронної комерції;

– BT Retail – займається провідною телефонією, обслуговує населення і приватних клієнтів;

– BT Wholesale – займається наданням потужностей і мереж інших операторів.

Фахівці передбачають, що в закінченому вигляді горизонтальна корпорація матиме лише кілька менеджерів вищої ланки, у відданні яких будуть централізовані функції фінансів і управління персоналом. Така організаційна структура зможе обходитися не більш як трьома або чотирма проміжними рівнями управління, що здійснюють керівництво базовими процесами.

Персонал горизонтального інтегрованого підприємства працюватиме спільно в автономних групах (командах) над розв'язанням кардинальних питань, наприклад, над створенням нової продукції або розвитком збутової мережі. Головним завданням автономних груп стане найбільш повне задоволення потреб конкретного покупця.

Заміна ієрархічних структур більш плоскими найчастіше відбувається як складний, болісний і тривалий процес. Навіть просте виявлення основних напрямків діяльності компаній, базових процесів часом являє собою складне й трудомістке завдання.

Наприклад, в одному з відділень AT&T, де зайнято 16 тис. осіб, спочатку було виділено близько 130 різних процесів, які зрештою вдалося об'єднати в 13 основних. У AT&T було створено групи (команди), до яких входило від 10 до 15 працівників. Кожна група (команда) виконувала всі необхідні функції, обслуговувала окремі регіони, встановлювала особисті зв'язки з клієнтами, відповідала за повне їх обслуговування на довгостроковій основі. Функціонування автономних груп було апробовано AT&T під час розробки нової моделі радіотелефону. До цих команд ввійшло по 6-12 фахівців різних служб: інженерної, технологічної, дизайнерської, виробництва, збуту. Завдяки відсутності бюрократичних процедур вдалося вдвічі скоротити термін розробки продукції, знизити витрати і підвищити якість радіотелефону.

У зв'язку з переходом підприємств на горизонтальні принципи управління відбуваються серйозні зміни й у системі підготовки кадрів, схемах оцінювання результатів праці співробітників і її оплати. Оцінювання і системи оплати праці встановлюються не лише за індивідуальні дії і досягнення працівників, а передусім за результатами діяльності групи (команди) у цілому. Заохочуються розвиток різних умінь і оволодіння персоналом кількома професіями замість вузької спеціалізації. У деяких компаніях упроваджуються так звані 360-градусні шкали оцінювання, відповідно до яких трудовий внесок кожного оцінюють усі учасники групи – ті, що обіймають рівноцінні посади, а також старші і молодші.

Таким чином, існує велика кількість шляхів і методів підвищення ефективності управління на підприємстві. Підвищити ефективність управління можна також застосовуючи різноманітні методи безпосередньо відносно самого фахівця, наприклад, збільшити рівень його кваліфікації, отримати додаткову освіту тощо. Кожне підприємство самостійно вирішує питання про вибір шляхів підвищення ефективності управління залежно від специфіки діяльності і особливостей вже сформованої системи управління. Управління персоналом в інтегрованих підприємствах є системою, в якій реалізуються функції управління персоналом. Вона включає підсистему загального і лінійного управління, а також ряд функціональних підсистем, що спеціалізуються на виконанні однорідних функцій. Узагальнення досвіду вітчизняних і зарубіжних підприємств дозволяє сформулювати головну мету системи управління персоналом: забезпечення кадрами, організація їхнього ефективного використання, фаховий і соціальний розвиток професіоналізму, інтелекту та компетенцій. Тому будь-якому керівнику важливо усвідомлювати, що найбільша ефективність управлінської діяльності буде досягнута в тому випадку, коли будуть застосовуватися різноманітні методи в комплексі, з урахуванням цілей та стратегії розвитку підприємства.

Серед прикладів інтегрованих підприємств України можна виокремити фінансово-промислову групу України «Систем Кепітал Менеджмент» (СКМ), засновану 15 листопада 2000 р. у Донецьку (рис. 5.8). Загалом група об'єднує понад 100 компаній, у яких пра-

цює понад 300 тисяч чоловік. Країни присутності групи є Україна, Росія, США, Італія, Великобританія, Швейцарія, Болгарія.

Діяльність СКМ спрямована на здійснення стратегічних інвестицій у ключові галузі економіки України, такі як гірничодобувна промисловість, металургія й енергетика тощо.

Рис. 5.8. Організаційна структура фінансово-промислової групи «Систем Кепітал Менеджмент»

Джерело: сформовано автором на основі даних [192].

На рис. 5.9 представлені підприємства, що входять до Групи СКМ, яка володіє (прямо чи опосередковано) частками в розмірі 50% та більше. Група СКМ націлена на збільшення акціонерної вартості бізнесу шляхом інвестування в розвиток і зростання своїх підприємств. Сфера зв'язку та інформатизації представлена ПАТ «Укртелеком» та Телекомунікаційна групою Vega.

ПАТ «Укртелеком» – найбільший оператор фіксованого зв'язку в Україні, лідер серед провайдерів Інтернету, оператор надає повний спектр телекомунікаційних послуг у всіх регіонах країни. За останні роки (починаючи з 2015 року) проведена масштабна стратегічна модернізація телекомунікаційної мережі за підтримки Huawei та China Development Bank.

В свою чергу ПАТ «Укртелеком» є учасником (акціонером) низки спільних підприємств та акціонерних товариств, що функціонують на телекомунікаційному ринку (рис. 5.10).

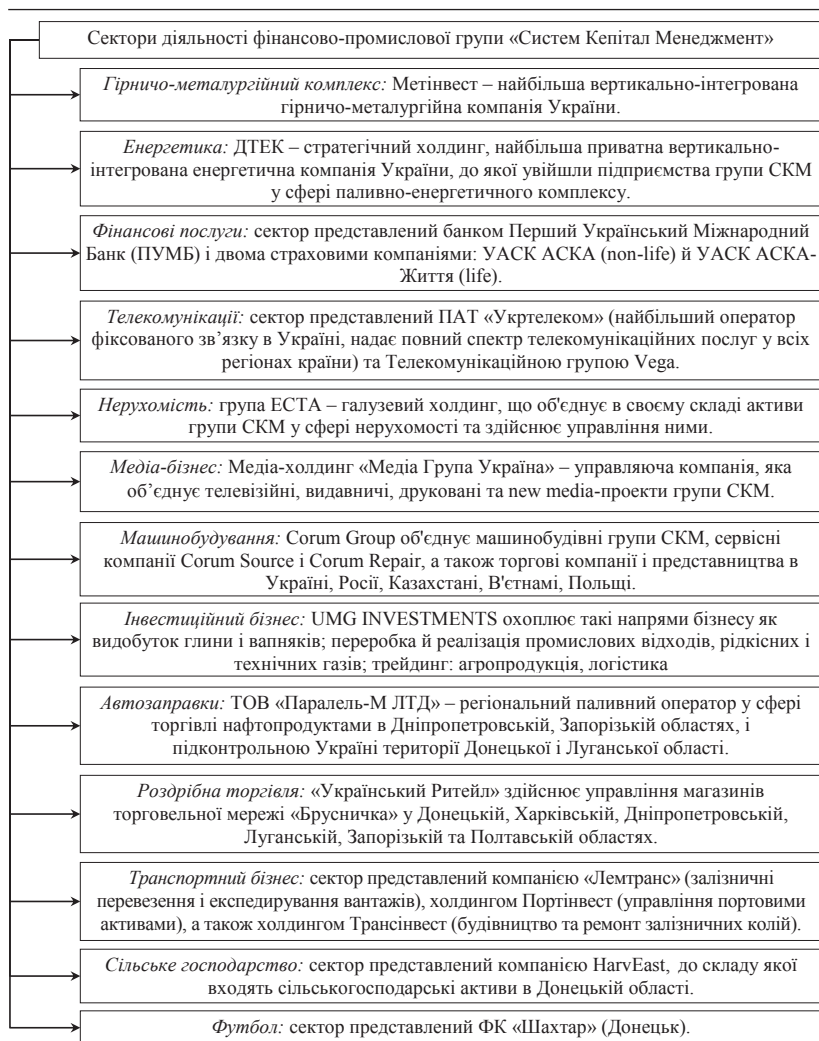

Рис. 5.9 – Структура основних секторів діяльності фінансово-промислової групи «Систем Кепітал Менеджмент»

Джерело: сформовано автором на основі даних [192].

Телекомунікаційна група Vega – один з найбільших представників українського ринку фіксованого зв'язку, який входить в телекомунікаційний напрям групи СКМ. Vega займає провідні позиції на ринку України в сегменті надання послуг фіксованого телефонного зв'язку, широкосмугового доступу до мережі Інтернет та передачі даних.

Рис. 5.10. Корпоративні права ПАТ «Укртелеком»

Джерело: сформовано автором на основі даних [192].

Т

Vega з'явилася на ринку телекомунікацій України 15 жовтня 2008 року в результаті ребрендингу групи компаній «Фарлеп-Оптіма», що складалася з найбільших телекомунікаційних груп України «Фарлеп» і «Оптіма Телеком», а також компаній «Укомлайн», «ЦСС», IP Telescom, «Матриця», «Вілком» і багатьох інших.

Телекомунікаційна група Vega має повний набір ліцензій на надання послуг фіксованого зв'язку по всій території України: місцевої, міжміської і міжнародної телефонії, а також право здавати в оренду канали зв'язку. Оперативний менеджмент телекомунікаційної групи Vega здійснює компанія ПрАТ «Фарлеп-Інвест».

Стратегія СКМ у галузі управління персоналом ґрунтується на принципах довгострокової співпраці, взаємної поваги та безперервного розвитку.

У СКМ діє єдина для групи континентальна система корпоративного управління, яка передбачає чіткий розподіл функцій виконавчих директорів (executives) і контролюючої функції (non-executives) між двома окремими органами – Правлінням та Наглядовою радою (рис. 5.11).

Наглядові ради здійснюють управління галузевими холдингами. До їх складу входять представники СКМ, представники міноритарних акціонерів, а також зовнішні експерти.

Діяльністю кожного галузевого холдингу керує генеральний директор (СЕО), який призначається наглядовою радою. Генеральний директор галузевого холдингу несе пряму відповідальність за виконання холдингом всіх своїх корпоративних функцій і підзвітний Наглядовій Раді.

Вищим органом операційного управління холдингом є Правління. Склад Правління формується в кожному холдингу на колегіальній основі. Головою правління є генеральний директор холдингу.

Для окремих напрямків бізнесу, в яких не створені галузеві холдинги, система корпоративного управління діє через наглядові ради безпосередньо операційних компаній.

Така структура корпоративного управління демонструє свою ефективність та при цьому знаходиться в процесі безперервного вдосконалення, а управління цією структурою неможливе без сучасних інформаційних технологій та цифровізації економіки в цілому.

Одним із стратегічних і сучасних напрямків розвитку управління підприємствами є цифровізація, яка має свої переваги та недоліки. Рушійною силою цифрової економіки є людський капітал, тобто знання, таланти, навички, вміння, досвід, інтелект людей.

Урядом України в свою чергу, щодо активізації цих процесів була розроблена Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рік [24], в якій визначено ряд базових напрямків: усунення бар'єрів на шляху цифрової трансформації України у найбільш перспективних сферах шляхом стимулювання економіки та залучення інвестицій, подолання цифрової нерівності, поглиблення співпраці з ЄС у цифровій сфері та роз-

будови інноваційної інфраструктури країни та цифрових перетворень. Реалізація заходів концепції має забезпечити: стимулювання економіки та залучення інвестицій; основу для трансформації вітчизняних індустрій в конкурентоспроможні та ефективні за рахунок їх “цифровізації”; вирішення проблеми “цифрового розриву”, наближення “цифрових” технологій до громадян, у тому числі, шляхом забезпечення доступу громадян до широкосмугового Інтернету, особливо у селищах та невеликих містах; створення нових можливостей для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних і «цифрових» індустрій та бізнесу; розвиток експорту “цифрової” продукції та послуг (ІТ-аутсорсинг). Цифровізація потребує нових форм партнерства і співробітництва різних сфер економіки та суспільства.

Впровадження цифрових технологій вимагає формування цифрових навичок та є головними трендами на загальному ринку праці. Уміння використовувати цифрові технології в роботі поступово є необхідним для більшості спеціальностей, що передбачає додаткове навчання та обмін досвідом. Завдяки використанню он-лайн та інших технологій можливо працювати віддалено. Цифровізація може призвести до зростання безробіття, але, в свою чергу, сприяє розвитку нових форм зайнятості і праці, таких як аутсорсинг [261], аутстафінг, фріланс, е-ланс, коворкінг. Як показали дослідження, в Україні дані послуги не дуже поширені, тому їх правове регулювання на даний момент недостатнє та недосконале.

Для сфери зв'язку та інформатизації актуальним як раз є застосування аутсорсингу, особливо при інтеграції підприємств, оскільки аутсорсинг – це передача однією компанією певних бізнес-процесів, функцій або конкретних завдань на виконання іншій компанії (аутсорсеру), що спеціалізується у відповідній сфері і має ряд переваг: зменшення бази оподаткування, внаслідок того, що непотрібно утримувати працівників у штаті та сплачувати податки; можна «залишити статус малого підприємства», коли на компанію можуть «працювати» безліч працівників поза штатом; уникнення трудових ризиків із працівниками; уникнення додаткових підстав для перевірок; спрощення процесу бухгалтерського обліку тощо.

Рис. 5.11. Органи управління групи СКМ

Джерело: сформовано автором на основі даних [192].

Таким чином, при аутсорсингу виконуються роботи або надаються послуги, здійснюється ведення певного бізнес-процесу, а при аутстафінгу – однією компанією надаються співробітники іншій для виконання робіт, у тому числі на певний строк, тобто передбачається передача фахівців, а не кінцевого результату.

Отже, управління інтегрованими підприємствами при застосуванні нових форм зайнятості та праці (аутсорсинг, аутстафінг) при впровадженні нових, нестандартних форм зайнятості, підприємство отримує ряд переваг: оптимізує витрати на персонал; регулює робочий час з урахуванням економічної ситуації на підприємстві; скорочує собівартість продукції; забезпечує гнучкість кадрової політики; покращує фінансові та економічні показники. Проте існує і ряд загроз: недосконалість законодавчої бази; відсутність соціального захисту працівників; відсутність контролю за безпекою робочого місця, загроза витоку конфіденційної інформації.

5.5. Оцінка економічної ефективності захисту інформації в інтегрованих системах

З розвитком і ускладненням засобів, методів і процесів обробки інформації підвищується залежність сучасного суспільства від ступеня безпеки використовуваних їм інформаційних технологій. Незважаючи на закони України «Про інформацію» [176], «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [173], «Про авторське право й суміжні права» і «Про поширення екземплярів аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», нелегальне копіювання, комп'ютерні диверсії (віруси, «бомби», «трояни»), а також кількість фінансових злочинів з використанням обчислювальної техніки не зменшується [80]. Тому захист інформації (ЗІ) є однією з найважливіших проблем інформаційних технологій.

Необхідно розробити заходи спрямовані на забезпечення інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і відповідних ресурсів від кібератак та кіберзагроз. Оскільки проблема кібербезпеки має глобальний характер,

становить інтерес Міжнародного телекомунікаційного союзу (International Telecommunication Union, "ITU"), у Рекомендації якого наведене таке визначення: кібербезпека – це набір засобів, стратегії, принципи забезпечення безпеки, гарантії безпеки, керівні принципи, підходи до управління ризиками, дії, професійна підготовка, практичний досвід, страхування і технології, які можуть бути використані для захисту кіберсередовища, ресурсів організації та користувача [143]. Таким чином, кібербезпека – один із важливих факторів розвитку економічного потенціалу, в тому числі й міжнародного, оскільки якщо держава досягає певного прогресу у сфері забезпечення кібербезпеки, то це є ознакою сприятливого інвестиційного клімату для залучення зовнішніх донорських фінансових активів. Дослідження глобальних тенденцій інформаційної безпеки за 2018 рік свідчать про наявність у підприємств цілісної стратегії кібербезпеки, яка особливо розповсюджена у Японії, де кібератаки розглядаються як одна з головних загроз національної безпеки. Стосовно управління такими ризиками в Україні, більшість підприємств могли б діяти на випередження. Учасники ринку мають взаємодіяти, незважаючи на організаційні, секторні та навіть національні кордони, щоб виявляти кіберризик та ризик міжмережевої взємодії, створювати карти ризиків та тестувати їх, підвищуючи стійкість підприємств та покращуючи управління ризиками.

Як показали дослідження, першість в Глобальному індексі кібербезпеки отримав Сінгапур, потім США, Малайзія та Оман. Серед країн Європи лідирують Естонія, Франція і Норвегія. Останнє 193 місце посіла Екваторіальна Гвінея. До основних пострадянських країн у цього річного Глобальному індексі кібербезпеки: Грузія – 8 місце, Росія – 10 місце, Білорусь – 39 місце, Азербайджан – 48 місце, Україна – 56 місце. У звіті Україна згадується серед держав, де сектор кібербезпеки лише розвивається.

Найбільш проблемними для України є такі показники: відсутність галузевих центрів кібербезпеки; стандартів кібербезпеки організацій та професійних стандартів у галузі; інтернет-безпека дітей; практична реалізація заходів у даній сфері; механізми стимулювання галузі.

Серед позитивних показників галузі кібербезпеки України аналітики Міжнародного союзу електров'язку [143] відзначили законодавчу базу, професійну освіту, державне регулювання питань кібербезпеки, міжвідомче та міжнародне співробітництво у галузі, рівень державно-приватного партнерства.

На сьогоднішній день значна увага приділяється вивченню цієї проблеми з технічного та економічного напрямку, а також вкладаються значні інвестиції. Фахівці технічного профілю здійснюють розробку систем захисту інформації (СЗІ) та проводять роз'яснюючі інформаційну роботу з клієнтами. Завдання економістів розрахувати економічну ефективність використання цих систем на підприємствах з урахуванням форм власності та партнерських відносин.

Аналіз опублікованих праць з даної проблематики [1, 67, 80, 90, 140, 262] дає підстави говорити, що в цілому дослідження зосереджені на формуванні стандартних процедур захисту інформації. Недостатньо науково розкритою залишається оцінка ефективності інформаційної безпеки. З цих позицій, формування методичних підходів до розрахунку економічної ефективності захисту інформації та автоматизація розрахунків є необхідним та актуальним.

В даний час всі провідні західні країни і Україна в тому числі, підіймаються на новий етап розвитку – етап інформаційного суспільства, коли сумарна вартість інформації та інформаційних технологій, що використовуються в суспільстві, перевищує витрати на інші види діяльності. Інформація та інформаційні технології стають основним ринковим товаром у суспільстві. Тому найбільш важливими складовими об'єкта захисту є інформація і засоби обробки і зберігання інформації. Головною відмінністю інформаційної інфраструктури, як об'єкта захисту, є те, що вона має розподілений характер, охоплюючи практично всі компоненти організації. Все це істотно ускладнює забезпечення безпеки об'єкта обробки інформації.

Для протистояння процесу порушення безпеки необхідно виділити однорідні елементи захисту. Оскільки вони забезпечують однотипність засобів використовуваних для протидії загрозам, то

необхідно зробити системну класифікацію процесів забезпечення захищеності, виділивши в ньому однорідні підпроцеси. Сучасні системи безпеки ґрунтуються на реалізації комплексу заходів щодо організації захисту інформації (рис. 5.12).

Як показали дослідження, проблема оцінки ефективності захисту інформації досить широка і включає технічні, економічні, організаційні й інші аспекти. Тому вважаємо, що для оцінки ефективності інформаційної захищеності в межах інтегрованих підприємств необхідно виділити відповідні показники.

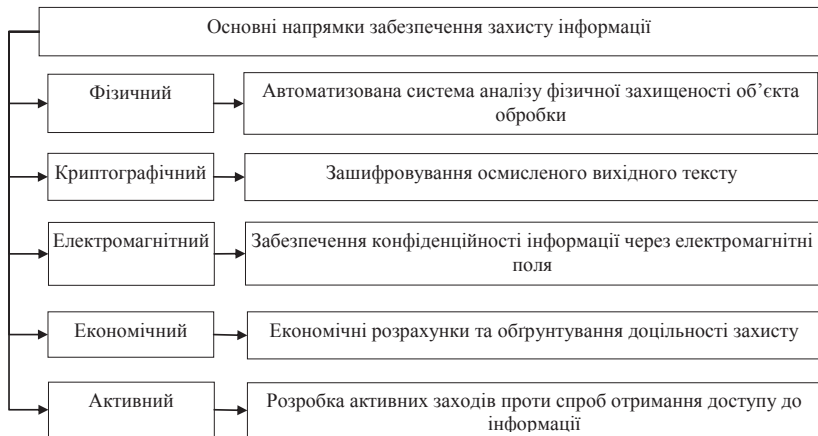

Рис. 5.12. Основні напрямки комплексного захисту інформації

Джерело: складено автором за даними [139].

При оцінці забезпечення захисту інформації у межах підприємств автором виділено такі показники:

- економічні (служать для оцінки економічної ефективності);
- організаційні (визначають міру інтеграції нової інформаційної системи з існуючою, а також дозволяють оцінити якість ІТ-проекту);
- комерційні (характеризують ефективність проведення програми реалізації і просування інформаційних систем та Інтернет-технологій у межах підприємства та ефективність їх використання).

Економічна доцільність характеризується обґрунтуванням техніко-економічних методів і засобів, що дозволяють кількісно виміряти ефективність витрат на захист інформації. Серед основних показників ефективності ЗІ є: сукупна вартість володіння; економічна ефективність бізнесу; коефіцієнт повернення інвестицій та інші [1]. На основі аналізу таких факторів як політика безпеки, організація захисту, управління персоналом, фізичної безпеки, доступу до систем, відповідність вимогам ЗІ необхідно побудувати оптимальний алгоритм автоматизації ЗІ. Для обґрунтування результату від поетапної реалізації необхідно врахувати максимальне зниження сукупних витрат [215].

При організації захисту інформації виділяємо наступні витрати [139]:

- витрати на первинний аналіз і планування;
- вартість необхідного устаткування;
- вартість програмного забезпечення;
- вкладення в організацію ліній зв'язку і супутнє устаткування;
- витрати на підготовку та перепідготовку кадрів;
- вартість допоміжного устаткування, наприклад комп'ютерної техніки, необхідної для оновлення інформації на Інтернет-сайті або для виконання функцій із забезпечення працездатності інформаційних технологій;
- витрати, пов'язані з експлуатацією технічної частини електронної системи;
- заробітна плата обслуговуючого персоналу;
- витрати на допоміжні матеріали;
- оплата провайдером різних послуг Інтернету;
- амортизаційні відрахування;
- додаткові витрати у разі залучення сторонніх підприємств до робіт з розвитку інформаційних систем;
- витрати на рекламні кампанії, що проводяться;
- витрати, обумовлені недостовірністю обробки інформації;
- витрати, викликані відмовами у роботі технічної частини системи.

Далі можна використовувати методика аналізу економічної доцільності захисту інформації при зміні форми власності підприємств (рис. 5.13).

Рис. 5.13. Алгоритм аналізу ефективності захисту інформації

Джерело: розроблено автором.

Застосування алгоритму аналізу ефективності захисту інформації дає можливість аналізувати витрати. Тобто система буде ефективною у тому випадку, якщо витрати на її створення будуть меншими за витрати внаслідок знищення або блокування інфор-

мації, її несанкціонованого витоку. Вартість засобів забезпечення ЗІ має відповідати ризику і прибутку, тобто вкладання коштів у СЗІ мають показати скорочення можливих втрат від реалізації загроз. Розробка концепції, політики та програми ЗІ повинна визначати обсяг інвестицій у напрямку найбільшої уразливості.

Як показали дослідження, найбільш ризиконебезпечним і витратним є процес бухгалтерського обліку. Одна помилка може викривити інформацію про фінансовий та майновий стан підприємства, установи чи організації. В сучасних умовах, що характеризуються швидкими темпами розвитку комп'ютерних технологій, роль та цінність облікової інформації особливо зростає. При налагодженні та функціонуванні комп'ютерних систем, частина облікової інформації стає доступною для сторонніх осіб. Тому слід за допомогою особливих внутрішніх положень (наказів, інструкцій) обмежити доступ сторонніх осіб до інформації, яка є комерційною таємницею підприємства, а також встановити або передбачити механізм перевірки звітної інформації, що виходить за межі підприємства.

Досвід комп'ютеризації обліку на підприємствах дозволяє виділити дві передумови, характерні для організації комп'ютеризованого обліку [139]:

- наявність грошових коштів для інвестицій у створення та експлуатацію інформаційної системи (80 % невдач у комп'ютеризації обліку зумовлені відсутністю коштів);
- зацікавленість керівництва підприємства у впровадженні інформаційних систем (на шляху комп'ютеризації обліку, як показали дослідження, через незацікавленість керівництва зазнали невдач близько 20 % підприємств).

Створення комп'ютерних систем обліку має базуватися на таких основних принципах:

- економічна доцільність (переваги, що очікуються від використання системи, мають перевищувати витрати на проектування, впровадження, навчання, супровід);
- контроль (створення паралельних інформаційних потоків, що контролюють один одного та забезпечують достовірність облікових даних);

– гнучкість (система, що створюється, повинна мати достатній запас гнучкості, щоб забезпечити можливість реагування на зміну зовнішніх факторів);

– сумісність (систему слід проектувати з урахуванням людського фактору та організаційних особливостей підприємства, вже наявних комп'ютерів і програм);

– універсальність (програмна система має вирішувати не окреме завдання, а виконувати стандартні процедури й обробляти конкретне завдання як окремий випадок більш загального);

– системний підхід (введення інформації в систему і багатократне її використання);

– надійність (забезпечується різними способами, наприклад, дублюванням структурних елементів системи або їхньою надлишковістю);

– моделювання (побудова моделі програмного засобу, що описує основні особливості інформаційно-логічної структури системи обробки облікових даних, правила її функціонування й адаптації до потреб користувача);

– захист і безпека даних (система, що проектується, має сприяти захисту активів підприємства від нераціонального їх використання і забезпечувати надійність та безпеку інформації в системі.

Якісна комп'ютеризована система бухгалтерського обліку має виконувати такі функції щодо безпеки даних [35, 153]:

1) поділ доступу до функцій і даних системи шляхом авторизації користувачів за паролем;

2) шифрування даних;

3) наявність контролю за входом до системи і ведення журналу робочого часу;

4) контроль за періодичністю створення резервних (архівних) копій інформації.

Бухгалтерська інформаційна система інтегрованих підприємств має забезпечувати: автоматизоване вирішення всього комплексу завдань бухгалтерського обліку, планування, аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, а також внутрішнього контролю; одержання оперативної інформації, що постійно змінюється, про поточний стан справ на підприємстві.

Такий режим важливий, наприклад, для підприємств сфери зв'язку та інформатизації, які намагаються більш ефективно використовувати свої ресурси, а також для інших підприємств, де відбувається постійний рух великих обсягів коштів. Об'єднання підприємств можуть мати філії або склади, які географічно розміщені відокремлено. Крім того, такі підприємства можуть належати групі власників. Тому актуальним є наявність в комп'ютерних системах обліку КСБО робочих місць з можливістю здійснювати обмін даними для оперативного управління із центру для ефективного захисту інформації.

В процесі оцінки ефективності необхідно використовувати міжнародний стандарт управління інформаційною безпекою ISO 17799: 2000, в якому відображені основні поняття та методика якісної оцінки рівня захищеності інформаційної системи [26]. Оцінюється відповідність системи певному класу, рівню захищеності чи певному стандарту безпеки. Позитивними сторонами є виявлення основних загроз безпеки для бізнес-процесів, розробка рекомендацій для підвищення поточного рівня захищеності облікової інформації. Таким чином, розробка методичних підходів щодо розрахунку економічної ефективності захисту інформації підприємств різної форми власності є важливим кроком, оскільки сприяє скороченню витрат, надає більшу ефективність передачі даних, точність і достовірність.

Аналіз використовуваних захисних методів і заходів свідчить, що їх реалізація для кожного підприємства різна, відповідно, і ефективність таких заходів для одних об'єктів вища (холдинги, кластери, фінансово-промислові групи), а для інших нижча (об'єкти малого бізнесу). Результати дослідження можуть бути використані при підготовці фахівців з питань захисту інформації, або при розробці комплексних систем захисту інформації для підприємств різної форми власності.

Резюме

Ідентифіковано, що економічний потенціал у всій сукупності потенціалів сталого розвитку підприємства відіграє важливу роль

і відображає процес змін, в якому експлуатація ресурсів, напрямки інвестицій узгоджені один з одним і посилюють теперішній і майбутній економічний потенціал підприємства. На основі системно-синергетичного підходу сформоване уявлення про найбільш ефективні моделі інтеграції підприємств та підвищення їх ефективності діяльності. Запропоновано механізм інтеграції державних підприємств як поетапну реалізацію заходів органів державної влади, забезпечення економічної ефективності інтеграційних процесів між суб'єктами господарювання. Головною метою реалізації запропоновано механізму інтеграції державних підприємств є їх розвиток і збереження. Складовою частиною механізму інтеграції підприємств є механізм функціонування, який визначає порядок взаємодії інтегрованих підприємств між собою та органом управління, у процесі якого формуються організаційно-управлінські, виробничо-технологічні та фінансово-економічні взаємовідносини.

На основі дослідження обґрунтовано необхідність оцінки ефективності інтеграції підприємств в рамках ланцюга цінності задля збільшення вартості цього ланцюга. Запропонована концепція відрізняється від доданої вартості тим, що виходить за рамки внутрішньої організації виробництва. В ланцюгу вартості розглядаються процеси, що відбуваються не тільки на підприємстві, але і за його межами. У зв'язку із тим, що необхідно зменшити невизначеність середовища (особливо через глобалізацію та інтеграцію світових процесів та, як наслідок, загострення конкурентної боротьби у поєднанні зі скороченням тривалості життєвого циклу послуг з погляду інноваційного розвитку технологій), обґрунтовано необхідність трансформації систем управління в бік розгляду підприємства з аспекту його бізнес-процесів та управління ланцюгами створення вартості. Удосконалену методику оцінки ефективної інтеграції підприємств слід використовувати на стадії прийняття рішення про її проведення, що дасть можливість своєчасно знизити ризики та невизначеність.

Автором доведено, що в першу чергу ефективність інтеграції підприємств буде проявлятися завдяки впорядкованості системи: побу-

дови єдиних бізнес-процесів підприємств що інтегруються, застосування єдиних інформаційних систем. З огляду на те, що комунікації між підприємствами стають тісніше, вирішення питань в процесі діяльності підприємств відбувається швидше і якісніше, підприємства об'єднуються загальними цілями та стратегією. Дослідження оцінки ефективності використання телекомунікаційних засобів на прикладі ПАТ «Укртелеком», проведених в різних галузях національного господарства, свідчать про значний соціальний ефект у споживачів послуг, а бізнес-партнери, в свою чергу, забезпечують матеріальні, фінансові та інформаційні потоки, що є складовими логістичного потоку. Встановлено, що для мінімізації витрат на виробництво експлуатації ПАТ «Укртелеком» використовує безліч програмних засобів, за допомогою яких здійснює керування станціями, обліковує технічні дані, обліковує та тарифікує обсяг наданих послуг, документообіг.

Процес використання захисних методів і заходів свідчить, що їх реалізація для кожного підприємства різна, відповідно і ефективність таких заходів для одних об'єктів вища (холдинги, кластери, фінансово-промислові групи), а для інших нижча (об'єкти малого бізнесу). Автором удосконалено методологічний підхід до оцінки економічної ефективності захисту інформації в інтегрованих системах з метою вимірювання ефективності витрат на захист інформації, серед основних показників визначення якої є: сукупна вартість володіння; економічна ефективність бізнесу; коефіцієнт повернення інвестицій та інші. На основі аналізу таких факторів як політика безпеки, організація захисту, управління персоналом, фізична безпека, доступ до систем, відповідність вимогам захисту інформації побудовано оптимальний алгоритм автоматизації захисту інформації, що дасть змогу зменшити в практичній діяльності витрати та мінімізувати ризики при інтеграції підприємств.

ВИСНОВКИ

Сучасна економіка характеризується процесами глобалізації, інтеграції та інформатизації усіх напрямків її функціонування. Активізація саме інтеграційних процесів створює об'єктивні передумови для розвитку інформаційної взаємодії підприємств та оптимізації механізмів функціонування нових інтеграційних форм. Україна в змозі більш активно включитися в нові світові економічні процеси завдяки своєчасному застосуванню результатів досліджень теоретичних та прикладних інструментів інтеграції підприємств. Особливої уваги потребує сфера зв'язку та інформатизації, оскільки вона є засобом провадження результатів науково-технічного прогресу у діяльність підприємств, фактором підвищення життєвого рівня населення та економічної безпеки країни при мережевих взаємодіях.

Наведені у монографії результати дослідження теоретико-методологічних засад інтеграції дозволили встановити, що з точки зору підприємств інтеграція – це процес взаємодії внутрішніх елементів і процес співпраці самого підприємства із зовнішнім середовищем та іншими бізнес-партнерами з метою отримання конкурентних переваг. Виокремлено об'єктивні передумови використання нових форм інтеграції підприємств на основі узагальнення процесів горизонтальної та вертикальної інтеграції в різних мережевих структурах. Визначені найбільш ефективні форми інтеграції підприємств: кластери, альянси, холдинги та інші з метою подальшої розробки та застосування організаційного та фінансового механізму їх впровадження на підприємствах України. Доведено, що при застосуванні інтеграційної форми національними підприємствами необхідно враховувати геополітичне положення та природні ресурси.

Для досягнення економічних цілей розвитку держави, регіонів та підприємств визначено провідні сфери їх інтеграції. Однією із стратегічно важливих сфер економіки, яка розвивається по всій території країни є сфера зв'язку та інформатизації. Доведено, що в період посилення інтеграційних процесів сфера зв'язку та інформатизації є матеріально-технічною базою побудови нових

інтеграційних форм розвитку підприємств й стає домінуючою в економічному і соціальному розвитку. У монографії наведено узагальнення нормативно-правових документів, які регулюють сферу зв'язку та інформатизації, відповідно яких визначено основні стратегічні цілі її розвитку.

Встановлено, що для вирішення стратегічних завдань в умовах сучасних інтеграційних процесів доцільно створювати в Україні ефективні інтеграційні форми розвитку підприємств у сфері зв'язку та інформатизації з метою збільшення їх конкурентоспроможності, забезпечення ресурсозбереження, збільшення прибутку, а також підвищення продуктивності праці та соціальної справедливості. Запропоновано кластерний підхід щодо формування стратегії розвитку сфери зв'язку та інформатизації, наведено підходи щодо визначення ядра та основних елементів кластера, запровадження державно-приватного партнерства, застосування науково-методичного підходу оцінки впливу впровадження кластерної форми діяльності з урахуванням регіональних особливостей та формування системи ефективних партнерських зв'язків.

У монографії наведено комплексне дослідження інтеграційних процесів на різних економічних рівнях та виявлено основні мотиви інтеграції та досягнення сталого розвитку підприємств. Враховуючи особливості зазначених інтеграційних процесів, обумовлено необхідність формування загальної моделі інтеграції національної економіки з метою визначення завдань та переваг формування об'єднань, інтеграційних форм злиття/поглинання або внутрішньої інтеграції.

Разом із тим, аналіз практичної діяльності учасників інтеграційних процесів показав, що досягнення ефекту синергії на підприємствах можливий лише при застосуванні базових механізмів конвергенції. Обґрунтовано, що конвергенція у сфері зв'язку та інформатизації впливає на технології, системи і мережі та бізнес-процеси виробництва, споживання послуг і розвиток структури підприємства. Користуючись методом множинної регресії, автором побудовано багатофакторну модель розвитку сфери зв'язку та інформатизації України, розвиток якої характеризується циклічністю: хвиля росту замінюється падінням та

навпаки. Однак, таку ситуацію можливо уникнути за допомогою розвитку інтеграційних зв'язків не тільки між підприємствами сфери зв'язку та інформатизації, а й підприємствами інших видів економічної діяльності.

В дослідженні застосовано структурно-функціональний підхід до розробки методики оцінки доцільності інтеграції з урахуванням специфіки діяльності сфери зв'язку та інформатизації для визначення стратегічних цілей учасників інтеграції, типу інтеграції та інших факторів. В результаті дослідження надано порівняльну оцінку ефективності використання ресурсів підприємств з метою знаходження резервів підвищення визначеної ефективності шляхом часткової інтеграції підприємств. Встановлено, що існує специфіка обліку в інтегрованих підприємствах, яка проявляється при формуванні статутного фонду та змінах у його величині і структурі; розрахунку фінансових результатів, використанні прибутку та складанні й наданні фінансової звітності. Тому доцільно при інтеграційних взаємозв'язках застосовувати механізм акредитивних розрахунків, наведений в дослідженні, що стає необхідною умовою під час здійснення міжнародних розрахунків інтегрованими підприємствами та дозволяє зменшити ризики.

Обґрунтовано, що інтегровані підприємства в своєму розвитку періодично мають відхилення – як позитивні, так і негативні. Доведено, що чим вище рівень організованості розвитку інтегрованого підприємства, тим більш чутливе воно до зовнішніх факторів, тим вище його активність впливу на зовнішнє оточення системи. Таким чином, при незначній величині зміни управляючого параметру система здатна гасити внутрішні флуктуації чи зовнішні впливи, тобто відновлювати втрачену рівновагу. Для позитивних змін в розвитку підприємства автором запропоновано конструктивну модель формування маркетингової стратегії розвитку інтегрованих підприємств, в якій враховуються і узгоджуються стратегії інтегрованих підприємств, стратегії розвитку регіону та економіки країни.

У ході дослідження ідентифіковано, що економічні потенціали у всій сукупності потенціалів сталого розвитку підприємства відіграють важливу роль і відображають процес змін, в якому експлуатація ресурсів та напрямок інвестицій узгоджені один з

одним і посилюють теперішній і майбутній економічний потенціал підприємства. На основі системно-синергетичного підходу сформовано уявлення про найбільш ефективні моделі інтеграції підприємств та підвищення їх ефективної діяльності. Запропоновано механізм інтеграції державних підприємств як поетапну реалізацію заходів органів державної влади, забезпечення економічної ефективності інтеграційних процесів між підприємствам. На основі дослідження обґрунтовано необхідність оцінки ефективності інтеграції підприємств в рамках ланцюга цінності задля збільшення вартості цього ланцюга. У зв'язку з цим удосконалено методика оцінки ефективної інтеграції підприємств, яку слід використовувати на стадії прийняття рішення про її проведення, що дасть можливість своєчасно знизити ризики та невизначеність. Як показали дослідження, в першу чергу, ефективність інтеграції підприємств буде проявлятися завдяки впорядкованості системи: побудови єдиних бізнес-процесів підприємств, що інтегруються, застосуванні єдиних інформаційних систем тощо. В силу того, що комунікації між підприємствами стають тісніше, вирішення питань в процесі діяльності підприємств відбувається швидше і якісніше, підприємства об'єднуються загальними цілями та стратегією.

Спираючись на проведені дослідження удосконалено методологічний підхід до оцінки економічної ефективності захисту інформації в інтегрованих системах з метою вимірювання ефективності витрат на захист інформації. Серед основних показників ефективності захисту інформації є: сукупна вартість володіння; економічна ефективність бізнесу; коефіцієнт повернення інвестицій та інші. На основі аналізу таких факторів як політика безпеки, організація захисту, управління персоналом, фізична безпека, доступ до систем, відповідність вимогам захисту інформації побудовано оптимальний алгоритм автоматизації захисту інформації, що дасть змогу зменшити витрати та мінімізувати ризики при інтеграції підприємств.

Дане дослідження спрямоване на вирішення основної мети – формування теоретичного підґрунтя та практичних підходів у розвитку інтегрованої форми національних підприємств. Подаль-

шого розвитку даний науково-прикладний напрямок може отримати в ході апробації запропонованого наукового базису та прикладного інструментарію у практичній діяльності підприємств. Більш детального аналізу потребують підходи щодо аналізу можливих бізнес-партнерів інтегрованого підприємства, механізмів фінансування та координації діяльності інтегрованих підприємств тощо. Таким чином, монографія не розв'язує усіх питань, які виникають в процесі інтеграції підприємств, але висловлює власне наукове бачення автора на теоретичні, методологічні та прикладні аспекти розвитку підприємств на засадах інтеграції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

1. Адаховська Я. І., Зарицька Т. Є., Спільна Н. П. Методичні підходи до визначення економічної ефективності захисту інформації. *Економіка та управління в умовах побудови інформаційного суспільства* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 5-6 квіт. 2012 р. – Одеса, 2012. – С. 95–98.
2. Алиев А. Г. Разработка программного обеспечения для многовариантного прогнозирования экономического события в условиях неопределенности на основе 2-звенной кусочно-линейной экономико-математической модели в m-мерном векторном пространстве. *Экономика, статистика и информатика. Вестник УМО*. – Москва, 2010. – № 3. – С. 127–136.
3. Амбросов В. Я. Організаційна стратегія сільськогосподарських підприємств : монографія. – Харків : ХНТУСГ, 2009. – 316 с.
4. Анализ рынка логистических услуг Украины. тренды, сложности и возможности. URL : <https://trademaster.ua/articles/312595> (дата звернення : 02.10.2018).
5. Андрущук Є. М. Діагностика банкрутства українських підприємств. *Фінанси України*. Київ, 2004. № 9. С. 118–124.
6. Антонова О. Використання різних форм міжнародних розрахунків при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. *Економіст*. Київ, 2005. № 7. С. 82–85.
7. Асоціація агенцій регіонального розвитку України. URL : <http://www.narda.org.ua/?fuseaction=elib.main> (дата звернення : 02.10.2018).
8. Атюшкіна В. В. Інтеграційні форми реалізації стратегії розвитку підприємства. *Наукові вісті Далієвського університету*. 2013. № 10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdu_2013_10_4 (дата звернення : 02.10.2018).
9. Барылястая А. Nippon Telegraph & Telephone (NTT) – это. URL : http://economic-definition.com/Companies_in_Japan/Nippon_Telegraph_Telephone_NTT_eto.html (дата звернення : 02.10.2018).
10. Безпарточний М. Г. Вибір методів економічного аналізу оцінювання ефективності використання потенціалу торговельних підприємств. *Часопис економічних реформ*. Севе́родо-нецьк, 2014. № 4 (16). – С. 70–75.

11. Безпарточний М. Г. Використання кластерного аналізу при оцінці ефективності діяльності торговельних підприємств. *Торгівля, комерція, підприємництво* : збірник наукових праць / редакц. кол.: Алопій В. В., Куцик П. О., Шевчук В. О. та ін. Львів: Львівська комерційна академія, 2014. Вип. 17. С. 24–27.
12. Безпарточний М. Г. Використання маркетингового інструментарію торговельними підприємствами в умовах кризи. *Стратегічні напрями відновлення економіки та соціальної сфери України в умовах системної кризи* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 11 груд. 2014 року. Львів, 2014. С. 180–184.
13. Безпарточний М. Г. Обґрунтування механізмів забезпечення ефективного розвитку торговельних підприємств України: моногр. Полтава: ПП «Видавництво Арта», 2015. 280 с.
14. Безпарточний М. Г. Основні напрями удосконалення нормативно-правової бази функціонування та регулювання діяльності торговельних підприємств. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*: зб. наук. пр. / редкол.: О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін. Харків: ХДУХТ, 2014. Вип. 2 (20). С. 148–160.
15. Богданова Е. В. Категории «определенность» и «неопределенность» как элементы договорного регулирования общественных отношений. *Законодательство и экономика*. Москва, 2012. № 4. С. 21–28.
16. Богоявленська Ю. В., Мельник А. С. Вплив e-commerce на обсяги послуг поштового зв'язку. *Наукові праці Центрально-українського Національного технічного університету. Економічні науки*. Кіровоград. 2011. С. 56-62. URL : [http : //www.kntu.kg.ua/doc/zb_19_ekon/stat_19/56.pdf](http://www.kntu.kg.ua/doc/zb_19_ekon/stat_19/56.pdf). (дата звернення : 02.10.2018).
17. Бондаренко В. Філософія інтеграції : монографія / за заг. ред. В. Д. Бондаренка, Ф. Г. Ващука. Ужгород : ЗакДЕУ, 2011. 544 с.
18. Борисевич Є. Г., Горелкіна С. Б., Жуковська Л. Е. Особливості маркетингу послуг у сфері поштового зв'язку : навч. посіб. Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 216 с.
19. Бухгалтерський облік та оподаткування : навч. посіб. / за ред. Р. Л. Хом'яка, В. І. Лемішовського. Львів : Бухгалтерський центр «Ажур», 2010. 1220 с.
20. Бухгалтерський облік у бюджетних установах : навч. посіб. /

- за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. Житомир : ПП. «Рута», 2004. 448 с.
21. Варакин Л. Е. Информационно-экономический закон. Взаимосвязь инфокоммуникационной инфраструктуры и экономики. Москва : Международная академия связи, 2006. 160 с.
 22. Варакин Л. Е. Электросвязь и экономика : информационно-экономический закон. *Электросвязь*. Москва, 1992. № 12. С. 2–6.
 23. Варналії З. С. Мале підприємництво : основи теорії і практики : навч. посібн. Київ : Вид-во “Знання”, 2008. 432 с.
 24. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення : 02.10.2018).
 25. Войнович Р. Глобальна контракція як засіб здійснення глобальної інтеграції та її вплив на державне управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. Київ, 2011. № 1. С. 5–14.
 26. Войтко С. В., Ангелов К. П. Менеджмент у телекомунікаціях : навч. посіб. / за наук. ред. В. Г. Герасимчука. Київ : Знання, 2007. 295 с.
 27. Воробієнко П. П., Гранатуров В. М. Проблеми використання закономірностей впливу ІКТ на економічний розвиток країни. *Економіка України*. Київ, 2011. № 8. С. 26–32.
 28. Гавриленко В. М. Менеджмент : конспект лекцій. Москва : Приор, 2004. 160 с.
 29. Галузь зв'язку : цифри та факти. URL : <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=138&language=uk> (дата звернення : 02.10.2018).
 30. Ганущак-Єфіменко Л. М., Коберник І. В. Особливості формування інтегрованих бізнесструктур. *Актуальні проблеми економіки*. Київ, 2012. № 3. С. 154–161.
 31. Геєць В. М. Економіка України : стратегія і політика довгострокового розвитку. Київ : Ін-т екон. прогноз. ; Фенікс, 2003. 1008 с.
 32. Гилка У. Л. Особливості конкуренції на ринку послуг телекомунікацій. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. Київ, 2009. № 3 (11). С. 93–101.
 33. Глобалізація та регіоналізація : виклики для економіки України : колективна монографія / за заг. ред. В. Є. Лошенко. Чернівці : Рута, 2010. 516 с.

34. Глориозов А. Г., Михайлов Д. М. Внешнеторговое финансирование и гарантийный бизнес : практик. пособ. Москва : Из-во Юрайт, 2011. 905 с.
35. Голов С. Розвиток бухгалтерського обліку та аудиту на пострадянському просторі. *Бухгалтерський облік і аудит*. Київ, 2006. № 7. С. 3–16.
36. Гостева І. С. Поняття та види інтегрованих підприємств. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Луганськ, 2008. Вип. 20. С. 229–237.
37. Грабчук О. М. Механізм впливу невизначенності на розвиток економічних систем. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Суми, 2010. Т. 30. С. 101–106.
38. Гранатуров В. М., Воробієнко С. П. Аналіз конкурентоспроможності телекомунікаційних послуг : монографія / за наук. ред. проф. В. М. Гранатурова. Київ : Освіта України, 2009. 254 с.
39. Дем'янчук М. А. Роль сфери зв'язку та інформатизації в період становлення інформаційного суспільства. *Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2016)* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 28-30 квіт. 2016 р. Київ, 2016. С. 143–147.
40. Дем'янчук М. А. Державне планування соціально-економічного розвитку телекомунікаційних послуг. *Пріоритетні напрями регіональної політики в економічній сфері (економічне районування, стратегічне планування, інтелектуально-інноваційні системи, трудовий потенціал та розвиток сільських територій)* : колективна монографія / під заг. ред. Т. О. Журавльової. Павлоград, 2014. Т. 2. С. 118–125.
41. Дем'янчук М. А., Атаманенко В. О., Осипова М. С. Методи підвищення рівня економічного потенціала підприємства при досягненні устійливого розвитку на основі системно-синергетического підходу. *Фінансові аспекти регіонального розвитку : стан, проблеми, перспективи* : зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 23-24 груд. 2016 р. Одеса, 2016. С. 66–70.
42. Дем'янчук М. А., Нагорний В. С. Тетрада потенціалів сталого розвитку підприємства. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи* : зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 27-28 трав. 2016 р. Одеса, 2016. С. 164–167.

43. Демянчук М. А., Орлова О. В., Кузнецова О. В. Оцінка ефективності застосування телекомунікаційних послуг у сферах економіки країни. *Економічних часопис* – XXI. Київ, 2014. № 7-8(2). С. 36–39.
44. Дергачев В. А. Геополитическая трансформация Юго-Восточной Европы. URL : [http : //www. dergachev. ru/publicist/ balkan. html](http://www.dergachev.ru/publicist/balkan.html) (дата звернення : 02.10.2018).
45. Державна служба статистики України. URL : [http : //www. ukrstat. gov. ua](http://www.ukrstat.gov.ua) (дата звернення : 02.10.2018).
46. Державний класифікатор України. Класифікація форм власності. *Все про бухгалтерський облік*. 2004. 12 серпня (№ 74). С. 8–9.
47. Дзьобань О. П. Сучасна соціальна синергетика : до питання про визначення концептуальних основ. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Харків, 2011. № 7. – С. 3-15. – URL : [http : //nauka. nlu. edu. ua/ download/filosof/filosof_7. pdf](http://nauka.nlu.edu.ua/download/filosof/filosof_7.pdf). (дата звернення : 02.10.2018).
48. Дзядук Т. В. Кластер як засіб підвищення конкурентоспроможності. *Економічний простір*. Дніпропетровськ, 2008. № 20/2. С. 51–58.
49. Дімітрова Н. С., Жаданова Ю. О., Спільна Н. П. Шляхи підвищення прибутковості філії ПАТ «Укртелеком». *Економіка та управління в умовах побудови інформаційного суспільства* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 5–6 квіт. 2012 р.). Одеса, 2012. С. 132–134.
50. Дмитрієва В. О., Вишнякова І. В. Розширення кола критеріїв ознак видів кластерів та розробка їх фасетної класифікації. *Економіка і управління : науково-практичний журнал / Національна академія природоохоронного та курортного будівництва*. Сімферополь, 2011. № 3. С. 160–165.
51. Дубовик С. Г., Кунда В. О. Застосування сучасної концепції менеджменту знань в організаціях. *Проблеми формування нової економіки XXI століття* : матеріали I міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. м. Дніпропетровськ, 17-19 груд. 2008 р. Дніпропетровськ, 2008. С. 17–19.
52. Дячевська Л. П. Соціально-економічний розвиток регіонів як чинник формування конкурентоспроможності України. *Географія і сучасність. Зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2006. Вип. 16. С. 212–219.

53. Европейская интеграция : учебник / под ред. О. В. Буториной. Москва : Издательский Дом «Деловая литература», 2011. 720 с. URL : https://mgimo.ru/files2/y12_2013/244236/europeran_integration.pdf (дата звернення : 02.10.2018).
54. Економіка галузі зв'язку : підручн. для вузів і фахівців зв'язку : У 2-х т. / за ред. В. М. Орлова, Ф. З. Мардаровського, Н. Ю. Потапової-Сінько. Одеса : УДАЗ, 1999. 280 с.
55. Економіка поштового зв'язку / В. Г. Буряк та ін. Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2012. 544 с.
56. Ерохина Е. А. Теория экономического развития : системно-синергетический подход. Томск : Изд.-во Томского ун-та, 1999. 160 с.
57. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2016 роки : Посилання Президента України до Верховної Ради України від 30.04.2002 р. № 0001100-02. Дата оновлення : 30.04.2002. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02> (дата звернення : 02.10.2018).
58. Жуков Ю. Є. Інтегроване управління групами підприємств : дис. ... канд. екон. Наук : 08. 06. 01. Харків, 2006. 254 с.
59. Захарченко В.І., Сорока Л.М. Розробка стратегії просторового розвитку регіону (на прикладі Одеського області). *Coastal regions: problems and paradigms of socio-economic development: Collective monograph*. Riga, Latvia: Publishing House "Baltic Publishing", 2018. С. 113–127.
60. Захожай В. Б., Базась М. Ф., Матюха М. М., Базась В. М. Бухгалтерський облік у галузях економіки : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. Б. Захожая, М. Ф. Базася. Київ : МАУП, 2005. 968 с.
61. Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2017 рік. URL : https://nkrzi.gov.ua/images/upload/546/7593/Dodatok_do_rishennia_171_Zvit.pdf. (дата звернення : 02.10.2018).
62. Исакова Н. Б. Предприятия Украины : Инновационная деятельность и сетевые взаимодействия / под ред. В. П. Соловьева. Киев : Информ.-аналит. агентство, 2012. 377 с.
63. Калініченко Л. Л. Інтегровані бізнес-структури : сутність та оцінка ефективності функціонування. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. Харків, 2011. № 34. С. 393–396.
64. Карпенко О. О, Бабина О. Є. Інтеграція як імператив розви-

- тку сучасної економіки. *Актуальні проблеми економіки*. Київ, 2014. № 3(153). С. 22–30.
65. Карпенко О. О. Європейський вектор кластеризації транспортнологістичних підприємств у площині інформаційно-комунікаційних технологій : моногр. Київ : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2017. 272 с.
 66. Карпенко О. О. Інноваційно-інтеграційна парадигма розвитку підприємств на принципах кластеризації : моногр. Київ : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2013. 272 с.
 67. Карпенко О. О., Лебедко С. А. Формування методичного підходу до оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства. *Аналітично-інформаційний журнал «Схід»*. Маріуполь, 2016. № 6(146). С. 20–26.
 68. Карпенко О. О., Паливода О. М. Соціальні ефекти функціонування регіональних кластерів в економіці : механізми формування та підходи до розрахунку. *Бізнес Інформ*. Харків, 2017. № 3(470). С. 103–108.
 69. Киселев М. И. Понятие «Интеграция» с точки зрения структурного функционализма. *Молодой ученый*. Казань, 2011. № 4. Т. 2. С. 61–64.
 70. Князева Е. А., Новицкая С. С. Внедрение контроллинга в деятельность больших предприятий для повышения их конкурентоспособности. *Бизнес Информ*. Харків, 2014. № 3. С. 432–436.
 71. Князева О.А. Интеграция предприятия почтового зв'язку та фінансової установи як джерело появи синергетичного ефекту / О.А. Князева, І.Ю. Літінанскас // *Економічний часопис – XXI*. – Київ. – 2015, № 7–8 (2). – С. 32–35.
 72. Князева О. А. Стратегія розвитку поштового зв'язку : навч. посіб. Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2013. 100 с.
 73. Князева О. А., Дем'янчук М. А. Сучасні закономірності розвитку сфери телекомунікацій в Україні. *Вісник ДонНУЕТ. Серія «Економічні науки»*. Донецьк, 2010. № 4 (48). С. 182–187.
 74. Князева О. А., Дойсан-Коровьонкова Н. В. Переорієнтація телекомунікаційного підприємства на сталий тип розвитку. *Економіка. Менеджмент*. Бізнес.-Київ, 2015. № 2. С. 117–122.
 75. Князева О. А., Калугіна Н. А. Удосконалення маркетингових комунікаційних каналів телекомунікаційного підприємства. *Економіка. Менеджмент*. Бізнес. Київ, 2015. № 2. С. 21–26.
 76. Колосок В. М. Формування конкурентних якостей україн-

- ських промислових підприємств на основі інноваційного розвитку. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL : <http://www.econpmu.nauka.com.ua> (дата звернення : 02.10.2018).
77. Колосок В. М., Алістаєва А. В. Особливості стратегічного управління розвитком персоналу промислових інтегрованих структур. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. Харків, 2012. № 37. С. 267–272.
78. Колосок В. М., Дроботіна К. М. Змінення моделі стратегічного управління промислового підприємства у складі вертикально інтегрованої структури. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки*. Маріуполь, 2013. Вип. 25. С. 5–11.
79. Конвергенція економічних моделей Польщі та України : монографія / за наук. ред. Д. Лукаєнєнка, В. Мужикова, М. Вошняк. Київ : КНЕУ, 2010. 32 с.
80. Концепція технічного захисту інформації в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.97 р. № 1126. Дата оновлення : 13.10.2011. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-97-p> (дата звернення : 02.10.2018).
81. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
82. Кравченко В. А. Стан управління підприємницькими ризиками : українська специфіка. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2007. № 7. URL : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2007-3/Kravchenko_307.html (дата звернення : 02.10.2018).
83. Кривцун І. М., Панченко А. В. Інтеграційні процеси на страховому ринку України. *Логістика : зб. наук. пр.* Львів, 2007. № 594. С. 442–448.
84. Крупська В. О. Вибір ефективної стратегії інноваційного розвитку як основа успішної діяльності підприємств поштового зв'язку в сучасних умовах господарювання. *Інноваційна економіка*. Тернопіль, 2013. № . 9. С. 52–61.
85. Кузнецова В. А., Магомедалиєва О. В. Социально-психологические аспекты менеджмента : учебн. пособ. Орел : Орел ГТУ, 2008. 89 с.
86. Купчак Б. Ф. Особливості підприємництва специфіки його інтеграції. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2010. Вип. 20. 5. С 216–222.

87. Лаговська О. А. Модифікація завдань бухгалтерського обліку в умовах управління, орієнтованого на максимізацію вартості підприємства. *Вісник ЖДТУ. Житомир*, 2011. № 2 (56). С. 120–125.
88. Лоскутова М. В., Потапова М. В. Особенности внедрения информационных технологий в деятельность предприятий связи (на примере ФГУП «Почта России»). *Социально-экономические явления и процессы*. Тамбов, 2014. № . 3 (061). С. 85–88.
89. Малію Н. В. Правовий режим акредитування як форми безготівкових розрахунків. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. Кіровоград, 2011. Вип. 19. – С. 335-344. – URL : [http : //www. kntu. kr. ua/ statti/ index. php? & path =](http://www.kntu.kr.ua/statti/index.php?&path=) (дата звернення : 02.10.2018).
90. Маслій Н. Д., Спильная Н. П. Обеспечение информационной безопасности предпринимательства в условиях международной интеграции Украины. *Современные средства связи : материалы XVII междунар. науч.-техн. конф.*, г. Минск, 16-18 окт. 2012 г. Минск, 2012. С. 169–171.
91. Маслій Н. Д. Активізація трудової діяльності управлінського персоналу в контексті забезпечення зростання економічної ефективності діяльності підприємства. *Актуальні проблеми економіки та менеджменту: теорія, інновації та сучасна практика: монографія, книга п'ята (Розділ 6) / за ред. д.е.н., проф. Кузнецова Е. А. Херсон*, 2017. С. 106-144.
92. Маслій Н. Д. Біфуркаційний характер розвитку фінансової системи. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи : зб. матеріалів I міжн. наук.-практ. конф.*, м. Одеса, 25-26 груд. 2015 р. Одеса, 2015. С. 491–495.
93. Маслій Н. Д. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посіб. для студ. екон. спец. Одеса: Астропринт, 2017. 288 с.
94. Маслій Н. Д. Вплив елементів контролінгу на ефективність управління підприємством. *Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів : теорія, методологія, практика : матеріали міжн. наук.-практ. конф.*, м. Хмельницький, 2-4 жовт. 2014 р. Хмельницький, 2014. С. 169–171.
95. Маслій Н. Д. Індикатори впливу на фінансову безпеку України в умовах глобальних інтеграційних процесів. *Формування*

- нової парадигми управління фінансами та бізнесом в умовах посилення євроінтеграційних процесів в Україні : зб. тез наукових доповідей I міжн. наук.-практ. конф., м. Львів, 27 жовтня 2016 р. Львів, 2016. С. 356–359.
96. Маслій Н. Д. Конвергенція послуг поштового зв'язку України. *Збірник наукових праць вчених та аспірантів – Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 26/2. С. 159–163.
97. Маслій Н. Д. Концептуальні основи управління партнерських відносин в інтегрованих корпоративних структурах. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит : проблеми теорії, методології, організації*. 2012. № 1. С. 122–127.
98. Маслій Н. Д. Маркетинг : навч.-метод. посіб. для студ. екон. спец. Одеса: Астропринт, 2017. 184 с.
99. Маслій Н. Д. Методичний інструментарій визначення показників ефективності при інтеграції підприємств : св-во. авт. права на твір 68721 Україна. № 69304; заявл. 22. 09. 2016; реєстр. 22. 11. 2016. 22 с.
100. Маслій Н. Д. Методологічні основи створення кластерів в галузі зв'язку. *Інноваційна економіка*. 2013. № 4 [42]. С. 67–70.
101. Маслій Н. Д. Особливості обліку та формування фінансової звітності підприємствами різних організаційно–правових форм власності. *Сучасні тенденції в оцінці ефективності управління, плануванні та обліку діяльності суб'єктів господарювання: міжнародна колективна монографія / під заг. ред. К. Ф. Ковальчука*. Донецьк, 2013. С. 179–186.
102. Маслій Н. Д. Передумови максимізації цінностей під час створення ланцюжка вартості інтегрованої групи підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 6. С. 92–96.
103. Маслій Н. Д. Політика розвитку бізнес-взаємодії підприємств галузі зв'язку з партнерами ринку інформаційного бізнесу України в умовах е-економіки. *Інформаційне забезпечення систем прийняття рішень в економіці, техніці та організаційних сферах: колективна монографія / під заг. ред. Л.М. Савчук*. Донецьк, 2013. С. 110-119.
104. Маслій Н. Д. Проблеми та перспективи формування кластерної моделі економічного розвитку регіонів України. *Стійкий розвиток регіонів України на базі кластеризації (Теоретико-методологічний аспект): колективна монографія / під заг. ред. К. Ф. Ковальчука*. Дніпропетровськ, 2012. С. 62–76.

105. Маслій Н. Д. Розвиток акредитивної форми розрахунків в умовах глобалізації світової економіки. *Економіка і управління*. 2013. №4. С. 49–53.
106. Маслій Н. Д. Стратегические цели развития отрасли почтовой связи. *Проблемы развития современной экономики и права* : материалы VI междунар. конф. науч.-практ. конф., г. Каменск-Шахтински, 17 нояб. 2015 г. В 2-х томах. Т. 1. Каменск-Шахтинский, 2015. С. 62–64.
107. Маслій Н. Д. Теоретичні основи та понятійний апарат інтеграційних процесів. *Прометей* : регіональний збірник наукових праць з економіки. 2014. Вип. 3(45). С. 52–56.
108. Маслій Н. Д. Технологія взаємозв'язку білінгової системи банку з клієнтами – партнерами. *Львівська політехніка, Серія* : менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку. 2017. № 875. С. 56–63.
109. Маслій Н. Д. Формування та реалізація стратегії фінансування національних кластерів. *Теорія та практика управління економічним розвитком* : матеріали міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 22-24 листоп. 2012 р., Т. 2. Київ, 2012. С. 52–53.
110. Маслій Н. Д., Алергуш І. О. Кластерна політика транскордонного співробітництва. *Інновації регіонального розвитку : менеджмент, маркетинг, внешнеэкономическая деятельность* : матеріали второй науч.-практ. конф. молодых исследователей, г. Одесса, 26 апр. 2013 г. Одесса, 2013. С. 28–30.
111. Маслій Н. Д., Афієнко А. Ю. Вплив інтеграційних форм діяльності суб'єктів господарювання на розвиток економіки. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи* : зб. матеріалів II міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 27-28 трав. 2016 р. Одеса, 2016. С. 104–107.
112. Маслій Н. Д., Буюклі В. В. Оптимізація управління трансакційними витратами підприємства. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи* : зб. матеріалів II міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 27-28 травня 2016 р. Одеса, 2016. С. 118–12
113. Маслій Н. Д., Вакутина М. А. Нейромаркетинг финансовых услуг. *Економічний форум*. 2018. Випуск 2. С. 297–304.
114. Маслій Н. Д., Гончаренко С. І. Шляхи раціонального розподілу фінансових ресурсів між підприємствами, державою та суспільством. *Актуальні напрями розвитку економіки : тео-*

- рія і практика* : зб. матеріалів 70-ї наук. конф., м. Одеса, 23-25 квіт. 2014 р. Одеса, 2014. С. 60–66.
115. Маслій Н. Д., Дашченко С. В. Теоретичні аспекти впровадження інноваційно-інвестиційного менеджменту-маркетингу на підприємстві. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності* : матеріали V міжн. наук. конф., м. Кременчук, 6-7 груд. 2017 р. Кременчук, 2017. С. 188–189 с.
116. Маслій Н. Д., Дем'янчук М. А. Дослідження впливу сукупності потенціалів на сталий розвиток телекомунікаційного підприємства. *Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації* : зб. тез міжн. наук.-практ. інтернет-конф., м. Кременчук, 16-18 листоп. 2016 р. Кременчук, 2016. С. 209–212.
117. Маслій Н. Д., Дем'янчук М. А. Дослідження зв'язку між макроекономічними показниками розвитку країни та податковими надходженнями. *Економічний форум*. 2017. №1. С. 19–25.
118. Маслій Н. Д., Дем'янчук М. А. Інтеграція підприємств як фактор сталого розвитку в умовах глобалізації. *Глобалізаційні та євроінтеграційні процеси в розвитку національних економік* : матеріали II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Львів, 29 квіт. 2015 р. Тернопіль, 2015. С. 23–26.
119. Маслій Н. Д., Дем'янчук М. А., Гуцул О. Г. Концептуальна модель дослідження впливу сукупності потенціалів підприємства зв'язку на його сталий розвиток. *Управління інноваційним розвитком на макро-, мезо- та мікрорівнях* : матеріали другої міжн. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 7 черв. 2016 р. Одеса, 2016. С. 65–67.
120. Маслій Н. Д., Джаджанідзе Т. З. Концептуальні засади дослідження конвергенції сталого розвитку регіонів. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи* : зб. матеріалів I міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 25-26 груд. 2015 р. Одеса, 2015. С. 324–326.
121. Маслій Н. Д., Дідик А. О. Інструменти стимулювання персоналу в процесі підвищення ефективності діяльності підприємств та банків. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи* : зб. матеріалів IV міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 16-17 трав. 2017 р. Одеса, 2017. С. 142–144.

122. Маслій Н. Д., Дідик А. О. Удосконалення методики оцінки економічної безпеки регіону. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи* : зб. матеріалів II міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 27-28 трав. 2016 р. Одеса, 2016. С. 227–230.
123. Маслій Н. Д., Журавльова Т. О. Вплив геополітичного фактору на стратегію розвитку Одеського регіону. *Пріоритетні напрями регіональної політики в економічній сфері (Розвиток галузей та регіонально виробництва, бюджетне регулювання та фінансування)*: колективна монографія. / під заг.ред. Т. О. Журавльової. Павлоград, 2014. Т 1. С. 85–94.
124. Маслій Н. Д., Журавльова Т. О., Жаданова Ю. О., Петрашевська А. Д. Стратегічний альянс як передумова створення національних кластерів. *Вісник київського національного університету технологій та дизайну*. 2012. № 6 (68). С. 196–202.
125. Маслій Н. Д., Задорожнюк Н. О. Впровадження інновацій в галузь поштового зв'язку України на основі міжнародного досвіду. *Sustainable Development: Social and Economic Changes. Monograph*. Opole, 2016. pp. 78-85.
126. Маслій Н. Д., Задорожнюк Н. О. Маркетингова стратегія розвитку національних кластерів. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 1[18]. С. 62–66.
127. Маслій Н. Д., Захарченко Н. В., Мамуненко М. С. Вплив електронного документообігу на ефективність діяльності підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 582–587.
128. Маслій Н. Д., Кіосак Н. В. Вплив держави, регіонів та суб'єктів господарювання на розвиток людського потенціалу країни. *Актуальні питання фінансів, економіки, обліку та менеджменту : теорія і практика* : матеріали міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 4 груд. 2017 р. Полтава, 2017. С. 9–11.
129. Маслій Н. Д., Кіскаркіна Ю. В. Аналіз функціональної спрямованості сучасних інтеграційних форм розвитку національних підприємств. *Актуальні проблеми економіки : теорія і практика* : зб. матеріалів 71-ої студентської наук. конф., м. Одеса, 23-24 квіт. 2015 р. Одеса, 2015. С. 68–72.
130. Маслій Н. Д., Кіскаркіна Ю. В. Основні передумови створення інтеграційних форм розвитку підприємств в Україні. *Механізми та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів* : зб. тез наук. робіт учасників

- міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 17-18 квіт. 2015 р. Одеса, 2015. С. 45–50.
131. Маслій Н. Д., Князева О. А. Мотиви та цілі інтеграційних процесів на різних економічних рівнях. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. Вип. 10, Ч. 2. С. 48–53.
132. Маслій Н. Д., Костолонова Л. В., Варченко А. Є. Вплив інформаційних технологій на розвиток економіки Південного регіону. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи* : зб. матеріалів III міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 23-24 груд. 2016 р. Одеса, 2016. С. 139–141.
133. Маслій Н. Д., Котюк Ю. А. Шляхи удосконалення управління фінансовими ресурсами держави. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи* : зб. матеріалів II міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 27-28 трав. 2016 р. Одеса, 2016. С. 360–364.
134. Маслій Н. Д., Країло М. І. Директ-маркетинг в Україні : тенденції, проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми економіки : теорія і практика* : зб. матеріалів 71-ої студентської наук. конф., м. Одеса, 23-24 квіт. 2015 р. Одеса, 2015. С. 72–76.
135. Маслій Н. Д., Лінник Ю. В. Виникнення світової фінансової кризи в США та шляхи її подолання. *Фінансові аспекти регіонального розвитку : стан, проблеми, перспективи* : зб. матеріалів всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Одеса, 24-25 листоп. 2014 р. Одеса, 2014. С. 26–28.
136. Маслій Н. Д., Мельник А. С. Вплив інформаційних технологій на формування електронної економіки в різних сферах. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури : виклики постіндустріальної економіки* : матеріали IV міжн. наук.-практ. конф., м. Львів, 18-19 трав. 2017 р. Львів, 2017. С. 283–285.
137. Маслій Н. Д., Мельник А. С. Дослідження взаємозв'язку електронних фінансових послуг та електронного бізнесу в Україні. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи* : зб. матеріалів V між народної наук.-практ. конф., м. Одеса, 20-21 листоп. 2017 р. Одеса, 2017. С. 184–186.
138. Маслій Н. Д., Перевознюк Є. Р. Аналіз стану та розвитку фінансового ринку Південного регіону. *Актуальні напрями роз-*

- витку економіки : теорія і практика : зб. матеріалів 70-ї наук. конф., м. Одеса, 23-25 квіт. 2014 р. Одеса, 2014. С. 69–73.
139. Маслій Н. Д., Спільна Н. П. Методологічний підхід до оцінки економічної ефективності захисту інформації. *Економіка Крима* : научно-практичний журнал. 2012 г. № 3(40). С. 121-125.
140. Маслій Н. Д., Танасова Н. В. Проблеми вибору програмного забезпечення для бухгалтерського обліку. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи* : зб. матеріалів І міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 25-26 груд. 2015 р. Одеса, 2015. С. 439–442.
141. Мельник В. Перспективи розвитку ринку поштової логістики в Україні URL : [http : //www w. marketina-ua. com/articles. php?articleId=3530](http://www.marketina-ua.com/articles.php?articleId=3530) (дата звернення : 02.10.2018).
142. Менеджмент : учебн. пособ. для вузов / Е. М. Коротков и др. ; ред. Е. М. Короткова. Москва : ИНФРА-М, 2003. 224 с.
143. Міжнародний союз електрозв'язку. URL : [http : //www. itu. int](http://www.itu.int) (дата звернення : 02.10.2018).
144. Муратов А. С., Поварич И. П. Синергизм и эмерджентность : генезис их гармонизации в экономике и управлении. *Вестник Кемеровского государственного университета*. Кемерово, 2012. № 1. С. 271–275.
145. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль : пер. с англ. Москва. 2003. 360 с.
146. Невенчанний А. А. Управление развитием рынка услуг сотовой связи : дис. ... канд. экон. наук : 08. 00. 05. Москва, 2006. 138 с.
147. Ниценко В. С., Соломчук Л. Н. Использование финансового анализа как инструмента обоснования целесообразности создания интегрированных корпоративных формирований с участием перерабатывающих предприятий. *Економіка и бизнес: теория и практика*. г. Новосибирск, 2015. № 8. С. 83–93.
148. Ніценко В. С. Механізми розвитку інтегрованих підприємницьких структур в агропродовольчій сфері : проблеми теорії та практики : моногр. Херсон : Видавець Грін Д.С., 2014. 352 с.
149. Орлов В. М., Дем'янчук М. А. Ускладнюючі фактори прогнозування та моделювання розвитку ринку телекомунікаційних послуг України. *Фінансові аспекти регіонального розвитку : стан, проблеми, перспективи* : зб. матеріалів всеукраїнської наук.-

- практ. конф., м. Одеса, 24-25 лист. 2014 р. Одеса, 2014. С. 42–44.
150. Орлов В. М., Політова І. В., Павлюк В. І. Складові забезпечення ефективного регулювання сучасного ринку послуг. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. Чернівці- Луцьк, 2011. Вип. II (42). Ч. 2. Т. 1. С. 200–214.
151. Основы банковской деятельности. (Банковское дело) / Л. П. Афанасьева и др. ; под ред. К. Р. Тагирбекова. Москва : ИНФРА-М; Весь мир, 2009. 720 с.
152. Перерва П. Р., Косенко А. В., Косенко В. П. Антикризові інструменти сталого розвитку підприємства : інноваційна, інвестиційна та маркетингова політика. *Вісник Нац. техн. унту «ХПИ». Технічний прогрес та ефективність виробництва*. Харків. 2012. № 25. – С. 100-106. – URL : [http : //repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/9964](http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/9964) (дата звернення : 02.10.2018).
153. Петрук О. М. Нова парадигма бухгалтерського обліку. *Регіональні перспективи*. Полтава, 2003. № 1. С. 70–72.
154. Пилипенко А. А. Конкурентна стратегія й формування системи стратегічного управління розвитком інтегрованої структури бізнесу. *Коммунальное хозяйство городов : научно-технический сборник*. 2013. № 82. С. 84–91.
155. Пилипенко А. А. Стратегічна інтеграція підприємств : механізм управління та моделювання розвитку : монографія. Харків : ВД «Інжек», 2008. 408 с.
156. Пилипів В. В., Тичковська Л. П. Фінансовий механізм управління сталим розвитком територіальних економічних систем. *Регіональна економіка : наук. практ. журн. ; ІРД НАНУ*. Львів, 2013. № 2 (68). С. 72–80.
157. Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації : Указ Президента України від 05. 05. 2011 р. № 547/2011. Дата оновлення : 05.05.2011. URL : [http : //zakon2.rada.gov.ua/laws/show/547/2011](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/547/2011) (дата звернення : 02.10.2018).
158. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва : Наказ Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. № 186. Дата оновлення : 18.03.2014. URL : [http : //zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01) (дата звернення : 02.10.2018).

159. Пляцук Л. Д., Черныш Е. Ю. Синергетика : нелинейные процессы в экологии : монография. Сумы : Сумский государственный университет, 2016. 229 с.
160. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення : 01.09.2018. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення : 02.10.2018).
161. Подолянец В. Классические вертикали. *Металл.* 2007. № 12. С. 12–15.
162. Положення «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації» : Указ Президента України від 23.11.2011 р. № 1067/2011. Дата оновлення : 11.11.2014. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1067/2011> (дата звернення : 02.10.2018).
163. Попов А. А. Трансфертное финансирование в концепциях эффективности корпоративной интеграции : монография / под науч. ред. В. В. Гаврилова. Воронеж : Воронеж. госуд. ун-т, 2003. 174 с.
164. Портер М. Конкуренция : пер с англ. Москва : Издательский дом «Вильямс», 2006. 608 с.
165. Потапова Н. А. Синергетичний розвиток складних економічних систем. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Проблеми економіки та управління. Львів. 2012. № 725. – С. 180-186. – URL : <http://vlp.com.ua/node/9018> (дата звернення : 02.10.2018).
166. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. Дата оновлення : 04.04.2018. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17> (дата звернення : 02.10.2018).
167. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення : 01.07.2018. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення : 02.10.2018).
168. Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади : Указ Президента України від 14.07.2000 р. № 887/2000. Дата оновлення : 14.07.2000. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887/2000> (дата звернення : 02.10.2018).
169. Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції : Закон України від 16. 10. 2012 р. № 5450-VI. Дата оновлення : 16.10.2012. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5450-17> (дата звернення : 02.10.2018).

170. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Дата оновлення : 01.05.2015. URL : [http : //zakon. rada. gov. ua/laws/show/2939-17](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17) (дата звернення : 02.10.2018).
171. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Дата оновлення : 07.11.2018. URL : [http : //zakon. rada. gov. ua/laws/show/851-15](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15) (дата звернення : 02.10.2018).
172. Про затвердження Всесвітньої поштової конвенції, Заключного протоколу Всесвітньої поштової конвенції, Угоди про поштові платіжні послуги та Першого додаткового протоколу до Загального регламенту Всесвітнього поштового союзу : Указ Президента України від 09.01.2013 р. № 5/2013. Дата оновлення : 09.01.2013. URL : [http : //zakon. rada. gov. ua/laws/show/5/2013](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2013) (дата звернення : 02.10.2018).
173. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 5. 07. 1994 р. № 80/94-ВР. Дата оновлення : 19.04.2014. URL : [http : //zakon. rada. gov. ua/laws/show/80/94-вр](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр) (дата звернення : 02.10.2018).
174. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31.07.2000 р. № 928/2000. Дата оновлення : 31.07.2000. URL : [http : //zakon. rada. gov. ua/laws/show/928/2000](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000) (дата звернення : 02.10.2018).
175. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4.07.2002 р. № 40-IV. Дата оновлення : 05.12.2012. URL : [http : //zakon. rada. gov. ua/laws/show/40-15](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15) (дата звернення : 02.10.2018).
176. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. Дата оновлення : 01.01.2017. URL : [http : //zakon. rada. gov. ua/laws/show/2657-12](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12) (дата звернення : 02.10.2018).
177. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. Дата оновлення : 11.08.2013. URL : [http : //zakon. rada. gov. ua/laws/show/75/98-вр](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр) (дата звернення : 02.10.2018).
178. Про національного оператора поштового зв'язку : Розпорядження Кабінету міністрів України від 10.01.2002 р. № 10-р. Дата оновлення : 25.04.2018. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-2002-р> (дата звернення : 02.10.2018).
179. Про національну інформатизацію : Закон України від

- 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. Дата оновлення : 19.04.2014. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр> (дата звернення : 02.10.2018).
180. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. Дата оновлення : 01.08.2016. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр> (дата звернення : 02.10.2018).
181. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. Дата оновлення : 05.10.2017. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення : 02.10.2018).
182. Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій : Указ Президента України від 20.10.2005 р. № 1497/2005. Дата оновлення : 20.10.2005. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1497/2005> (дата звернення : 02.10.2018).
183. Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади : Указ Президента України від 17.05.2001 р. № 325/2001. Дата оновлення : 22.01.2005. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325/2001> (дата звернення : 02.10.2018).
184. Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 р. № 678-XII. Дата оновлення : 05.04.2015. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12> (дата звернення : 02.10.2018).
185. Про поштовий зв'язок : Закон України від 04.10.2001 р. № 2759-III. Дата оновлення : 28.06.2015. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2759-14> (дата звернення : 02.10.2018).
186. Про радіочастотний ресурс України : Закон України від 01.06.2000 р. № 1770-III. Дата оновлення : 11.02.2018. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1770-14> (дата звернення : 02.10.2018).
187. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. Дата оновлення : 12.01.2015. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення : 02.10.2018).
188. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-XII. Дата оновлення : 22.07.2018. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення : 02.10.2018).
189. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 р. № 1280-

- IV. Дата оновлення : 18.12.2017. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15> (дата звернення : 02.10.2018).
190. Прохорова В. В. Економічний розвиток з позиції системно-синергетичного підходу. *Управління ризиком*. 2011. № 4(101). С. 150–151.
191. Публічне акціонерне товариство «Укрпошта». URL : <http://www.ukrposhta.com>(дата звернення : 02.10.2018).
192. Публічне акціонерне товариство «Укртелеком». URL : <http://www.ukrtelecom.ua> (дата звернення : 02.10.2018).
193. Редькін О. С., Коваль В. В. Дослідження процесу оновлення інформаційних активів підприємств в сфері телекомунікацій. *Стратегія якості в промисловості і освіті : матеріали междунар. конф., г. Варна, 1-8 июня 2007 г. Дніпропетровськ, 2007*. С. 623–626.
194. Розенфельд С. Внедрение кластеров в экономику : учеб. пос. / пер. с англ. С. Розенфельд. Москва : Издательский дом «Вильямс», 2000. 418 с.
195. Савчук В. Стратегическое управление издержками. *Інноваційна економіка*. Тернопіль, 2004. № 11. С. 28–40.
196. Седых Н. В. Обеспечение эффективности развития предприятий сахарной промышленности в условиях рыночной интеграции : автореф. дис. . . . канд. экон. наук : 08. 00. 05. Краснодар, 2009. 27 с.
197. Сидоренко С. Петр Порошенко : ответ на вопрос о наших европейских перспективах находится в Украине. *Коммерсантъ Украина*. 2010. 02 февраля (№ 17). С. 1.
198. Синергетичний ефект і ефект синергії – це, як кажуть в Одесі, ‘дві великі різниці’! URL : <http://faqur.ru/osvita/32771-sinergetichnij-efekt-i-efekt-sinergii-ce-jak.html> (дата звернення : 02.10.2018).
199. Сисоєва Л. Ю. Напрямки інтеграції банків і страхових компаній на ін-вестиційному ринку України. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць*. Суми, 2010. Вип. 28. С. 117–124.
200. Системный подход к развитию экономики на разных уровнях управленческой иерархии (анализ опыта стран СНГ) : коллективная моногр. из серии «Экономическое славяноведение» / под науч. ред. д.э.н., проф. В. В. Богатыревой, к.э.н., доц. С. Н. Костюковой и д.э.н., проф. К. В. Павлова. Новополоцк: Изд-во Полоцкого гос. университета, 2017. – 906 с.

201. Скоков В. Н., Селезнев В. В. Введение в физику неравновесных процессов. Екатеринбург : УГТИ–УПИ, 2008. 232 с.
202. Скоков В. Н., Селезньов В. О. Введення у фізику нерівноважних процесів. Екатеринбург : УГТИ–УПІ, 2008. 232 с.
203. Скопенко Н. С. Теоретичне обґрунтування інтеграції суб'єктів господарювання. *Теоретичні та прикладні питання економіки : збірник наук. праць*. Київ, 2011. Вип. 26. С. 187–195.
204. Скопенко Н. С. Теоретичні підходи до формування 130 інтеграційних об'єднань в АПК. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури* : Збірник наукових праць. Київ, 2010. Вип. 26. С. 203–208.
205. Скоробогатов М. М., Куцерубова О. І. Диверсифікація як один із шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств в сучасних умовах. *Економічний вісник Донбасу*. Луганськ, 2011. № 3. С. 18–21.
206. Станіва К. М. Формування стратегічних альянсів у міжнародному економічному просторі. *Держава та регіони*. Запоріжжя, 2009. № 3. С. 175–179.
207. Статистичний щорічник Одеської області у 2017 році. URL : <http://www.od.ukrsugar.gov.ua> (дата звернення : 02.10.2018).
208. Стеклов В. К., Костік Б. Я., Беркман Л. Н. Сучасні системи управління в телекомунікаціях / за заг. ред. В. К. Стеклова. Київ : Техніка, 2005. 400 с.
209. Стратегії розвитку регіонів : шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів «круглого столу» / за ред. С. О. Білої. Київ : НІСД, 2011. 88 с.
210. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. Київ : Парламентське вид-во, 2009. 632 с.
211. Стратегія кібербезпеки України : Указ Президента України від 15.03.2016 р. № 96/2016. Дата оновлення : 15.03.2016. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016> (дата звернення : 02.10.2018).
212. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-2013-р. Дата оновлення : 15.05.2013. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p> (дата звернення : 02.10.2018).
213. Указ президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» №5/2015 від 12.01.2015 р. [Електро-

- ний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
214. Стрій Л. О., Захарченко Л. А., Голубев А. К. Ринкові механізми і структури економіки інфокомунікаційних послуг. *Економіка : реалії часу*. Одеса, 2014. № 1 (11). С. 134–141.
 215. Тардаскіна Т. М. Підходи до оцінки витрат на підтримку та створення системи інформаційної безпеки. *Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики і освіти* : матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24-25 листоп. 2005 р. Київ, 2006. С. 286-288.
 216. Титаренко І. Аналіз витрат виробництва. *Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть* : IV міжнар. наук.-теор. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Тернопіль, 30 бер. 2006 р. Тернопіль, 2006. С. 250–252.
 217. Трансформаційні процеси в економіці : конкурентоспроможність та інституційна база управління на різних рівнях ієрархії : монографія / за наук. ред. д.е.н. Ніценка В. С. Одеса : ТОВ «Лерадрук», 2016. 507 с.
 218. Третьяк В. П. Кластери підприємств : пути создания и результативность функционирования. Москва : Август Борг, 2006. 132 с.
 219. Трофімов О. Н. Інформаційна держава й теорія державного управління. *Електронне наукове видання ХарPI НАДУ «Державне будівництво»*. 2007. № 2. URL : [http : //www. kbuara. kharkov. ua/e-book/db/2007-2/doc/1/03. pdf](http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/1/03.pdf). (дата звернення : 02.10.2018).
 220. Туманова Т. «Укрпошта» планує збільшити доходи на 50% до 2017 року. URL : [https : //www. unn. com. ua/uk/news/959029-ukrposhta-planue-zbilshiti-dohodi-na-50proc-do-2017-roku](https://www.unn.com.ua/uk/news/959029-ukrposhta-planue-zbilshiti-dohodi-na-50proc-do-2017-roku) (дата звернення : 02.10.2018).
 221. Укртелеком скоротив чистий прибуток майже в 5 разів». URL : [https : //www. unian. ua/society/815826-ukrtelekom-skorotiv-chistiy-pributok-mayje-v-5-raziv. html](https://www.unian.ua/society/815826-ukrtelekom-skorotiv-chistiy-pributok-mayje-v-5-raziv.html) (дата звернення : 02.10.2018).
 222. Файвіщенко Л., Фоміна Ю. Вплив зміни регламентації документарних акредитивів на міжнародну торгівлю. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2008. Вип. 2 (18). С. 173–175.
 223. Федосік І. М., Каднічанська В. М. Застосування акредитивної форми розрахунків українськими банками у сфері міжнарод-

- них розрахунків. *Вісник університету банківської справи національного банку України*. Київ, 2008. № 3. С. 119–122.
224. Финансы предприятий : управление и технологии : учебник для вузов / под ред. проф. А. М. Тавасиева. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. 863 с.
225. Флек М. Б., Слюсар Ю. Б., Угнич Е. А., Богуславський В. В. Практична економіка підприємства : синергетичний підхід : монографія. Ростов н/Д : ІУІ АП ДДТУ, 2014. 208 с.
226. Флек М. Б., Слюсарь Ю. Б., Угнич Е. А., Богуславский И. В. Практическая экономика предприятия : синергетический подход : монография. Ростов н/Д : ИУИ АП ДГТУ, 2014. 208 с.
227. Ходаківський Є. І., Данилко В. Г., Цал-Цалко Ю. С. Методологія наукових досліджень в парадигмі синергетики : монографія / за заг. ред. доктора екон. наук Є. І. Ходаківського. Житомир : Житомир. держ. технол. ун-ту, 2009. 340 с.
228. Хрущ Н. А., Коран О. С. *Маркетингові стратегії в сфері телекомунікацій. Маркетингові технології в умовах інноваційного розвитку економіки* : монографія / за ред. С. В. Ковальчук. Хмельницький, 2011. С. 53–58.
229. Чернишова Л. І. Банківська самоорганізація в умовах невизначення. *Праці Одеського політехнічного університету*. Одеса, 2011. Вип. 3 (37). С. 58.
230. Чернышов А. С., Дерен И. И. Развитие рынка услуг национального оператора ФГУП «Почта России». *Пространство экономики*. Ростов-на-Дону, 2012. № 2-2. С. 135–140.
231. Четов М. Приватизація державного майна та управління об'єктами державної власності у контексті стратегії уряду. *Економіка України*. Київ, 2004. № 7. С. 10–17.
232. Шанк Дж. К., Говиндараджан В. Стратегическое управление затратами : пер с англ. СПб : ЗАО «БизнесМикро», 1999. 288 с.
233. Швиданенко Р. О., Олексик О. І. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : монографія. Київ : Вид-во КНЕУ, 2002. 144 с.
234. Шевченко О. М. Міжнародні кредитні розрахунки : методи управління. *Формування ринкових відносин в Україні*. Київ, 2008. № 1 (80). С. 31–36.
235. Шеремет А., Ионова А. Финансы предприятий : менеджмент и анализ : учеб. пособие. 2-е изд., испр. и доп. Москва : ИНФРА-М, 2008. 479 с.
236. Шигун М. М. Розвиток моделювання системи бухгалтер-

- ського обліку : теорія і методологія : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2009. 632 с.
237. Ширинкина Е. В. Прогнозирование риска несостоятельности предприятия в условиях неопределенности. *Вестник Пермского университета. Серия Экономика*. Пермь, 2015. № 3. С. 137–144.
238. Шубин С. А. Разработка механизма формирования и оценки эффективности функционирования вертикально-интегрированных структур : дис. ... канд. экон. наук : 08. 00. 05, 08. 05. 15. М., 2007. 132 с.
239. Яцкевич І. До питання про зміст поняття інтеграції суб'єктів підприємницької діяльності. *Журнал європейської економіки*. Тернопіль, 2013. № 4. Т. 12. С. 473–483.
240. Яцко М. В., Яцко Г. В. Консолідована фінансова звітність в умовах зростання конкурентної боротьби. *Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка*. Ужгород, 2014. Вип. 43. Ч. 2. С. 190–193.
241. América Móvil. URL : <http://www.americamovil.com/English/overview/default.aspx> (дата звернення: 02.10.2018).
242. Antonopulos, Chr. and Plutarchos S. (2009), “The contribution of Information and Communication Technology Investments to Greek Economic Growth : An Analytical Growth Accounting Framework”, *Information Economics and Policy*, Vol. 21, pp. 171-191.
243. AT & T Inc. URL : <https://www.att.com> (дата звернення: 02.10.2018).
244. Chew, Han Ei, P. Vigneswara Ilavasaran and Mark R. Levy (2010), “The Economic Impact of Information and Communication Technologies (ICTs) on Microenterprises in The Context of Development”, *The Electronic Journal on Information Systems in Developing Countries*, Vol. 44, no. 4, pp. 1-19.
245. China Mobile Communications Corporation. URL : <https://www.chinamobileltd.com/en/global/home.php> (дата звернення: 02.10.2018).
246. Demyanchuk, M. A. (2017), “«5 ф» Sustainable development potential of telecommunication enterprise”, *Economics. Ecology. Socium*, no. 1(1), pp. 37-52.
247. Directorate for science, technology and innovation committee on digital economy policy (2016), *Stimulating digital innovation for*

- growth and inclusiveness : the role of policies for the successful diffusion of ICT, p. 162.
248. Entner, R., Lewin, D. (2005), “The Impact of the US Wireless Telecom Industry on the US Economy”, Boston, MA 02108 : Ovum; London, England N1 8JX : Indepen Diespeker Wharf, p. 45. URL : [http : //files. ctia. org/pdf/ PositionPaper_CTIA_ImpactoftheUSWirelessIndustryontheUSEconomy_04_06. pdf](http://files.ctia.org/pdf/PositionPaper_CTIA_ImpactoftheUSWirelessIndustryontheUSEconomy_04_06.pdf)
 249. Entner, R. and Lewin, D. (2005), “The Impact of the US Wireless Telecom Industry on the US Economy”, Boston, MA 02108 : Ovum; London, England N1 8JX : Indepen Diespeker Wharf, pp. 45.
 250. European Conference of Postal and Telecommunications Administrations. URL : [https : //www. sept. org](https://www.sept.org) (дата звернення : 02.10.2018).
 251. García-Canal, E. (1996), “Contractual form in domestic and international strategic alliances”. Organization Studies, No. 17 (5), pp. 773-794.
 252. Heeks, R. (2010), “Do Information Technologies (ICTs) Contribute To Development”, Journal of International Development, Vol. 22, pp. 625-640.
 253. Information & Communication Technology Economic and Fiscal Impact Study (2015), Washington Technology Industry Association. p. 88.
 254. Integration of developing countries in global supply chains, including through adding value to their exports, Note by the UNCTAD secretariat. 25 March 2011. TD/B/C. I/16. URL : [http : //unctad. org/en/Docs/cid16_ en. pdf](http://unctad.org/en/Docs/cid16_en.pdf).
 255. INTELSAT. URL : [http : //www. intelsat. com](http://www.intelsat.com) (дата звернення : 02.10.2018).
 256. Iscan, E. (2012), “The impact of information and communication technology on economic growth : Turkish case”, International journal of ebusiness and egovernment studies, Vol 4, No 2, pp. 17-26.
 257. Jipp, A. (1963), “Wealth of nations and telephone density”, Telecommunications Journal. no 6. pp. 199–201.
 258. Katz, R. (2012), “The Impact of Broadband on the Economy : Research to Date and Policy Issues”, Geneva, Switzerland CH-1211 : International Telecommunication Union. p. 136.
 259. Local enterprise partnership. URL : [http : //en. wikipedia. org/wiki/Local_ enterprise_ partnership](http://en.wikipedia.org/wiki/Local_enterprise_partnership).

260. Maslii, N. (2016), Approach to forecasting of financial results of an enterprise under conditions of uncertainty. International Scientific Conference Economy without borders : Integration, Innovation, Cross-border cooperation. Kaunas, August 26th, 2016. Kaunas, Lithuania, pp. 78–82.
261. Maslii, N., Zakharchenko, N. and Kostolonova, L. (2017), Peculiarities of the international outsourcing services : Ukrainian perspectives. Baltic Journal of Economic Studies. 2017. Vol. 3 no. 2. pp. 86–92.
262. Maslii, N., Zakharchenko, N., Butenko, V., Savastieieva, O., Butenko, T. and Shyriaieva, L. (2018), Modern technologies of detection and prevention of corruption in emerging information society. Problems and Perspectives in Management, no. 16 (1), pp. 58–67. doi : 10. 21511/ppm. 16(1). 2018. 06.
263. Maslii, N., Zhuravlova, T., Zakharchenko, N. (2017), Justification of innovation development and changes of organizational forms of enterprises in crisis conditions. European journal of economics and management. Vol. 3 Issue 3. pp. 32–39.
264. Nippon Telegraph & Telephone. URL : http://www.ntt.co.jp/index_e.html (дата звернення: 02.10.2018).
265. Nitsenko, V., and Havrysh, V. (2016), Enhancing the stability of a vertically integrated agro-industrial companies in the conditions of uncertainty. Actual problems of economics, no. 10(184), pp. 167–172.
266. Porter M. (1990), “The Competitive Advantage of Nations”, New York : The Free Press. p. 857.
267. Porter, M. E. (1985), “Competitive advantage : creating and sustaining superior performance”, New York : Free press. p. 658.
268. Regional commonwealth in the field of communications. URL : <http://www.en.rcc.org.ru/#> (дата звернення : 02.10.2018).
269. Robert, D. Atkinson and Luke A. Stewart (2013), The Economic Benefitsof Informationand. Just the Facts, Communications Technology Information Technology & Innovation Foundation, p. 12.
270. Rodriguez A., Vigorito, E., Clare, S., Warren, M. V., Couttet, P., Soond, D. R., van, D. S., Grocock, R. J., Das, P. P., Miska, E. A., Vetrie, D., Okkenhaug, K., Enright, A. J., Dougan, G., Turner, M., and Bradley, A. (2007), “Requirement of bic/microRNA-155 for normal immune function”, Science, pp. 608-611.
271. Souter, D., Scott, N., Garforth, C., Jain, R., Mascarenhas, O. and McKemey, K. (2005), “The Economic Impact of

- Telecommunications on Rural Livelihoods and Poverty Reduction : A study of rural communities in India (Gujarat), Mozambique and Tanzania”, Commonwealth Telecommunications Organisation for UK Department for International Development. p. 447.
272. Tatarkin, A. (2009), “International Integration and National Development”, Ekaterinburg : Publishing house of Institute of Economics, p. 233.
273. The Heritage Foundation. URL : <http://www.heritage.org> (дата звернення : 02.10.2018).
274. The Heritage Foundation. URL : <http://www.heritage.org>. (дата звернення : 02.10.2018).
275. T-Mobile. URL : <https://www.t-mobile.com/travel-abroad-with-simple-global> (дата звернення: 02.10.2018).
276. Trade and development report 2017. Beyond austerity : towards a global new deal (2017), Report by the secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development. p. 200.
277. Universal Postal Union. URL : <http://www.upu.int/en.html> (дата звернення : 02.10.2018).
278. Vance Rupert B., (1968), “Region / International Encyclopedia of the Social Sciences”, Нг : David L. Sills, Band 13, London/New York. p. 377.
279. Veon. URL : <https://veon.com> (дата звернення: 02.10.2018).
280. Verizon Communications. URL : https://www.verizon.com/home/verizonglobalhome/ghp_landing.aspx (дата звернення: 02.10.2018).
281. World Bank Group Members. The World Bank. URL : <http://www.worldbank.org>. (дата звернення : 02.10.2018).

ДОДАТОК А

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Таблиця А.1

Міжнародні документи щодо регулювання діяльності у сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатизації

Назва нормативно-законодавчого акту / Дата прийняття	Питання, що регулюються нормативно-законодавчим актом
1	2
Меморандум "Про взаєморозуміння між національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації та регуляторним органом литовської республіки" / 26.04.2018	Основною метою Меморандуму про взаєморозуміння є встановлення рамок для співробітництва та обміну інформацією між сторонами, відповідно до їх обов'язків та компетенції у сфері регулювання та нагляду за діяльністю у сфері електронних комунікацій згідно з чинним національним законодавством держав Сторін та законодавством Європейського Союзу.
Рекомендація СМ / Rec (2016) "Із захисту й заохочення права на свободу вираження поглядів та право на приватне життя відносно мережевого нейтралітету Комітету міністрів державам-членам" / 13.01.2016	Рекомендація встановлює – вжити всіх необхідних заходів у співпраці з усіма зацікавленими сторонами, щоб гарантувати принцип мережевого нейтралітету в рамках своєї політики з належним урахуванням принципів, викладених у додатку до цієї рекомендації.
Регламент (ЄС) 2015/2120 Європейського Парламенту і Ради "Про універсальну послугу та права користувачів щодо мереж та послуг електронного зв'язку" / 25.11.2015	Регламент встановлює загальні правила забезпечення рівного та недискримінаційного ставлення до трафіку при наданні послуг доступу до мережі Інтернет і суміжних прав кінцевих користувачів, встановлює новий механізм роздрібного ціноутворення для регульованих послуг роумінгу в Європейському Союзі з метою скасування надбавок на роздрібні послуги роумінгу без викривлення внутрішніх ринків та ринків відвідуваних країн.

1	2
Меморандум "Про співробітництво у сфері регулювання галузі зв'язку між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (Україна), та Комісією регулювання зв'язку Республіки Болгарія" / 26.08.2014	Метою Меморандуму є розвиток співробітництва у сфері регулювання галузі зв'язку через підтримку та реалізацію спільних заходів, обміну інформацією та досвідом між національними регуляторними органами України та Республіки Болгарія.
Директива 2014/61/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про заходи, спрямовані на зменшення витрат на розгортання високошвидкісних мереж електронного зв'язку" / 15.05.2014	Директива спрямована на запровадження певних мінімальних прав та обов'язків, що застосовуватимуться на всій території Європейського Союзу з метою полегшення розгортання високошвидкісних мереж електронного зв'язку та міжсекторальної координації. Належить здійснити мінімальну гармонізацію умов, проте не завдати шкоди найкращим існуючим практикам та заходам, ухваленим на національному та місцевому рівнях, що містять більш детальні положення та умови, а також додаткових заходів, що доповнюють зазначені права та обов'язки, відповідно до принципу субсидіарності.
Стамбульська Всесвітня поштова стратегія / 2016	Стратегія зосереджена на трьох цілях: покращення сумісності мережевої інфраструктури, забезпечення стабільних та сучасних продуктів, сприяти ефективному функціонуванню ринків та секторів.
Всесвітня поштова конвенція / 11.10.2012	Конвенція визначає загальні правила, що застосовуються до міжнародної поштової служби; правила, що застосовуються до письмової кореспонденції та поштових посилок; оплату.
Меморандум "Про співробітництво у сфері регулювання галузі зв'язку між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, та Комісією з регулювання суспільних послуг Республіки Вірменія" / 05.04.2012	Метою Меморандуму є розвиток співробітництва у сфері регулювання галузі зв'язку через підтримку та реалізацію спільних заходів, обміну інформацією та досвідом між національними регуляторними органами України та Республіки Вірменія.
Меморандум "Про співробітництво у сфері регулювання галузі зв'язку між Національною комісією з питань регулювання зв'язку України та Національним органом з питань зв'язку Португальської Республіки" / 28.09.2010	Метою Меморандуму є розвиток співробітництва у сфері регулювання галузі зв'язку через підтримку та реалізацію спільних заходів, обмін інформацією та досвідом між національними регуляторними органами України та Португальської Республіки.

1	2
Меморандум "Про взаєморозуміння у сфері електронних комунікацій між Національною комісією з питань регулювання зв'язку України та Органом з питань інформаційних та комунікаційних технологій Турецької Республіки" / 24.09.2010	Метою Меморандуму є розвиток співробітництва у сфері регулювання електронних комунікацій через підтримку та реалізацію спільних заходів, обмін інформацією та досвідом між національними регуляторними органами України та Туреччини.
Меморандум "Про співробітництво у сфері регулювання галузі зв'язку між Національною комісією з питань регулювання зв'язку України та Комісією регулювання зв'язку Республіки Болгарія" / 02.07.2010	Метою Меморандуму є розвиток співробітництва у сфері регулювання галузі зв'язку через підтримку та реалізацію спільних заходів, обмін інформацією та досвідом між національними регуляторними органами України та Болгарії.
Меморандум "Про співробітництво у сфері регулювання галузі зв'язку між Національною комісією з питань регулювання зв'язку України та Норвезьким органом регулювання зв'язку" / 15.03.2010	Метою Меморандуму є розвиток співробітництва у сфері регулювання галузі зв'язку через підтримку та реалізацію спільних заходів, обмін інформацією та досвідом між національними регуляторними органами України та Норвегії.
Меморандум "Про співробітництво у сфері регулювання електронних комунікацій між Національною комісією з питань регулювання зв'язку України та Комісією з питань регулювання суспільних комунікацій Латвійської Республіки" / 19.02.2010	Метою Меморандуму є розвиток співробітництва у сфері регулювання електронних комунікацій через підтримку та реалізацію спільних заходів, обмін інформацією та досвідом між національними регуляторними органами України та Латвії.
Директива 2009/136/ЄК Європейського парламенту та Ради "Про універсальні послуги та права користувачів стосовно електронних мереж зв'язку і послуг" / 25.11.2009	Директива стосується надання електронних комунікаційних мереж та послуг кінцевим користувачам. Метою є забезпечення присутності на всій території Спільноти якісних загальнодоступних послуг завдяки ефективній конкуренції і вибору, а також вирішення питання середовища, в якому потреби кінцевих користувачів в достатній мірі не задовольняються ринком. Директива також включає положення стосовно деяких видів термінального обладнання, включаючи положення, призначеного для полегшення доступу кінцевих користувачів з обмеженими можливостями.

1	2
<p>Регламент (ЄС) No 1211/2009 Європейського Парламенту і Ради "Договір про заснування Європейської Спільноти" / 27.06.2009</p>	<p>Регламент запроваджує надання висновків щодо проєктів заходів NRAs стосовно визначення ринку, призначення підприємств зі значною ринковою перевагою і встановлення мір згідно зі Статтями 7 і 7а Директиви 2002/21/ЄС (Рамкова Директива); і взаємодія та робота разом з NRAs згідно зі Статтями 7 і 7а Директиви 2002/21/ЄС (Рамкова Директива).</p>
<p>Регламент (ЄС) № 544/2009 Європейського парламенту та Ради "Про роумінг у телефонних мережах мобільного зв'язку загального користування у межах Спільноти" / 18.06.2009</p>	<p>Регламент встановлює правила, спрямовані на зростання прозорості цін та вдосконалення надання інформації щодо цін для користувачів роумінгових послуг у межах Спільноти, складає специфічний захід у рамках розуміння статті 1(5) Рамкової директиви.</p>
<p>Рекомендація комісії "Про регуляторний режим для ставок за завершення з'єднання на мережах фіксованого та мобільного зв'язку в ЄС" / 07.05.2009</p>	<p>Директиви 2002/21/ЄС, НРО повинні встановити ставки за завершення з'єднання на основі витрат, понесених ефективним оператором. Це передбачає, що вони також будуть симетричними. При цьому, НРО необхідно діяти викладеним нижче чином. Мають проводити оцінювання ефективних витрат на основі поточних витрат та використовувати підхід висхідного моделювання, застосовуючи довгостроковий приріст витрат (LRIC) як відповідну методологію розрахунку собівартості.</p>
<p>Туніське зобов'язання / 18.11.2005</p>	<p>Представники народів світу висловили безумовну підтримку Декларації принципів і Планові дій, прийнятими на першому етапі Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства в Женеві в грудні 2003 року.</p>
<p>Туніська програма для інформаційного суспільства</p>	<p>Представники народів світу підтверджують зобов'язання, прийняті в Женеві, і ґрунтуючись на них у Тунісі, зосередивши увагу на фінансових механізмах для подолання цифрового розриву, на управлінні Інтернетом і пов'язаних з цим питаннях, а також на виконанні рішень, прийнятих у Женеві і Тунісі, і на пов'язаній з ними наступній діяльності.</p>

1	2
Женевський План дій / 12.12.2003	Спільне бачення та керівні принципи Декларації перенесені в Плані дій у конкретні напрямки дій для досягнення погоджених на міжнародному рівні цілей розвитку, включаючи ті, що містяться в Декларації тисячоліття, Монтерейському консенсусі і Йоганнесбурзькій Декларації і Плані впровадження, сприяння використанню продуктів, мереж, послуг і прикладень на базі ІКТ, а також для допомоги країнам у подоланні цифрового розриву. Інформаційне суспільство, передбачене в Декларації принципів, буде реалізоване в умовах співробітництва і солідарності між державними органами і всіма іншими зашкавленими сторонами.
Женевська Декларація принципів "Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті" / 12.12.2003	Представники народів світу проголошують спільне прагнення і рішучість побудувати, орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен може створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними, даючи змогу окремим особам, громадам і народам повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму сталому розвитку і підвищуючи якість свого життя на основі цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй і поважаючи в повному обсязі та підтримуючи Загальну декларацію прав людини.
Директива комісії 2002/77/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Щодо конкуренції на ринках електронних комунікаційних мереж та послуг в цій сфері" / 16.09.2002	Згідно з Директивою держави-члени повинні вилучити (якщо вони ще цього не зробили) виключні та спеціальні права для забезпечення всіх електронних комунікаційних мереж не лише для надання електронних комунікаційних послуг та повинні гарантувати право підприємств надавати такі послуги без шкоди положенням Директив 2002/19/ЄС, 2000/20/ЄС, 2002/21/ЄС та 2002/22/ЄС. Визначення електронних комунікаційних мереж повинно також означити, що державам-членам не дозволяється обмежувати право оператора встановлювати, поширювати

1	2
	та/або підтримувати кабельну мережу на тій підставі, що така мережа також може використовуватись для передачі радіо-або телевізійних програм.
Директива 2009/140/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про доступ та з'єднання електронних комунікаційних мереж та пов'язаного оснащення" / 12.07.2002	Директива запроваджує гармонізовану правову структуру для регулювання електронних комунікаційних послуг, електронних комунікаційних мереж, пов'язаних з ними засобів та послуг, та деяких аспектів щодо кінцевого обладнання для полегшення доступу для користувачів з обмеженими можливостями. Вона встановлює завдання національних регуляторних органів та запроваджує низку процедур для забезпечення гармонізованого застосування правових рамок в межах Спільноти.
Директива 2002/58/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про секретність та електронні комунікації" / 12.07.2002	Директива гармонізує положення держав-членів, необхідні для забезпечення еквівалентного рівню захисту основних прав та свобод, та зокрема права на таємницю, щодо обробки персональних даних у секторі електронних комунікацій, та забезпечення вільного руху таких даних, та обладнання для електронних комунікацій та послуг у Спільноті.
Директива 2002/58/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про обробку персональних даних та захист таємниці сектора електронних комунікацій" / 12.07.2002	Директива гармонізує положення держав-членів, необхідні для забезпечення еквівалентного рівню захисту основних прав та свобод, та зокрема права на таємницю, щодо обробки персональних даних у секторі електронних комунікацій, та забезпечення вільного руху таких даних, та обладнання для електронних комунікацій та послуг у Спільноті.
Директива 2002/22/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про універсальні послуги та права користувачів стосовно електронних мереж зв'язку і послуг" / 07.03.2002	Директива стосується підведення електронних комунікаційних мереж та послуг кінцевим користувачам. Метою Директиви є забезпечення присутності на всій території Спільноти якісних публічно доступних послуг завдяки ефективній конкуренції і свободи вибору, а також вирішення питання обставин, за яких ринок не задовольняє потреби кінцевих користувачів.

1	2
<p>Директива 2002/21/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про спільні правові рамки для електронних комунікаційних мереж та послуг" / 07.03.2002</p>	<p>Директива запроваджує гармонізовану правову структуру для регулювання електронних комунікаційних послуг, електронних комунікаційних мереж, пов'язаного оснащення та пов'язаних послуг. Встановлює завдання національних регуляторних органів та запроваджує низку процедур для забезпечення гармонізованого застосування правових рамок в межах Спільноти.</p>
<p>Директива 2002/20/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про дозвіл електронних комунікаційних мереж та послуг" / 07.03.2002</p>	<p>Мета Директиви – сформувати внутрішній ринок електронних комунікаційних мереж та послуг шляхом гармонізації та спрощення правил дозволу та умов для полегшення їх надання в межах Спільноти.</p>
<p>Директива 2002/19/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про доступ та з'єднання електронних комунікаційних мереж та пов'язаного оснащення" / 07.03.2002</p>	<p>Директива узгоджує спосіб, у який держави-члени регулюють доступ, а також з'єднання електронних комунікаційних мереж та пов'язаного оснащення. Метою є створення правових рамок, згідно з принципами внутрішнього ринку, для відносин між постачальниками мереж та послуг, які призведуть до сталого конкуренті, можливості зв'язку електронних комунікаційних послуг та вигод для споживачів.</p>
<p>Рішення комісії № 676/2002 ЄС Європейського парламенту та Ради "Про правові рамки для радіо спектральної політики в Європейській Спільноті" / 14.02.2002</p>	<p>Мета Рішення – створити політичні та правові рамки в Спільноті для забезпечення координації політичних підходів та, у разі потреби, гармонізовані умови стосовно доступності та ефективності використання спектра радіочастот, необхідних для заснування та функціонування внутрішнього ринку в політичних сферах Спільноти, таких як електронні комунікації, транспорт та дослідження і розробки (R&D).</p>

1	2
Конвенція про кіберзлочинність / 23.11.2001	Конвенція встановлює заходи, які мають здійснюватися на національному рівні та у міжнародному співробітництві щодо правопорушень проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; правопорушень, пов'язаних з комп'ютерами, зі змістом, з порушенням авторських та суміжних прав; додаткової відповідальності і санкцій тощо.
Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку" / 08.06.2000	Директива має на меті зробити внесок у належне функціонування внутрішнього ринку шляхом забезпечення вільного переміщення інформаційних послуг між державами-членами. Доповнює законодавство держав Співтовариства, що застосовується до інформаційних послуг без перешкод до рівня захисту, зокрема здоров'я громадян та інтересів споживачів, як передбачено актами Співтовариства та внутрішнього законодавства, відповідно до якого вони запроваджуються до тієї міри, до якої це не обмежує свободу забезпечення інформаційних послуг.
Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку" / 08.06.2000	Директива має на меті зробити внесок у належне функціонування внутрішнього ринку шляхом забезпечення вільного переміщення інформаційних послуг між державами-членами. Директива зближається до міри, необхідної для досягнення цілей, викладених в пункті 1, із певними положеннями національного законодавства про інформаційні послуги на внутрішньому ринку, заснування постачальників послуг, комерційні повідомлення, контракти, укладені за допомогою електронних засобів, відповідальність посередників, кодекси поведінки, вирішення спорів поза судом, судові позови та співробітництво між державами-членами.
Директива 1999/93/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства" / 13.12.1999	Метою Директиви є сприяти використанню електронних підписів та їх юридичному визнанню. Вона закладає правову основу для використання електронних підписів і певних послуг по сертифікації з метою забезпечення належного функціонування внутрішнього

1	2
	ринку. Вона не охоплює аспектів, що стосуються укладання і чинності контрактів чи інших правових зобов'язань, якщо мають місце вимоги, передбачені формою, визначеною внутрішнім законодавством чи законодавством держав Співтовариства, так само, як вона не впливає на правила і обмеження використання документів, що містяться у внутрішньому законодавстві чи законодавстві держав Співтовариства.
Рекомендація N R (99) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам Ради Європи "Про захист недоторканності приватного життя в Інтернеті" / 23.02.1999	У рекомендації викладені принципи забезпечення недоторканності приватного життя для користувачів і постачальників послуг Інтернету.
Директива 98/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про процедуру надання інформації в галузі технічних стандартів і регламентів, а також правил надання послуг в інформаційному суспільстві» / 22.06.1998	Директивою встановлено процедуру надання інформації в галузі технічних стандартів і регламентів, а також правил надання послуг в інформаційному суспільстві.
Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» / 11.03.1996	Директива стосується правового захисту баз даних у будь-якій формі. Захист за цією Директивою не застосовується до комп'ютерних програм, які використовуються при створенні чи використанні баз даних, доступних за допомогою електронних засобів.

Джерело: сформовано автором на основі даних [24].

Таблиця А.2

Постанови та розпорядження уряду України щодо регулювання діяльності у сфері телекомунікацій

Орган влади, що видав нормативно-законодавчий акт	Назва нормативно-законодавчого акту / Дата прийняття	Питання, що регулюються нормативно-законодавчим актом
1	2	3
Постанова КМУ	Про затвердження Правил надання доступу до інфраструктури кабельної каналізації електроз'язку / 04.04.2018	Правила встановлюють порядок здійснення доступу до інфраструктури кабельної каналізації електроз'язку, що належить власникам (володільцям), які не є операторами, провайдерами телекомунікацій, іншим суб'єктам господарювання (операторам, провайдером телекомунікацій або уповноваженим ними особам) для власних потреб, надання або отримання телекомунікаційних послуг та порядок взаємодії власника інфраструктури кабельної каналізації електроз'язку і замовника.
Розпорядження КМУ	Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації / 17.01.2018	Основною метою Концепції є реалізація ініціатив "Цифрового порядку денного України 2020" (цифрова стратегія) для усунення бар'єрів на шляху цифрової трансформації України у найбільш перспективних сферах, що планується досягти шляхом стимулювання економіки та залучення інвестицій, подолання цифрової нерівності, поглиблення співпраці з ЄС у цифровій сфері та розбудови інноваційної інфраструктури країни та цифрових перетворень.
Постанова КМУ	Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг / 11.04.2012	Правила регулюють відносини між операторами, провайдерами телекомунікацій та споживачами послуг.
Постанова КМУ	Про затвердження розміру плати за виділення номерного ресурсу і порядок її внесення / 27.12.2008	Затверджено розмір плати за виділення номерного ресурсу.
Розпорядження КМУ	Про схвалення Концепції розвитку телекомунікацій в Україні / 07.06.2006	Визначає основні засади і напрями подальшого розвитку телекомунікаційних мереж загального користування (далі – телекомунікаційні мережі) в ринкових умовах і спрямована на досягнення стратегічних інтересів та конкурентоспроможності України на міжнародному ринку.
Постанова КМУ	Про розміри та порядок зарахування плати за видачу,	Затверджено розміри плати за видачу ліцензії на провадження діяльності у сфері

1	2	3
	переоформлення, видачу дубліката, копії ліцензії на провадження діяльності у сфері телекомунікацій і продовження строку її дії / 16.06.2004	телекомунікацій, що справляється у межах території Автономної Республіки Крим, однієї області, м. Києва і Севастополя, а також за переоформлення, видачу дубліката, копії зазначеної ліцензії і продовження строку її дії. Установити, що плата за видачу, переоформлення, видачу дубліката, копії ліцензії на провадження діяльності у сфері телекомунікацій і продовження строку її дії зараховується на рахунки з обліку надходжень державного бюджету, відкриті у відповідних органах Державного казначейства

Джерело: сформовано автором на основі даних [24]

Таблиця А.3

Постанови КМУ України щодо регулювання діяльності у сфері користування радіочастотним ресурсом

Назва нормативно-законодавчого акту / Дата прийняття	Питання, що регулюються нормативно-законодавчим актом
Деякі питання проведення конверсії радіочастотного ресурсу України в смугах радіочастот загального користування / 05.09.2014	Затверджено деякі питання проведення конверсії радіочастотного ресурсу України в смугах радіочастот загального користування
Про затвердження Порядку залучення додаткових позабюджетних коштів для проведення конверсії радіочастотного ресурсу України в смугах радіочастот загального користування / 01.08.2007	Затверджено Порядок залучення додаткових позабюджетних коштів для проведення конверсії радіочастотного ресурсу України в смугах радіочастот загального користування, яка визначає механізм залучення додаткових позабюджетних коштів, зокрема коштів ініціаторів конверсії, для проведення конверсії радіочастотного ресурсу України в смугах радіочастот загального користування.
Про затвердження Плану використання радіочастотного ресурсу України / 09.06.2006	Затверджено План використання радіочастотного ресурсу України.
Про розміри плати за видачу, продовження строку дії, переоформлення, видачу дублікатів ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України / 22.02.2006	Затверджено розміри плати за видачу ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України.
Про затвердження Національної таблиці розподілу смуг радіочастот України / 15.12.2005	Затверджено Національну таблицю розподілу смуг радіочастот України, яка є нормативно-правовим актом, який регламентує розподіл смуг радіочастот радіослужбам в Україні та визначає смуги радіочастот спеціального та загального користування.
Про Порядок надання спеціальних дозволів на експлуатацію радіоелектронних засобів дипломатичними представництвами, консульськими установами іноземних держав, представництвами міжнародних організацій в Україні / 11.07.2001	Затверджено Порядок надання спеціальних дозволів на експлуатацію радіоелектронних засобів дипломатичними представництвами, консульськими установами іноземних держав, представництвами міжнародних організацій в Україні.

Джерело: сформовано автором на основі даних [24]

Таблиця А.4

Постанови та розпорядження уряду України щодо регулювання діяльності у сфері надання послуг поштового зв'язку

Орган влади, що видав нормативно-законодавчий акт	Назва нормативно-законодавчого акту / Дата прийняття	Питання, що регулюються нормативно-законодавчим актом
Постанова КМУ	Про затвердження Правил надання послуг поштового зв'язку / 05.03.2009	Затверджено Правила надання послуг поштового зв'язку, які визначають порядок надання послуг поштового зв'язку, права та обов'язки операторів поштового зв'язку і користувачів послуг поштового зв'язку та регулюють відносини між ними.
Розпорядження КМУ	Про національного оператора поштового зв'язку / 10.01.2002	Розпорядженням покладено виконання функцій національного оператора поштового зв'язку на публічне акціонерне товариство "Укрпошта".

Джерело: сформовано автором на основі даних [24]

Таблиця А.5

Постанови та розпорядження уряду України щодо регулювання діяльності у сфері інформатизації

Орган влади, що видав нормативно-законодавчий акт	Назва нормативно-законодавчого акту / Дата прийняття	Питання, що регулюються нормативно-законодавчим актом
1	2	3
Розпорядження КМУ	Про затвердження плану заходів щодо захисту державних інформаційних ресурсів / 05.11.2014	Затверджено план заходів щодо захисту державних інформаційних ресурсів
Розпорядження КМУ	Про затвердження плану заходів щодо створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг / 11.09.2013	Затверджено план заходів щодо створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг
Розпорядження КМУ	Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів / 11.07.2013	Затверджено план заходів щодо реалізації Концепції створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів

1	2	3
Розпорядження КМУ	Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні / 15.05.2013	Стратегія визначає мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями, етапи і механізм реалізації цієї Стратегії з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України в перспективі до 2020 року.
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного порталу адміністративних послуг / 03.01.2013	Затверджений Порядок визначає механізм ведення Єдиного державного порталу адміністративних послуг.
Постанова КМУ	Про запровадження Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства / 28.11.2012	Затверджено перелік індикаторів розвитку інформаційного суспільства з метою запровадження Нац. системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства.
Розпорядження КМУ	Про схвалення Концепції створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів / 05.09.2012	Метою Концепції є формування підходів до створення, впровадження та функціонування системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, що забезпечує передачу необхідних даних за запитами в автоматичному режимі, оновлення первинних даних у разі їх зміни, пошук та узагальнення необхідної інформації під час взаємодії державних органів.
Постанова КМУ	Деякі питання електронної взаємодії органів виконавчої влади / 18.07.2012	Затверджено Положення про систему електронної взаємодії органів виконавчої влади, яка визначає загальні засади створення, впровадження та забезпечення функціонування системи електронної взаємодії органів виконавчої влади.
Постанова КМУ	Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг / 11.04.2012	Затвержені Правила встановлюють загальний порядок надання та отримання телекомунікаційних послуг, регулюють відносини між операторами, провайдерми телекомунікацій та споживачами послуг.
Розпорядження КМУ	Питання впровадження системи електронної взаємодії органів виконавчої влади / 28.12.2011	Мета – вирішення питань щодо впровадження системи електронної взаємодії органів виконавчої влади.
Розпорядження КМУ	Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні / 26.09.2011	Затверджено план заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні.
Розпорядження КМУ	Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні / 13.12.2010	Метою Концепції є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективної системи електронного урядування в Україні для задоволення інтересів та потреб фізичних та юридичних осіб, вдосконалення системи державного управління, підвищення конкурентоспроможності та стимулювання соціально-економічного розвитку країни.

1	2	3
Постанова КМУ	Питання реалізації пілотного проєкту впровадження технологій електронного урядування / 01.03.2010	Мета – створення організаційно-правових, науково-технічних та фінансово-економічних умов розвитку інформаційного суспільства.
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку обов'язкової передачі документованої інформації / 28.10.2004	Затверджено Порядок обов'язкової передачі документованої інформації, що визначає механізм обов'язкової передачі на зберігання центральному засвідчувальному органу або засвідчувальному центру посиленних сертифікатів відкритих ключів, документованої інформації акредитованим центром сертифікації ключів у разі припинення його діяльності.
Постанова КМУ	Про затвердження Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади / 28.10.2004	Затверджено Типовий порядок здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади, що встановлює загальні правила документування в органах виконавчої влади управлінської діяльності в електронній формі і регламентує виконання дій з електронними документами з моменту їх створення або одержання до відправлення чи передачі до архіву органу виконавчої влади.
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності / 28.10.2004	Затверджено Порядок застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності, що визначає вимоги до застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності.
Постанова КМУ	Про затвердження Положення про центральний засвідчувальний орган / 28.10.2004	Затверджено Положення про центральний засвідчувальний орган.
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку акредитації центру сертифікації ключів / 13.07.2004	Затверджено Порядок акредитації центру сертифікації ключів, що визначає процедуру акредитації центру сертифікації ключів, умови надання центром послуг електронного цифрового підпису, вимоги до його персоналу та захисту інформації.
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку засвідчення наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу / 26.05.2004	Затверджено Порядок засвідчення наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу, що визначає умови та вимоги до процедури засвідчення наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу.
Постанова КМУ	Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів / 17.03.2004	Затверджено Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів, що визначає порядок формування та користування Національним реєстром електронних інформаційних ресурсів.

1	2	3
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку легалізації комп'ютерних програм в органах виконавчої влади / 04.03.2004	Затверджено Порядок легалізації комп'ютерних програм в органах виконавчої влади, що визначає процедуру проведення легалізації комп'ютерних програм в органах виконавчої влади.
Розпорядження КМУ	Про затвердження заходів з реалізації Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів / 31.12.2003	Затверджено Концепцію формування системи національних електронних інформаційних ресурсів, метою якої є визначення стратегії формування системи національних електронних інформаційних ресурсів.
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади / 10.09.2003	Затверджено Порядок використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади, що визначає процедуру використання в органах виконавчої влади комп'ютерних програм як об'єктів авторського права.
Розпорядження КМУ	Про адміністрування домену «.UA» / 22.07.2003	Підтримано пропозицію щодо створення об'єднання підприємств "Український мережевий інформаційний центр" (далі – об'єднання) з метою управління адресним простором українського сегмента мережі Інтернет, обслуговування та адміністрування системного реєстру і системи доменних імен домену верхнього рівня ".UA".
Розпорядження КМУ	Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів / 05.05.2003	Затверджено Концепцію формування системи національних електронних інформаційних ресурсів, метою якої є визначення стратегії формування системи національних електронних інформаційних ресурсів.
Постанова КМУ	Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» / 24.02.2003	Затверджено заходи створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд».
Постанова КМУ	Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади / 29.08.2002	З метою забезпечення формування і реалізації стабільної та зрозумілої громадянам економічної і соціальної політики держави Кабінет Міністрів України затвердив заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади.
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку проведення експертизи Національної програми інформатизації та окремих її завдань (проектів) / 25.07.2002	Затверджено Порядок проведення експертизи Національної програми інформатизації та окремих її завдань (проектів).
Розпорядження КМУ	Про затвердження Концепції легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням / 15.05.2002	Затверджено Концепцію легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням.
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку підключення до глобальних мереж передачі даних / 12.04.2002	Затверджено Концепцію легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням, що визначає основи урядової політики щодо легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням.

1	2	3
Постанова КМУ	Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади / 04.01.2002	Затвердити Порядок підключення до глобальних мереж передачі даних, що визначає процедуру підключення органів виконавчої влади, інших державних органів, підприємств, установ та організацій, які одержують, обробляють, поширюють і зберігають інформацію, що є об'єктом державної власності та охороняється згідно із законодавством, до глобальних мереж передачі даних.
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку формування та виконання галузеві програми і проекту інформатизації / 18.12.2001	Затверджено Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади.
Розпорядження КМУ	Про затвердження державних замовників регіональних програм і проектів інформатизації / 21.02.2001	Затверджено державними замовниками регіональних програм і проектів інформатизації Раду міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації.
Постанова КМУ	Про затвердження Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації / 31.08.1998	Положення визначає порядок формування та виконання Національної програми інформатизації, її окремих завдань (проектів).
Постанова КМУ	Про заходи щодо посилення контролю за обґрунтованістю проектів інформатизації діяльності центральних органів виконавчої влади / 16.02.1998	Затверджено заходи щодо посилення контролю за обґрунтованістю проектів інформатизації діяльності центральних органів виконавчої влади.
Постанова КМУ	Про затвердження переліку обов'язкових етапів робіт під час проектування, впровадження та експлуатації засобів інформатизації / 04.02.1998	Затверджено перелік обов'язкових етапів робіт під час проектування, впровадження та експлуатації засобів інформатизації.
Постанова КМУ	Про затвердження Порядку локалізації програмних продуктів (програмних засобів) для виконання Національної програми інформатизації / 16.01.1998	Порядок застосовується з метою проведення локалізації програмних продуктів (програмних засобів) для виконання завдань (проектів) Національної програми інформатизації.

Джерело: сформовано автором на основі даних [24]

Таблиця А.6

**Накази центральних органів виконавчої влади України
щодо регулювання діяльності у сфері телекомунікацій,
надання послуг поштового зв'язку, користування
радіочастотним ресурсом та інформатизації**

Сфера регулювання	Орган влади, що видав нормативно-законодавчий акт	Назва нормативно-законодавчого акту / Дата прийняття	Питання, що регулюються нормативно-законодавчим актом
1	2	3	4
телекомунікації	Наказ Міністерства фінансів України	Про затвердження Плану переходу на перспективну систему нумерації телефонної мережі загального користування України / 17.08.2015	Затверджено План переходу на перспективну систему нумерації телефонної мережі загального користування України з метою забезпечення переходу телефонної мережі загального користування України на перспективну систему нумерації.
	Наказ Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	Про затвердження Технічних вимог до телекомунікаційних мереж загального користування України щодо забезпечення надання телекомунікаційної послуги перенесення абонентського номера / 24.06.2015	Метою наказу є визначення загальних технічних вимог до телекомунікаційних мереж загального користування України та технологічного процесу їх взаємодії під час надання послуги перенесення абонентського номера незалежно від технологій, які при цьому застосовуються. Технологічний процес взаємодії централізованої бази даних з телекомунікаційними мережами та телекомунікаційних мереж між собою під час надання послуги перенесення абонентського номера і його подальшого обслуговування затверджується центральним органом виконавчої влади в галузі зв'язку згідно із законодавством.
	Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	Про затвердження Національного плану нумерації України / 02.12.2014	Затверджено Національний план нумерації України з метою реалізації технічної політики у формуванні номерного ресурсу.
	Наказ міністерства інфраструктури України	Про затвердження Показників якості послуг із передачі даних, доступу до Інтернету та їх рівнів / 28.11.2013	Затверджено показники якості послуг із передачі даних, доступу до Інтернету та їх рівні.
	Наказ міністерства інфраструктури України	Про встановлення рівнів якості послуг рухомого (мобільного) зв'язку / 28.11.2013	Затверджено Показники якості послуг рухомого (мобільного) зв'язку та їх граничні нормовані рівні.
	Наказ Міністерство	Про встановлення рівнів якості послуг	Затверджено Показники якості послуг фіксованого телефонного зв'язку та їх

1	2	3	4
	освіти і науки України	фіксованого телефонного зв'язку / 06.09.2013	граничні нормовані рівні.
користування радіочастотним ресурсом	Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	Про затвердження форми Податкової декларації з рентної плати / 28.12.2012	Затверджено форму Податкової декларації з рентної плати.
надання послуг поштового зв'язку	Наказ Міністерства юстиції України	Про затвердження Нормативів і нормативних строків пересилання поштових відправлень / 01.11.2012	Затверджено нормативи і нормативні строки пересилання поштових відправлень та поштових переказів з метою удосконалення порядку надання послуг поштового зв'язку та приведення нормативно-правових актів, що застосовуються у сфері надання послуг поштового зв'язку, у відповідність.
	Наказ Міністерства юстиції України, Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	Про затвердження Нормативів розвитку та розміщення у містах і сільській місцевості мережі об'єктів поштового зв'язку та поштових скриньок національного оператора поштового зв'язку / 20.08.2012	Затверджено Нормативи розвитку та розміщення у містах і сільській місцевості мережі об'єктів поштового зв'язку та поштових скриньок національного оператора поштового зв'язку з метою забезпечення надання користувачам послуг поштового зв'язку, що відповідають встановленим нормативам якості.
інформатизація	Наказ Міністерства юстиції України	Про затвердження Методики формування індикаторів розвитку інформаційного суспільства / 21.05.2012	Затверджено методику формування індикаторів розвитку інформаційного суспільства, що визначає механізм розрахунку індикаторів розвитку інформаційного суспільства та необхідні для розрахунку дані та алгоритми.
	Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України	Про затвердження Положення про порядок здійснення державного контролю за додержанням вимог законодавства у сфері надання послуг електронного цифрового підпису / 19.03.2010	Положення затверджено з метою здійснення державного контролю за додержанням законодавства у сфері електронного цифрового підпису
	Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України	Про затвердження Положення про порядок розроблення, виробництва та експлуатації засобів криптографічного захисту інформації / 22.02.2010	Положення затверджено з метою встановлення порядку розроблення, виробництва та експлуатації засобів криптографічного захисту інформації та засобів електронного цифрового підпису

1	2	3	4
інформатизація	Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України	Про затвердження Інструкції про порядок постачання і використання ключів до засобів криптографічного захисту інформації / 29.09.2008	Затверджено Інструкцію про порядок постачання і використання ключів до засобів криптографічного захисту інформації, що встановлює порядок постачання та використання ключів до засобів криптографічного захисту інформації, які реалізують криптографічний алгоритм, визначений ГОСТ 28147-89 "Системы обработки информации. Защита криптографическая. Алгоритм криптографического преобразования".
	Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	Про затвердження Положення про порядок відбору завдань (проектів) Національної програми інформатизації на конкурсних засадах / 24.07.2007	Затверджене Положення встановлює процедуру конкурсного відбору проектів інформатизації органів державної влади – орієнтовних державних замовників Національної програми інформатизації та підготовки проекту рішення щодо їх включення до переліку завдань (проектів) Національної програми інформатизації на наступний рік генеральним державним замовником НПІ.
	Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	Про порядок надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи "Електронний Уряд" / 20.07.2007	Затверджений Порядок надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи "Електронний Уряд" визначає процедуру надання органами виконавчої влади інформаційних та інших послуг громадянам і юридичним особам з використанням електронної інформаційної системи «Електронний уряд».
	Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	Про затвердження Методики визначення належності бюджетних програм до сфери інформатизації / 12.06.2007	Методику затверджено з метою здійснення нагляду і контролю за формуванням та виконанням програм і проектів інформатизації органів державної влади та органів місцевого самоврядування Генеральним державним замовником Національної програми інформатизації.
	Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади / 24.04.2007	Затверджений Порядок визначає процедуру інформаційного наповнення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади. Здійснення інформаційного наповнення має на меті інтеграцію до Єдиного веб-порталу веб-сайтів, інших електронних інформаційних систем органів виконавчої влади.

1	2	3	4
	Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України	Про затвердження Порядку оцінки стану захищеності державних інформаційних ресурсів в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах / 19.04.2007	Затверджений Порядок визначає правові та організаційні засади проведення оцінки стану захищеності державних інформаційних ресурсів в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах державних органів, органів місцевого самоврядування, військових формувань, утворених відповідно до законів України, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності.
	Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України	Про затвердження вимог до форматів, структури та протоколів, що реалізуються у надійних засобах електронного цифрового підпису / 23.11.2006	Вимоги затверджено з метою створення умов технологічної сумісності програмно-технічних комплексів акредитованих центрів сертифікації ключів та надійних засобів електронного цифрового підпису.
	Наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України	Про затвердження Порядку роботи з електронними документами через систему електронної взаємодії органів виконавчої влади з використанням електронного цифрового підпису / 15.08.2003	Затверджений Порядок встановлює загальні правила створення, відправлення, передавання, одержання, оброблення, використання та зберігання електронних документів та електронних копій паперових документів, на які накладено електронний цифровий підпис, які не містять інформацію з обмеженим доступом, Секретаріатом Кабінету Міністрів України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади через систему електронної взаємодії органів виконавчої влади.
	Наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України	Про затвердження Положення про Центральний державний електронний архів України / 06.06.2003	Згідно з положенням Центральний державний електронний архів України (ЦДЕА) створюється, реорганізовується і ліквідується за рішенням Кабінету Міністрів України і належить до сфери управління державної архівної служби України. ЦДЕА України як державний орган виконує завдання і функції держави з управління архівною справою та діловодством, забезпечує облік, збереженість електронних документів Національного архівного фонду та електронних інформаційних ресурсів і використання їх інформації.

1	2	3	4
	Наказ Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, Державного комітету зв'язку та інформатизації України	Про затвердження Порядку формування й користування інформаційним фондом Реєстру інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем органів виконавчої влади, а також підприємств, установ і організацій, що належать до сфери їх управління / 25.11.2002	Порядок визначає види та форми надання відомостей до інформаційного фонду Реєстру інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем органів виконавчої влади, а також підприємств, установ і організацій, що належать до сфери їх управління, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, а також правила користування ним.

Джерело: сформовано автором на основі даних [24]

Рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, щодо регулювання діяльності у сфері телекомунікацій, надання послуг поштового зв'язку, користування радіочастотним ресурсом та інформатизації

Сфера регулювання	Назва нормативно-законодавчого акту / Дата прийняття	Питання, що регулюються нормативно-законодавчим актом
1	2	3
телекомунікації, поштовий зв'язок, інформатизація, радіочастотний ресурс	Регламент Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації / 21.10.2014	Регламент розроблений відповідно до законів України "Про телекомунікації", "Про радіочастотний ресурс України", "Про Концепцію Національної програми інформатизації", "Про поштовий зв'язок", "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності", інших актів законодавства та встановлює порядок організації діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації.
телекомунікації	Положення про Апарат Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації / 20.02.2013	Апарат НКРЗІ має на меті здійснення організаційно-технічного, правового, науково-методичного, документального, аналітичного, інформаційно-комунікаційного, інформаційного, фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення роботи НКРЗІ (організаційно-адміністративні завдання) та реалізує завдання, необхідні для здійснення державного регулювання у сфері телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку. Порядок розроблений відповідно до Закону України "Про телекомунікації" (1280-15), інших нормативно-правових актів та встановлює порядок реєстрації абонентів, які отримують телекомунікаційні послуги без укладення договору в письмовій формі. Дія цього Порядку поширюється на відносини між операторами, провайдерами телекомунікацій та споживачами телекомунікаційних послуг при реєстрації абонентів.
	Рішення: Про затвердження Порядку реєстрації абонентів, які отримують телекомунікаційні послуги без укладення договору в письмовій формі / 28.11.2017	
	Про затвердження Методики визначення плати за доступ до елементів інфраструктури кабельної каналізації електрозв'язку / 10.04.2018	Методика визначає механізм формування та встановлення плати за доступ до елементів інфраструктури кабельної каналізації електрозв'язку та поширюється на об'єкти доступу всіх форм власності. Дія Методики поширюється на відносини між власниками (володільцями) кабельної каналізації

Продовження таблиці А.7

1	2	3
		електров'язку, які не є операторами, провайдерами телекомунікацій та іншими суб'єктами господарювання (операторами, провайдерами телекомунікацій або уповноваженими ними особами), що виникають під час здійснення доступу до елементів інфраструктури кабельної каналізації електрозв'язку.
	Про затвердження Граничних тарифів на загальнодоступні телекомунікаційні послуги / 28.11.2017	Затверджено Граничні тарифи на загальнодоступні телекомунікаційні послуги.
	Про затвердження Розрахункових такс за послуги пропуску трафіку до телекомунікаційних мереж операторів телекомунікацій з істотною ринковою перевагою на ринках послуг пропуску трафіку та Граничних розрахункових такс за послуги пропуску вхідного міжнародного трафіку голосової телефонії до телекомунікаційних мереж операторів телекомунікацій з істотною ринковою перевагою на ринках послуг пропуску трафіку / 30.08.2016	Затверджує розрахункові такси за послуги пропуску трафіку до телекомунікаційних мереж операторів телекомунікацій з істотною ринковою перевагою на ринках послуг пропуску трафіку.
	Порядок надання операторами, провайдерами телекомунікацій звітності та інформації /05.04.2016	Порядок встановлює процедуру надання НКРЗІ операторами, провайдерами телекомунікацій звітності та інформації, у тому числі такої, що містить фінансово-економічні показники їх діяльності, необхідної для виконання НКРЗІ своїх повноважень, зокрема для визначення ринків певних телекомунікаційних послуг та проведення їх аналізу, моніторингу тарифів, підготовки аналітичних матеріалів щодо стану і розвитку галузі зв'язку, розгляду звернень споживачів, аналізу результатів державного нагляду тощо в обсягах, формах та строки, які визначені цим Порядком.
	Про затвердження Граничних тарифів на надання в користування кабельної каналізації електрозв'язку операторів телекомунікацій /30.12.2013	Затверджено Граничні тарифи на надання в користування кабельної каналізації електрозв'язку операторів телекомунікацій.
	Рішення Про затвердження Правил здійснення діяльності у сфері телекомунікацій (діяльність з надання послуг доступу до Інтернет) / 10.12.2013	Затверджено Правила здійснення діяльності у сфері телекомунікацій (діяльність з надання послуг доступу до Інтернет).
	Рішення Про затвердження	Затверджено зразок заяви про видачу ліцензії на

1	2	3
	зразка заяви про видачу ліцензії на здійснення діяльності у сфері телекомунікацій / 05.11.2013	здійснення діяльності у сфері телекомунікацій.
	Рішення: Про затвердження Основних вимог до договору про надання телекомунікаційних послуг / 29.11.2012	Вимоги є обов'язковими для застосування операторами, провайдерами телекомунікацій і споживачами телекомунікаційних послуг при укладенні договорів про надання телекомунікаційних послуг, внесенні змін та доповнень до них.
	Рішення Про затвердження Порядку ведення реєстру операторів, провайдерів телекомунікацій / 01.11.2012	Порядок встановлює процедуру подання документів на включення, внесення змін до реєстру операторів, провайдерів телекомунікацій, їх перелік, порядок розгляду та прийняття рішень про включення, внесення змін до зазначеного реєстру чи відмову у такому включенні, внесенні змін.
	Про затвердження Порядку регулювання тарифів на надання в користування кабельної каналізації електрозв'язку операторів телекомунікацій / 25.10.2012	Порядок визначає механізм формування та встановлення тарифів на надання в користування кабельної каналізації електрозв'язку операторів телекомунікацій. Порядок поширюється на операторів телекомунікацій – власників (володільців) ККЕ, які надають її в користування і розташовані на території України.
	Про затвердження Правил надання в користування кабельної каналізації електрозв'язку / 23.08.2012	Правила визначають умови надання в користування кабельної каналізації електрозв'язку операторів, провайдерів телекомунікацій іншим суб'єктам господарювання для власних потреб або надання телекомунікаційних послуг.
	Про затвердження Порядку маршрутизації трафіка в телекомунікаційній мережі загального користування України / 05.07.2012	Порядок встановлює вимоги щодо маршрутизації трафіка голосової телефонії операторами телекомунікацій на телекомунікаційній мережі загального користування України незалежно від технологій, які при цьому застосовуються, та визначає порядок складання маршруту трафіка голосової телефонії в ТМЗК України.
	Про затвердження Порядку надання послуги національного роумінгу / 25.08.2011	Порядок розроблено відповідно до Закону України "Про телекомунікації", інших нормативно-правових актів у сфері телекомунікацій та визначає механізм надання послуги національного роумінгу. Дія Порядку поширюється на всіх операторів телекомунікацій, що надають телекомунікаційні послуги рухомого (мобільного) зв'язку, та споживачів телекомунікаційних послуг.
	Рішення Про затвердження Ліцензійних умов здійснення діяльності у сфері телекомунікацій з надання послуг з технічного обслуговування і експлуатації телекомунікаційних мереж, мереж ефірного теле- та	Затвердити Ліцензійні умови здійснення діяльності у сфері телекомунікацій з надання послуг з технічного обслуговування і експлуатації телекомунікаційних мереж, мереж ефірного теле- та радіомовлення, проводового радіомовлення та телемереж, що додаються. Доручити Департаменту ліцензування та радіочастот разом з

1	2	3
	радіомовлення, проводового радіомовлення та телемереж / 30.11.2010	Юридичним управлінням подати Рішення на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України. Департаменту забезпечення діяльності після державної реєстрації забезпечити оприлюднення Рішення на веб-сайті НКРЗ та в офіційному бюлетені НКРЗ.
	Про затвердження Порядку проведення експертизи при досудовому врегулюванні спору / 13.05.2010	Порядок визначає процедуру проведення експертизи при досудовому врегулюванні спорів між суб'єктами ринку телекомунікацій при взаємоз'єднанні телекомунікаційних мереж, у тому числі щодо послуг пропуску трафіка, надання послуг національного роумінгу, перенесення абонентських номерів та використання персональних номерів, основні завдання, організаційні засади та строки проведення експертизи щодо предмета спору.
	Про затвердження Положення про якість телекомунікаційних послуг / 15.04.2010	Положення визначає організаційно-правові засади всебічного та періодичного інформування споживачів про рівні якості телекомунікаційних послуг, які надаються операторами, провайдерами телекомунікацій на ринку телекомунікацій. Положення визначає порядок: оприлюднення інформації про рівні якості телекомунікаційних послуг; організації проведення випробувань показників якості телекомунікаційних послуг. Визначення рівнів показників ЯТП та доведення їх до споживачів здійснюються з метою захисту прав споживачів щодо своєчасного і якісного одержання телекомунікаційних послуг та забезпечення рівних умов діяльності операторів, провайдерів телекомунікацій у сфері телекомунікацій.
	Рішення Про затвердження Ліцензійних умов здійснення діяльності у сфері телекомунікацій з надання послуг фіксованого телефонного зв'язку з використанням безпроводового доступу до телекомунікаційної мережі з правом технічного обслуговування і надання в користування каналів електровз'язку: місцевого, міжміського, міжнародного / 10.12.2009	Затверджено Ліцензійні умови здійснення діяльності у сфері телекомунікацій з надання послуг фіксованого телефонного зв'язку з використанням безпроводового доступу до телекомунікаційної мережі з правом технічного обслуговування і надання в користування каналів електровз'язку: місцевого, міжміського, міжнародного.
	Про затвердження Порядку взаєморозрахунків між операторами телекомунікацій / 09.07.2009	Порядок визначає умови здійснення взаєморозрахунків між операторами телекомунікацій після встановлення взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж загального користування відповідно до Правил взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж загального користування, затверджених рішенням Національної комісії з питань регулювання зв'язку

1	2	3
		України від 08.12.2005 N 155. Порядок поширюється на всіх операторів телекомунікацій незалежно від форм власності та технологій, що застосовуються ними на підставі відповідних ліцензій.
	Про затвердження Порядку регулювання тарифів на загальнодоступні телекомунікаційні послуги / 02.04.2009	Порядок визначає механізм формування та встановлення тарифів на загальнодоступні телекомунікаційні послуги. Порядок поширюється на всіх операторів, які надають загальнодоступні телекомунікаційні послуги і розташовані на території України.
	Про затвердження Положення про державне регулювання номерного ресурсу телекомунікаційної мережі загального користування України / 01.06.2007	Положення визначає порядок державного регулювання номерного ресурсу телекомунікаційної мережі загального користування України.
	Рішення Про затвердження Ліцензійних умов здійснення діяльності у сфері телекомунікацій з надання послуг рухомого (мобільного) телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку: місцевого, міжміського, міжнародного / 26.01.2006	Затверджено Ліцензійні умови здійснення діяльності у сфері телекомунікацій з надання послуг рухомого (мобільного) телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку.
	Про затвердження Правил взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж загального користування / 08.12.2005	Правила регулюють відносини операторів телекомунікацій, які мають намір взаємоз'єднати або вже з'єднали свої телекомунікаційні мережі з телекомунікаційними мережами інших операторів телекомунікацій, які функціонують у складі телекомунікаційної мережі загального користування, незалежно від технологій, що застосовуються для передавання інформації, та визначають: порядок подання, розгляду і затвердження пропозицій операторів телекомунікацій щодо взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж; обов'язкові вимоги до договорів про взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж; порядок розгляду звернень, дослідження матеріалів, винесення рішення щодо спору між сторонами стосовно укладення, зміни чи розірвання договору, що регулює взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж, а також у разі недержання відповіді в установлений строк; технічні, організаційні та економічні умови взаємоз'єднання з телекомунікаційними мережами операторів телекомунікацій з істотною ринковою перевагою на ринках певних телекомунікаційних послуг; порядок визначення економічних умов

1	2	3
		взаємоз'єднання з телекомунікаційними мережами операторів телекомунікацій, розрахункових такс за доступ до телекомунікаційних мереж, розрахункових такс за послуги пропуску трафіку.
користування радіочастотним ресурсом	Про затвердження Правил надання виробником радіообладнання інформації для споживачів (користувачів) щодо наявності вимог отримання дозволу на експлуатацію радіоелектронних засобів або випромінювальних пристроїв та інших параметрів використання радіочастотного ресурсу України /13.02.2018	Затверджені Правила визначають спосіб надання виробником інформації для споживачів (користувачів) щодо наявності вимог отримання дозволу на експлуатацію радіоелектронного засобу або випромінювального пристрою, а також про інші параметри використання радіочастотного ресурсу України, для виконання зобов'язань, визначених пунктом 28 Технічного регламенту радіообладнання.
	Про затвердження Порядку проведення конкурсів або тендерів на отримання ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України та внесення змін до Ліцензійних умов користування радіочастотним ресурсом України / 30.05.2017	Затверджений Порядок визначає процедуру підготовки та проведення Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, конкурсів або тендерів на отримання ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України.
	Про погодження зниження рівня Тарифів на роботи (послуги) державного підприємства "Український державний центр радіочастот" / 29.12.2015	Затверджено Тарифи на роботи (послуги) державного підприємства «Український державний центр радіочастот», пов'язані з користуванням радіочастотним ресурсом України та вимірюванням параметрів телекомунікаційних мереж.
	Про затвердження Переліку радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, на експлуатацію яких потрібен дозвіл на експлуатацію радіоелектронного засобу або випромінювального пристрою / 23.11.2014	Затверджений Перелік визначає види радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, на експлуатацію яких потрібен дозвіл на експлуатацію радіоелектронних засобів або випромінювальних пристроїв, для виникнення підстав користування радіочастотним ресурсом України, визначених частиною другою статті 30 Закону України "Про радіочастотний ресурс України".
	Про затвердження Порядку надання висновків щодо електромагнітної сумісності та дозволів на експлуатацію радіоелектронних засобів і випромінювальних пристроїв / 01.11.2012	Затверджений Порядок визначає: процедуру надання висновків щодо електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів (РЕЗ) та випромінювальних пристроїв (ВП); процедуру надання, продовження дії, переоформлення, видачі дублікатів та анулювання дозволів на експлуатацію РЕЗ (ВП); процедуру повідомлення про зміну даних, зазначених у документах, що додавалися до заяви про видачу дозволу на експлуатацію РЕЗ (ВП); правила експлуатації РЕЗ та ВП.
	Про затвердження Порядку регулювання тарифів на роботи (послуги) Державного підприємства "Український державний центр	Затверджений Порядок визначає механізм формування та встановлення тарифів на роботи (послуги) Державного підприємства "Український державний центр радіочастот".

Закінчення таблиці А.7

1	2	3
інформатизація	Про затвердження Положення про порядок формування простору ідентифікаційних кодів об'єктів Українського сегмента світового простору ідентифікаторів об'єктів / 18.04.2013	Затвержене Положення визначає порядок формування простору ідентифікаційних кодів об'єктів Українського сегмента світового простору ідентифікаторів об'єктів, порядок реєстрації та обліку ідентифікаторів об'єктів, який базується на міжнародних і національних стандартах та забезпечує унікальність номера (коду) ідентифікатора об'єкта, отриманого заявником, в світовому просторі ідентифікаторів об'єктів.

Джерело: сформовано автором на основі даних [24]

ДОДАТОК Б

Фінансова звітність ПАТ «Укрпошта» за 2015-2017 роки

Підприємство «УДППЗ «Укрпошта»
 Територія
 Організаційно-правова форма господарювання Державна
 Вид економічної діяльності
 Середня кількість працівників 75762 чол.
 Адреса, телефон: м. Київ вул.Хрещатик, 22, (044) 323-20-20
 Одиниця виміру: тис. грн. без десятикового значення
 Складено (зробити позначку "У" у відповідній клітинці):
 за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
 за міжнародними стандартами фінансової звітності

Додаток 1
 до Національного положення (стандарту)
 бухгалтерського обліку
 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

КОДИ	
Дата (рік, місяць, число)	
за СДРПОУ	21560045
за КОАТУУ	8039100000
за КОПВГ	140
за КВЕД	53.10

Відомості про фінансову звітність	
Вид звітності	У

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31 грудня 2015 р.

Форма № 1 за ДКУД

1801001

АКТИВ	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	49 350	97 417
первісна вартість	1001	59 921	141 992
накопичена амортизація	1002	(40 571)	(44 575)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	144 249	123 217
Основні засоби	1010	1 818 791	1 822 675
первісна вартість	1011	5 279 519	5 368 777
знос	1012	(3 460 728)	(3 546 102)
Інвестиційна нерухомість	1015	9 928	10 675
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	7 805	14 145
знос інвестиційної нерухомості	1017	(6 307)	(8 930)
Довгострокові біологічні активи	1020	---	---
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	1	---
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	(1)	---
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	---	---
інші фінансові інвестиції	1035	4 000	3 162
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	3 591	4 263
Відстрочені податкові активи	1045	---	---
Інші необоротні активи	1090	---	---
Необоротні активи, які знаходяться на тимчасово окупованій території		363 068	364 048
Усього за розділом I	1095	2 389 977	2 425 457
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	135 974	130 624
Виробничі запаси	1101	89 505	83 605
Незавершене виробництво	1102	---	4
Готова продукція	1103	8 880	8 767
Товари	1104	37 589	38 248
Поточні біологічні активи	1110	---	---
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	197 575	227 226
первісна вартість		197 580	227 233
накопичена амортизація		(5)	(6)
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з виданими авансами	1130	12 751	18 707
з бюджетом	1135	9 729	9 436
у тому числі з податку на прибуток	1136	6 918	8 333
з нарахованих доходів	1140	552	3 986
Інші поточна дебіторська заборгованість	1155	42 648	148 570
первісна вартість		42 654	148 580
резерв сумнівних боргів		(6)	(10)
Поточні фінансові інвестиції	1160	---	---
Гроші та їх еквіваленти:			
голіва	1165	2 021 071	1 129 127
голіва	1166	1 212 630	245 487
рахунок в банках	1167	808 441	912 926
Витрати майбутніх періодів	1170	---	---
Інші оборотні активи	1190	1 616	6 145
Оборотні активи, які знаходяться на тимчасово окупованій території		190 471	189 456
Усього за розділом II	1195	2 612 417	1 861 277
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			
вибуття	1200	---	---
Баланс	1300	5 002 394	4 286 734

Пасив		Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4	
I. Власний капітал				
Зареєстрований капітал	1400	359 255	359 255	
Капітал у дооцінках	1405	1 423 899	1 400 168	
Додатковий капітал	1410	25 949	53 998	
Резервний капітал	1415	145 103	160 515	
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	232 108	273 252	
Неоплачений капітал	1425	----	----	
Вилучений капітал	1430	----	----	
Усього за розділом I	1 495	2 186 314	2 247 188	
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	19 710	31 744	
Довгострокові кредити банків	1510	134 033	192 198	
Інші довгострокові зобов'язання	1515	----	----	
Довгострокові забезпечення	1520	----	----	
Цільове фінансування	1525	----	----	
Усього за розділом II	1 595	153 743	223 942	
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	----	----	
Поточна кредиторська заборгованість за:				
довгостроковими зобов'язаннями	1610	----	11 808	
товари, роботи, послуги	1615	126 335	130 452	
розрахунки з бюджетом	1620	24 682	25 923	
у тому числі з податку на прибуток	1621	----	----	
розрахунками зі страхування	1625	34 683	42 343	
розрахунками з оплати праці	1630	80 352	87 640	
одержаними авансами	1635	118 237	182 025	
Поточні забезпечення	1660	53 673	97 921	
Доходи майбутніх періодів	1665	----	----	
Інші поточні зобов'язання	1690	2 224 375	1 237 492	
Усього за розділом III	1 695	2 662 337	1 815 604	
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утриманими для продажу, та групами вибуття				
	1700	----	----	
БАЛАНС	1 900	5 002 394	4 286 734	

Керівник

Головний бухгалтер

І.В. Ткачук

О.В. Джафаров

24 лютого 2016 р.

Романяк Н.
279-91-21

Підприємство УДППЗ "Укрпошта"

Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ

КОДИ
21560045

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 2015 рік

Форма № 2

Код за ДКУД 1801003

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
		3	4
1	2		
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	3 902 454	3 697 306
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(3 619 626)	(3 433 868)
Валовий: прибуток	2090	282 828	263 438
збиток	2095		
Інші операційні доходи	2120	448 352	237 060
Адміністративні витрати	2130	(138 948)	(129 834)
Витрати на збут	2150	(133 357)	(126 710)
Інші операційні витрати	2180	(414 796)	(224 315)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	44 079	19 639
збиток	2195		
Дохід від участі в капіталі	2200	----	----
Інші фінансові доходи	2220	189	1 515
Інші доходи	2240	29 184	6 186
Фінансові витрати	2250	(19 452)	(9 809)
Втрати від участі в капіталі	2255	----	----
Інші витрати	2270	(960)	(2 328)
Фінансовий результати до оподаткування:			
прибуток	2290	53 040	15 203
збиток	2295		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(12 214)	(19 353)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	----	----
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	40 826	----
збиток	2355		4 150

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
		3	4
1	2		
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	(1 536)	2 155
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	----	----
Накопичені курсові різниці	2410	----	----
Частка іншого сукупного доходу від асоційованих та спільних підприємств	2415	----	----
Інший сукупний дохід	2445	28 483	1 049
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	26 947	3 204
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	35	16
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	26 982	3 220
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	67 808	(930)

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Найменування показника	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	432 290	391 200
Витрати на оплату праці	2505	1 991 110	1 941 323
Відрахування на соціальні заходи	2510	739 317	706 456
Амортизація	2515	123 548	133 092
Інші операційні витрати	2520	936 813	641 511
Разом	2550	4 223 078	3 813 582

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	----	----
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	----	----
Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	2610	----	----
Скоригований чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	2615	----	----
Дивіденди на одну просту акцію	2650	----	----

Керівник

Головний бухгалтер

І.В. Ткачук

О.В. Джафаров

24 лютого 2016 р.

Романяк Н.
279-91-21

ДЕРЖСТАТ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
СТАТИСТИКИ у м. Києві
20 р. №8
8 ЛЮТ 2017

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку
"Загальні вимоги до фінансової звітності"

Підприємство УДПІЗ "Укрпошта"

Територія

Організаційно-правова форма господарювання Державна

Вид економічної діяльності

Середня кількість працівників 74623 чел.

Адреса, телефон: м. Київ вул.Хрещатик, 22, (044) 323-20-20

Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового значення

Складено (зробити позначку "V" у відповідній клітинці):

за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
за міжнародними стандартами фінансової звітності

Дата (рік, місяць, число)

за ЄДРПОУ

за КОАТУУ

за КОПЕГ

за КВЕД

КОДИ
21560045
8039100000
140
53.10

V

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31 грудня 2016 р.

форма № 1 за ДКУД

1801001

Актив	Код рядка	На початок	На кінець
		звітного періоду	звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	97 298	594 461
первісна вартість	1001	141 660	601 888
накопичена амортизація	1002	(44 362)	(7 427)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	123 304	221 832
Основні засоби	1010	1 822 498	7 160 567
первісна вартість	1011	5 367 350	7 369 860
знос	1012	(3 544 852)	(209 293)
Інвестиційна нерухомість	1015	10 675	28 841
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	14 145	---
знос інвестиційної нерухомості	1017	(8 930)	---
Довгострокові біологічні активи	1020	---	---
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	---	---
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	---	---
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	---	---
інші фінансові інвестиції	1035	3 162	5 497
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	4 196	1 347
Відстрочені податкові активи	1045	---	---
Інші необоротні активи	1090	---	---
Необоротні активи, які знаходяться на тимчасово окупованій території		364 190	362 314
Усього за розділом I	1095	2 425 323	8 374 859
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	130 419	138 093
Виробничі запаси	1101	83 626	92 119
Незавершене виробництво	1102	4	1
Готова продукція	1103	8 767	6 780
Товари	1104	38 022	39 193
Поточні біологічні активи	1110	---	---
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	227 296	296 555
первісна вартість		227 302	296 593
накопичена амортизація		(6)	(38)
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	18 693	18 709
з бюджетом	1135	23 556	15 402
у тому числі з податку на прибуток	1136	8 334	---
з нарахованих доходів	1140	3 986	4 456
інша поточна дебіторська заборгованість	1155	145 439	69 547
первісна вартість		145 449	69 608
резерв сумнівних боргів		(10)	(61)
Поточні фінансові інвестиції	1160	---	---
Гроші та їх еквіваленти:			
готівка	1165	1 114 884	1 559 414
рахунки в банках	1166	201 944	283 143
Витрати майбутніх періодів	1167	912 926	1 276 258
Інші оборотні активи	1170	---	---
Оборотні активи, які знаходяться на тимчасово окупованій території	1190	6 035	9 146
Оборотні активи, які знаходяться на тимчасово окупованій території		111 226	107 109
Усього за розділом II	1195	1 781 534	2 218 431
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			
вибуття	1200	---	---
Баланс	1300	4 206 857	10 593 290

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований капітал	1400	359 255	359 255
Капітал у дооцінках	1405	1 399 582	6 461 557
Додатковий капітал	1410	54 297	53 803
Резервний капітал	1415	160 515	160 515
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	274 016	130 282
Неоплачений капітал	1425	----	----
Вилучений капітал	1430	----	----
Усього за розділом I	1 495	2 247 665	7 165 412
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	31 744	1 054 353
Довгострокові кредити банків	1510	192 198	150 251
Інші довгострокові зобов'язання	1515	----	----
Довгострокові забезпечення	1520	----	----
Цільове фінансування	1525	----	----
Довгострокові зобов'язання і забезпечення філіалів, які знаходяться на тимчасово окупованій території		595	595
Усього за розділом II	1 595	224 537	1 205 199
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	----	----
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	11 808	80 872
товари, роботи, послуги	1615	128 444	155 320
розрахунки з бюджетом	1620	25 482	50 540
у тому числі з податку на прибуток	1621	----	10 081
розрахунками зі страхування	1625	39 424	29 518
розрахунками з оплати праці	1630	81 085	116 360
одержаними авансами	1635	174 562	177 675
Поточні забезпечення	1660	94 425	160 004
Доходи майбутніх періодів	1665	----	----
Інші поточні зобов'язання	1690	1 089 001	1 365 088
Поточні зобов'язання і забезпечення філіалів, які знаходяться на тимчасово окупованій території		90 424	87 302
Усього за розділом III	1 695	1 734 655	2 222 679
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утриманими для продажу, та групами вибуття			
	1700	----	----
БАЛАНС	1 900	4 206 857	10 593 290

Керівник

Головний бухгалтер

О.Г. Чернявський

Н.М. Сердюк

[Signature] лютого 2017 р.

Тетеря
279-91-21

[Signature]

Підприємство **УДППЗ "Укрпошта" Київ** 20 р. №8
 ДЕРЖСТАТ УКРАЇНИ
 ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
 28 ЛЮТ 2017
 Дата (рік, місяць, число) за ЄДРПОУ **21560045**
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
 за 2016 рік

Форма № 2

Код за ДКУД **1801003**

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	4 483 659	3 902 454
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(4 190 939)	(3 619 626)
Валовий: прибуток	2090	292 720	282 828
<i>збиток</i>	2095	----	----
Інші операційні доходи	2120	272 243	448 352
Адміністративні витрати	2130	(207 794)	(138 948)
Витрати на збут	2150	(141 981)	(133 357)
Інші операційні витрати	2180	(269 768)	(414 796)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
<i>прибуток</i>	2190	0	44 079
<i>збиток</i>	2195	(54 580)	----
Дохід від участі в капіталі	2200	----	----
Інші фінансові доходи	2220	2 218	189
Інші доходи	2240	31 119	29 184
Фінансові витрати	2250	(24 958)	(19 452)
Втрати від участі в капіталі	2255	----	----
Інші витрати	2270	(141 805)	(960)
Фінансовий результат до оподаткування:			
<i>прибуток</i>	2290	----	53 040
<i>збиток</i>	2295	(188 006)	----
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	26 536	(12 214)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	----	----
Чистий фінансовий результат:			
<i>прибуток</i>	2350	----	40 826
<i>збиток</i>	2355	(161 470)	----

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	6 149 162	(1 536)
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	----	----
Накопичені курсові різниці	2410	----	----
Частка іншого сукупного доходу від асоційованих та спільних підприємств	2415	----	----
Інший сукупний дохід	2445	89	28 483
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	6 149 251	26 947
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	1 069 076	(35)
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	5 080 175	26 982
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	4 918 705	67 808

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Найменування показника	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	482 598	432 290
Витрати на оплату праці	2505	2 487 682	1 991 110
Відрахування на соціальні заходи	2510	550 924	739 317
Амортизація	2515	336 932	123 548
Інші операційні витрати	2520	873 964	936 813
Разом	2550	4 732 100	4 223 078

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	----	----
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	----	----
Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	2610	----	----
Скоригований чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	2615	----	----
Дивіденди на одну просту акцію	2650	----	----

Керівник

Головний бухгалтер

О.Г. Чернявський

Н.М. Сердюк

AS лютого 2017 р.

Тетеря
279-91-21

Тетеря

Публічне акціонерне товариство "Укрпошта"

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Усі суми наведені у тисячах гривень

Підприємство: ПАТ "Укрпошта"

Територія: Україна, м. Київ, Шевченківський р-н

Організаційно-правова форма господарювання: Державна акціонерна компанія (товариство)

Вид економічної діяльності: Діяльність національної пошти

Середня кількість працівників: 73 373

Адреса, телефон: вул. Хрещатик 22, Київ

Одиниця виміру: тис. грн., без десятикового знаку

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):

за Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку

за Міжнародними стандартами фінансової звітності

v

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Форма № 1

Код за ДКУД

1601001

АКТИВ	Прим.	Код рядка	31 грудня 2016 р.	31 грудня 2017 р.
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи		1000	27 658	45 240
первісна вартість		1001	112 519	132 118
амортизація		1002	(84 861)	(86 878)
Незавершені капітальні інвестиції	6	1005	154 469	307 680
Основні засоби	6	1010	3 160 759	3 163 663
первісна вартість		1011	4 210 579	4 425 264
знос		1012	(1 049 820)	(1 261 601)
Інвестиційна нерухомість		1015	11 685	14 514
первісна вартість		1016	-	-
знос		1017	-	-
Інші фінансові інвестиції		1035	5 497	12 399
Довгострокова дебіторська заборгованість		1040	1 347	522
Відстрочені податкові активи		1045	-	-
Необоротні активи на окупованих територіях	7	1091	812 789	812 789
Резерв під знецінення необоротних активів на окупованих територіях	7	1092	(812 789)	(812 789)
Усього за розділом I		1095	3 361 415	3 544 018
II. Оборотні активи				
Запаси	7	1100	138 093	235 736
виробничі запаси		1101	92 119	136 213
незавершене виробництво		1102	1	-
готова продукція		1103	6 780	7 724
товари		1104	39 193	91 799
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	8	1125	725 239	880 717
первісна вартість		1125.1	733 603	889 044
резерв під знецінення		1125.2	(8 364)	(8 327)
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	8	1130	18 709	24 900
за виданими авансами		1135	15 402	15 791
у тому числі з податку на прибуток		1136	-	-
з нарахованих доходів		1140	4 457	3 732
Інша поточна дебіторська заборгованість	8	1155	65 026	120 357
первісна вартість		1155.1	65 087	120 357
резерв під знецінення		1155.2	(61)	-
Грошові кошти та їх еквіваленти		1165	1 559 413	2 982 647
Готівка		1166	283 143	374 635
Поточні рахунки у банку		1167	1 276 258	2 608 007
Грошові кошти в дорозі			12	5
Інші оборотні активи		1190	10 877	18 947
Оборотні активи на окупованих територіях		1191	110 240	110 240
Резерв під знецінення оборотних активів на окупованих територіях		1192	(110 240)	(110 240)
Усього за розділом II		1195	2 537 216	4 282 827
Баланс		1300	5 898 631	7 826 845

Публічне акціонерне товариство "Укрпошта"
Баланс (Звіт про фінансовий стан)
 Усі суми наведені у тисячах гривень

Баланс (Звіт про фінансовий стан) (продовження)

ПАСИВ	Форма № 1		Код за ДКУД		1801001
	Прим.	Код рядка	31 грудня 2016 р.	31 грудня 2017 р.	
I. Власний капітал					
Зареєстрований (пайовий) капітал	11	1400	328 778	6 518 597	
Нерозподілений прибуток		1420	2 547 670	(3 844 966)	
Усього за розділом I		1495	2 876 448	2 673 631	
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
Відстрочені податкові зобов'язання		1500	260 783	209 808	
Довгострокові кредити банків		1510	-	-	
Інші довгострокові зобов'язання		1515	-	27 250	
Усього за розділом II		1595	260 783	237 058	
III. Поточні зобов'язання і забезпечення					
Короткострокові кредити банків		1600	290 973	303 122	
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	13	1610	-	38 189	
товари, роботи, послуги		1615	238 145	514 497	
розрахунками з бюджетом		1620	105 135	60 008	
у тому числі з податку на прибуток		1621	10 081	35	
розрахунками зі страхування		1625	29 518	38 906	
розрахунками з оплати праці		1630	116 360	137 355	
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами		1635	31 483	26 626	
Нарахування та інші забезпечення	14	1660	160 004	222 557	
Доходи майбутніх періодів		1665	212 514	255 681	
Інші поточні зобов'язання	15	1690	1 341 615	3 083 562	
Поточні зобов'язання на окупованих територіях		1691	235 653	235 653	
Усього за розділом III		1695	2 761 400	4 916 156	
БАЛАНС		1900	5 898 631	7 826 845	

Затверджено до випуску та підписано

 І. Смілянський
 Генеральний директор

 О. Чернявський
 Перший заступник
 генерального директора з
 фінансових питань

 Н. Сердюк
 Головний бухгалтер

23 квітня 2018 року

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
 за 2017 рік

Форма № 2

Код за ДКУД

1801003

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Прим.	Код рядка	За звітний період - 2017 рік	За попередній період попереднього року 2016 рік
1		2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	16	2000	5 484 044	4 606 593
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	17	2050	(5 243 970)	(4 114 781)
Валовий:				
Прибуток		2090	240 074	491 812
Збиток		2095	-	-
Інші операційні доходи	22	2120	179 919	122 384
Адміністративні витрати	19	2130	(364 374)	(203 684)
Витрати на збут	18	2150	(227 014)	(140 628)
Інші операційні витрати	20	2180	(92 537)	(90 549)
Фінансовий результат від операційної діяльності:				
Прибуток		2190	-	179 335
Збиток		2195	(263 932)	-
Інші фінансові доходи		2220	36 902	26 332
Інші доходи		2240	8 097	5 383
Фінансові витрати	21	2250	(34 802)	(58 853)
Інші витрати		2270	(58)	(37 422)
Фінансовий результат до оподаткування:				
Прибуток		2290	-	114 775
Збиток		2295	(253 793)	-
(Витрати) дохід з податку на прибуток	23	2300	50 976	43 330
Чистий фінансовий результат:				
Прибуток		2350	-	158 105
Збиток		2355	(202 817)	-

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Прим.	Код рядка	За звітний період - 2017 рік	За попередній період попереднього року 2016 рік
1		2	3	4
Переоцінка необоротних активів		2400	-	-
Інший сукупний дохід		2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування		2450	-	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом		2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування		2460	-	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)		2465	(202 817)	158 105

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
 за 2017 рік
 (продовження)

Форма № 2
 III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Стаття	Прим.	Код рядка	За звітний період - 2017 рік	За попередній період попереднього року 2016 рік
1		2	3	4
Матеріальні витрати		2500	507 853	482 598
Витрати на оплату праці		2505	3 350 848	2 487 682
Відрахування на соціальні заходи		2510	808 216	550 924
Знос/амортизація		2515	197 164	143 438
Інші операційні витрати		2520	978 653	782 649
Разом		2550	5 842 734	4 447 291

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Стаття	Прим.	Код рядка	За звітний період - 2017 рік	За попередній період попереднього року 2016 рік
1		2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій		2600	4 696 958	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій		2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію		2610	(43)	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію		2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію		2650	-	-

Затверджено до випуску та підписано

 І. Смілянський
 Генеральний директор

 О. Чернявський
 Перший заступник
 генерального директора з
 фінансових питань

 Н. Сердюк
 Головний бухгалтер

23 квітня 2018 року

Фінансова звітність ПАТ «Укртелеком» за 2015-2018 роки

19111
Звітний період

ДЕРЖСТАТ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
СТАТИСТИКИ у м. Києві

Підприємство ПАТ "Укртелеком"
Територія
Організаційно-правова форма господарювання Акціонерне товариство
Вид економічної діяльності Діяльність у сфері провідного електрозв'язку
Середня кількість працівників 35 063
Адреса, телефон м.Київ, бул. Тараса Шевченка, б. 18
Одиниця виміру тис.грн.без десяткового знака

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):
за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
за міжнародними стандартами фінансової звітності

Додаток до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

КОДИ
2015.12.31
21560766
8039100000
230
61.10

Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ
за КОАТУУ
за КОПФГ
за КВЕД

v

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31 грудня 2015 року

Форма № 1

код за ДКУД

1801001

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	83 012	49 158
первісна вартість	1001	482 495	465 541
накопичена амортизація	1002	(399 483)	(416 383)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	144 297	115 930
Основні засоби	1010	4 605 605	8 983 451
первісна вартість	1011	5 200 931	8 983 451
знос	1012	(595 326)	-
Інвестиційна нерухомість	1015	1 136	1 790
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	4 125	2 291
знос інвестиційної нерухомості	1017	(2 989)	(501)
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	889	818
інші фінансові інвестиції	1035	-	160 872
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	733	328
Відстрочені податкові активи	1045	309 485	-
інші необоротні активи	1090	13 480	-
Усього за розділом I	1095	5 158 637	9 312 347
II. Оборотні активи			
Запаси, у тому числі:	1100	115 473	120 564
виробничі запаси	1101	90 576	97 707
готова продукція	1103	64	-
товари	1104	24 833	22 857
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	872 967	453 242
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	39 379	69 458
з бюджетом	1135	10 471	9 754
у тому числі з податку на прибуток	1136	6 837	6 016
з нарахованих доходів	1140	3 198	31 455
із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
інша поточна дебіторська заборгованість	1155	362 409	753 468
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	69 342	143 965
Витрати майбутніх періодів	1170	49 065	34 580
інші оборотні активи	1190	5 624	15 650
Усього за розділом II	1195	1 527 928	1 632 136
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	530 888	1 118 394
Баланс	1300	7 217 453	12 062 877

Продовження додатка

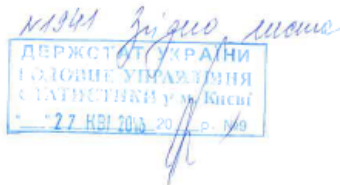
Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	4 681 562	4 681 562
Капітал у дооцінках	1405	5 006 390	8 699 417
Додатковий капітал	1410	411 370	411 370
Резервний капітал	1415	222 812	222 812
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(6 440 084)	(5 640 688)
Неоплачений капітал	1425	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-
Усього за розділом I	1495	3 882 050	8 374 473
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	678 467
Довгострокові кредити банку	1510	-	487 100
Інші довгострокові зобов'язання	1515	22 320	-
Довгострокові забезпечення	1520	253 956	227 311
Цільове фінансування	1525	-	-
Усього за розділом II	1595	276 276	1 392 878
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	1 097 392	1 002 864
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	1 005 759	445 528
товари, роботи, послуги	1615	402 847	353 914
розрахунками з бюджетом	1620	177 008	88 183
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	25 566	18 611
розрахунками з оплати праці	1630	52 384	47 644
одержаними авансами	1635	56 576	56 359
розрахунками з учасниками	1640	1 899	1 898
із внутрішніх розрахунків	1645	1 067	1 409
Поточні забезпечення	1660	196 221	230 219
Доходи майбутніх періодів	1665	221	769
інші поточні зобов'язання	1690	42 187	48 128
Усього за розділом III	1695	3 059 127	2 295 526
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	7 217 453	12 062 877

1 визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистик.

Ю.П. Курмаз

Л.В. Накалюжна

Підприємство ПАТ "Укртелеком"

Дата(рік,місяць,число)
за ЄДРПОУ

Коди
2016.01.01
21560766

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за 12 місяців, що закінчилися 31 грудня 2015 р

Форма № 2

Код за ДКУД

1601003

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	6 394 757	6 493 010
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(3 620 700)	(4 149 758)
Валовий:			
прибуток	2090	2 774 057	2 343 252
збиток	2095	()	()
Інші операційні доходи	2120	45 398	127 644
Адміністративні витрати	2130	(777 815)	(748 129)
Витрати на збут	2150	(527 899)	(588 091)
Інші операційні витрати	2180	(355 583)	(360 252)
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	2190	1 158 158	774 424
збиток	2195	()	()
Доход від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	137 795	148 947
Інші доходи	2240	147 733	95 741
Фінансові витрати	2250	(671 992)	(921 459)
Витрати від участі в капіталі	2255	(71)	(91)
Інші витрати	2270	(20 394)	(32 404)
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	751 229	65 158
збиток	2295	()	()
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(151 059)	317 214
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	()	()
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	600 170	382 372
збиток	2355	()	()

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	4 779 690	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частина іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	(8 919)	36 603
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	4 770 771	36 603
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	(836 511)	(6 589)
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	3 934 260	30 014
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	4 534 430	412 386

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні витрати	2500	887 327	867 665
Витрати на оплату праці	2505	1 793 323	2 181 646
Відрахування на соціальні заходи	2510	592 412	718 832
Амортизація	2515	472 529	561 017
Інші операційні витрати	2520	1 536 406	1 517 070
Разом	2550	5 281 997	5 846 230

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	18 726 248 000	18 726 248 000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	18 726 248 000	18 726 248 000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0,0320	0,0204
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0,0320	0,0204
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

 Ю.П. Курмаз

 Л.В. Накалюжна

Продовження додатка

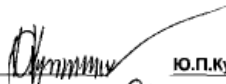
Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	4 681 562	4 681 562
Капітал у дооцінках	1405	8 699 417	8 885 075
Додатковий капітал	1410	411 370	411 370
Резервний капітал	1415	222 812	222 812
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(5 640 688)	(4 923 812)
Неоплачений капітал	1425	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-
Усього за розділом I	1495	8 374 473	9 277 207
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	678 467	712 465
Довгострокові кредити банку	1510	487 100	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	227 311	282 026
Цільове фінансування	1525	-	-
Усього за розділом II	1595	1 392 878	994 491
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	1 002 864	1 072 611
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:		-	-
довгостроковими зобов'язаннями	1610	445 528	846 858
товари, роботи, послуги	1615	353 914	326 338
розрахунками з бюджетом	1620	88 183	84 162
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	5 444
розрахунками зі страхування	1625	18 611	11 310
розрахунками з оплати праці	1630	47 644	46 214
одержаними авансами	1635	56 359	88 050
розрахунками з учасниками	1640	1 898	1 898
із внутрішніх розрахунків	1645	1 409	869
Поточні забезпечення	1660	230 219	252 832
Доходи майбутніх періодів	1665	769	1 901
Інші поточні зобов'язання	1690	48 128	16 504
Усього за розділом III	1695	2 295 526	2 729 547
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	12 062 877	13 001 245

у відповідності з порядком, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Керівник

Головний бухгалтер

Ю.П. Курмаз

І.В. Куц

Дата (рік, місяць, число)
за СДРПОУ

Підприємство ПАТ "Укртелеком"

Коди
2017.01.01
21560766

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за 12 місяців, що закінчилися 31 грудня 2016 р.

Форма № 2

Код за ДКУД

1801003

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
		3	4
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	6 327 113	6 394 757
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(3 830 125)	(3 620 700)
Валовий:			
прибуток	2090	2 496 988	2 774 057
збиток	2095	()	()
Інші операційні доходи	2120	254 623	193 131
Адміністративні витрати	2130	(870 112)	(777 815)
Витрати на збут	2150	(477 605)	(527 899)
Інші операційні витрати	2180	(321 115)	(375 977)
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	2190	1 082 779	1 285 497
збиток	2195	()	()
Доход від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	57 862	137 795
Інші доходи	2240	0	0
Фінансові витрати	2250	(429 029)	(671 992)
Витрати від участі в капіталі	2255	(200)	(71)
Інші витрати	2270	()	()
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	711 412	751 229
збиток	2295	()	()
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(110 385)	(151 059)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	()	()
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	601 027	600 170
збиток	2355	()	()

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	416 601	4 779 690
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	(61 288)	(8 919)
Інший сукупний дохід до оподаткування	2460	355 313	4 770 771
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	(70 136)	(836 511)
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	285 177	3 934 260
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	888 204	4 534 430

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні витрати	2500	954 305	887 327
Витрати на оплату праці	2505	1 901 924	1 793 323
Відрахування на соціальні заходи	2510	362 969	592 412
Амортизація	2515	500 125	472 529
Інші операційні витрати	2520	1 779 634	1 556 800
Разом	2550	5 498 957	5 302 391

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	18 726 248 000	18 726 248 000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	18 726 248 000	18 726 248 000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0,0321	0,0320
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0,0321	0,0320
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Керівник

Головний бухгалтер

(Signature)
(Signature)

Ю.П. Курмаз

І.В. Куц

Додаток
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

Підприємство ПАТ "Укртелеком"
 Територія 20 Україна
 Організаційно-правова форма господарювання Акціонерне товариство
 Вид економічної діяльності Діяльність у сфері провідногов електрозв'язку
 Середня кількість працівників 1 24 358
 Адреса, телефон м.Київ, бул. Тараса Шевченка, б. 18
 Одиниця виміру: тис.грн.без десятикового знака
 Складено (зробити позначку "У" у відповідній клітинці):
 за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
 за міжнародними стандартами фінансової звітності

Дата (рік, місяць, число)
 за ЄДРПОУ
 за КОАТУУ
 за КОПФГ
 за КВЕД

КОДИ
2018.01.01
21560766
8039100000
230
61.10

У

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31 грудня 2017 року

Форма № 1

код за ДКУД

1801001

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	57 444	178 201
первісна вартість	1001	480 576	637 481
накопичена амортизація	1002	(423 132)	(459 280)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	665 579	516 418
Основні засоби	1010	8 839 758	8 627 127
первісна вартість	1011	8 839 758	9 070 786
знос	1012	-	(443 659)
Інвестиційна нерухомість	1015	180 100	319 746
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	180 100	319 746
знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	618	349
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	555	85
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	9 744 054	9 641 926
II. Оборотні активи			
Запаси, у тому числі:	1100	143 940	124 993
виробничі запаси	1101	113 741	82 708
готова продукція	1103	-	-
товари	1104	30 199	42 285
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	501 226	531 696
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	57 543	63 181
з бюджетом	1135	6 257	5 959
у тому числі з податку на прибуток	1136	801	493
з нарахованих доходів	1140	5 184	4 216
із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	830 823	993 167
Поточні фінансові інвестиції	1160	160 872	219 816
Гроші та їх еквіваленти	1165	129 838	272 289
Витрати майбутніх періодів	1170	13 232	19 444
Інші оборотні активи	1190	10 865	14 505
Усього за розділом II	1195	1 859 780	2 249 266
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	1 448 611	1 846 458
Баланс	1300	13 052 445	13 737 650

Продовження додатка

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	4 681 562	4 681 562
Капітал у дооцінках	1405	8 885 075	8 291 743
Додатковий капітал	1410	411 370	411 370
Резервний капітал	1415	222 812	222 812
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(4 872 412)	(3 965 923)
Неоплачений капітал	1425	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-
Усього за розділом I	1495	9 328 407	9 641 564
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	712 465	595 278
Довгострокові кредити банку	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	282 026	329 848
Цільове фінансування	1525	-	-
Усього за розділом II	1595	994 491	925 126
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	1 072 611	2 048 009
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:		-	-
довгостроковими зобов'язаннями	1610	846 858	2 550
товари, роботи, послуги	1615	326 336	490 688
розрахунками з бюджетом	1620	84 162	214 455
у тому числі з податку на прибуток	1621	5 444	54 044
розрахунками зі страхування	1625	11 310	8 185
розрахунками з оплати праці	1630	46 214	44 866
одержаними авансами	1635	68 050	87 617
розрахунками з учасниками	1640	1 898	1 898
із внутрішніх розрахунків	1645	869	1 128
Поточні забезпечення	1660	252 832	249 249
Доходи майбутніх періодів	1665	1 901	2 518
Інші поточні зобов'язання	1690	16 504	19 797
Усього за розділом III	1695	2 729 547	3 170 960
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	13 052 445	13 737 650

1 - визначеність в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Керівник

Головний бухгалтер

Ю.П. Курмаз

І.В. Куц

Підприємство ПАТ "Укртелеком"

Дата(рік,місяць,число)
за ЄДРПОУ

Код
2018.01.01
21560786

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за 12 місяців, що закінчилися 31 грудня 2017 р

форма № 2

Код за ДКУД

1801003

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	6 117 115	6 327 113
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(3 577 332)	(3 830 125)
Валовий:			
прибуток	2090	2 539 783	2 496 988
збиток	2095	()	()
Інші операційні доходи	2120	524 980	254 623
Адміністративні витрати	2130	(936 788)	(870 112)
Витрати на збут	2150	(430 099)	(477 605)
Інші операційні витрати	2180	(251 592)	(321 115)
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	2190	1 446 284	1 082 779
збиток	2195	()	()
Доход від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	39 314	57 862
Інші доходи	2240	0	0
Фінансові витрати	2250	(443 603)	(429 029)
Витрати від участі в капіталі	2255	(269)	(200)
Інші витрати	2270	()	()
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	1 041 726	711 412
збиток	2295	()	()
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(177 319)	(110 385)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	864 407	601 027
збиток	2355	()	()

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	(602 524)	416 601
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0
Інший сукупний дохід	2445	(50 188)	(61 288)
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	(652 712)	355 313
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	100 670	(70 136)
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	(552 042)	285 177
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	312 365	886 204

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні витрати	2500	846 096	954 305
Витрати на оплату праці	2505	1 860 217	1 901 924
Відрахування на соціальні заходи	2510	377 158	362 969
Амортизація	2515	518 996	500 125
Інші операційні витрати	2520	1 593 344	1 779 634
Разом	2550	5 195 811	5 498 957

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	18 726 248 000	18 726 248 000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	18 726 248 000	18 726 248 000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0,0462	0,0321
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0,0462	0,0321
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Керівник

Головний бухгалтер

(Signature)
(Signature)

Ю.П. Курмаз

І.В. Куц

(Signature)

Наукове видання

Маслій Наталя Дмитрівна

**ІНТЕГРАЦІЙНІ ФОРМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ:
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ**

Монографія

Підп. до друку 01.11.2018. Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 17,79. Тираж 300. Зам. № 1816.

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.

Тел.: (048) 723 28 39. E-mail: druk@onu.edu.ua